Riksdagens protokoll 1990/91:34

Onsdagen den 28 november

Kl. 9.00–17.54
19.00–20.55

Protokoll
1990/91:34

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 22 november.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1990/91:55 till kulturutskottet

Motionerna
1990/91:Sf12–Sf19 till socialförsäkringsutskottet
1990/91:U5 till utrikesutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:KU17
Socialutskottets betänkanden 1990/91:SoU6–SoU8
Utbildningsutskottets betänkanden 1990/91:UbU1 och UbU2
Näringsutskottets betänkanden 1990/91:NU2 och NU8

4 § Beslut rörande utskottsbetänkande som slutdebatterats den 21 november

Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkande 1990/91:AU7 (beträffande debatten i detta ärende, se prot. 29).

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU7
Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att finansutskottets betänkanden FiU3 och FiU4, konstitutionsutskottets betänkanden KU9 och KU14, skatteutskottets betänkanden SkU2 och SkU4, lagutskottets betänkanden LU11 och LU12, utrikesutskottets betänkanden UU6 och UU12 samt kulturutskottets betänkanden KrU4 och KrU6 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden, m.m.

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU3 Höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden, m.m. (prop. 1990/91:9).

Anf. 1 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Innan Sverige beslutar om en så betydande kvothöjning i Internationella valutafonden som det nu är fråga om borde först tydligt ha gjorts klart vad fonden avser att göra med denna höjning. Dessutom borde det ha förts en principiell diskussion om vad IMFs hittillsvarande verksamhet under 80-talet inneburit och vad det kommer att innebära för såväl gamla som nya skulddrabbade länder.

Jag skulle vilja resa frågan om ordet "utlåning" är rätt ord när man beskriver den verksamhet som IMF medverkat till under 70- och 80-talen.

En hel del av de totala lån som IMF och andra medverkat till – bortåt en tredjedel – har gått till räntor och amorteringar av gamla lån, alltså inte till investeringar.

Genom den omfattande korruptionen i tredje världen och i det internationella banksystemet, har ytterligare en stor del, t.ex. via falska fakturor, hamnat på privatpersoners konton i Schweiz och på andra håll.

Det torde vara en del av förklaringen till att personer som shahen av Iran, Idi Amin, Ferdinand Marcos, Haile Selassie m.fl. skapat sig förmögenheter utomlands.

Dessutom har en del av lånen getts till projekt, som, om de legat i vårt land, skulle ha lett till åtal eller sparken för ansvariga banktjänstemän. Det är projekt som helt enkelt inte visat sig fungera och inte ger någon avkastning.

Det kan t.ex vara ett lån till ett kärnkraftverk som byggs, men sedan inte kan användas på grund av att det placerats mitt i ett jordbävningsdrabbat område. Det kan vara bevattningsanläggningar som är felplanerade och inte fungerar osv.

Vidare har en del av lånen gått till ren lyxkonsumtion hos den inhemska överklassen, som fortsätter att exploatera sina fattiga landsmän. Andra delar av lånen har gått till överdådiga lyxhotell, autostrador och överdrivna flygplatsanläggningar. Slutligen menar jag också att en del av lånen gått till de omfattande vapeninköpen i tredje världen.

I stället för långivning borde man kanske kalla verksamheten för finansiella transaktioner i syfte att berika de redan besuttna.

Till verklig investering har bara en liten del av lånen gått. Det skulle inte förvåna mig om den del av lånen som gällt nyttiga investeringar är mindre än en femtedel av den totala låneskulden. Trots det tvingas nu människor i tredje världen vara med och betala tillbaka dessa lån till sista öret.

Höjda räntor, dollarkursens uppgång och det faktum att man fått låna till skuldtjänsten har i många fall lett till att skulden har växt av sig själv långt över den ursprungliga skulden, trots att man betalat tillbaka mer än denna ursprungliga skuld. Mexico är ett exempel på detta.

Men IMF står på sig och skall ha full betalning, annars riskerar dessa länder att tappa sin rösträtt i fonden.

Det är inte att undra på att kritiken mot IMF och Världsbanken har växt kraftigt de senaste åren, inte minst inom non-governmental organizations och nu även inom FN. I våras kom ju också vårt eget SIDA med en mycket kritisk rapport.

FNs kommission för Afrika, ECA, kom 1989 med en rapport som var förödande för IMFs s.k. strukturanpassningsprogram i Afrika. ECA visade att de länder som inte drabbats av dessa strukturanpassningsprogram klarat sig bättre! De som drabbats av strukturprogrammen hade en negativ tillväxt medan de med svaga eller inga program faktiskt hade en tillväxt.

Självklart är det så att om man stramar åt sjuk- och hälsovård, utbildning, livsmedelsförsörjning, bostäder osv., sjunker förr eller senare produktionen på grund av att folk blir apatiska. Är det dessutom så att själva produktionsbasen är smal, tekniken dålig, miljön förstörd, människorna splittrade, infrastrukturen i övrigt svag, medan utbildade människor har flyttat utomlands, korruption och byråkrati frodas, är förutsättningarna dåliga att lånen skall bli annat än en obetalbar skuldbörda.

Det är alltså fundamentala brister i kunskapen om de verkliga villkoren för utlåning som gjort att så mycket gått snett. Den teori som bankens tjänstemän med fundamentalistisk lidelse förlitat sig på är det nyliberala monetaristiska tänkandet. Människornas behov av utveckling för att kunna fungera i ett ekonomiskt system har man glömt av.

Det är också därför SIDA säger i sin rapport att kraven på IMFs godkännande av u-ländernas anpassningsprogram som villkor för skuldskrivning bör bortfalla. Vidare säger man att IMFs roll bör omprövas. Man pekar på en möjlighet: fonden borde upphöra med långivning till låginkomstländerna, och Världsbanken borde lösa ut bankens fordringar på IDA-villkor.

SIDA säger vidare att det finns goda skäl för att helt enkelt skriva av alla utestående IMF-krediter till låginkomstländerna. Det är lätt att finna liknande källor som riktar skarp kritik mot IMF.

Frågan är om nu inte Östeuropa hotar att ramla in i samma skuldfälla som u-länderna och i praktiken ställas under samma förmyndarskap med samma konflikter som följd. Östeuropas skulder är redan ca 170 miljarder dollar. Man måste ställa frågan om också Östeuropa skall börja låna till skuldtjänsten.

Vi får hoppas att lånen inte används till vapen. Det är inte heller troligt.

Men hur mycket kommer att gå till kapitalflykt och lyxkonsumtion hos en ny överklass? Därom vet vi litet.

Vi i vårt parti föreslår inte något utträde ur Internationella valutafonden, men menar att vårt land i nuvarande läge, tills det klarnat hur IMFs politik blir, borde söka alternativa vägar för lånepolitik till Östeuropa och tredje världen.

En rad personligheter, FN-organ och stater har presenterat alternativa utvecklingsstrategier. För sådana nya strategier bör Sverige enligt vår mening söka samarbete med de nordiska staterna och EFTA. Alternativa utvecklingsstrategier måste utgå från att basen är människans behov av utveckling i en sund miljö och inte kapitalets behov av tillväxt.

Den fundamentalistiska monetarismen måste överges. Om människan ges chansen att utvecklas och miljöproblemen kan hanteras, kommer också den ekonomiska utveckling.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 2 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Våra miljöproblem är ju gränsöverskridande, och vi vet att många länder har fantastiskt stora problem med sina miljöfrågor. Vi tycker därför att det är mycket viktigt, när nu Sverige vill förstärka sin andel i IMF, att vi ställer ekologiska krav. Vi har i vår motion sagt att man skall ge denna förstärkning under förutsättning att den kan användas på ett ekologiskt ansvarsfullt sätt och även att IMFs stadgar ändras på ett sådant sätt att de ekologiska frågorna lyfts fram som ett av huvudskälen till att använda dessa kvoter.

Man skall även, i samband med att man anslår pengar, göra ekologiska konsekvensanalyser. Vi vet ju fuller väl hur det står till i många länder och med vilken fart som miljön förstörs. I samma takt som miljön förstörs, förstörs även de grundläggande livsbetingelserna för de människor som skulle kunna använda de här pengarna. Vi tycker därför att det är synnerligen beklagligt att utskottsmajoriteten på intet sätt har velat beakta att man faktiskt skulle kunna ställa ekologiska krav på den här verksamheten.

Detta är i och för sig ganska sensationellt med tanke på att vi för drygt två år sedan hade en valkampanj med ett stort antal miljöpartier som deltog i debatten. Det visar sig sedan när det kommer till kritan att detta är litet påmålat. Gång på gång struntar man i alla sina olika stolta internationella paroller när det gäller miljöansvar osv. Nu finns det ju ändå ett exempel där man faktiskt skulle kunna föreskriva förutsättningar för vissa medels användning, men inte heller då ställer man upp. Man säger att dessa pengar är av kortfristig karaktär.

Man bollar väldigt mycket med vackra ord. Man talar om kortfristighet, och nyligen hade vi en proposition som talade om ekonomin på medellång sikt. Jag trodde i min enfald att det väl var på tio år, men döm om min förvåning när jag fick höra att medellång sikt var två till tre år. Man måste försöka att stabilisera sitt ordval, så att vi verkligen vet vad man menar med kort sikt, medellång sikt och lång sikt. Kort sikt är för mig möjligen ett till två år, medellång sikt borde åtminstone vara tio år och lång sikt långt bortom tio år. Det skulle faktiskt ge litet stabilitet åt den ekonomisk-politiska debatten i

dag om man försökte fastlägga någon sorts rimlighetsgräns för de olika siktigheterna.

Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte har kunnat följa en ekologiskt rimlig linje även i detta fall. Jag är icke förvånad. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Anf. 3 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Huvuduppgiften för Internationella valutafonden är att bistå de medlemsländer som temporärt hamnar i betalningsbalansproblem. Men, och det är viktigt, det skall inte bara vara konstgjord andning, utan principen är att landet i fråga med hjälp av Internationella valutafondens lån skall kunna motverka en kris och lättare kunna genomföra nödvändiga ekonomiska anpassningar, detta för att få en långsiktig och hållbar tillväxt. Detta har tidigare varit problemet. Dessa pengar kastades, litet slarvigt uttryckt, efter dessa länder när det fanns långivare som hade gott om dem. De användes dock inte på det här sättet för att få en långsiktig och hållbar ekonomisk tillväxt. Därav kommer de problem som Bengt Hurtig berör.

För att Valutafonden skall kunna göra de här insatserna behövs det pengar. Detta tillgodoses genom fondens ordinarie resurser, dvs. medlemsländernas insatser. Nu behövs det mer pengar för att klara detta, och därför stöder utskottets majoritet regeringens förslag att vi skall delta i den höjning som nu planeras. Efterfrågan på detta finansiella stöd har blivit större under senare år, och många tecken tyder på att det blir så också de närmaste åren.

Valutafonden och dess långivning betyder mycket för att komma till rätta med de internationella skuldproblemen som förvisso är mycket stora. Ibland är de kanske t.o.m. avgörande. För många medlemsländer har de av fonden stödda anpassningsprogrammen varit en förutsättning för att få låna eller få hjälp på annat sätt med skuldreglering från andra kreditgivare. Av de här skälen är det viktigt att Valutafondens permanenta resurser, dvs. insatskapitalet, är så stora att fonden även i fortsättningen kan spela en kanske inte avgörande men dock viktig roll.

Enligt stadgarna är Valutafondens långivning, Carl Frick, i första hand avsedd att hjälpa länder med akuta betalningsbalansproblem. Därför anser inte utskottsmajoriteten att det är lämpligt med den typ av krav som miljöpartiet för fram som en förutsättning för att stödja kvothöjningen.

I övrigt har Carl Frick hållit detta anförande i varje debatt – det spelar ingen roll om det är Valutafonden, Världsbanken, kompletteringspropositionen eller budgeten som debatteras. Carl Frick håller med vissa utvikningar samma anförande varje gång. Detta har vi ju tidigare diskuterat och bemött varandra om. Det är litet onödigt att köra samma visa en gång till, med all respekt för Carl Frick och hans ihärdighet, som jag utifrån andra utgångspunkter kan förstå.

Bengt Hurtig skyllde med stor emfas näst intill världens undergång, alla olyckor som finns, allt missbruk och alla misstag som har gjorts på Internationella valutafonden. Det är väl möjligen att ta i. Argumentationen skulle kanske bli litet mer trovärdig om det fanns mer balans i den. Bengt Hurtig sade också att det nu finns risk för att Östeuropa ramlar in, jag tror att det är ett ordagrant citat, i samma problem. Det behöver inte Östeuropa alls

göra. Om inte de länder som vi åtminstone tidigare kallade Östeuropa vill ha stöd från Valutafonden, kommer inte Valutafonden att kasta några pengar efter dem, för att på nytt använda detta slarviga uttryck. Man kanske inte skall skära så väldigt tjocka skivor, eftersom trovärdigheten kanske minskar då. Jag gissar det i varje fall.

I propositionen begär regeringen också riksdagens bemyndigande för att få stödja en ändring av Valutafondens stadgar. Det finns nu bara två sanktionsåtgärder mot länder som inte sköter sina åtaganden. Det har dess värre blivit så att det finns ett mindre antal länder, åtta–tio stycken, som inte varit beredda att samarbeta med fonden.

Jag har tidigare sagt att de pengar som fonden kan använda i huvudsak är insatskapitalet. För några månader sedan hade 7–8 % av detta insatskapital inte betalats tillbaka som överenskommits. De två sanktionsmöjligheter som jag nyss talade om är dels att avstänga det aktuella landet från att använda fondens allmänna resurser – en förhållandevis mild åtgärd –, dels att uppmana ett land att lämna organisationen. Som mellanåtgärd föreslås nu att ett land som under lång tid, kanske flera år, inte sköter sina åtaganden och dessutom vägrar diskutera alternativa lösningar med IMF, tillfälligt skall kunna avstängas från att rösta. Det står från svensk sida fullständigt klart att detta inte är något eftersträvansvärt mål. För oss är det självklart att man skall försöka diskutera alternativa lösningar. Men om de länder som lånat pengar och lovat betala tillbaka dem, för att fonden skall kunna använda dem till att stödja andra länder, vägrar att över huvud taget diskutera detta, behöver man kanske en åtgärd till. Här får man en mellanåtgärd och behöver inte ta till storsläggan direkt. Utskottets majoritet tycker att detta är en rimlig mellanåtgärd och tillstyrker således detta förslag.

Herr talman! Det är måhända på sin plats med ytterligare några synpunkter för att direkt kommentera några av reservationerna. Centern anser, kort sammanfattat, att vi bör eftersträva en breddning av kompetensen hos våra representanter i Valutafonden, och Sveriges agerande i Valutafonden bör dessutom vägledas, som uttrycker det, av våra biståndspolitiska mål.

Sveriges representant i Valutafonden är riksbankschefen, och de nordiska länderna har en gemensam företrädare i fondens direktion. Dessa personer får löpande instruktioner från de nordiska länderna resp. från Sverige, och vår gemensamma representant kan därför framträda som nordisk talesman. I vår beredning deltar inte bara riksbanken utan också finans- och utrikesdepartementen, och det blir därför en bredd på de instruktioner som vår gemensamma representant får. Vi tycker faktiskt att det inte finns något skäl att klaga på kompetensen hos våra företrädare.

När det gäller de biståndspolitiska målen påstår jag faktiskt att Valutafondens agerande inte står i strid med dessa mål men att fonden, just som en följd av sina speciella uppgifter, i vissa stycken måste ta andra hänsyn än rent biståndspolitiska. Ett skäl till detta är exempelvis att man behöver ha en säkerhet för att pengarna skall komma tillbaka så att man på så sätt skall kunna ge stöd till andra länder. Det är ju de andra länderna som blir lidande om inte pengarna går runt i systemet.

Jag vill till sist, för att fördela gracerna, vända mig till vänsterpartiet. Vänsterpartiet anar – eller kanske t.o.m. påstår – att IMF står i begrepp att

stödja Sydafrika och därmed, outtalat, kanske bryta mot FN-sanktionerna. Bengt Hurtig tog i sitt anförande inte upp detta, men det finns ju en reservation i frågan.

Låt mig säga rakt på sak: Sveriges åsikter i denna fråga är väl kända, och de ligger fast. Sydafrika har inte fått några lån under senare år, och fonden har inga fordringar på Sydafrika. Det är heller inte aktuellt att lämna några lån.

Herr talman! Jag har, i vissa stycken kanske litet rapsodiskt, berört de viktigaste frågorna i det här betänkandet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet och därmed, som en naturlig följd, avslag på samtliga reservationer.

Anf. 4 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag tror att Arne Kjörnsberg lider av vissa minnesfel; jag har inte hållit detta anförande tidigare i kammaren. Däremot kan jag gå med på att jag har haft anföranden av liknande innebörd, dock ej med samma ordalydelse.

Det är intressant att höra vad Arne Kjörnsberg faktiskt säger – man kan gott ta fasta på vad motståndarna säger. Arne Kjörnsberg säger att det här inte är fråga om konstgjord andning, utan att det skall vara medel för en långsiktig och hållbar tillväxt. Ja, det låter alldeles utmärkt, och det är ju egentligen det vi säger i vår motion och i vår reservation till betänkandet. Om man skall kunna ha en hållbar tillväxt, måste man faktiskt se till att de ekologiska grundförutsättningarna finns kvar, eftersom detta annars är fullständigt uteslutet. På något sätt kan man tycka att socialdemokraterna nu har börjat förstå litet grand vad det i grunden är fråga om. Då borde ju egentligen också utskottets hemställan i betänkandet ha sett litet annorlunda ut, med tanke på det som Arne Kjörnsberg faktiskt sade här i kammaren.

Jag hoppas att jag får tillfälle att återkomma till detta – inte med samma anförande, men kanske med ett anförande med samma innebörd – och att vi då kanske kan stå på samma sida, så att vi kan få ett beslut som faktiskt långsiktigt går i rätt riktning och inte tvärtom.

Anf. 5 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! När det gäller Sydafrika säger utskottet att någon förändring av lånen inte är att vänta. Man föredrar däremot att inte kommentera det faktum att Center for International Policy i Washington kommit över en rapport om att man inom IMF diskuterar en omprövning av dessa lån. I juni sammanträffade också en IMF-delegation med Sydafrikas finansminister och centralbankschef. Dessa möten har starkt kritiserats av FNs avkoloniali-seringskommitté. Utskottet föredrar att inte kommentera eller dementera de uppgifterna.

Den salva som SIDA i våras riktade mot Världsbanken föranleddes av att man upplever att verksamheten hos IMF och Världsbanken inte är förenlig med de långsiktiga målen för vårt bistånd.

Arne Kjörnsberg sade också att jag skjuter över målet och skär för tjocka skivor. Vi kanske skall lyssna på en av de tjänstemän som inte har stått ut med att jobba på Världsbanken, nämligen Michael Irwin, en britt som hop-

pade av i våras. Han säger: "Förutom över misslyckandet med att hjälpa de utfattiga människorna i världen är jag också mycket oroad över bankens överdimensionerade byråkrati, slösaktighet, dåliga administration över lag och obefogade arrogans." Han har under många år arbetat inom såväl IMF som FNs barnfond, Unicef.

Det har också kommit en bok av Davidson Budhoo, som har varit medlem av bankens stab och kommer från Grenada. Han säger att det för tjänstemännen i banken handlar om första klassens resor och att "nattklubbar ingår när vi jobbar för att ruinera infödingarna i Afrika, Asien och på andra håll". Flera flotta förmåner är vanliga. De anställda vid Världsbanken och Internationella valutafonden i Washington får varje dag för 5 dollar en subventionerad lunch som annars skulle kosta 30 dollar.

Den här typen av kritik går alltså att plocka fram från folk som står verksamheten mycket nära. Jag tycker inte, herr talman, att jag har skurit alltför tjocka skivor.

Anf. 6 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Arne Kjörnsberg gav här sken av att allt var närmast perfekt när det gäller Valutafondens hantering, långivning, osv. till utvecklingsländerna och att det egentligen inte fanns några som helst motiv för att Sverige skulle öka sin aktivitet för att verka för mer av långsiktighet i långivningen och mera beakta vilka biståndsvillkor vi vill ställa upp. Utan att därför rikta kritik mot dem som i dag representerar oss i fonden – det har vi inte någon anledning till – vill vi från centern ändå påpeka att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Vi menar att det finns ett stort behov av att vi från Sveriges sida driver dessa frågor, att vi också bygger under med bättre kompetens och att vi, med de möjligheter vi har, verkligen aktivt arbetar i enlighet med de synpunkter som centern för fram i reservation nr 4. För att göra en markering av att vi ändå fäster stor vikt vid detta, yrkar jag också bifall till reservation nr 4.

Anf. 7 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! När jag sade att Carl Frick höll samma anförande som tidigare, trodde jag att citationstecknen kring *samma* liksom hördes. Det var naturligtvis innehållet i anförandet jag menade och inte ordalydelsen. Jag menade inte att Carl Frick ur någon pärm uppe på rummet skulle ha slitit fram exakt samma anförande som han höll förra gången. Jag ville bara säga att Carl Fricks argumentation i alla frågor är av samma typ, och det blir därför, i alla fall på sikt, litet meningslöst att diskutera, eftersom vi kan alla argument, både bak- och framlänges.

Det sammanträffande som direktionen i IMF hade med bl.a. finansministern i Sydafrika var, Bengt Hurtig, av mycket vanlig karaktär. Fondens direktion har varje år ett sådant sammanträffande med alla fondens medlemsländer, så man skall inte överdriva betydelsen av det.

Sveriges linje står i varje fall fast. Vi tillämpar och följer FN-sanktionerna mot Sydafrika.

Om alla de exempel på slösaktighet, arrogans, dyra luncher, förstaklassresor med flyg – Concorde kanske, vad vet jag – och en överdimensionerad

administration som Bengt Hurtig nämner är riktiga, finns det självfallet all anledning att göra någonting åt det. Vi borde väl alla kunna vara överens om att man inte skall ha en administration för dess egen skull. Detta gäller inte bara IMF utan även på andra, kanske mer närliggande, håll. Men det får vi tillfälle att diskutera i andra sammanhang.

Naturligtvis är allting inte världsbäst – Ivar Franzén. Det finns säkert skäl att göra förändringar. Men med förlov sagt: centern hade faktiskt missuppfattat propositionen. Ni hade kommit litet snett från början, men jag berörde inte det tidigare. Jag vill faktiskt påstå att den verksamhet som IMF bedriver när man arbetar med andra saker än direkt bistånd inte strider mot våra biståndspolitiska mål.

Anf. 8 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Det är kanske inte möjligt att här i kammaren reda ut vem som missförstår och vem som förstår fullt ut. Jag vill nog hävda att vi i centern mycket väl har begripit vad detta innebär. Vi kanske t.o.m. har tittat litet bakom kulisserna, och det har i någon mån satt sin prägel på våra ställningstaganden. Det tror jag är välbetänkt när man skall verka för de långsiktigt hållbara besluten.

Anf. 9 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Eftersom Ivar Franzén bjuder upp till dans skall jag ställa upp. Jag tycker nästan att det är litet genant både för centern och för mig att tala om att man i centern har skrivit en motion, där man menar att länderna om de inte kan betala det nya insatskapitalet kommer att avstängas från rösträtten. Man har uppfattat propositionen på det sättet, men det är inte alls vad det handlar om. Jag tog tidigare inte upp detta utan lät det glida förbi. Men eftersom Ivar Franzén nu tar upp frågan tillät jag mig att något i marginalen säga att centern kanske har missuppfattat detta. Men det kommer fler tillfällen, och vi kanske då kan ordna upp det hela.

Anf. 10 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Detta är inte någon missuppfattning från vår sida, Arne Kjörnsberg. Det vi har uttryckt i vår motion är att ett borttagande av rösträtt inte får ske på den grunden att länderna inte har möjlighet att betala, och detta är ett mycket viktigt förtydligande. Det är den synpunkten som vi har framfört, och sedan har man mycket riktigt gjort den tolkningen att en sådan risk inte föreligger. Det var alltså ett mycket viktigt förtydligande som blev följden av vår motion. Det råder inget tvivel om, Arne Kjörnsberg, att det förelåg en risk för en annan tolkning. Vi hoppas nu att utskottet har gjort en gardering som håller.

Anf. 11 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! De orättvisa röstförhållandena är redan ett av de stora problemen med IMF. I-länderna, med 16,5 % av jordens befolkning, har 60,4 % av rösterna. U-länderna, som har 83,5 % av jordens befolkning, har bara 39,6 % av rösterna. Kommer nu u-länderna att berövas sin rösträtt kommer denna snedbalans att förvärras.

Denna rösträtt används i många fall på ett sätt som jag anser uppenbart strider mot vår svenska biståndspolitik. Ett exempel på detta är Vietnam. USA använder banken för sin utrikespolitik och går inte med på krav från Sverige och andra länder att hjälpa Vietnam att klara upp sina mellanhavanden med IMF. T.o.m. bankens tjänstemän har ansett att Vietnam har uppfyllt de villkor som IMF har ställt och att man därför borde få möjlighet att reglera sin skuld. Men detta har USA, som har en stark ställning tillsammans med industriländerna, vägrat att gå med på. Detta är ett exempel på hur den orättvisa röststyrkan påverkar utvecklingen.

Anf. 12 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! När det gäller frågan om Vietnam är vi helt överens, Bengt Hurtig. Fondens ledning och Vietnam är, precis som Bengt Hurtig sade, överens om hur man skall klara detta. Sverige och de andra nordiska länderna stödjer fullt ut dessa förslag till lösningar. Här obstruerar, om jag får använda det uttrycket, USA. Sverige försöker tillsammans med våra nordiska grannländer och andra länder att påverka USA. Jag säger oförbehållsamt att vi anser att USA uppträder helt felaktigt. Där har vi inga delade meningar. Det vore skönt om vi i alla fall kunde vara överens om detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 16 §.)

6 § Riksgäldskontoret och den statliga finansförvaltningen

Föredrogs

finansutskottets betänkande

1990/91:FiU4 Riksgäldskontoret och den statliga finansförvaltningen (prop. 1990/91:29).

Anf. 13 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Vi skall nu diskutera finansutskottets betänkande nr 4. I detta ärende har vi moderater i tre reservationer framfört avvikande meningar. Det gäller statsskuldspolitikens mål, utlandsupplåningen och hushållsupplåningen. Det är ganska marginella ändringar vi föreslår, så jag kan därför hålla en ganska låg profil i talarstolen.

När det gäller statsskuldspolitikens övergripande målsättning att minimera kostnaderna för statens upplåning är vi i utskottet eniga. Detta överensstämmer med den linje som vi moderater länge har drivit. Men vi moderater menar att det inte ankommer på riksgäldskontoret att lägga upp statsupplåningen på ett sådant sätt att hushållens sparande särskilt stimuleras. Den målsättningen menar vi skall uppnås med andra medel inom den ekonomiska politiken, framför allt genom en sänkning av skattetrycket. Vi moderater hävdar också att samordningen med penningpolitiken i allt väsentligt skall ske via marknaden. Vi har en utförlig motivering på denna punkt i reservation nr 1.

I frågan om upplåningen av utländsk valuta är utskottet, bortsett från

vänsterpartiet, överens om att staten även i fortsättningen bör avstå från att nettolåna i utländsk valuta. Men vi moderater finner det däremot inte rimligt att riksgäldskontoret i tider av växande underskott i bytesbalansen skall vid valutainflöde som följer av ett högt ränteläge tvingas betala av på statens utlandsskuld. Vi menar att ett sådant agerande skulle medföra höjda upplåningskostnader för staten samtidigt som enskilda förmedlare av lån skulle tjäna pengar. Jag hänvisar i denna fråga till reservation nr 3 i betänkandet. Vi menar där att riksbanken och riksgäldskontoret bör söka andra vägar att parera ett valutainflöde som beror på en hög räntenivå.

Så till frågan om hushållsupplåningen. Vi anser att regeringens motiv för en direktupplåning hos hushållen är vaga. Vi menar att om målet för statsupplåningen skall vara kostnadseffektivitet, skall hushållens bidrag till statsupplåningen administreras av befintliga kreditinstitut. Att bibehålla den av regeringen förordade hushållsupplåningen är vi emot, och vi menar att den bör avvecklas. Betydande rationaliseringar och besparingar kan då göras inom riksgäldskontoret. Dessa synpunkter har vi framfört i reservation nr 5.

Allra sist ett par ord om det till betänkandet fogade särskilda yttrandet. Vi borgerliga ledamöter i utskottet står fast vid att de konkurrensutsatta delarna i affärsverken bör ombildas till aktiebolag och privatiseras. I och med ett sådant agerande löses deras finansieringsproblem på ett naturligt sätt.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 5.

Anf. 14 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Detta betänkande handlar, som tidigare nämnts, om statens upplåning och hur man skall finansiera sådan statlig verksamhet som inte finansieras via budgeten, och det berör också de statliga kreditgarantierna.

Folkpartiet liberalerna är överens med majoriteten i utskottet om att det viktigaste målet för statsskuldspolitiken är kostnadsminimering. Vi har också samma uppfattning i vad gäller behovet av samråd mellan riksgäldskontoret och riksbanken i fråga om effekterna av penningpolitiken. Vi tycker att det är viktigt att detta mål är det enda mål som gäller för statsskuldspolitiken, dvs. att staten skall låna så billigt som möjligt. Detta skulle vi alla ha stor glädje av.

I reservation 2 har vi opponerat oss mot att det föreligger en liten målkonflikt i utskottsmajoritetens texter. Där skrivs det nämligen fortfarande, om än i försiktigare ordalag än tidigare, om stimulans av hushållssparandet. Det hade varit mycket enkelt att undvika denna målkonflikt. Man skulle ha kunnat stryka två små ord i majoritetens texter. Det står t.ex. "i regel". Hade man tagit bort "i regel" hade det enda mål som funnits kvar för statsskuldspolitiken varit just detta att minimera kostnaderna. Det är synd att det inte blivit så. Vi har därför känt oss tvungna att reservera oss på denna punkt och markera att det inte får finnas någon konflikt eller något annat mål än just kostnadsminimering. Det där har vi tagit upp i ytterligare en reservation. Även om man inte bör ha som mål att stimulera hushållssparandet med hjälp av just statsskuldspolitiken – hushållssparandet är angeläget, men det skall ske på annat sätt – är det viktigt att riksgäldskontoret kan låna på hushållsmarknaden. Detta bör då självfallet ske i sådana former och med sådana villkor att just målet om kostnadsminimering uppfylls. Enligt vår åsikt hade det

varit naturligt att även utskottsmajoriteten hade markerat att villkoren och formerna för upplåning på hushållsmarknaden skall överensstämma med vad som gäller för vanliga kreditinstitut. Annars finns det en viss risk för snedvridning av konkurrenssituationen, vilket vi anser vara olyckligt.

Slutligen har vi känt oss tvungna att markera en viss oro för att riksgäldskontoret enligt majoritetens uppfattning tycks anses behöva bygga upp något slags företagsekonomisk kompetens för bedömning av inhemska kreditgarantier. Vi menar att denna kompetens finns rikligt företrädd inom andra delar av kreditmarknaden, varför det är onödigt att också riksgäldskontoret skall lägga ned resurser på detta. En markering från vår sida återfinns i den sista reservationen, reservation 7.

Vad beträffar det särskilda yttrandet kan jag helt instämma i vad Filip Fridolfsson sade. För att spara litet tid för kammaren skall jag nöja mig med att yrka bifall till reservation 2.

Anf. 15 LARS-OVE HAGBERG (v):

Herr talman! Det har kommit på min lott att yrka bifall till reservation 4.

Vår uppfattning beträffande upplåningen i utländsk valuta är den att upplåningen bör vara mycket mer flexibel. Den utlandslånenorm som nu föreslås, eller som i praktiken tillämpas i dag, är enligt vår åsikt alltför rigid. Vi måste kunna minimera kostnaderna för våra lån och då måste man också kunna låna utländsk valuta. Genom att öka vår nettoupplåning i utländsk valuta skulle vi faktiskt kunna reducera kostnaderna för statsskulden. Detta är en möjlighet som vi måste ha, och därför menar vi alltså att det måste finnas en större flexibilitet och inte en fastlåst norm.

Vi vet dock att andra gör stora vinster med det nuvarande systemet. Svenska kapitalintressen lånar utländsk valuta för att sedan använda kapitalet för utlåning till svenska staten. Följden blir naturligtvis att det är skattebetalarna som får betala, medan kapitalintressena tar vinsten.

Vad skriver nu utskottet med anledning av förslaget att öka nettoupplåningen i utländsk valuta och inte ha en sådan oerhört fast norm? Jo, man medger att det naturligtvis engångsvis är en bra sak, man kan ordna det hela litet bättre. Men sedan skriver utskottet: "Med ett sådant förfarande köper man sig endast en dyrbar frist som i ett längre tidsperspektiv framtvingar en än kraftigare ekonomisk åtstramning." Man kan fundera över vilken tilltro utskottsmajoriteten egentligen har till sin egen ekonomiska politik. Resonemanget innebär ju att vi inte skulle kunna hantera en lägre ränta i det här landet utan vara tvungna att i alla situationer ha den höga räntenivån. Det är egentligen vad utskottet skriver som svar på vårt förslag. Här är vi fast. Utskottets förslag kanske överensstämmer med vad riksbankschefen anser, eftersom denne hela tiden vill ha ett högt ränteläge i vårt land. För vår del ser vi ingen som helst anledning att ha en norm som ständigt håller statens utgiftstryck låst i ett så högt läge. Detta blir ju följden om normen får finnas kvar.

Härmed ber jag att få yrka bifall till reservation 4.

Anf. 16 ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Den 1 juli 1989 övertog regeringen huvudmannaskapet för riksgäldskontoret. Inför övergången fick en utredning i uppdrag att se över

kontorets framtida organisation och arbetsuppgifter. Vi har här i riksdagen redan tidigare behandlat vissa delförslag som utredningen har fört fram. Den nu aktuella propositionen bygger på riksgäldskommitténs slutbetänkande och behandlar riksgäldskontorets framtida verksamhet på ett mera övergripande plan. I propositionen föreslås riktlinjer för statsskuldspolitiken samt statens upplåning i utländsk valuta och i hushållssektorn. Förslagen omfattar också frågor med anknytning till den statliga kreditgarantigivningen och affärsverkens lånefinansiering samt riksgäldskontorets roll i detta sammanhang, liksom kontorets uppgifter beträffande den statliga betalningsverksamheten. Förslagen innebär att riksgäldskontorets roll inom den statliga finansförvaltningen stärks och definieras tydligare.

Tre motioner har väckts med anledning av propositionen. Ser man till de synpunkter som framförs i motionerna, kan man konstatera att anslutningen till propositionens förslag är stor och att flertalet av de erinringar som görs närmast kan sägas vara mindre randanmärkningar, vilket också framhållits av företrädare för moderaterna och folkpartiet.

De kraftigaste invändningarna riktas mot vad som sägs i propositionen om den statliga utlandsupplåningen och den s.k. utlandslånenormen som har tillämpats sedan mitten av 1980-talet. Med den precisering som gjordes efter det att valutaregleringen avvecklades den 1 juli förra året är dess innebörd numera att staten inte skall nettolåna utländsk valuta för att finansiera statens budgetunderskott eller för att förvalta statsskulden.

Så långt godtas normen av alla partier utom vänsterpartiet som vill att riksgäldskontoret skall ha möjligheter att bedriva utlandsupplåning. Enligt vänsterpartiet skulle riksgäldskontoret med en sådan möjlighet kunna minimera kostnaderna för statsskulden med ca 10 miljarder kronor. Det kan vara riktigt att vi övergångsvis skulle kunna göra vinster. Men det är att märka att det skulle bli högst tillfälliga fördelar som snabbt får motsatta effekter, vilket också har understrukits av utskottsmajoriteten. När jag hörde Lars-Ove Hagbergs redovisning blev jag litet förvånad. I en del sammanhang visar han ju stora kunskaper om det internationella kapitalets makt och dess sätt att agera. Men att här förorda att vi i större omfattning borde finansiera statsskulden via utländsk upplåning är något förvånande, men det kan kanske ha blivit nya överväganden efter de senaste förändringarna i olika sammanhang.

Detta, herr talman, är bakgrunden till att normen med åren blivit något av en tvingande restriktion i statsskuldspolitiken. Det hindrar inte riksbanken och riksgälden från att kortfristigt ta upp sådana lån i utländsk valuta som behövs för att parera snabba förändringar i valutaflödena.

Utlandslånenormen innebär också att statens utlandslåneskuld skall amorteras ned för att balansera sådana mer omfattande valutaflöden som kan uppkomma när riksbanken av inhemska skäl anser det nödvändigt att ha ett högt ränteläge. Detta förhållande ifrågasätts inte bara av vänsterpartiet utan också av moderata samlingspartiet.

När det gäller hushållsupplåning för moderaterna fram sitt upprepade krav på att riksgäldens direkta upplåning hos hushållen skall avskaffas och att man i stället skall kanalisera hushållsupplåningen via avkastningsfonder i banker.

Folkpartiet vill på sikt avskaffa allemanssparandet och oroar sig också för den konflikt som kan uppkomma om riksgälden har som mål för sin verksamhet att stimulera hushållens sparande. En sådan målkonflikt torde inte behöva uppkomma, detta med hänvisning till vad som anförs i propositionen, nämligen att riksgäldskontoret framdeles i regel bör eftersträva det allmänt sparstimulerande målet endast i den mån det inte står i konflikt med det övergripande målet om kostnadsminimering.

På denna punkt delar utskottet den mening som framförs i propositionen.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 17 LARS-OVE HAGBERG (v):

Herr talman! Jag vill göra två korta kommentarer när det gäller det internationella kapitalet. Även det svenska är väl sammanflätat med och ingående i detta kapital i dag och helt beroende av det. Om det svenska kapitalet lånar från det utländska kapitalet och sedan lånar ut det till staten, så lär det väl i det läget inte vara någon större gradskillnad när det gäller beroendet utomlands.

Frågan gäller om vi skall gå den här vägen i stället för att ha en konstlat hög ränta genom att budgetunderskottet och statsskulden finansieras genom denna norm. Det handlar alltså om huruvida vi snabbt skall amortera bort detta eller inte. Jag tror att socialdemokratin har en övertro på att man genom ett högt ränteläge i Sverige skulle kunna fixa detta, alltså att man skulle kunna strama åt genom penningpolitiken i stället för att vidta de åtgärder som är nödvändiga i den svenska ekonomin.

Om man har denna norm undrar jag vad som händer vid ingången av en lågkonjunktur. Är det då bra för svensk ekonomi med ett konstlat högt ränteläge? Det borde ju då egentligen vara ett lågt ränteläge.

Anf. 18 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Eftersom Arne Andersson nämnde allemanssparandet och vår uppfattning i fråga om detta vill jag gärna komplettera med några synpunkter.

Allemanssparandet har ställt till en icke obetydlig mängd trassel när det gäller riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden. Och eftersom det viktiga i det här ärendet är statsskuldspolitiken, vilken också är målet för riksgäldskontorets verksamhet, menar vi att det finns skäl att på sikt ompröva allemanssparandets existens. Det följer av det mål som jag anförde, nämligen att staten skall låna så billigt som möjligt. Och man skall inte blanda ihop olika mål och uppgifter i riksgäldskontorets verksamhet.

En helt annan sak är att folkpartiet i många sammanhang har fört fram, och då i ganska uppenbar konflikt med socialdemokraterna, hur angeläget det är att stimulera hushållssparandet via generella sparstimulerande åtgärder. Som Arne Andersson säkert vet kommer det att ske en betydande stimulans via skattereformen. Men vår uppfattning är att detta inte är tillräckligt utan att det krävs ytterligare insatser. Men stimulans av hushållssparandet är faktiskt icke en uppgift som skall blandas ihop med riksgäldskontorets verksamhet att sköta den statliga skuldpolitiken på effektivaste möjliga sätt.

Anf. 19 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte återupprepa de argument som jag framförde i talarstolen när det gäller amortering av utlandslånen vid ett valutainflöde som följer av ett högt ränteläge. Jag vill bara säga till Arne Andersson i Gamleby att LO, som förmodligen står Arne Andersson nära, tycker som vi, nämligen att konsekvenserna skulle bli en avsevärd höjning av statens upplåningskostnader, samtidigt som andra skulle göra stora vinster på grund av den ränteskillnad som finns. Jag förmodar att Arne Andersson måste tillstå att vi, från Arne Anderssons synpunkt, är i gott sällskap, eftersom LO tycker som vi.

Anf. 20 ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg talade om det konstlade höga ränteläget. Han vet mycket väl att det inte är konstlat utan nödvändigt på grund av valutapolitiken och penningpolitiken i allmänhet och den allmänna ekonomiska situationen och de internationella förhållandena. Det finns väl ingen som skulle behålla räntorna på dessa höga nivåer om inte en rad faktorer nödvändiggjorde det. Meningen med det här, precis som en rad andra förslag från regeringen, är ju att minimera de samlade kostnaderna för statens upplåning. Och detta måste stå i samklang med övriga ekonomisk-politiska åtgärder, inte minst på det penningpolitiska området.

Beträffande Anne Wibbles synpunkt när det gäller allemanssparandet vill jag säga följande. I en utveckling på det ekonomiska området i vårt eget land och runt omkring oss kan det ju hända att även allemanssparandet måste komma att omprövas, även om det nu inte sker i dessa sammanhang.

Filip Fridolfsson sade att LO tycker som moderaterna. Men det är inte säkert att LOs synpunkter är de allra bästa av det skälet att de för en gångs skull överensstämmer med en synpunkt som moderaterna anfört.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

7 § Vissa kyrkliga frågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU9 Vissa kyrkliga frågor.

Anf. 21 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Vi befinner oss mittemellan domssöndagen och första advent, i slutet på ett kyrkoår och i början av ett annat. Den här frågan bör kanske sättas in i detta sammanhang. Kyrkans verksamhet löper från första advent till domssöndagen år efter år, århundraden igenom. De relationer som är huvudfrågan i detta betänkande har vi haft i drygt 400 år, litet beroende på hur vi räknar. Om vi räknar från Uppsala mötes beslut har vi haft dem under 397 år, och om vi räknar från Västerås riksdag har vi haft dem under 463 år. Redan den långa perioden på 1500-talet, innan man fann en

författningsmässigt rimlig konstruktion av relationerna mellan kyrka och stat, är ett memento för oss som är inblandade i den här frågan.

Frågan om kyrka och stat handlar ju också om samhället, om staten skall ha någon relation till kyrkan, något intresse för kyrkan och något engagemang i kyrkan. Det handlar också om i vad mån kyrkan ser ett samarbete med staten som ett värde och kanske också något som ger styrka.

Fram till 1860 var vi alla medlemmar i svenska kyrkan, vare sig vi ville det eller inte, tvångsvis. När dissenterlagen kom 1860 gavs möjlighet för dem som ville att gå ur kyrkan och gå till ett visst givet frikyrkosamfund. Den perioden som kom därefter är egentligen den viktigaste av alla perioder när man diskuterar kyrka och stat, nämligen den sekulariseringsperiod då fattigvård och skola fördes över från kyrkan till samhället.

Jag har under de senaste 35 åren mer eller mindre aktivt deltagit i debatter om kyrkans relationer till staten. Jag har följt alla utredningar och alla de opinioner som har kommit fram i olika lägen. Det som är ett problem för oss som beslutsfattare i Sveriges riksdag är att opinionen är mycket splittrad, även efter 40 års utredningsarbete.

Jag som lever i kyrkan vet att opinionen i kyrkan är splittrad. Det finns de som hängivet arbetar för att kyrkan skall bli friare eller helt fri. Det finns andra som lika hängivet arbetar för att vi skall behålla ett etablerat samarbete för kyrkans skull och för samhällets skull. Som riksdagsledamöterna vet hör jag till den senare kategorin. Jag ser ett starkt värde i ett samspel mellan kyrkan och staten.

Eftersom opinionen är delad har den ena utredningen efter den andra havererat. Man har kommit med förslag som i olika strukturer har inneburit en förändring av relationerna. Men den opinion som har varit den avgörande, nämligen församlingsopinionen, har sagt nej även om opinionen har varit splittrad. Det är, herr talman, fortfarande läget. Det har lett till att två av riksdagens partier, nämligen moderaterna och socialdemokraterna, nu icke föreslår någon åtgärd, medan fyra partier föreslår att man skall gå i den ena eller den andra riktningen. Vi har från moderaterna fört fram vår markering i ett särskilt yttrande. Vi har inte funnit någon som helst anledning att reservera oss. Som alla vet är också vi splittrade, med just nu kanske en majoritet för att man skall skapa en friare ställning. Vi menar att de två utredningar som nu arbetar är helt avgörande för framtida ställningstaganden. Den ena utredningen har beslutats under kyrkomötets sammanträde här i riksdagenens plenisal. Då sade vi att vi bör utreda kyrkans ekonomiska förhållanden vid bevarad relation resp. vid eventuell skilsmässa. Den utredningen håller Carl Axel Petri på med, och den kommer under nästa år. Den får, som vi ser det, en helt avgörande betydelse. Då får vi ett beslutsunderlag som gör det möjligt att väga in den ena handlingsvägen mot den andra.

När det gäller den andra utredningen är det mera oklart när ställningstaganden kan komma. Det är den som kyrkan själv arbetar med och som handlar om dop och kyrkotillhörighet, alltså en eventuell koppling mellan sakramentet dopet och medlemskap i svenska kyrkan. Vi hänvisar i vårt särskilda yttrande till dessa två utredningar. Det gör också utskottet, och det gör utskottet alldeles rätt i. Man skall nog bestämt avvakta dessa två utredningar

innan man bestämmer sig för det som tre av partierna vill, nämligen att direkt inleda en skilsmässoprocess.

Jag nöjer mig när det gäller denna fråga, herr talman, med att hänvisa till vårt särskilda yttrande.

Sedan vill jag mycket kort ange en synpunkt på det som i det tryckta betänkandet är reservation 6 men i det utdelade rättelsebladet reservation 5. Det handlar om kyrkofonden. Jag yrkar bifall till reservation 5. Kyrkofondens konstruktion har vi diskuterat många gånger här. Dess uppbyggnad är mycket komplicerad. Men jag hävdar här från riksdagens talarstol att det är kyrkans pengar, i huvudsak genererade av kyrkans insatser. Då har vi i konsekvens härmed tyckt att det är rimligt att kyrkan också har inflytande över denna kyrkofond. Här handlar det egentligen, herr talman, om vem som skall ha majoritet. Vi har i reservation 5 sagt att det är rimligt att kyrkan har majoritet i kyrkofonden. Som sagt yrkar jag därför bifall till reservation 5.

Anf. 22 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är folkpartiet liberalernas mening att varje trossamfund bör stå fritt från staten. Vi har därför under alla år varit pådrivande i religionsfrihetsfrågor. Vi medverkade aktivt vid tillkomsten av religionsfrihetslagen 1951, i utredningarna 1958 och 1978 om stat–kyrka-frågan, likaså vid beslutet om de fortsatta samtalen mellan staten och kyrkan i mitten av 1970-talet. Dessa samtal resulterade i ett förslag om nya relationer mellan staten och svenska kyrkan. Det presenterades för 1979 års allmänna kyrkomöte av den dåvarande folkpartiregeringen. Tyvärr avvisade kyrkomötet förslaget till uppgörelse. Därmed stod det klart att det inte under de närmaste åren skulle vara möjligt att få ett beslut till stånd. I det läget valde vi att arbeta för en frigörelse för svenska kyrkan genom successiva reformer. Ett antal beslut har fattats i den riktningen.

Utifrån den principiella syn som folkpartiet företräder är det angeläget att både staten och svenska kyrkan klargör vilken avsikt man har med svenska kyrkans relationer till staten i framtiden. Den religösa situationen i vårt land har under de senaste åren förändrats på ett markant sätt. Sedan länge tillhör en betydande del av vårt lands invånare något av de frikyrkliga samfunden. Genom de senaste årtiondenas invandring har därutöver kyrkor med fast kyrkostruktur och folkkyrkotradition, som ställer bestämda krav på respekt från det nya värdlandets sida, kommit att bli representerade i Sverige i en tidigare oanad omfattning.

Svenska kyrkans lagfästa ställning innebär i den här situationen i ännu högre grad än vad hittills har varit fallet en orimlighet. Skall vi som nation leva upp till våra ideal i fråga om praktiskt fungerande religionsfrihet för samtliga invånare i landet ställer det också krav på att svenska kyrkans ställning förändras. Svenska kyrkan har manifesterats i former som växlat efter historiska situationer. I dagens pluralistiska samhälle menar många inom svenska kyrkan att samfundet bäst uttrycker vad Kristi kyrka är genom att stå fritt gentemot statsmakten.

Enligt vår mening bör det bli tydligare för alla att svenska kyrkan är något annat än en samhällsfunktion eller en offentlig myndighet. Svenska kyrkan

måste själv få finna den form i vilken samfundet bäst anses kunna fullgöra sin uppgift. Många aktiva inom svenska kyrkan menar att kyrkan måste bli fri från statligt inflytande för att bättre kunna hjälpa människor med att tolka de stora livsfrågorna, uttrycka sin tro och gestalta sina liv som kristna.

Av omtanke om svenska kyrkans möjlighet att fylla denna funktion vill vi uttala som vår mening att oavsett hur det fortsatta reformarbetet genomförs skall svenska kyrkan garanteras goda möjligheter att också i fortsättningen fungera som en öppen folkkyrka och kunna bedriva sin verksamhet över hela landet. Genomförandet av reformer bör därför ske i den takten och på sådant sätt att svenska kyrkans egen åsikt om övergången respekteras.

Utöver de förändringar i relationerna mellan stat och kyrka som redan har beslutats krävs ytterligare ett antal delreformer för att slutmålet skall kunna nås. Svenska kyrkan bör själv få bestämma över sin organisation. Svenska kyrkan bör som trossamfund få fri och självständig befogenhet att tillsätta biskopar, domprostar och övriga prästtjänster, som i dag tillsätts av staten.

I fråga om begravningsväsendet skall också beslut fattas. Den kyrkliga egendomen bör förbli svenska kyrkans egendom. Målet bör vara att åstadkomma en lösning som tryggar egendomens bestånd för avsett ändamål, slå vakt om kulturhistoriska värden och medge att kyrkans förmögenhet utnyttjas rationellt. Det ligger i svenska kyrkans eget intresse att snarast ta ställning till på vilket sätt och i vilken takt som kyrkan skall ta eget ansvar för sin ekonomiska situation. Ett första steg togs med tillsättandet av den utredning som Carl Axel Petri står för. Det sägs i direktiven att arbetet skall vara slutfört före utgången av 1991. Det är oerhört angeläget att så blir fallet, eftersom en förändring av relationerna ändå innebär att lång tid går åt – det handlar ju om en grundlagsändring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 som tar upp denna fråga om ett uttalande om de framtida relationerna.

Folkpartiet har också väckt en motion som handlar om medlemskapsreglerna. Vi anser att det borde vara självklart i en demokrati att det krävs en viljeyttring för att bli medlem i ett trossamfund. Så är det faktiskt inte i dag. Justitieombudsmannen har påtalat att utländska medlemmar som tillhör ett evangeliskt-lutherskt samfund automatiskt blir medlemmar i svenska kyrkan när de blir svenska medborgare. JO hänvisar till de propåer som har kommit till invandrarverkets medlemskapsbyrå om synpunkter på detta.

Den övergångsbestämmelse som riksdagen tvingades införa för 13 år sedan håller på att permanentas. Det strider mot naturen hos en övergångsbestämmelse. Vi anser inte att man i det här fallet kan avvakta svenska kyrkans utredning i frågan. Svenska kyrkan har arbetat med det detta i sju år, och det är orimligt. Det är också orimligt att religionsfriheten inte fungerar i vårt land. Därför bör regeringen snarast lägga fram ett förslag för riksdagen som korrigerar dessa förhållanden, alldeles speciellt som justitieombudsmannen har gjort klara påpekanden.

Herr talman! Jag står självfallet bakom reservation 5, men jag avstår i det här läget från att yrka bifall.

Anf. 23 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Den öppna folkkyrkan är starkt förankrad i vårt land, och vi i centern anser att riksdagen borde kunna bekräfta detta med ett uttalande av det slag som vi föreslår.

Den kraft och säkerhet som ligger i sambandet kyrka–samhälle gör svenska kyrkan unik. I alla delar av landet kan den samla människor oberoende av ekonomiska, sociala eller andra förutsättningar till andakt och gudstjänst, till barn- och ungdomsverksamhet, till social verksamhet genom diakonalt arbete, och kyrkan kan ta sig an personer i kris och i samband med katastrofer. Det är detta vi slår vakt om från centerpartiets sida, och vi menar att riksdagen bör uttala att sambandet kyrka–stat bör bestå.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till reservation 2 i konstitutionsutskottets betänkande nr 9.

Med hänsyn till att en rad förslag inom den närmaste tiden kommer att föreläggas riksdagen och kyrkomötet kommer jag inte i detta anförande att göra någon längre genomgång av de olika kyrkliga frågorna. Jag konstaterar bara att en ny våg av utredningar sköljer över kyrkan, i stället för att den skall kunna få arbeta enligt de förutsättningar som gavs i och med att den nya församlingslagen och den nya regionala organisationen trädde i kraft.

Det arbete som har bedrivits i regeringskansliet med förslag till en ny kyrkolag som skall ersätta 1686 års kyrkolag kommer snart att redovisas. Kyrkomötet kommer att behandla ärendet till hösten och så småningom kommer det till riksdagens bord. Det kommer också förslag om bekräftelse av detta i grundlagen. Här kommer frågor om den kyrkliga egendomen, ekonomin och organisationen i övrigt, medlemskapsregler samt lagen om svenska kyrkan som trossamfund att tas upp. Vi får återkomma till detta. Jag noterar att den frihet som Ylva Annerstedt talade om omgärdades av ett omfattande regelkomplex, som kanske radar upp fler inskränkningar, restriktioner och detaljstyrningar av svenska kyrkan än vi har i dag.

Jag skall inte heller orda närmare om medlemskapsreglerna. Dessa återkommer senare. Vi har avfärdat motionerna om att de icke står i överensstämmelse med grundlagen. Vi har regler i grundlagen om medlemskap och vi har regler i religionsfrihetslagstiftningen.

I fråga om den kyrkliga egendomen och reservation 6 om kyrkofondens styrelse vill jag, i motsats till Göran Åstrand, säga att det är fråga om kyrkokommunernas pengar. Kyrkans medel är mer mångfasetterade än de som hanteras av kyrkofonden. De motiv som anfördes när kyrkomötet gavs möjligheter att välja ledamöter i kyrkofondens styrelse tycker jag fortfarande är bärande. Det var då fråga om att staten genom statsbidrag bidrog till kyrkofonden. Efter överläggningar som skall förevara denna vecka riskerar väl alla statsbidrag att ryka för kyrkans vidkommande. Däremot finns det andra motivet kvar. Som jag hänvisade till finns bestämmelser om de kyrkokommunala pengarna i församlingslagen, lagen om den kyrkliga egendomen och reglerna om den kyrkokommunala skatteutjämningen. För vår del motiverar detta att vi behåller denna ordning.

Till yttermera visso har en utredning inom kyrkofonden lagt fram vissa förslag beträffande den kyrkliga egendomen. Det har jag tagit upp i den motion som jag tillsammans med andra har skrivit. Den utredningen går nu på

remiss. Med det förslaget kommer förändringar att vidtas. Om det kan leda till en ändrad syn på kyrkofondens styrelses sammansättning återkommer vi till detta vid det tillfället.

Jag ber, herr talman, att i övrigt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 24 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag har svårt att förstå vad det var för extra regler som Bengt Kindbom ville tillskriva mig. Det jag sade var att vi i folkpartiet liberalerna anser att svenska kyrkan själv bör bestämma över sin organisation, att svenska kyrkan som trossamfund själv bör få tillsätta biskopar, domprostar och andra prästtjänster. Dessutom uttalar vi att den kyrkliga egendomen bör förbli svenska kyrkans egendom. Jag tycker faktiskt inte att det är några regler som man kan ha någonting emot. Det är vårt uttalande om de fortsatta relationerna, som vi anser bör omfatta de här sakerna. Att jag sedan hävdar att religionsfrihetsparagrafen i grundlagen bör gälla, tycker jag är ett självklart liberalt krav som flera borde kunna ställa upp på.

Anf. 25 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att Ylva Annerstedt nu tog med delar av det hon räknade upp i åtgärdskatalogen. Där var frågor om den kyrkliga egendomen i övrigt, kyrkobyggnader, kulturhistoria samt möjligheterna att driva verksamhet över hela landet, vilket det kommer att saknas garantier för om det inte sker någon reglering av dessa frågor. Det var detta jag betraktade som en rad detaljregler som vi i dag inte har i svenska kyrkan, men som jag förmodar kommer till i stället.

Anf. 26 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Till dagens debatt, angående vissa kyrkliga frågor, vill jag gärna komma med några personliga reflektioner.

Min far, Åke Zetterberg, var riksdagsledamot från Stockholm för socialdemokraterna under många år. Han var ordförande i Broderskapsrörelsen och han hade den ovanliga kombinationen att samtidigt vara präst, pastor primarius, och självklart mycket engagerad i frågan om kyrka–stat. Han deltog under många år i utredningen om kyrka–stat, som arbetade med direktiv från Alva Myrdal. Jag har påtagliga minnen från min barndom om ständiga diskussioner på hemmaplan om denna utrednings idoga arbete. Han föreföll övertygad om att utredningen skulle resultera i beslut efter rimlig tid.

Jag har nu roat mig med att läsa några gamla protokoll där min far beskriver arbetet med denna utredning. Han betonar i en riksdagsdebatt 1962 hur mycket tid som utredningen redan har avsatt. Jag citerar direkt ur protokollet:

"Utredningen har ingalunda på något lamt eller föga intresserat sätt tagit itu med sina uppgifter för att kunna dra ut arbetet långt på tiden, utan det arbetsprogram som uppgjorts för utredningen bör kunna bidra till att konkreta förslag framlägges relativt snart. Det finns ett avskräckande exempel i den utredning som för några årtionden sedan företogs i Danmark. Man förbrukade då femton år på ett utredningsarbete som slutade i ett betänkande, vilket tillhör det mest svårpenetrerade som kan tänkas, med reservationer

och ytterligare reservationer inne i reservationerna. Betänkandet föranledde inte heller några som helst praktiska åtgärder. När det gäller utredningen kyrka–stat har man vänt på steken och börjat med att utreda ett antal alternativ, vilka sedan vederbörande får överväga när utredningens resultat föreligger."

Herr talman! När jag läser utskottets svar på de olika motioner som föreslår att kyrkan skiljs från staten, och där ingen förändring föreslås från utskottets sida, utan man hänvisar till nya utredningar, kan jag inte låta bli att fundera över vad min far skulle ha sagt i dag. Kunde han verkligen drömma om frågan om att att skilja kyrkan från staten inte skulle vara färdigutredd i dag, 1990? Skulle han ha trott att Sverige med bred marginal skulle ha slagit Danmarks 15 års utredande om frågan? Knappast.

Utredningsförfarandet om kyrka–stat måste tillhöra rekorden för långbänk i riksdagen. Det är faktiskt förvånande med tanke på med vilken snabbhet man i dag vill behandla andra utredningar som t.ex. gäller författningsförändringar. Jag är övertygad om att det går att utreda och snabbt komma till beslut i de här frågorna, med full hänsyn och respekt tagen till svenska kyrkans medlemmar och med hänsyn tagen till det kulturarv som svenska kyrkan utgör för alla medborgare i dag, även för de icke troende.

Herr talman! Jag undrar om mina barn skall behöva diskutera och eventuellt stå i riksdagen eller på annat håll och debattera frågan om att skilja kyrkan från staten. Jag tycker att det är dags att fatta beslut i dag.

Jag hänvisar här till vänsterpartiets reservationer. Vad gäller medlemskapsregler tycker jag att Ylva Annerstedt argumenterade på ett sätt som jag kan dela, nämligen att det gäller en klar religionsfrihet. I övrigt vill jag yrka bifall till reservation 3 från vänsterpartiet.

Anf. 27 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Detta är verkligen en långbänksfråga. Jag tycker själv att det är litet tråkigt och litet slöseri med tid att under min korta tid i riksdagen gå upp en tredje gång för att debattera kyrka–stat-frågan. Men det är ingenting mot den situation som Eva Zetterberg så vältaligt tog upp alldeles nyss. Detta är en följetong som snart måste få ett slut.

Våra åsikter i kyrka–stat-frågan är välformulerade i reservationerna, och jag tänker inte gå djupare in på dem. Den här frågan måste komma vidare. Det går inte att utreda någonting som redan är utrett hundratals gånger.

Samma sak gäller medlemskapsreglerna i religionsfrihetslagen. Ylva Annerstedt tog upp detta i ett anförande som jag kan ställa upp bakom. Det är också en fråga som har debatterats åtskilliga gånger i riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3 och reservation 5 och hoppas att riksdagen snart kan komma fram till beslut i dessa utredningsfrågor.

Anf. 28 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara beröra de reservationer som gäller stat–kyrka-frågan. Det finns olika inställningar i de reservationerna. Centern reserverar sig direkt för en bevarad samverkan mellan stat och kyrka. I folkpartiet har man en klar viljeinriktning. Man önskar en skilsmässa men vill ändå avvakta utredningar och ser detta som en successiv process. Miljöpartiet och vänster-

partiet vill däremot mycket mer klart och omedelbart tillkännage för regeringen att man vill ha ett förslag om en skilsmässa.

Jag vill gärna säga att jag med stort intresse lyssnade till Eva Zetterbergs anförande, i all synnerhet som jag också var god vän med hennes far och hade möjlighet att diskutera många politiska frågor med honom, bl.a. denna.

Vi var från socialdemokratisk sida för den utredning som leddes av Alva Myrdal. Men det vi hela tiden betonade i den diskussionen var, att om man på det här området skall åstadkomma en reform, bör man inte göra det i strid mot en bred folkopinion, utan man måste ha en bred folkopinon med sig. Utifrån dessa utgångspunkter är det tragiska att Göran Åstrand har alldeles rätt. Opinionen har under alla dessa år varit mycket splittrad.

Nu hoppas jag att man, efter de pågående utredningar som bl.a. Göran Åstrand nämnde, på nytt skall kunna diskutera de här frågorna och inte bara diskutera, utan kunna komma fram till ett ställningstagande. Det bör enligt min mening gå i riktning mot en relationsförändring, vilken ofta brukar beskrivas som en skilsmässa mellan stat och kyrka. Det är min bestämda uppfattning. Jag känner också en viss otålighet inför detta långa utredande kring dessa frågor.

Jag tycker ändå att det är riktigt, om man har denna uppfattning, att man vill samla en bred opinion bakom ett sådant här förslag. I sådant fall bör man inte i dag gå fram med ett ställningstagande, utan man bör avvakta de utredningar som finns och sedan försöka skapa största möjliga enighet. Jag vill inte ge upp hoppet om att man skall kunna vinna denna enighet.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Anf. 29 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag är helt på det klara med att det krävs en opinion ute bland människorna för att genomföra viktiga förändringar. Den skall vi vara mycket aktsamma om i alla sammanhang, inte bara i detta avseende. Men om vi skall kunna få en förankring för ett beslut om att skilja kyrkan från staten, åligger det de partier som faktiskt driver den frågan, som är ense med oss om att det vore viktigt att göra den förändringen, att på allvar föra ut den uppfattningen bland sina partiorganisationer, föra ut den bland människor. Jag vet att opinionen även bland dem som tillhör svenska kyrkan är delad, men många hävdar också att det vore en vinst för själva kyrkan och för den kristna tron att få detta skiljande till stånd och få bort prägeln av svenska kyrkan som en bland alla andra myndigheter i vårt land.

Jag tror alltså inte att vi gör kyrkan en otjänst genom att skilja den från staten. Jag tror tvärtom att det skulle befrämja kyrkans eget arbete. Jag hävdar bestämt att det är partiernas uppgift att föra ut frågan och se till att man hittar så smidiga och enkla lösningar som möjligt. Det finns skisserat sedan många år tillbaka.

Anf. 30 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att det är rimligt att de partier som anser att ett skiljande bör komma till stånd också uttalar sin avsikt och sin mening. Det är ju så i all utredningsverksamhet att man har ett mål med sitt utre-

dande. När man har en förutsättningslös utredning talar man om det från början. Men här har man ju faktiskt inte en förutsättningslös utredning. Här finns en majoritet för att svenska kyrkan inte skall fortsätta att vara en offentlig myndighet. Det är då rimligt att man uttalar det.

I utskottsbetänkandet ges inga som helst argument för att man nu inte gör någon meningsyttring. I förra årets debatt beklagade Jan-Erik Wikström att utskottet hade avfärdat den här frågan med fyra rader; i årets betänkande räcker det med två och en halv. Jag beklagar det också.

Anf. 31 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det är ju inte så att det inte har hänt någonting under de 30 år som den här frågan har utretts. Förslag har lagts fram. En del har avvisats. Det har skett en utveckling mot en friare ställning för kyrkan och nu finns det ytterligare utredningar som arbetar.

Jag vill gärna säga att det i det läget är riktigt att inta en avvaktande hållning. Men låt mig även anmäla en viss otålighet. Snart är det verkligen nödvändigt att övergå från ord till handling.

Anf. 32 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag noterar att Olle Svensson inte alls berör medlemskapsfrågorna. Vår reservation som gäller medlemskapet i svenska kyrkan tar upp en mycket viktig principiell medborgerlig frihet, nämligen religionsfriheten. I dag råder inte full religionsfrihet. När utländska medborgare får svenskt medborgarskap införs de automatiskt som medlemmar i svenska kyrkan om de tillhör den evangelisk-lutherska tron. Tycker verkligen Olle Svensson att det är rimligt att vi skall ha den ordningen i fortsättningen också?

Anf. 33 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Som framgår av utskottets betänkande har den frågan uppmärksammats och är föremål för utredning. Jag anser självklart inte att man skall påtvinga någon medlemskap i kyrkan. Jag tror att man kommer att kunna lösa detta. I övrigt har ju medlemskapsfrågan samband med den stora fråga som vi här har talat om, nämligen relationen mellan stat och kyrka. Den kommer alltså upp i ett naturligt sammanhang. I avvaktan på detta finns det speciella regler i grundlagen. Jag har själv varit med och diskuterat dem i fri- och rättighetsutredningen.

Anf. 34 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag anser faktiskt inte att medlemskap i svenska kyrkan för andra trosbekännare hör samman med den stora utredningen. Det handlar om helt andra saker. Det handlar om rätten för andra trosbekännare att inte behöva bli medlemmar i svenska kyrkan automatiskt. Detta har utretts i sju år. Jag tycker inte att vi skall behöva vänta längre. Det här är en grundlagsfäst frihetsfråga som riksdagens konstitutionsutskott borde beakta. Dessutom har JO uttalat kritik i den här frågan. Justitieombudsmannen är ju allmänhetens förespråkare i det här fallet. Är det då inte meningen att vi skall fästa något som helst avseende vid vad JO säger? Vi kan inte vänta i sju år

till på att det skall komma ett förslag. Det är riksdagens skyldighet att bevaka svenska medborgares grundlagsfästa friheter.

Anf. 35 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill hänvisa till utskottets betänkande s. 7, där vi just berör den här frågan. Vi understryker att ett initiativ bör kunna komma från kyrkan och vidare att man överväger detta inom svenska kyrkans centralstyrelse. Detta kan alltså prövas vid sidan om de stora utredningarna. Jag menar alltså att det som här förts fram från JOs sida bör vi kunna överväga i ett särskilt sammanhang.

Anf. 36 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Nu är det ju faktiskt så att vi har väntat på ett initiativ i sju år från svenska kyrkan i den här frågan. När nu inget sådant initiativ har kommit under den här tiden, är det riksdagens och konstitutionsutskottets skyldighet att bevaka svenska medborgares fri- och rättigheter enligt grundlagen.

Anf. 37 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Jag kan inte låta det som Ylva Annerstedt säger stå opåtalat, nämligen att det inte skulle ha tagits några initiativ från svenska kyrkan på sju år. Man har ju genomfört ett utredningsarbete efter beslut av kyrkomötet. Det har varit på remiss till svenska kyrkans samtliga 2 500 församlingar och en rad organisationer i övrigt. Det finns ingen opinion för att vidta den förändring som Ylva Annerstedt efterlyser.

Beträffande frågan om invånare i Sverige som inte är svenska medborgare vill jag peka på att det inte är så ensidigt som Ylva Annerstedt säger. Det finns ett par hundra tusen finska medborgare som bor i Sverige och som anser det som fullkomligt självklart att de tillhör den svenska evangelisk-lutherska kyrkan i och med att de har varit medlemmar i den finska evangelisk-lutherska kyrkan. Men så är det inte. Det finns alltså två sidor av den här saken.

Anf. 38 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Vi skall inte vänta på en opinion inom svenska kyrkan för att tillförsäkra svenska medborgare deras grundlagsfästa fri- och rättigheter. Det faktum att det finns en stor grupp som tycker att det är självklart att man automatiskt skall bli ansluten till svenska kyrkan hindrar inte att det är vår skyldighet att bevaka deras rättigheter som inte vill bli automatiskt anslutna till svenska kyrkan.

Anf. 39 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Det finns möjlighet för var och en att få frågan om medlemskap i svenska kyrkan prövad. Det är alltså inget tvång.

Anf. 40 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är ett tvång i så måtto att man automatiskt blir ansluten och att det krävs en viljeyttring. Man måste tala med pastorn i församlingen

för att inte bli automatiskt ansluten. I alla andra sammanhang är vi kritiska mot en sådan ordning. Inom folkpartiet liberalerna tycker vi att det är självklart att man även när det gäller religionsfrihet skall befästa sitt medlemskap med en aktiv handling.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

8 § Begravningslag

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU14 Begravningslag (prop. 1990/91:10).

Anf. 41 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Jag satt kvar i min bänk under det långa replikskiftet, och jag skall inte ta upp en debatt som just är avslutad, utan jag vill ta upp två andra principiellt viktiga frågor som berör samma intressefält, men med några nya dimensioner.

Hur skall vi huvudmannaskapsmässigt hantera frågan om icke kristnas begravningar? Detta är en svår fråga. När vi i utskottet behandlade det här ärendet, berättade jag att jag var med i den utredning som har gjort underlaget, nämligen 1982 års kyrkokommitté. Vi arbetade i rätt många år med en hel rad frågor som gällde strukturen i samhället och i kyrkan, och främst hur vi skulle ha det med den organisatoriska strukturen.

När det gäller svenskar, som är medlemmar i vår kyrka, är det självklart att svenska kyrkan skall vara ansvarig. Vi valde i kommittén – och det har sedermera kyrkomöte och riksdag bekräftat – att flytta ansvaret från församlingar till pastorat för att möjliggöra att kyrkogårdsväsendet organiserades på ett rimligt sätt. Men det går inte, sade vi i utredningen, att lägga ansvaret på pastorat när det gäller begravningsplatser för icke kristna; vi måste finna en annan huvudman. Då diskuterades två huvudmän. Den ena var stiftssamfälligheten, alltså den nya organisation vi har på stiftsplanet, och den andra var den borgerliga kommunen. Det var mycket delade meningar i utredningsarbetet, men vi bestämde oss slutligen för att föreslå att det skall vara stiftssamfälligheten som har ansvaret.

När detta material remissbehandlades framkom två opinioner, som var i stort sett lika stora. Den opinion som var emot förslaget sade att det finns en rad principiella invändningar mot att den kristna kyrkan skall ha ett organ som ansvarar för begravning av icke kristna. Det är den uppfattningen som fyra partier nu har följt upp i reservation 1 till det här betänkandet. Vi har menat att man bör utreda om ändå inte någon annan än svenska kyrkan skall vara ansvarig för dessa begravningsplatser.

Reservation 1 är principiellt viktig och intressant. Det här är en svår fråga. Det handlar i första om att få en huvudman som kan ta ansvar för denna verksamhet på ett tillräckligt stort område, så att underlaget för åtgärderna är tillräckligt stort. Man bör också lösa den principiella frågan.

Även om jag, som alla vet, är starkt engagerad i svenska kyrkan, hör jag till dem som menar att man här bör finna en lösning där kyrkan icke är huvudman. Det kan också bero på att jag som gammal kommunalman i Stockholm är van vid att vi i Stockholm – sedan 1925 – har en ordning som innebär att den borgerliga kommunen är ansvarig för kyrkogårdsförvaltningen. Jag har alltså personliga erfarenheter av att den borgerliga kommunen kan hantera den här typen av frågor.

Herr talman! Den andra frågan handlar om gravrätt, och den är också principiellt mycket viktig. Som företrädare för mitt parti skall jag här ställa mig på gravrättsinnehavarens sida gentemot kyrkan, och i första hand gentemot kyrkogårdsförvaltningarna.

Om ni har läst betänkandet, så vet ni att det egentligen handlar om huruvida man har möjlighet att bryta – och inte fullfölja – det avtal som från början rimligen har som utgångspunkt den dödes önskemål, och sedan gravrättsinnehavarens. Man kan svara ja eller nej, och vi som står för reservation 2 i det här betänkandet svarar nej. Vi menar att man inte får bryta det avtalet. Det finns rättssäkerhetsaspekter, men det finns också, menar vi, alldeles klara aspekter som gäller kultur och tradition – och det är för mig mycket viktiga aspekter.

Våra kyrkogårdar skulle, som vi skriver i reservationen, komma att förändras om man följer regeringens förslag på den här punkten. Jag skall be dem av ledamöterna som är så intresserade att de är närvarande här i salen att fundera litet på hur våra kyrkogårdar skulle komma att förändras om man följer förslaget. Det innebär nämligen att kyrkogårdsförvaltningarna, när man inte kan identifiera gravrättsinnehavaren, plötsligt förändrar – gör om – kyrkogården. Det är ju så vi gör i alldeles klara termer, fast jag menar att man skall ha det långa perspektivet och inte det ytterst korta perspektiv som regeringen här har valt.

Vi tycker att denna fråga är så viktig att man av dessa skäl – rättssäkerheten och integriteten för gravrättsinnehavaren, traditionella och kulturella skäl – bör direkt och bestämt avvisa regeringens förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

I detta anförande instämde Lars Ahlmark (m).

Anf. 42 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I vår motion har vi påpekat att det är principiellt felaktigt ur religionsfrihetssynpunkt att svenska kyrkan skall ha huvudmannaskapet för allmänna begravningsplatser också för dem som inte tillhör något kristet samfund. Utskottsmajoriteten anger som ett argument att alla ju betalar skatt till svenska kyrkan för begravningsväsendet. Enligt min uppfattning är detta inte något argument för att behålla den rådande ordningen; det är ju faktiskt bara en beskrivning av hur verksamheten finansieras just nu.

Vi anser att det finns flera frågor att utreda innan vi kan fatta beslut om verksamheten – för det första huvudmannaskapet för verksamheten, för det andra hur den skall organiseras och för det tredje hur den skall finansieras. Därför har vi föreslagit att man skall tillsätta en arbetsgrupp som analyserar dessa frågor.

Jag tycker inte att det bara handlar om att vara rationell i det här sammanhanget. Det handlar om vad människor av annan trosbekännelse känner för sin religion och dess begravningsritualer. Det handlar om att ha respekt för de hinduer, buddister och muslimer som är upprörda och bestörta över att svenska kyrkan, som företräder en helt främmande religion, skall ha ansvar för deras begravningsväsende. Här finns många aspekter som man inte utan vidare kan förutse, och det är därför som vi har begärt att arbetsgruppen skall få kartlägga de förutsättningar som kan komma att gälla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 43 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att den här frågan kan avgöras i stor enighet. Detta har underlättats genom kontakter partierna emellan, i utredningsarbete och även genom överläggningar innan propositionen har lagts fram. Jag behöver väl inte säga att det här är en fråga där vi inte har några partikontroverser. Det är en fråga där man får försöka nå fram till så bra resultat som möjligt. Den här ekumeniken har kunnat fullföljas under utskottsbehandlingen, och vi framlägger ett i allt väsentligt enhälligt betänkande.

De båda reservationerna skall jag gärna något kommentera. Jag tycker att reservation 1, som Göran Åstrand och Ylva Annerstedt har talat för, företräder en principiellt respektabel linje. Men samtidigt klargörs i betänkandet att praktiska skäl kan tala för den lösning av huvudmannaskapsfrågan som förordas i propositionen, nämligen att huvudmannaskapet ligger hos stiftssamfälligheterna. Göran Åstrand har ju själv genom sin förändrade inställning under utredningens gång visat att detta är en bedömningsfråga där man kan komma fram till olika resultat.

Jag vill ändå understryka att det är självklart att man här måste visa respekt för olika berörda trossamfund och andra grupper. Utskottet uttalar också att garantier bör skapas för att dessa grupper ges möjligheter att påverka utformningen av de allmänna begravningsplatserna.

Ytterligare en gång vill jag understryka att även det här förslaget i propositionen har utformats efter överläggningar och noggrann utredning. Det är möjligt att man så småningom, när man har skaffat sig erfarenheter, kan ha anledning att komma fram till andra resultat och pröva andra ting. Men för närvarande bedömer jag reservationens yrkande om nya överväganden som otillräckligt motiverat.

Med anledning av reservationen om gravrätt, som går ut på ett fullföljande av krav som ställts i en moderat motion, vill jag erinra om att propositionens förslag inte innebär en ändring av gravrättens rättsliga natur i förhållande till nuläget. Jag har litet svårt att följa Göran Åstrands tankegång. Som jag ser det är det inte stötande för rättskänslan att gravrätten anses återlämnad till upplåtaren, om det inte finns någon bärare av gravrätten.

För mig, och säkerligen för alla andra som då och då besöker kyrkogårdar, är det lätt att instämma i Göran Åstrands åsikt att dessa representerar viktiga kulturhistoriska värden och att vi självklart inte skall göra några stora förändringar. Vi kan utgå från att de kyrkor och myndigheter som finns repre-

senterade och har inflytande inte är okänsliga. I en särskild lag regleras också skyddet för dessa värden.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall för utskottets hemställan.

Anf. 44 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Olle Svensson sade inledningsvis något viktigt som också jag borde ha sagt. I detta stora och tunga samt principiellt viktiga frågekomplex har det förekommit överläggningar som skapat en bred enighet, och här fattas en rad mycket viktiga beslut. Jag har lyft fram två delfrågor i detta komplex.

Låt mig korrigera Olle Svensson på en punkt. Vad gäller huvudmannaskapet för begravningsplatser för icke kristna säger han sig inte se någon annan möjlighet. Där har nog Olle Svensson fel, därför att regeringen ser andra möjligheter. Den kan, som framgår av propositionen, låta borgerlig kommun som ansöker därom ta ansvar för kyrkogårdarna. Det är en oerhört viktig kommentar. Så har exempelvis Stockholms stad gjort, och det har man också gjort på några andra håll i landet. I exempelvis Malmö och Tranås har man prövat möjligheten med annat huvudmannaskap. Om detta blir vanligare eller mindre vanligt lägger jag mig inte i just nu, men jag noterar mera som en korrigering av det Olle Svensson sade att möjligheten finns.

Så till frågan om gravrätten, som jag inte tycker vi skall bråka om. Jag hade gärna sett att man hade valt att ställa sig på gravrättsinnehavarens sida. Olle Svensson säger, att om det inte finns någon bärare av gravrätten, så kan kyrkogårdsförvaltningen vidta åtgärder. Men det är precis det som är problemet, Olle Svensson. Om det inte finns någon bärare, finns det kanske ändå en tanke bakom gravrätten. Det bör kanske ändå finnas en gravsten och en plats som anhöriga kan besöka. Vi ger uttryck för oro att man, om det inte finns någon bärare, vidtar åtgärder som gravrättsinnehavaren och den avlidne ursprungligen inte hade tänkt sig.

Anf. 45 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag noterar Olle Svenssons uttalande om att det kan bli aktuellt med nya överväganden vad gäller begravningsväsendet. Som det nu är fungerar det faktiskt, även om vi vet att det finns konflikter. Det finns också indikationer på att verksamheten på sina håll inte fungerar särskilt bra. Det har att göra med fundamentalt olika synsätt på religon och kultur.

Det kan finns andra lösningar, förutom huvudmannaskap för svenska kyrkan eller för en borgerlig kommun, som vi i detta läge – utan att ha gjort en utredning – inte har kommit på. Vi tycker det vore bättre med en genomlysning av frågan innan beslut fattas. Det gäller att undvika att rusa in i ett stadfästande av huvudmannaskapet som vi kanske snart på nytt måste ändra. Därför har vi föreslagit att en analys av frågan skall göras.

Anf. 46 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är glad över att Göran Åstrand korrigerade mig, om jag nu uttryckte mig oklart. Jag sade att det klargörs i betänkandet att praktiska skäl talar för den här lösningen av huvudmannaskapsfrågan. Jag borde ha sagt att huvudregeln är att huvudmannaskapet i princip ligger hos stiftssam-

fällligheterna inom svenska kyrkan. I övrigt ställer jag mig bakom propositionens linje. Det betyder inte att jag anser att andra möjligheter skall vara uteslutna.

Jag tycker att man i reservationen om gravrätt målar i alltför dystra färger med tanke på det ansvar som jag tror att myndigheten kommer att ta. Det ligger också en garanti i lagen när det gäller att skydda kulturella och kulturhistoriska värden. Jag står således fast vid mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

9 § Ändring i lagen om allmän energiskatt, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU2 Ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt, m.m. (prop. 1990/91:19).

Anf. 47 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Grunden för ett modernt energibeskattningssystem måste vara att skatten skall ha en miljöstyrande effekt. Den energibeskattning som träder i kraft den 1 januari 1991 blir inte tillräckligt styrande mot miljövänliga alternativ.

De globala klimatförhållandena är troligen de allvarligaste miljöhoten mot vår planet. Det är därför nödvändigt att minska utsläppen av koldioxid i atmosfären. I konsekvens härmed förordar moderata samlingspartiet att all energibeskattning baseras på en koldioxidskatt avseende fossila bränslen i kombination med en indelning av oljeprodukter i olika miljöklasser på motsvarande sätt som avses träda i kraft den 1 januari 1991. Det innebär att vi vill kombinera vårt förslag med stimulansbidrag i miljöklasserna 1 och 2 för att få en harmonisering med de nya bestämmelserna.

Moderaterna vill alltså införa nollmoms avseende tillhandahållande av fjärrvärme. De socialdemokratiska skattehöjningarna den 1 januari 1991 leder till att priset på bl.a. fjärrvärme med hänsyn till momseffekten stiger mycket kraftigt och därmed får en hämmande inverkan på utnyttjandet av det miljövänliga fjärrvärmealternativet.

Sammanfattningsvis innebär den moderata energibeskattningen att vi stimulerar till användning av miljövänliga alternativ som biobränslen, vind och sol. Produktion av el med hjälp av icke-fossila bränslen punktbeskattas inte enligt det moderata förslaget. Biobränslebaserad fjärrvärme blir helt skattefri med vårt förslag. Ingen punktbeskattning och ingen mervärdeskatt förekommer.

Den proposition som ligger till grund för dagens betänkande från skatteutskottet innebär att en del oljeprodukter som tidigare inte beskattats nu skall omfattas av de nya reglerna om miljödifferentierad beskattning.

Med en koldioxidutsläppsrelaterad energibeskattning enligt moderat mo-

dell hade dessa produkter redan inrymts i skattebasen. Det visar på ett tydligt sätt att vårt energibeskattningsförslag förutom miljöstyrande dessutom är enkelt, rakt och entydigt.

Det är bra att utskottet delar vår uppfattning att regeringen bör analysera konsekvenserna av de miljöklasser som införs den 1 januari 1991 och snarast återkomma till riksdagen med en redovisning och eventuella förslag.

Vid en eventuell omröstning avseende mom. 1 i detta betänkande kommer moderata samlingspartiet att avstå från att rösta, eftersom vi i grunden vill ha en annan energibeskattning.

I propositionen föreslår regeringen också införande av en lagerskatt avseende de oljeprodukter som i dagsläget undgår beskattning. Regeringen hade kännedom om detta förhållande redan i april i år. Regeringen hade således möjlighet att i samband med att riksdagen fattade beslut om en ny energibeskattning i juni månad ta itu med den konkurrenssnedvridning som föreligger. Det finns enligt vår uppfattning inget skäl att nu i efterhand införa en lagerskatt för att lindra regeringens senfärdighet. Det är fråga om en retroaktiv lagstiftning. Vi har därför motsatt oss införandet av denna lagerskatt.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till reservation 5.

Anf. 48 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I det betänkande som vi nu debatterar behandlar skatteutskottet regeringens proposition 1990/91:19 om ändring i lagen om allmän energiskatt. I lagförslaget sägs att allmän energiskatt och koldioxidskatt skall utgå på i princip alla oljeprodukter som inte uttryckligen undantas i lagstiftningen. Folkpartiet tycker att det är en rimlig princip och ställer sig bakom den tanken. Det är olyckligt att fotogen med vissa tillsatser har runnit i skattefria rör mellan miljöklasserna.

Behandlingen i utskottet har också visat på tydliga brister när det gäller definition och differentiering av miljöklasser. Miljöfarliga och hälsovådliga utsläpp fångas inte upp eller beskattas enligt den nuvarande lagstiftningen. Systemet medger inte heller en nödvändig och i allra högsta grad önskvärd stimulans av miljövänliga bränslen. Detta har fått oss i folkpartiet att yrka avslag på förslaget för att regeringen snabbt skulle kunna återkomma med ett bättre underbyggt förslag.

Vi har inte nått dithän. Däremot ger utskottet regeringen till känna att dessa problem bör analyseras snarast och att regeringen bör återkomma med redovisning och förslag. Det ser vi naturligtvis som en framgång. Socialdemokraterna har velat dramatisera frågan litet genom att tala om att ett uppskov med lagstiftning skulle kunna leda till skattebortfall på 100 miljoner per vecka. Detta är rena fantasier. I så fall är regeringens senfärdighet helt obegriplig. Det stod klart redan i våras att det här förhållandet rådde. Att då låta frågan bero så länge är inte försvarbart.

Propositionen innehåller även ett annat inslag som vi från folkpartiets sida har funnit oacceptabelt, nämligen ett förslag om lagerskatt. De produkter som fanns i lager vid ett visst tillfälle skulle beskattas. Detta innebär uppenbart en retroaktiv lagstiftning och medför risk för att människor som har

gjort lagliga affärer skulle kunna drabbas av en beskattning som över huvud taget inte existerade när affären genomfördes.

Tidpunkten för ikraftträdandet har skjutits fram, vilket vi ser som en framgång för vårt agerande i utskottet. Detta bör mänskligt att döma kunna innebära att detaljister kan avveckla sina lager utan förluster.

Med anledning av den här propositionen har folkpartisten Sören Norrby väckt en motion. Han kräver där bl.a. att riksdagen skall besluta att endast oljeprodukter som distribueras i returförpackning skall undantas från allmän energiskatt. Han avser de mindre förpackningar upp till 5 liter som säljs på mackar och annat. Jag vill gärna understryka att denna motion tar upp ett allvarligt och växande problem. På våra soptippar växer det upp berg av miljöfarliga och miljöskadliga plastprodukter. Utskottet har ställt sig tveksamt till att belasta skattesystemet med den här uppgiften. Jag vill dock fästa riksdagens uppmärksamhet på problemet. Ett retursystem måste komma till stånd.

Jag vill även säga ett par ord med anledning av Karl-Gösta Svensons inlägg. Moderaterna kräver nollmoms på fjärrvärme. Av den fjärrvärme som i dag produceras i Sverige torde ca 85 % komma ifrån äldre fjärrvärmeverk med mycket låga kapitalkostnader. Om man skulle införa nollmoms på fjärrvärme skulle det innebära en ren gåva till dessa verk. Det skulle inte på något sätt hjälpa till att förbättra etableringen av ny fjärrvärme eller hjälpa de konsumenter som bäst behöver det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Anf. 49 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Den proposition som ligger till grund för detta betänkande innehåller i huvudsak tre komponenter. Det gäller för det första en breddning av det skattepliktiga området för såväl allmän energiskatt som koldioxidskatt. För det andra är det fråga om en differentiering av beskattningen med hänsyn till olika bränslens miljöpåverkan. För det tredje finns förslag om lagerskatt.

Basbreddningen, dvs. att i princip alla oljeprodukter skall omfattas av skatteplikten, ställer vi oss i centerpartiet bakom. Däremot tycker vi att differentieringen är otillräcklig. Den är inte tillräckligt styrande. Det är en gammal ståndpunkt från centerpartiet att skatter och avgifter utgör bra ekonomiska styrmedel, som påverkar efterfrågan och därmed också användningen i riktning mot mindre miljöförstörande produkter. Det är angeläget att icke-fossila miljövänliga drivmedel kan introduceras på marknaden och vinna tillräckliga marknadsandelar. En sådan utveckling bör således stimuleras av samhället.

Den miljöklassning av oljor som till följd av tidigare beslut träder i kraft den 1 januari 1991 har till syfte att öka användningen av miljövänliga drivmedel. Det beslutet fattades av riksdagen under våren 1990 och bygger på ett förslag som miljöavgiftsutredningen lade fram hösten 1989. Sedan dess har utvecklingen gått framåt. Nya utredningar har lagts fram. Det senaste i den raden är att naturvårdsverket i våras i sitt aktionsprogram LUFT '90 föreslog justeringar av de krav som riksdagen antog ungefär vid samma tillfälle. Förslaget ifrån naturvårdsverket, LUFT '90, innebär dels en skärpning av sva-

velkravet i miljöklass 2, dels att t.ex. tändvilligheten skall beaktas vid miljöklassindelningen.

Vi anser att den rabatt som angavs i regeringspropositionen för miljöklasserna 1 och 2, dvs. de miljövänligare miljöklasserna, är otillräcklig. Detta gäller särskilt miljöklass 2. Det är viktigt att differentieringen mellan klass 2 och 3 är stor, för att styrningen skall få avsedd effekt. Vi vill ha en så snabb övergång som möjligt till klass 2 för att så småningom även kunna gå över till den allra miljövänligaste klassen, klass 1.

Skattefriheten för fotogenprodukter har gjort det möjligt att i Sverige utveckla och marknadsföra bränslen som är något dyrare att tillverka men som har relativt goda miljöegenskaper. Om inte rabatten blir tillräcklig kommer dessa produkter efter breddningen av skatten inte att kunna hävda sig på marknaden. Marknaden styrs alltid av det relativa kostnadsläget.

Vi anser i den delen, i likhet med utskottets majoritet, att propositionens förslag vilar på bräcklig grund. Majoriteten föreslår därför att förslagen enbart skall betraktas som ett provisiorium och begär förnyad skyndsam prövning från regeringens sida. På denna punkt skiljer vi oss åt.

Vi anser nämligen att beslutsunderlaget genom tillkomsten av förslaget i LUFT '90 har tillförts ytterligare kunskap och kännedom. Det kan självfallet behövas justeringar även i förslaget från LUFT '90. Vi anser dock att det är bättre, t.o.m. avsevärt bättre, än propositionens förslag. Det bekräftades för övrigt vid en sittning som vi i utskottet hade tillsammans med företrädare för såväl finans- som miljödepartementet. Det förslag som har lagts fram i LUFT '90 bör nu leda till beslut av riksdagen. Rabatten bör vara 20 öre per liter för miljöklass 2 och 50 öre per liter för miljöklass 1.

Mot bakgrund av detta yrkar jag bifall till reservation nr 1 i betänkandet.

Anf. 50 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort i dag, eftersom vi väntar på en proposition som skall komma till våren och som förhoppningsvis skall ha ett helhetsperspektiv på miljöfrågorna. Vi har fogat två reservationer till detta betänkande.

Den första handlar om att vi tycker att det skall vara större skillnader mellan de olika skatteklasserna så att ett mindre miljöfarligt alternativ blir mera förmånligt. Det är bra att utskottet har insett problemet och begär att regeringen skall analysera konsekvenserna och eventuellt återkomma med förslag och en redovisning. Vi tycker dock att det skulle vara tydligare uttalat att man kräver ett förslag till nya miljöklasser och att man vill ha en ökad differentiering.

Vår andra reservation handlar om att vi inte tycker att det finns någon anledning att undanta små förpackningar från den skatt som införs. Vi tycker att det är omotiverat att ha en gräns på fem liter under vilken man inte skall behöva betala skatt. Det motverkar intentionerna att man skall hushålla med resurserna och minska avfallsmängderna.

Vi har samma uppfattning som miljöpartiet när det gäller att flyget skall belastas med minst samma skatter och avgifter som andra trafikslag. Tidigare år har en motion med det kravet avslagits. Därför fann vi ingen anledning att ta upp denna fråga i samband med den här propositionen.

Herr talman! Med detta vill jag ställa mig bakom de reservationer som vi har undertecknat i det här betänkandet.

Anf. 51 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi tycker att skatter skall sättas så att samhället som helhet utnyttjar tillgängliga resurser så snålt och effektivt som möjligt. Det faktum att vi i dag upplever en fortgående miljöförstöring tyder på att det nuvarande skattesystemet har allvarliga brister. Miljöförstöring innebär alltid att såväl naturresurser som mänskliga resurser utnyttjas ineffektivt. Miljöförstöring betyder definitionsmässigt att naturresurser förstörs eller försämras i något avseende.

Ett viktigt exempel är det sätt som energibeskattningen är utformad på. Energislöseriet i vårt land är påtagligt, och dessutom förslösas i hög grad ändliga, fossila energiråvaror.

Därför har vi från miljöpartiet de grönas sida föreslagit en omfattande reformering av energibeskattningen. I stora drag innebär förslaget dels att beskattningen alltid läggs på energiråvaran, dels att beskattningen i hög grad miljörelateras. Våra förslag innebär att energibeskattningen utökas i syfte att gynna en effektivare energianvändning och att flödande och miljöanpassade energikällor kraftigt gynnas. För att förhindra att det totala skattetrycket ökar föreslår vi samtidigt sänkningar av vissa andra skatter, särskilt beskattningen av arbete.

Det ärende som vi nu behandlar berör en detalj i energibeskattningen. Regeringen har föreslagit att energibeskattningen och koldioxidskatten skall utvidgas till att gälla vissa oljeprodukter som hittills inte beskattats. Detta är, som vi ser det, en befogad förbättring av energibeskattningen. Men vi vill gå längre än regeringen och skatteutskottets majoritet i två avseenden, nämligen i fråga om skatteskillnaden mellan olika dieselkvaliteter och beskattningen av flygbränsle.

Vi vill öka skatteskillnaden mellan olika dieselbränslen, så att de miljöanpassade gynnas mer i förhållande till dem som är sämre för miljön. Vår erfarenhet är att den nuvarande skatteskillnaden mellan diesel, lättdiesel och tätortsdiesel är otillräcklig. Kostnaden för att framställa de ur miljösynpunkt bättre bränslekvaliteterna har visat sig vara högre än vad bl.a. miljöavgiftsutredningen bedömde för drygt ett år sedan. Vårt förslag till utökad skatteskillnad till 30 öre per liter mellan normaldiesel och lättdiesel och till 60 öre per liter mellan normaldiesel och tätortsdiesel grundar sig på den prisskillnad vi kunnat observera.

I utskottsbehandlingen har vi mött viss förståelse för detta krav, och utskottet föreslår också riksdagen att göra ett tillkännagivande till regeringen som går ut på att konsekvenserna av den nuvarande skatteskillnaden skall analyseras. Avsikten torde vara att regeringen skall återkomma i vårens miljöproposition med ett förbättrat förslag.

I naturvårdsverkets aktionsplan mot luftföroreningar, Luft 90, som är ett viktigt underlag för den kommande miljöpropositionen, föreslås en ändring av miljöklassningen av motorbrännoljor, dvs. dieselbränsle. Förslaget innebär främst att kraven på miljöklass 2, som motsvarar den nuvarande lättdieseln skärps, och att hänsyn också tas till cetantal och densitet för alla tre mil-

jöklasserna. Detta är såvitt vi kunnat bedöma, klara förbättringar. En sådan förändring bör också medföra att skatteskillnaderna justeras så att en större skattelättnad erhålls för den förbättrade lättdieseln i förhållande till normaldieseln.

Herr talman! Vi har i reservation 2 vidhållit vårt krav på en ökad skatteskillnad mellan de nuvarande miljöklasserna. I reservation nr 1 föreslås en snarlik, men inte lika långtgående, ökning av skatteskillnaderna, som dessutom utgår från naturvårdsverkets förslag till ny miljöklassning. Med tanke på att naturvårdsverkets förslag till ny miljöklassning sannolikt skulle medföra en snabbare övergång till mer miljöanpassade motorbrännoljor och att det kan vara opraktiskt att ändra på skattesatserna alltför ofta kommer vi vid votering att stödja reservation nr 1.

Vi har också föreslagit att energibeskattningen skall omfatta flygbränslen. För närvarande är dessa bränslen helt befriade från energiskatt, vilket innebär att flyg ges en omotiverad ekonomisk fördel framför andra transportslag. Flyget är dessutom ett betydligt mer energikrävande transportsätt än andra. Den nuvarande skattebefrielsen för flyg medför därför ett ineffektivt resursutnyttjande, där energislösande transporter favoriseras framför mer energieffektiva. Med tanke på att riksdagen upprepade gånger beslutat att konkurrensneutralitet skall råda mellan de olika transportslagen och att varje transportslag skall bära sina samhällsekonomiska kostnader, så borde även flygbränslen omfattas av energibeskattningen. Ändå har vi tvingats reservera oss på den punkten. Alla andra partier här i riksdagen, utom vänsterpartiet, anser tydligen att flyget skall gynnas med skattefrihet.

En komplikation i sammanhanget är de internationella avtal som gäller för flyget. Enligt Chicagokonventionen får inga skatter läggas på bränsle som används i internationell luftfart. Detta är dock inget hållbart skäl för att undanta flyget från energibeskattning. Skatten kan tas ut på andra sätt än direkt på bränslet. Dels kan energiskatten byggas in i den nuvarande miljöbeskattningen av inrikesflyg, dels kan landningsavgifterna differentieras med hänsyn till flygplanens energiförbrukning. En liknande differentiering av landningsavgifterna med hänsyn till buller och utsläpp av luftföroreningar har för övrigt föreslagits av miljöavgiftsutredningen, och ett förslag i den riktningen är att vänta i vårens miljöproposition.

Internationella konventioner kan också förändras. Vi anser att Sverige skall verka för att Chicagokonventionen skall förändras så, att det blir möjligt att införa energi- och miljöskatter direkt på flygbränslet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Anf. 52 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Det ärende vi nu behandlar hör inte till de större som skatteutskottet har att ta ställning till under detta år. Frågan är ändå viktig, men jag skall trots det begränsa mitt anförande.

Jag vill börja med att bemöta reservation nr 5, som behandlar frågan om lagerskatt. Vad som föranleder den föreslagna ändringen är att nuvarande lagstiftning kan kringgås. Man har alltså upptäckt en lucka i lagen, och det har föranlett den föreslagna ändringen. Jag ser detta som en rättvisefråga. Jag anser att det riktiga är att skatt tas ut av alla vid konsumtionstillfället.

Nu fungerar det emellertid inte så, och jag skall ta ett exempel för att visa det.

Det bussföretag som köper sina drivmedel på en mack betalar skatt. Ett bussföretag som är storförbrukare och som har ekonomiska möjligheter att köpa upp ett jättelager och hyra in detta hos en lagerhållare kan undgå beskattning så länge lagret räcker. Jag ställer frågar: Främjar detta den fria konkurrensen? Har du kapital så att du kan lagerhålla drivmedel, kan du uppnå skattefrihet. För den som inte har denna möjlighet blir drivmedlet skattepliktigt. Reservanterna har med andra ord inte tänkt tanken ut.

I fråga om de övriga reservationerna vill jag, liksom flera föregående talare, hänvisa till vad som kommer att hända inom en snar framtid. Jag tänker på den miljöproposition som regeringen har aviserat. Jag kan emellertid instämma med Karl-Gösta Svenson, som sade att miljöskatterna bör styra mot användning av miljövänliga bränslen. Jag har alltså på den punkten ingen annan uppfattning än Karl-Gösta Svenson och andra som deltagit i denna debatt.

Jag kan också konstatera att vi i stort är tämligen överens. Flera av talarna har sagt att deras förslag har mött stor förståelse. Det är ju bra att vi har kunnat uppnå en så pass stor enighet.

Det beräknade skattebortfallet på 100 milj.kr. i veckan är enligt Kjell Johansson överdrivet. Jag har emellertid ett minne av att det var just folkpartiet som begärde att det skulle göras en uppskattning av hur stort skattebortfallet skulle kunna bli, och man har vid beräkningen kommit fram till just denna summa. Jag vill fråga Kjell Johansson om nu folkpartiet har någon annan, mer preciserad siffra på skattebortfallet.

Herr talman! Som jag sade kommer riksdagen sannolikt redan under våren att få ta ställning till olika skatteklasser och miljöavgifter. Därför anser jag att det inte finns några skäl att i dag närmare utveckla bl.a. de synpunkter som kommit fram i naturvårdsverkets aktionsprogram LUFT '90, som här har citerats. Vi kommer alltså att få tillfälle att återkomma till frågan, och därför inskränker jag mig till detta och yrkar bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Anf. 53 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Bo Forslund efterlyser en bättre beräkning av skattebortfallet. Siffran 100 milj.kr. torde ha baserats på en beräknad mycket kraftig övergång till den här typen av bränsle. En övergång av den omfattningen anser jag vara fullständigt orealistisk. Den stupar på rent praktiska förhållanden: omställning av distributionsnätet, lagerutrymmen, konsumenternas fordon osv. Förbrukningen av dessa produkter tyder på att skattebortfallet blir bråkdelar av dessa 100 milj.kr.

Självfallet är det en tvivelaktig metod att regeringen i ett pressmeddelande aviserar en lagändring, som i praktiken kommer att drabba människor retroaktivt. Vi kräver att medborgarna i vårt land skall hålla reda på många lagar, föreskrifter och annat. Att dessutom kräva att medborgarna skall hålla reda på regeringens pressmeddelanden anser jag vara att begära litet för mycket.

Anf. 54 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Bo Forslund anser också att skatterna på detta område skall styra mot användning av miljöanpassade produkter. Det är ju hoppingivande. Skall detta tolkas så att socialdemokraterna i avvaktan på den kommande miljöpropositionen är beredda att skicka ut de riktiga signaler som vi tycker borde ha kommit redan i samband med beslutet om det fortsatta utvecklingsarbetet bl.a. inom oljebolagen, dvs. att miljöpropositionen kommer att innehålla förslag om en ökad differentiering i förhållande till det beslut som majoriteten nu står i begrepp att fatta?

Anf. 55 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Bo Forslund undvek frågan om beskattningen av flygbränsle. Anser verkligen Bo Forslund att det är bra att flyget undantas från viss beskattning och på det sättet gynnas framför andra transportslag?

Anf. 56 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Jag skall inte polemisera ytterligare om dessa 100 miljoner. Jag konstaterar bara att Kjell Johansson inte heller har någon mer preciserad siffra på vad skattebortfallet skulle kunna tänkas bli.

Rolf Kenneryd frågar om socialdemokraterna redan i dag är beredda att skicka ut signaler beträffande den kommande miljöpropositionen. Vi behöver inte skicka ut de signalerna, eftersom jag är övertygad om att arbetet i departementet redan har denna inriktning. Arbetet med den propositionen är mycket omfattande, och jag vill – även till Roy Ottosson – säga att man måste försöka bedöma vilka konsekvenserna kan bli. I aktionsprogrammet LUFT '90 finns många fina synpunkter som man direkt kan skriva under på. Jag tycker att det vore oansvarigt av Sveriges riksdag att i samband med ett definitivt beslut om den framtida miljöpolitiken inte se på vilka konsekvenser det beslutet kommer att medföra.

Anf. 57 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Det går självfallet inte att precisera summan. Man kan dra vissa slutsatser av vad som förevarit under det dröjsmål som regeringen har kostat på sig. Detta förhållande var ju känt redan före sommaren genom domstolsutslag. Det skulle ha medfört stor skada om det hade varit fråga om dessa siffror. Jag vill inte precisera någon siffra, men om jag säger 10 à 20 milj.kr. kommer jag förmodligen mycket närmare sanningen än vad regeringen gör.

Jag vill också understryka vad jag sade om lagerskatten. Vi kommer i dag att besluta att företag helt plötsligt blir skattskyldiga för en affär som de gjort ganska långt tillbaka i tiden. Dessa företag har inte fått något besked om denna beskattning annat än genom ett pressmeddelande från regeringen. Jag tycker att Bo Forslund skulle kunna kosta på sig att erkänna att detta är en högst tvivelaktig metod att avisera en lagstiftning.

Anf. 58 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Bo Forslund undvek min fråga. Anser han att flyget skall gynnas framför andra transportslag genom lägre skatter?

Jag kan förstå att man vill ha konsekvensbedömningar på allting, men man kan ju faktiskt kosta på sig att uttala att beskattningen skall vara densamma. Man skall inte gynna vissa transportslag genom skattebefrielse, eller hur?

Anf. 59 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Beträffande det sista vill jag säga att jag vill ha konkurrensneutralitet så långt som möjligt. Roy Ottosson måste väl vara ganska nöjd med svaret.

Kjell Johansson, som återkommer till lagerskatten, vill jag bemöta ytterligare med tanke på reservationen. Jag tycker att den är rätt anmärkningsvärd. Jag måste citera dessa rader: "Skälet till att det finns obeskattade lager är ju att lagstiftaren tidigare inte har beslutat om en beskattning av dessa produkter. Det är då knappast rimligt att de som följt gällande skatteregler i efterhand skall belastas enbart för att lagstiftaren för sent har upptäckt denna lucka i lagstiftningen." Man konstaterar alltså att det finns en lucka i lagstiftningen.

Jag måste säga att om man nu har haft en eller ett par månader på sig för att göra sig fri från lagret, tycker jag inte att det föreligger något fel från lagstiftarens sida. Det är ingen tvivelaktig metod. Det är tvärtom riksdagens skyldighet att rätta till de felaktigheter eller möjliga försummelser man tidigare har gjort.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

10 § Totalisatorskatten

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU4 Totalisatorskatten (prop. 1990/91:33).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 16 §.)

11 § Avskaffande av medborgarskapskrav i aktiebolagslagen m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU11 Avskaffande av medborgarskapskrav i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m. (prop. 1989/90:160).

Anf. 60 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! I dag står majoriteten i Sveriges riksdag återigen beredd att offra en bit av svensk självständighet och makt på EG-kultens altare.

I dag gäller det reglerna i aktiebolagslagen och en del andra författningar som föreskriver att ledamöter och suppleanter i styrelsen, verkställande direktör, vice verkställande direktör och likvidatorer skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige.

Dessa bestämmelser har, även om kommerskollegium och regeringen ibland varit frikostiga med dispenser, gjort att de styrande i inhemska företag har varit bekanta med svenska förhållanden och dessutom, i de flesta fall, haft en personlig lojalitet mot landet, dess invånare och intressen.

Utskottets majoritet vill nu ta bort medborgarskapskravet och inskränka kravet på bosättning i Sverige för funktionärer i aktiebolag och andra bolag och i ekonomiska föreningar. Skälet är att våra regler skall anpassas till de regelverk som råder i en del andra västeuropeiska länder. Detta görs som ett led i det fördjupade samarbete med den Europeiska gemenskapen som skall leda till EGs fyra friheter – fri rörlighet över gränserna för varor, tjänster, arbetskraft och kapital.

Herr talman! Det är väl känt vid det här laget, att miljöpartiet gärna vill öka det internationella utbytet på de flesta områden, t.ex. när det gäller mänskliga kontakter, kulturutbyte och samarbete för att lösa miljöproblemen, fredsfrågorna och andra gemensamma angelägenheter.

Däremot är vi mycket skeptiska till de strävanden inom EG som vill ge de kommersiella krafterna fritt spelrum på bekostnad av miljön, demokratin och folkstyret och människornas livskvalitet. Det är också väl känt.

EGs fyra friheter leder med stor säkerhet till att kapitalintressena stärks i förhållande till viktiga samhälls- och miljöintressen.

Om man nu tar bort medborgarskapskravet och lindrar, som det heter i betänkandet, bosättningskravet för funktionärer i bolag och ekonomiska föreningar, får det flera negativa följder.

Det leder säkert till en ökad koncentration av makten till de stora internationella kapitalintressena, vilken i sin tur leder till en minskad självtillit inom det svenska näringslivet och till ett minskat inflytande för det svenska samhället och för den enskilda människan.

Det leder till att de svenska företagens styrelser kan komma att domineras av utländska intressen. Det har patent- och registreringsverket varnat för i sitt remissvar. Det blir t.ex. svårare för fackföreningarna att i fortsättningen hävda löntagarnas intressen.

Det blir svårare att göra brottsutredningar och att ställa de ansvariga inför rätta för begångna brott mot svensk lag. Det har flera remissinstanser, bl.a. rikspolisstyrelsen och Sveriges advokatsamfund, varnat för.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till miljöpartiets reservation.

Anf. 61 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Det förslag till ändringar i aktiebolagslagen som vi nu behandlar är ett led i de europeiska integrationssträvanden som Sverige nu aktivt deltar i. Krav på svenskt medborgarskap för styrelseledamöter, styrelsesuppleanter, verkställande direktör, vice verkställande direktör, firmatecknare och likvidatorer skall enligt detta förslag inte längre ställas. Vidare föreslås att kraven på bosättning i Sverige endast skall avse hälften av styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna i svenska bolag. Kravet på svensk bosättning för firmatecknare kommer i fortsättningen endast att gälla en firmatecknare.

Praktiskt taget alla remissinstanser har tillstyrkt det förslag som kommer från kommerskollegium. 1985 mjukades medborgarskaps- och bosättningsreglerna upp för nordiska medborgare. Tiden är nu inne att liberalisera dessa regler ytterligare.

Ett av de viktigaste inslagen i det pågående europeiska integrationssamarbetet inom EFTA och EG är strävandena att skapa en ökad rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital. En liberalisering av de angivna svenska medborgarskaps- och bosättningskraven utgör ett betydelsefullt led i Sveriges strävanden i dessa avseenden.

Det hör också till saken att Sverige har betydligt hårdare regler än de flesta andra europeiska länder i det här avseendet. Det har fått till följd att flera bolag har blivit tvungna att ansöka om dispens för personer som inte är bosatta i Sverige eller inte har svenskt medborgarskap för att dessa skall kunna ta plats i resp. bolags styrelser. Detta förfarande är naturligtvis byråkratiskt, kostnadskrävande och krångligt. Dessutom är det tidskrävande.

I praktiken har man i de flesta fall bifallit dispensansökningarna. Nu får vi en ordning som blir enklare och riktigare och bättre stämmer överens med Sveriges allmänna strävanden att närma sig Europa.

Miljöpartiet har inte överraskande motsatt sig detta. Miljöpartiet är ju klar motståndare till Sveriges strävanden att komma in i den Europeiska gemenskapen. Med stora överdrifter använder man argument som att nu offrar vi makt och inflytande på EGs altare och att detta beslut skulle få skadliga följder ekologisk och socialt. Detta är, herr talman, rent nonsens.

Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen som Elisabet Franzén har fogat till betänkandet.

Anf. 62 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Det verkar av både Elisabet Franzéns och Rolf Dahlbergs anföranden som om detta förslag skulle ha skräddarsytts för att personer från EG-länderna skall kunna komma och ta över våra aktiebolag. Detta är ett typiskt fall där bara själva ordet EG får all sans och allt förnuft att försvinna från debatten och ställningstagandena.

Herr talman! Vi har inte reserverat oss mot hemställan i utskottets betänkande om uppluckring eller förändring av medborgarskapskraven för medlemmar i aktiebolagsstyrelser, eftersom som vi inte anser att detta är en specifik EG-fråga. Man öppnar ju inte möjligheter för enbart EG-ländernas medborgare, utan det är över huvud taget en anpassning till gällande regler. Om det inte hade stått i propositionen att detta var en anpassning till EG,

vilket jag inte anser att det är, tror jag att den här debatten över huvud taget inte hade kommit till stånd. Vi har ju i vårt land sedan länge givit dispens från gällande krav på medborgarskap, och egentligen ser jag inte den här förändringen som något annat än en anpassning till gällande praxis.

Problemet med dessa dispenser är att de har slagit olika. Det finns t.ex. många förtroendevalda som har utsetts till representanter i kommunala bolag och som inte har varit svenska medborgare. De har utestängts från det här uppdraget.

Det är också problem för många invandrare som hellre skulle välja att bilda aktiebolag än att behöva laborera med enskilda bolag, handelsbolag eller enkla bolag. Det har varit problem för dem eftersom de inte har haft samma möjligheter som svenska medborgare att bilda aktiebolag. Vi anser att det är orättfärdigt. Sverige tjänar på att sådana här affärstransaktioner tar skepnad av aktiebolag. Där är bl.a. insynen betydligt större än när det gäller stiftelser eller handelsbolag som inte har motsvarande restriktioner.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets skrivningar. Jag önskar egentligen att regeringen, när den skrev propositionen, inte hade varit så ambitiös att man, för att kanske få några pluspoäng, framställt det som om propositionen enbart var till för att EG-anpassa det hela. Det hade varit bättre om det hade framgått att det är en anpassning till rådande situation och en förbättring av möjligheterna för människor i Sverige att bilda aktiebolag i vanlig ordning.

Anf. 63 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Det var bra att Elisabeth Persson talade om vänsterns ståndpunkt här. På det justeringssammanträde som vi hade i utskottet var ju Elisabeth Persson förhindrad att närvara. Det var tåghinder om jag minns rätt. Jag undrar om vänstern, med den argumentering som Elisabeth Persson hade, verkligen ställer sig bakom utskottets skrivning. Det står ju: "Utskottet vill för sin del understryka att de regler om medborgarskap och bosättning för styrelseledamöter m.fl. som i dag finns i vår associationsrättsliga lagstifting är betydligt mer långtgående än vad som är fallet i de flesta andra västeuropeiska länder. Att – – – vi skulle bibehålla de nuvarande reglerna kan enligt utskottets mening inte anses stå i samklang med strävandena från EFTA-ländernas sida mot ett fördjupat samarbete med EG i fråga om en ökad rörlighet över gränserna för varor, tjänster, människor och kapital." Om man jämför den skrivningen med Elisabeth Perssons argumentering förmodar jag att Elisabeth Persson hade kommit med en motivreservation om tillfälle hade givits.

Anf. 64 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Elisabet Franzén är duktig på att mästra mig. Låt mig göra henne uppmärksam på att dessa regler eller lagar som vi nu får, öppnar för människor inte bara från de nuvarande EG-länderna att vara med i svenska aktiebolagsstyrelser utan även för människor från Östeuropa, Österrike, Norge och invandrare från Sudan, Eritrea, Turkiet osv.

Jag försöker varna för den enögdhet och nästan ryggmärgsaktiga rädsla som gör att man, så fort man ser bokstäverna EG, med automatik intar en

ståndpunkt som medför att vanligt förnuftigt och internationalistiskt tänkande försvinner. Jag påstår att både Rolf Dahlberg och Elisabet Franzén ramlar i denna galna tunna.

Anf. 65 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Jag är medveten om att den här lagen öppnar styrelserummen även för medborgare från icke EG-länder. Om det är på gott eller ont vill jag inte säga här.

Att nordiska medborgare har möjlighet att sitta i svenska företags styrelser tycker jag är rätt, eftersom de nordiska länderna tillhör samma kultursfär och i stort sett har samma intressen och tankesätt. Det är inte bara folk från Sudan som kan komma hit, utan även stora japanska företag som helt kan komma att dominera svenskt näringsliv. Det är en sak som vi faktiskt borde tänka på. Elisabeth Persson yrkade faktiskt uttryckligen bifall till utskottets skrivning som den står, och den talar faktiskt om EG-anpassningen.

Anf. 66 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i meningsutbytet mellan Elisabeth Persson och Elisabet Franzén.

Jag måste säga till Elisabet Franzén, som pratar om makten i företagen, att detta ju inte har med det att göra. Makten i företagen har aktieägarna. Det är det totala innehavet av aktier som är den samlade makten. Den berörs ju inte i det här sammanhanget. Det är en felaktig argumentering när Elisabet Franzén pratar om makten, att man överlämnar företagen i händerna på människor utifrån osv. Här är det fråga om att anpassa vår lagstiftning när det gäller rätten att välja styrelsemedlemmar, suppleanter och verkställande direktörer i företag så att de även kan ha andra medborgarskap än svenskt. Det fungerar redan i dag på det viset, men man måste gå omvägen via kommerskollegium, via dispensförfarandet, och detta är onödigt byråkratiskt och kostsamt. Det är detta som vi avskaffar här. Så enkelt är det.

Anf. 67 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Jag tror, Rolf Dahlberg, att det är bra om man skiljer på den formella makten och den reella makten. Om de små aktieägarna i ett företag formellt kanske har hälften av aktierna så har de i praktiken långt mindre makt än de ägare som har stora aktieposter. Det är dessa som också har inflytande över vem som sitter i styrelsen och vem som blir verkställande direktör. Detta går hand i hand, och det vet nog Rolf Dahlberg lika väl som vi.

Anf. 68 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig mer i det här ärendet, men jag hajade till när Elisabet Franzén sade att nordiska medborgare är lika oss och kommer från samma kultur och att de därför kan få sitta i svenska aktiebolags styrelser – underförstått: människor som inte tänker precis likadant som vi, som inte bor i Norden och som inte är lika oss har inte där att göra. Om det är sådana ställningstaganden som ligger bakom miljöpartiets reservation, blir jag litet orolig. Jag trodde att vi var överens om att varken en människas moraliska kvaliteter eller hennes möjligheter att fungera inom ett ak-

tiebolag var knutna till egenskaper som t.ex. hennes hårfärg, ras eller religion.

Jag hoppas att det var förflugna ord i en replikföring och att Elisabet Franzén inte menade riktigt vad hon sade.

Anf. 69 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Jag har inte sagt att hårfärg och hudfärg skulle påverka det hela. Vad jag sade var att det var fråga om samma kultursfär. Argumenteringen är att det bland folk i Sverige och i de nordiska länderna finns gemensamma intressen, ett demokratiskt tänkesätt och en vilja till inflytande för folket. Vi ser här företagen som en del av samhället, och vi menar att medborgarna och de anställda skall ha sin rätt.

Jag tror att det vore olyckligt om de intressen skulle få en mycket stark dominans i svenska företag som ser enbart till kapitalet och som har en helt annan syn på hur företag skall drivas och var makten och inflytandet skall ligga. Det var det jag menade.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

12 § Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen om handelsbolag och enkla bolag

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU12 Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (prop. 1990/91:26).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 16 §.)

13 § Mellanöstern

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU6 Mellanöstern.

Anf. 70 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Mot bakgrund av den utveckling vi nu bevittnar i Persiska viken känns det riktigt att i dag diskutera fredliga lösningar på problemen i Mellanöstern.

Det spelas nu ett mycket högt spel om framtiden i denna del av världen, ett spel som kan komma att ha stor betydelse för hela världen. Skulle ett krig mellan USA och dess allierade och Irak bryta ut, är risken stor för omfattande mänskliga offer och lidanden. Jag för min del begriper inte vilka garantier som finns för att inte kärnvapen och kemiska och biologiska stridsmedel

skall komma till användning eller för att inte oljelager och oljekällor skall sättas i brand.

Tålamodet med att blockaden skall ha sin verkan måste vara stort. Jag är övertygad om att Irak, om man låter blockaden verka och utnyttjar dialog och diplomati, så småningom kommer att tvingas ge vika. Iraks ockupation av Kuwait är totalt oacceptabel.

Det är också illavarslande att den stora fredskonferensen inom ramen för ESK som nyligen hölls i Paris blev ett forum för diskussion om anfallskrig mot ett land utanför Europa.

Israel och palestinierna kan lätt dras in i denna konflikt. Det är naturligtvis alldeles nödvändigt att i dag instämma i utskottets mening att regeringen fortsättningsvis skall verka för att uppnå en förhandlingslösning på konflikten, som det står skrivet i betänkandet. Den grundliga genomgång av Palestinas historia som utskottet har gjort är enligt min uppfattning också värdefull.

Det är ytterligt alarmerande att Israels regering, i strid med folkrätten, i dagarna tar ställning för att invandrande judar skall ges bosättningar i de ockuperade områdena. Denna upptrappning mot palestiniernas rättigheter är ytterligare ett bidrag till alla de brott som Israel har begått mot det palestinska folket.

Vänsterpartiet har tidigare i år tagit upp kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Palestina. Denna gång har turen kommit till andra partier att agera i frågan, vilket också visar på bredden i kritiken mot Israel.

Hela världen har upprörts av den israeliska krigsmaktens brutala framfart under årens lopp. Obeväpnade civila skjuts. För några veckor sedan skedde den stora massakern på demonstranter, då minst 21 människor dödades. Enligt vissa uppgifter var det över 30 människor som dödades. Många har torterats och misshandlats till döds. Soldater har skjutit barn. Palestinska hus har raserats. Diskriminering, förnedring, berövande av egendom och deportationer förekommer.

Vi har tidigare konstaterat att det, med tanke på alla de brott i strid med FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som palestinierna har utsatts för, har varit rätt att göra uppror mot övermakten. I själva motiveringen för de mänskliga rättigheterna i FN-förklaringens inledning sägs att det är väsentligt att de mänskliga rättigheterna skyddas genom lagens överhöghet för att icke människor skall tvingas att, som en sista utväg, tillgripa uppror mot tyranni och förtryck.

Omvärlden måste enligt min mening tvinga Israel att efterleva folkrätten, om inte terrorn skall bli än värre i den här delen av världen.

Det är riktigt att det, som utskottet skriver, har rått viss osäkerhet om PLOs avståndstagande från Iraks invation av Kuwait. För min del tycker jag att det har klarnat betydligt efter att jag har lyssnat på palestinier i ledande ställning som har slagit fast att man inte accepterar ockupation av något slag. Samtidigt finns de som likt en drunknande griper efter ett halmstrå och gör kanske mindre noggrant övervägda uttalanden.

Vårt parti känner, herr talman, sympati för de tre reservationer som finns till betänkandet och som tar upp dels frågan om sanktioner mot Israel, dels frågan om en förstärkning av PLO-kontorets status, dels frågan om att mar-

kera att staten Palestina utgör den rättmätiga förvaltaren av den arabisk-palestinska stat som upprättades av FN 1947.

Anf. 71 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Förhållandena i Mellanöstern är synnerligen komplicerade och besvärliga, och det är självklart att Sverige har deltagit i bojkottaktionen mot Iraks invasion av Kuwait. Vår förhoppning är emellertid att även den här typen av konflikter skall kunna lösas på ett fredligt sätt genom kommande förhandlingar. Jag hoppas att blockaden kommer att ge de verkningar som alla hoppas på. Det känns också mycket skönt att de svenskar som har blivit fast i Irak nu har möjlighet att komma hem. Det är alldeles utmärkt att så sker. Det har i varje fall för mig känts som en stor börda att de har suttit där i snart fyra månader utan att veta vad som skulle hända med dem.

När man har varit på Västbanken och på Gazaremsan kommer man hem med fruktansvärda upplevelser av hur människor hanteras i vår värld, och det av en stat som vi betraktar som en demokrati och som ett civiliserat land. Jag har, efter den resa jag deltog i för drygt ett år sedan, mycket svårt att betrakta behandlingen av palestinier på Västbanken och i Gaza som civiliserad. Inget civiliserat land kan behandla människor på ett så fruktansvärt sätt som Israel behandlar palestinier på i de ockuperade områdena, på Västbanken och i Gaza.

Israel begår ju kontinuerligt brott mot folkrätten, och det vore inte mer än rimligt att Sverige faktiskt tog initiativ i Förenta nationerna för att genomföra sanktioner mot Israel, så att man faktiskt där förstår att det ligger ett djupt internationellt allvar bakom protesterna mot behandlingen av ursprungsbefolkningen på de ockuperade områdena.

Det är svårt att tro att man i något annat sammanhang under så lång tid skulle ha tillåtit så groteska handlingar som faktiskt sker på Västbanken och i Gaza. Det finns ingen anledning att upprepa allt som vi har upplevt, eftersom det finns gedigna reserapporter från den resa som en grupp från riksdagen gjorde för ett år sedan och många andra vittnesbörd om den fasansfulla behandlingen av palestinier. Israel visar dessutom ofta ett stort förakt för Förenta nationerna. Ett tydligt exempel var vad som inträffade efter den massaker på Tempelberget då minst 21 palestinier blev nedskjutna.

Sverige har alla skäl i världen att i FN ta initiativ till olika former av sanktioner för att tvinga fram en förhandlingslösning så att tvåstatsbildningen enligt 1947 års delningsbeslut kan genomföras. Jag anser att det i den här frågan finns en parallell i FNs verksamhet när det gäller sanktioner mot Irak, där man klart bryter mot folkrätten. Här finns ett annat land i samma område som helt uppenbart gör samma sak, och man borde alltså av rimlighetsskäl och naturligtvis av medmänsklighetsskäl handla på motsvarande sätt. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1.

För övrigt ställer vi från miljöpartiet oss bakom de övriga reservationer från miljöpartiet som finns till betänkandet, men jag yrkar bara bifall till reservation nr 1. Det är min förhoppning att man så småningom skall kunna få en allmän consensus för att försöka ta itu med de fruktansvärda förhållan-

den som råder i Israel för de människor som bor på Västbanken och på Gazaremsan.

Anf. 72 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Man kan av de två inlägg som här gjorts höra vilken bedrövelse vi känner över det som under åren har hänt på Västbanken och i Gaza. Man kan i detta sammanhang också nämna Golanhöjderna och södra Libanon. Bevisen för de fruktansvärda handlingar som Israel gör sig skyldig till mot det palestinska folket är bedövande. Det finns flera seriösa utredningar, och jag kan här hänvisa till Rädda barnens undersökning. Det finns i undersökningar från Kyrkornas världsråd eller från Middle East Council of Churches åtskilliga bevis för att kränkningar av de mänskliga rättigheterna sker.

Det vore glädjande om vi i dag skulle kunna säga att vi nu har en palestinsk stat, eller att vi kommer att få det inom den allra närmaste tiden. Men vi kan tyvärr inte säga detta. Det vi kan hoppas på är att vi får en internationell konferens under FNs beskydd, och att de fem permanenta staterna i FNs säkerhetsråd går samman och står för denna konferens. Detta är nödvändigt.

Det finns en ljusning i denna svåra situation, nämligen att Sovjet nu har intagit en annan hållning. Sovjet har över huvud taget ändrat sin utrikespolitik. För min del hoppas jag att Sovjet skall vara med och tvinga fram en internationell konferens.

Det finns åtskilliga FN-resolutioner som går emot Israels ockupation. De räknas i hundratal. Men de har alla stupat på det veto som USA har kunnat avge i säkerhetsrådet. När man nu blev enig om resolutionen mot Iraks invasion av Kuwait, borde man också kunna bli enig om en resolution mot Israels fortsatta ockupation av framför allt de två områdena Gaza och Västbanken.

Herr talman! Som vi kan se är situationen i dag ännu allvarligare än tidigare. Det kan hända att konflikten i Gulfen kommer att utvecklas så att också Israel dras in i den konflikten. Jag är en aning, för att använda ett understatement, förvånad över att det förs en så liten diskussion i Sverige om möjligheterna till en fredlig lösning på krisen i Gulfen. Vi måste ju alla begripa vad den krisen kommer att innebära av lidande och av svårigheter i Europa, men inte minst av svårigheter i u-länderna. Vi kan lämna den frågan, men det finns ett samband här. Om denna konflikt skulle bryta ut finns det i den situationen en risk för att Israel dras in i sammanhanget. Om det blir så, kan också konstateras att palestiniernas sak skjuts ännu längre i bakgrunden.

Sverige har under åren tagit åtskilliga initiativ i Mellanöstern. Det började med Emil Sandström, som var ordförande i den kommitté som föreslog den rekommendation som sedan gavs av FN, nämligen delningsplanen från år 1947. Greve Folke Bernadotte medlade i frågan och fick betala med sitt liv. Ambassadör Gunnar Jarring var i flera år, och är väl fortfarande, officiellt utsedd av FNs generalsekreterare att medla. Vår utrikesminister var inne i sammanhanget och öppnade den dörr för dialog mellan USA och PLO som var nödvändig. Den dialogen är tillfälligtvis avbruten, men vi får hoppas att den tas upp igen.

Under hela denna tid har palestinierna inte fått en enda tum av sin jord. Nära tusen människor har dödats under Intifadan. Tusentals hem har demolerats. Antingen har grävskopan kommit och jämnat huset med marken eller också har man murat igen dörrar och fönster. Människor har deporterats, och det sägs att en tredjedel av palestinierna en eller annan gång har suttit fängslad. Lidandet är enormt. Hur kan en stat som Israel tro att det ur detta skall komma något gott? Men jag vill också gärna säga, och jag säger det så ofta jag kan, att den som lider och kommer att lida också är Israel.

Vi står självfallet bakom Israel som stat. Det råder inget tvivel på den punkten. Men vi har rätt att kritisera Israels politik, och vi har också rätt att säga att även palestinierna har rätt till en stat, till ett hem, att få hissa sin flagga, att få pass och medborgarskap.

Om det skall bli någon lösning sett även ur israelernas synpunkt måste denna rättvisa skapas. Annars drivs man än hårdare in i konflikten, och svårigheterna även för israelerna och judarna kommer att bli ännu större.

Man säger från Israels sida: Vi förhandlar inte med våra mördare. Det är klart att man kan uttrycka det så. Om man vill vara mjukare i tonen kan man säga: Vi förhandlar inte med våra fiender. Men om man inte hade motståndare kunde man ju sätta sig vid bordet och samarbeta och på det sättet åstadkomma en lösning. Men man måste alltid förhandla med en motståndare, en som har andra åsikter.

Den ena parten kan inte heller utse den andra partens förhandlare. Arbetsgivarna i vårt land trodde en gång att de skulle kunna utse arbetarnas förhandlare – låt vara att det kanske är en haltande parallell – men det gick inte. Man blev tvungen att acceptera de förhandlare som fackföreningsrörelsen utsåg. Sedan har det heller aldrig varit något tvivel om det: Man förhandlar med dem som fackföreningsrörelsen har utsett. Så måste det vara också här.

Min slutsats av allt detta är: Man vill inte förhandla. Det är svårigheten. Eftersom man har USA med sig på den vagnen blir det inte heller några förhandlingar. Det blir inte heller någon internationell konferens. Svårigheterna tornar upp sig, och i skuggan av Gulfkrisen kan helvetet bryta löst.

Mellan dem som har talat här före mig och utskottsmajoriteten föreligger egentligen inte några stora meningsskiljaktigheter. Det är på principiella grunder som vi t.ex. inte kan erkänna den palestinska staten. Jag vill erinra om att vi hade ett mycket starkt samarbete med FNL i Vietnam. FNL hade på sluttampen kontroll över en del av territoriet, men vi erkände aldrig FNL. Vi har i Sverige ställt oerhört stränga krav för att erkänna en stat. Vi kan inte gå ifrån de principerna. Enkelt uttryckt skall det finnas ett folk, ett land och en regering. De kraven uppfylls inte i det här fallet, även om vi skulle önska att det vore förhållandet. Ingen skall bli gladare än jag den dag vi kan erkänna en palestinsk stat.

I en av reservationerna talas det om sanktioner. Vi kanske kan komma därhän att det blir nödvändigt, men vi vet att det är utsiktslöst att lägga fram ett sådant förslag – det kommer att fällas vid säkerhetsrådets votering. Därför är det meningslöst att ställa ett sådant förslag. Men det som är viktigt här – jag återkommer till det, herr talman – är att den internationella konferensen snarast möjligt kommer till stånd och att man på allvar försöker lösa

konflikten. För det krävs något som alltid är nödvändigt när man skall lösa en konflikt, nämligen en vilja att lösa den, en god vilja. Det skulle jag önska från kammarens talarstol. Jag tror att jag talar å hela utskottets vägnar när jag säger att vi önskar att den goda viljan snart skall infinna sig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på motionerna.

Anf. 73 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Evert Svensson säger att för att man skall kunna erkänna en stat skall det finnas ett folk, ett land och en regering. Såvitt jag förstår finns allt detta i det här fallet.

När jag var liten ockuperades Norge av tyskar och den norska regeringen flyttade till England. Det är visserligen hemskt länge sedan, men jag har inget minne av att Sverige därför inte erkände Norge som ett land, trots att dess regering inte fysiskt befann sig i landet. Eftersom en palestinsk regering inte kan befinna sig i landet fysiskt utan måste finnas utomlands är det inget argument för att inte erkänna den palestinska staten. Men det kanske finns de som är mer historiskt bevandrade än jag. 1939 var jag visserligen en parvel på fem år, men ingen talade om för mig att Sverige hade upphört att erkänna Norge därför att den norska regeringen hade flyttat.

Evert Svensson sade att man inte vill förhandla. Det är fruktansvärt sant. Då gäller det att hitta medel att tvinga fram förhandlingar mellan dessa båda folk, så att de kan bilda två stater som kan leva i fred med varandra. Om inte FN kan det, om inte vi kan ta initiativ i FN och den vägen försöka få fram påtryckningsmedel mot Israel, är det mycket svårt – någon måste ju ändå börja kräva sådana sanktioner eller påtryckningsmöjligheter. Jag tycker faktiskt att Sverige har en mycket viktig uppgift, nämligen att utöva en press på staten Israel så att man börjar behandla palestinierna på ett mänskligt sätt.

När vi var i Israel träffade vi bl.a. en regeringsmedlem som hette Mordechai Gur. Han sade att varje tumsbredd mark som Israel uppger är en förlust och att palestinierna inte hör hemma på västra sidan Jordanfloden. De hör hemma i Jordanien. Det är huvudlinjen i den politik man för. Den följer man konsekvent, och den måste brytas. Vi ser nu hur man fortsätter att bygga ut med bosättningar på Västbanken, i rent trots och falsk övertygelse om att man faktiskt har rätt att göra det. Jag tycker att det är viktigt att Sveriges regering framför ännu starkare protester och arbetar aktivt i FN för olika former av sanktioner för att tvinga Israel att sluta upp med vad de faktiskt håller på med.

Anf. 74 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är den internationella konferensen som har att ta upp alla de här frågorna. Till dem hör naturligtvis också frågan, hur man skall tvinga Israel till en fredlig lösning. Jag utesluter inte att det måste till tvångsåtgärder från FN. Vad jag har sagt här är att det just nu är omöjligt att åstadkomma sanktioner på grund av den vetorätt som finns. Dessutom är det säkerligen inte det bästa sättet att åstadkomma en internationell konferens. Det skulle säkert vara kontraproduktivt att ta upp en sådan fråga.

Jag tar återigen upp frågan om erkännande. Jag tror att vi måste vara väldigt strikta på den punkten. Annars kan vi råka in i besvärligheter i andra erkännandefrågor, som gäller andra befrielserörelser. Andra länder använder den diplomatiska kåren och erkännandefrågan som ett politiskt medel. Vi har varit nära det handlingssättet en gång tidigare, nämligen när vi tog hem vår ambassadör från Grekland. Efteråt hejdade vi oss och sade mittåt på militärt språk. Det uppstår då svårigheter i nästa omgång.

Om jag skulle säga något ytterligare skulle det vara att det är viktigt att ha diplomatiska förbindelser, inte för att vi erkänner ett lands politik utan för att det är viktigt att ha folk där när det uppstår svårigheter. Därför har vi t.ex. inte avbrutit de diplomatiska förbindelserna med Sydafrika – det kan gälla även andra stater. Man skall inte använda erkännandet som ett politiskt medel – det är det viktiga. Vi erkänner en stat när det är ett folk, när den har ett land och en regering. Att jämföra den palestinska regeringen med exilregeringar när länderna blir ockuperade som Norge blev är väl ändå ganska irrelevant.

Anf. 75 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Mellanöstern är ett område som alltsedan slutet av andra världskriget har präglats av konflikter, motsättningar och krig.

Gulfkriget mellan Iran och Irak var efterkrigstidens blodigaste krig. Den 2 augusti i år överfölls Kuwait av Irak. Iraks härskare Saddam Hussein har fört gaskrig mot sina egna medborgare, startat anfallskrig mot Iran och söker nu tydligen utöka sin vapenarsenal med kärnvapen.

Libanon har haft inbördeskrig sedan 1975 och hundratusentals människor har dödats, invalidiserats eller befinner sig i landsflykt. Den materiella förstörelsen är enorm, och den nationella ekonomin ligger i spillror. En fredlig lösning försvåras av de många religiösa och etniska grupper som finns i landet.

Konflikten mellan Israel och dess grannar har inneburit ständiga terroristattacker, flera krig och sedan tre år tillbaka Intifadan. Höstens blodiga händelser visar att vardagen i Israel är våldsam. Många liv spills och såväl israeler som palestinier drabbas. Nära och kära blir offer för ett vettlöst raseri, och alla lever i en ständig rädsla.

Skall det vara möjligt att nå en fredlig lösning, måste den process som inleddes med Camp David fortsätta. Principen om fria val som en väsentlig del av fredsprocessen är accepterad av både Israel och PLO. Den västerländska grundprincipen om det nationella självbestämmandet på demokratins grund har därmed gjort viktiga framsteg. Det råder dock oenighet om hur valen skall arrangeras och vilka som skall få delta.

Saddam Hussein söker få det till att Israel–Palestina-frågan och Gulfkrisen hänger samman. Han försöker få sitt tillbakadragande från Kuwait avhängigt av att Israel drar sig tillbaka från ockuperade områden och likaså att Syrien lämnar Libanon. Detta är bara undanmanövrer från Saddam Hussein, han vill vara kvar i Kuwait och fortsätta betrakta det som en del av Irak.

Motsättningarna mellan israeler och palestinier och mellan syrier och libaneser och mellan libaneser internt måste lösas under helt andra förutsättningar.

Den stora ljuspunkten i detta mörker är FNs nya roll, ett starkt och enat FN som kan sätta kraft bakom sina ord. Det visar på nya möjligheter, ger nytt hopp om fredliga lösningar även i konflikter som är så infekterade som de i Mellanöstern.

Herr talman! Sverige måste på allt sätt aktivt medverka internationellt och i internationella fora, då främst i FN, för att få till stånd en process mot en fredlig och demokratisk utveckling i denna del av världen,

Anf. 76 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I Morgonekot i dag hörde jag att utrikesministern sagt att Iraks ockupation av Kuwait från folkrättslig synpunkt kunde likställas med Israels ockupation av Västbanken. Detta måste vara en missuppfattning.

Irak ockuperade Kuwait efter ett renodlat anfallskrig. Israel ockuperade Västbanken, Golanhöjderna och Gazaremsan under krig i självförsvar.

Skillnaden mellan aggression och självförsvar har många legala konsekvenser. FNs säkerhetsråd har antagit bindande resolutioner, som beordrar Irak att dra sig tillbaka från Kuwait. På grundval av principen om kollektivt självförsvar konstaterar säkerhetsrådet rätten för Kuwait och andra vänligt sinnande stater att använda de medel som är nödvändiga för att nå detta mål.

När det gäller Israel har säkerhetsrådet antagit flera resolutioner, främst 242 och 338, som erkänner de existerande staternas rätt att existera inom säkra och erkända gränser, men också av Israel kräver ett tillbakadragande från ockuperade områden efter förhandlingar.

Iraks ockupation av Kuwait kan alltså icke likställas med Israels ockupation av Västbanken, Gaza och Golanhöjderna.

En helt annan sak är att utskottet är kritiskt till den ockupationspolitik som Israel nu tillämpar i de berörda områdena, och om detta är ju utskottet enigt.

För Carl Frick vill jag bara göra ett par stillsamma påpekanden. Han talade om år 1939. För det första var det den 9 april 1940 som Tyskland anföll Norge, och för det andra överlämnade det norska stortinget i plenum till kung och regering alla de konstitutionella rättigheterna, innan kung och regering flydde till London.

Anf. 77 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att i en replik till Jan-Erik Wikström säga att orsakerna till en ockupation naturligtvis kan vara olika, och vi kan ha mer eller mindre stark sympati för dessa orsaker. Men ockupation är ockupation. Israels ockupation av Västbanken och Gazaremsan har pågått i mer än 22 år. Den bör snarast möjligt upphöra, och man bör komma till förhandlingsbordet för att lösa konflikten.

Anf. 78 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill tacka Jan-Erik Wikström för rättelsen. Själv sade jag också att mitt minne var kort, eftersom jag faktiskt bara var en femårig pojke vid tidpunkten i fråga. Därför är jag mycket glad för den korta men koncisa historieskrivningen. Den lägger jag på minnet.

Anf. 79 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Även jag är naturligtvis oerhörd kritisk mot Israels ockupationspolitik, men jag bestrider att man folkrättsligt kan jämställa de två fallen. Jag skulle kunna hänvisa till Bo Johnson Teutenbergs bok Folkrätt och säkerhetspolitik, där han skriver om just ockupationsbegreppet och utvecklar detta närmare. När man bedömer de här frågorna är det viktigt att man talar om på vilken grund man riktar kritik.

Jag vill än en gång notera att utskottet har varit enigt i sin kritik av den ockupationspolitik som Israel tillämpar i de nämnda områdena, men det är, enligt min mening, felaktigt av utrikesministern att jämställa Iraks ockupation av Kuwait med Israels ockupation, som skedde i självförsvar under krig.

Anf. 80 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Betyder det, Jan-Erik Wikström, att ockupationen av Västbanken och Gaza inte är folkrättsligt felaktig?

Anf. 81 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att Evert Svensson inte alltid är någon nyansernas mästare, men ta de resolutioner som säkerhetsrådet har antagit i år och jämför dem med resolutionerna 242 och 338! Då framstår skillnaderna klart. I båda fallen gäller det ju uttalanden i säkerhetsrådet vilka vunnit legal kraft.

Anf. 82 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag noterar bara att detta inte var svar på min fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

14 § Svenskt medlemskap i Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU12 Svenskt medlemskap i Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling.

Anf. 83 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Vi har redan tidigare i dag debatterat principerna kring den här typen av bankverksamhet och Internationella valutafonden. Vi har i den debatten hänvisat till vår motion i vilken vi säger nej till en höjning av kvoten till Internationella valutafonden.

Vi konstaterar att den här föreslagna banken kommer att vägledas av Internationella valutafondens värderingar, som vi tidigare har riktat kritik mot. Genom erfarenheterna av IMFs verksamhet gentemot tredje världen vet vi att liten hänsyn tas till de sociala konsekvenserna när strukturanpass-

ningsprogram genomförs. Risken är alltså betydande att man får samma utveckling i Östeuropa.

Programmen för Östeuropa skall utformas tillsammans med IMF enligt den överenskommelse som ligger till grund för bankens verksamhet.

Jag vill än en gång säga att det finns en betydande risk att dessa länder hamnar i en skuldfälla av den typ som flera länder i tredje världen har gjort. Östeuropas skulder är i dag kraftigt växande och är i storleksordningen 160 miljarder dollar. Det kommer sannolikt att leda till en snabbt växande arbetslöshet och kraftiga försämringar av olika sociala rättigheter. Det är inte uteslutet att vi även i Östeuropa kan få se "IMF-kravaller" av den typ som vi hittills har sett bara i tredje världen. De säkerhetspolitiska konsekvenserna av en sådan social oro skall inte underskattas.

Uppläggningen av överenskommelsen för banken visar risken att de östeuropeiska staterna för lång tid framöver kommer att vara fast i ett skuldberoende, framför allt till EG-staterna. Från att tidigare ha varit politiskt och ekonomiskt beroende av Moskva kan dessa länder nu i stället bli beroende av länderna västerut.

Vi anser att det är viktigt att Sverige använder sina resurser till generösa lån för att främja en resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning och stödja vägen till ekonomisk och politisk självständighet i Östeuropa. En demokratisk samhällsutveckling och omsorg om miljön är ytterst viktig.

Få av dessa mål finns över huvud taget nämnda i den överenskommelse som skall ligga till grund för Europeiska utvecklingsbankens verksamhet.

Vi menar att Sverige i stället för att ansluta sig till denna bank borde ställa sig i spetsen för ett arbete som syftar till att stödja demokratiseringen i Östeuropa, med ekonomiska program som bygger på principer om sociala och miljömässiga hänsynstaganden. Vi tror att det är individernas utveckling genom utbyggnad av sjuk- och hälsovård, utbildning och bostäder som måste vara basen för att man skall få en stabil ekonomisk utveckling. Internationella banker och fonder som behövs för sådant arbete måste vara uppbyggda på ett annat sätt än den här föreslagna banken och bygga på principen ett land en röst. Vi skulle också gärna se att den finansiella basen byggdes upp med resurser som frigjorts från den militära upprustningen.

Anf. 84 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi i miljöpartiet de gröna ser mycket positivt på att man i Västeuropa och i andra länder i samverkan faktiskt vill försöka bistå Östeuropa när det gäller att återuppbygga områdena efter de katastrofala misslyckanden som har gjorts under så många år och med så hemska ekologiska och sociala konsekvenser.

Vi tycker också att det är mycket viktigt att de östeuropeiska länderna kan slå vakt om sitt ekonomiska självbestämmande, så att de kan gå framåt och nå ekologisk och social balans och social rättvisa i framtiden. Därför tycker vi att denna banks regler måste kompletteras på olika sätt. Miljökonsekvensutredningar skall göras genomgående före alla lån, så att man får en god miljöeffekt av sina satsningar. Man skall sätta en miljövänlig produktion som ett överordnat mål för verksamheten, så att situationen inte blir ännu värre.

Suveräna republiker inom ramen för unioner och de sovjetiska delrepubli-

kerna måste kunna delta som direktanslutna medlemmar i denna bank. En röstmajoritet för EG får inte garanteras, oberoende av medlemskap och insatser. Östeuropa får inte riskera att få ett stort maktherravälde över sig i framtiden, utan dessa områden skall utvecklas på ett sunt, demokratiskt, socialt och ekologiskt rimligt sätt. Vi får inte i vårt högmod sätta klacken på dem och tala om precis hur de faktiskt skall utvecklas i framtiden. Det tror jag är utomordentligt viktigt. En insikt har saknats i denna bank. Därför vill vi att regeringen inte skall ratificera det här förslaget förrän man har fått in de olika bestämmelser som vi har angivit i vår motion och i vår reservation. Därmed yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 85 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Vi har i Sveriges riksdag vid tidigare tillfällen diskuterat det utomordentligt dåliga ekonomiska läget i Öst- och Centraleuropa. Vi har bilateralt anslagit ganska mycket svenska pengar för att hjälpa till i miljöarbetet och utvecklingsarbetet i Central- och Östeuropa. Läget är kanske värre än vi tidigare har anat. De beskrivningar av samhällsekonomin, av kommunikationssystem och av försörjningsmöjligheter som vi har gjort här tidigare är troligen inte tillräckligt realistiska. Det talas nu om risk för hungersnöd under vintern, inte bara på grund av att det inte finns mat, utan därför att man inte kan få fram den. Industrin är på sina håll totalt förstörd, och miljöangreppen är ofattbart stora. Nu är det bråttom. Av det skälet ber jag att få yrka bifall till utrikesutskottets förslag, som innebär att vi nu ber riksdagen att anvisa 525 miljoner till denna bank i Västeuropa för att bygga upp Öst- och Centraleuropa. Det blir en stor bank. Och pengarna behövs nu. Avsikten är att banken skall börja arbeta under våren 1991.

Det uppskov som föreslås från bl.a. miljöpartiet är skadligt. Det skulle nämligen betyda att banken inte kan komma i gång vid den tidpunkt som är nödvändig, utan det skulle bli kraftiga förseningar.

Man kan naturligtvis framöver ändra bankens regler. Och jag vill inte utesluta att det kan vara behövligt. Men vi föreslår att Sverige ansluter sig nu till det regelsystem som föreslås, och vi får ha en beredskap att om det behövs göra förändringar sedan, eftersom pengarna behövs nu.

Jag vill också betona att när miljöpartiet säger att det är viktigt att man har regler som garanterar en miljöanpassad och riktig produktionsprocess är det exakt vad som står i förslaget, och det står i bankens regelsystem. Utrikesutskottet understryker att så är fallet. Man kommer att använda pengarna huvudsakligen till att investera i miljövänlig industri. En del pengar kommer också att kunna användas för att skapa den infrastruktur som blir nödvändig för att denna miljövänliga industri skall kunna fungera.

Jag avstår nu, herr talman, från en EG-debatt. Miljöpartiet vill ha en eller två EG-debatter varje vecka. Men vi kommer att ha en sådan den 11 december. Därför gör jag inga EG-inlägg just nu. Jag noterar bara att röststyrkan mellan olika länder i banken är beroende av, vilket är normalt, ländernas ekonomiska insatser. Det är en stor bank. Sverige gör en liten del av insatsen, men den är nödvändig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utrikesutskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

15 § Vissa konstfrågor

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU4 Vissa konstfrågor.

Anf. 86 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle ha ägnat några minuter här till att utveckla kulturutskottets tankar när det gäller statens konstråd. I utskottet är det enbart Kaj Nilsson som har avvikande uppfattning. Eftersom han tydligen har givit upp innan debatten har börjat, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 4 gällande vissa konstfrågor.

Anf. 87 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag beklagar att jag är sen. Jag noterar att jag redan fått en reaktion på min reservation. Reservationen bygger på motion Kr244. I den vill vi reformera och förbättra arbetsvillkoren framför allt för bild- och formkonstnärer, som har en särskilt svår arbetssituation som fria yrkesutövare och som arbetar på en otrygg arbetsmarknad. Som ett led i dessa intentioner föreslås en reformering av statens konstråds verksamhet.

Strävan är att befrämja en förändring så att dessa "fria" yrkesutövare kunde närma sig en löntagarsituation, vilket skulle underlätta de sociala och ekonomiska arbetsvillkoren för hela den samlade konstnärskåren.

Det kan inte med säkerhet fastställas hur stor denna yrkesgrupp är. I folk- och bostadsräkningen 1985 räknades antalet till närmare 23 000 konstnärer. Organisationer inom KLYS-organet, alltså konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd, får antalet att stanna vid 12 782. Då är konstnärsorganisationerna utanför KLYS inte medräknade, inte heller de konstnärer som valt att verka oberoende av organisationsanslutning. Denna statistik ger vid handen att en mycket stor del av den yrkesverksamma konstnärskåren står utanför KLYS-organet och därmed också KRO och KIF. Drygt hälften av landets konstnärer torde alltså stå utanför nämnda samarbetsorgan.

För bild- och formkonstnärernas del beräknas i FoB 1985 antalet redovisade bildkonstnärer till 5 951 och KLYS till 3 250 – det gäller för år 1988 – alltså en skillnad på 2 701 verksamma som står utanför KLYS. Motsvarande siffror för antalet konsthantverkare och formgivare är 6 242 resp. 518, dvs. en skillnad på 5 724 verksamma utanför KLYS.

Detta förhållande kan knappast sägas vara återspeglat i representationen i statens konstråd. Endast två av bildkonstnärernas organisationer är representerade, dels i KRO med två ordinarie och två ersättare, dels i KIF med en ordinarie och en ersättare. Därtill kommer två ordinarie och två ersättare från akademien för de fria konsterna.

I styrelsen för statens konstråd utses av regeringen tre av de ordinarie ledamöterna och tre av ersättarna på förslag av KRO och KIF. De fem ordina-

rie ledamöterna och fem ersättarna i rådet, som samtliga är konstnärer, ansvarar inför konstrådet som projektledare för beredning av frågor om projekt med byggnadsanknuten konst samt för beslut om bedömning av färdigställda projekt och beslut om inköp av sådan konst som inte har fast byggnadsanknytning. Det är inte ett obetydligt inflytande.

Jag skall be att få citera från Aftonbladet så långt tillbaka som från 1967, men det kanske ändå kan vara på sin plats:

"Så fort KRO föreslår konstnärer till tävlingar eller väljer juryer för dessa har man i organisationen tagit parti för den ene medlemmen mot den andre. Vad det innebär i praktiken är att KRO:s arbetsutskott och jurykommittéer har ett reellt inflytande över de utsmyckningar som planeras i landet. Representanter som är valda på fackliga grunder bestämmer alltså både för konstnärskåren och den allmänhet som har att ta emot dekorationerna. Det vore ju som om Journalistförbundets representanter skulle bestämma över tidningarnas redigering." Detta var sagt av Bengt Olvång.

En översyn bör göras av verksamheten vid konstrådet med särskilt beaktande av krav på objektivitet. Konstnärer och representanter för deras organisationer bör inte ingå i styrelsen. Denna bör ges en neutral och opartisk sammansättning.

Det kan annars lätt uppstå risk för att expertbiståndet vid inköp av konst favoriserar viss intresseorganisations medlemmar. Fler kategorier människor bör kunna delta i beslut om konstförvärv genom decentralisering till representanter för fackliga organisationer, arbetsgivare etc. Lämplig konstsakkunnig bör anlitas för konstnärlig rådgivning.

Översynen av konstrådets verksamhet skall också syfta till att regeringen ger förslag om olika anställningsformer för bild- och formkonstnärer. De medel som i dag utgår till kontraktsbundna uppdrag skall i stället användas till anställning av konstnärer inom olika berörda myndigheter.

Statens konstråd bör ges mera övergripande uppgifter, såsom planering av projekt, budgetfrågor, dokumentation m.m. och skall ansvara för ledigkungörelse av tjänster. Här finns alltså stora områden att reformera.

Anf. 88 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Kaj Nilsson får vi välkomna in i plenisalen. Han kände så starkt för sin motion att han nästan tappade andan. Jag skall göra några kommentarer.

I statens konstråd bedrivs en mycket väsentlig verksamhet. Jag tycker inte det är riktigt att citera utdrag som är skrivna 1967. Så sent som den 1 oktober i år har konstrådets ordförande överlämnat en översyn av rådets organisation och rutiner till regeringen. Kaj Nilsson begär att konstrådets styrelse skall ges en neutral och opartisk sammansättning. Vidare begär han en undersökning av formerna för expertbistånd vid inköp av konst.

Konstrådets styrelse utses av regeringen. Regeringen inhämtar då förslag till företrädare från olika berörda organisationer. Mandatperioden är tre år. Denna period kan utsträckas till ytterligare tre år. De treårsperioderna utgör enligt mitt sätt att se en garanti för att rådet inte stelnar i invanda arbetsmönster eller att det blir ett ensidigt tyckande. Jag anser när det gäller opartiskheten att man bör påpeka att JO så sent som 1988 bedömde om jäv kunde

anses föreligga i Sveriges bildkonstnärers styrelse, då vissa medlemmar där som tillhörde KRO och KIF fattade beslut om bidrag till organisationer som de tillhörde. Efter undersökningar svarade JO klart nej; det var inte jäv. Av detta drar jag slutsatsen att det inte kan anses partiskt att medlemmar av KRO och KIF ingår i statens konstråds styrelse.

Jag menar alltså, herr talman, att de experter som Kaj Nilsson efterlyser redan har en plats i statens konstråd, antingen i egenskap av styrelseledamöter eller adjungerande ledamöter. Självfallet anser jag att även andra konstnärsorganisationers än KROs och KIFs företrädare skall kunna bli aktuella för styrelseposter.

Jag vill beträffande decentraliseringen av verksamheten uppmärksamma det fina arbete som har gjorts när det gäller "Konst där vi bor". Över hela landet har konstnärlig utsmyckning av byggnader tagit fart, och nya arbeten för 30 miljoner har engagerat sextiotalet konstnärer. Målet att nå ut till hela landet och bereda konstnärer arbete har i sanning uppnåtts i år.

Anf. 89 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Det citat jag använde från 1967 tycker jag fortfarande är relevant för hur situationen är i dag – den har inte förändrats.

Ingegerd Sahlström tycker att det skall finnas plats för andra organisationer också. Då glömmer hon bort den stora gruppen, nästan hälften av alla konstnärer, som är oberoende och arbetar utanför organisationsanslutning. Jag skulle kunna återge ett senare uttalande i den här frågan från Europarådets grupp som har granskat den svenska kulturpolitiken. Där ger man mig faktiskt rätt på den här punkten. Det är en granskningsrapport och gäller konstnärers medverkan vid fördelning av stipendier, ersättningar och uppdrag inom statliga organisationer, såsom statens kulturråd. Slutsatsen i rapporten går bl.a. ut på att staten bör engagera yrkesverksamma konstnärer i en rådgivande snarare än beslutande funktion och i stället ge större ansvar till sakkunniga utan bindning.

I rapporten skriver man: Frågan är om det är så lämpligt att konstnärer får förmedla beställningar till andra konstnärer och avgöra vad som skall köpas in och om inte konstnärers fackliga organisationer har för stor makt i stipendiekommittéerna. Det är svårt att hitta en bra balans i procedurerna av det här slaget och garantera en opartisk bedömning utan att öka byråkratin. En önskvärd förändring vore att myndigheterna i större utsträckning använde konstnärliga yrkesutövare som rådgivare i stället för beslutsfattare så att intressekonflikterna kunde minimeras och lade större ansvar på oberoende personer med hög kompetens och gott omdöme.

Jag tycker att detta ytterligare understryker det som jag har framfört i reservationen. Bidrag till enskilda konstnärer bör alltså i större usträckning knytas till särskilda projekt och bestämda konstnärliga uppgifter. Konstnärer bör uppmuntras att skapa bättre avsättning för sina verk och bygga upp kontakten med publiken på marknaden. Här finns fortfarande plats för nytänkande, inte bara hos regering och kulturminister utan också hos kommuner och landsting när det gäller deras konst- och kulturpolitik.

Anf. 90 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Det Kaj Nilsson uttalar om projekt förvånar mig litet. I den motion som han har skrivit menar han att det skall vara fasta anställningsformer för konstnärer. Efter behandlingen av motionen i utskottet är jag inte lika övertygad som Kaj Nilsson om att en redan fungerande verksamhet kan förbättras genom en rad ganska ogenomtänkta förändringar. Jag är medveten om att alla verksamheter kan göras bättre, men jag tycker också att de förslag som statens kulturråd har kommit med när det gäller ett nytt arbetssätt är bra. Vi skall låta rådet pröva sina nya arbetsformer. När det gäller förbättringar är det inte bara att röra om i en gryta. Det är inte rörandet som är det väsentliga, utan det gäller i sanning att komma fram till konkreta förslag. När det gäller statens kulturråds verksamhet i dag är utskottets majoritet helt enig och står bakom det förslag som finns i betänkandet.

Anf. 91 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Det är inte projekten som jag har invänt mot, utan hur de kommer att hanteras, vad som kommer att bestämmas och vilka beslut som kommer att fattas.

Jag anser att det skall finnas en rådgivande funktion hos konstnärerna, inte en beslutsfattande funktion. När det gäller bedömningen av konstverk, projekt och annat bör det finnas en helt opartisk person som är sakkunnig på området. Det är den principen som skall gälla. Med denna fortsatta verksamhet kommer man fortfarande att ha en facklig överrepresentation – om jag får uttrycka mig på det sättet. De oberoende konstnärerna, de som inte är anslutna, kommer inte att ha en chans.

Anf. 92 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Det är viktigt att vi har medel dels till inköp av konst, dels till att ge konstnärer arbete.

I Kaj Nilssons förslag finns det en hel del fördyrande administrationskostnader. Han vill att man skall kalla in olika experter och att man skall bygga upp regionala verksamheter. Han anser vidare att man skall infordra anbud på konst och att man skall samordna överläggningar osv. Listan kan göras mycket lång.

Frågan som till sist utkristalliseras är hur mycket pengar som kommer att bli över till rena konstinköp och till konstnärerna. Detta tycker jag Kaj Nilsson skall fundera över. För mig gäller: mindre byråkrati och mer pengar till konsten.

Anf. 93 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag håller med om att man inte skall ha överdrivna byråkratiska anordningar. Ingegerd Sahlström tyckte att det här kommer att bli byråkratiskt. En annan effekt av den utveckling som hon har sagt att jag företräder är att beslut och bedömningar kommer mycket nära brukarna, dvs. de som kommer att ha konsten omkring sig. Det är ett mycket viktigt syfte att konsten förankras så nära brukarna som möjligt. Den effekten får man inte glömma bort. Om denna utveckling leder till en viss byråkratisk utökning tycker jag att det kan vara värt det priset.

Anf. 94 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har endast tolkat Kaj Nilssons motion och jag vill än en gång uttrycka min tveksamhet till utökad byråkratisering.

Jag konstaterar slutligen att Kaj Nilsson är ensam i utskottet om sina tyckanden. Övriga utskottsledamöter är eniga när det gäller betänkande nr 4.

Anf. 95 KAJ NILSSON (mp):

Fru talman! Att jag är ensam om mina åsikter tyder på att jag är före när det gäller den här utvecklingen. Det är självklart. Att detta skulle ha mindre värde har inte att göra med hur man ställer sig i utskottet i olika ärenden. Det kan också vara så att det finns många intressen som är svåra att rubba på och att göra någonting åt. Jag skall be att få återkomma i detta ärende.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 16 §.)

16 § Skydd för ortnamn

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU6 Skydd för ortnamn.

Anf. 96 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Kulturutskottets majoritet avfärdar min och Marianne Anderssons i Vårgårda motion med att det är av stort kulturhistoriskt och socialt värde att nedärvda ortnamn vårdas. Det låter ju bra, det skriver jag också under på. Men man anger inte hur. Då har man inte, som jag ser det, tagit frågan riktigt på allvar.

Av betänkandet framgår att en nordisk konferens kring skydd för ortnamnen anordnas av riksantikvarierna nästa sommar. Jag kommer att avvakta denna konferens med stort intresse. Det kommer säkert också de flera hundra människor som på ett eller annat sätt engagerat sig i ortnamnsvården att göra. Det är hembygdsforskare och andra enskilda personer som engagerat sig av den anledningen att utredningar och ortnamnsvårdens uppläggning inte tar hänsyn till ortnamnens stora sociala betydelse och värde för kulturmiljön.

Det är den språkliga delen och ortnamnen som beteckningsskiljande symboler som i stället fått dominera. Reformen från 1985 gör det naturligtvis enklare för banker, försäkringsbolag och myndigheter att ta fram uppgifter om vem som äger en viss fastighet. För allmänheten sker reformen mer i det tysta. Naturligtvis kommer kartor och vägskyltar att finnas kvar.

Bland ortnamnsforskare och hembygdsföreningar ser man förändringen som ett steg bakåt, när sockennamnen försvinner och alla uppgifter baseras på kommunerna.

För att citera en av många: "Jag är mycket kritisk till alla förändringar av det här slaget. Ortnamnen är en spegel av historiens tidvatten och måste bevaras", säger Lars-Olof Larsson som är professor vid högskolan i Växjö.

"Nya administrativa indelningar hotar att slå sönder det gamla systemet med gård, by, socken, härad och landskap", säger forskaren Jan Paul Strid, tidigare verksam vid riksantikvarieämbetet; för att citera en annan person med kunskap om ortnamn.

Att det är många förändringar som skett sedan den nya registreringen genomfördes kan utläsas vid genomgångar ute i länen. Av Södermanlands traktnamn, 4 883 till antalet, har t.ex. 1 595 genomgått namnändringar. Det är alltså inga små ingrepp som har gjorts. Jag är inte övertygad om att de regler som i dag styr är tillräckliga, vilket däremot utskottsmajoriteten tycks anse. Lantmäteriverket arbetar ju utifrån de anvisningar som verket fått.

Utskottsmajoriteten hänvisar också till en rapport som skall komma från lantmäteriverket på basis av fem års arbete. Det är naturligtvis bra att en utvärdering görs, men vad jag har erfarit har denna skrift redan varit ute för yttrande hos såväl riksantikvarieämbetet som Riksförbundet för hembygdsvård och mött hård kritik. Det är lätt att en sådan skrift blir styrd av just de föreskrifter som lantmäteriverket är åsatt att arbeta efter. Så har ju riksdag och regering bestämt. Därför är det här i kammaren som en ny förändring måste till.

Det som saknas är en lag eller förordning där ortnamnen direkt anges som kulturminnen. Kulturlandskapet är statt i snabb förändring. Därför är det viktigt att ortnamnens stora och oskattbara värde kan skyddas på samma sätt som andra kulturminnen i landet.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen till kulturutskottets betänkande nr 6.

Anf. 97 KAJ NILSSON (mp):

Fru talman! Jag har inte mycket att lägga till den redogörelse för reservationen som har givits nu. Miljöpartiet de gröna tycker också att det går för fort. Dessa kulturhistoriskt viktiga grundföreteelser som finns i ortnamnen håller på att utplånas. Det blir mycket svårt att tolka den historiska innebörden av sådana saker som de här namnen kan ge många besked om.

Jag har inte mer att komma med än att yrka bifall till denna reservation.

Anf. 98 SYLVIA PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 6. Samtidigt vill jag försäkra Stina Gustavsson att kulturutskottet som vanligt tar alla motioner på största allvar.

Detta ärende tycker jag att man kan se som ett exempel på frågor, där vi i utskottet är eniga om målen och oeniga om de medel vi behöver för att nå målen. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning förfogar vi redan över de medel som krävs för att vårda och bevara ortnamn som de kulturhistoriskt värdefulla arv de utgör, även om vi ännu inte lyckats att till hundra procent utveckla vår förmåga att använda dessa medel.

Vi har ortnamnsrådet knutet till lantmäteriverket som ett samarbetsorgan för alla som har inflytande på ortnamnsverksamheten, som samarbetsorgan men också som den som skall lämna råd och stöd i ortnamnsfrågor, som skall informera, utbilda handläggare och vara med i opinionsbildningen på detta viktiga område. Nu har organisationen fungerat i fem år, och lantmäteriver-

ket har satt i gång ett översyns- och uppföljningsarbete, som kommer att pågå ännu en tid – en bit in på nästa år, enligt uppgift. Råd och anvisningar håller på att utarbetas och man planerar seminarier där frågor om ortnamn kommer att tas upp. Sammantaget gör detta att vi tror att vi kan se fram emot en förstärkning av ortnamnsverksamheten och att det kan ske inom ramen för de regler som nu gäller.

Vi har i den gemensamma skrivningen i utskottsbetänkandet sagt att det är viktigt att lantmäteriverket visar stor generositet när det gäller att på kartor använda ortnamn som inte längre används i fastighetsregistret. På registerkartan finns det, som det står i utskottsbetänkandet, ungefär hundratusen namn. Där saknas alltså en mängd ortnamn som har försvunnit i fastighetsbeteckningssammanhang. På den ekonomiska kartan finns det däremot ungefär en miljon namn. Där finns namnen kvar. Det är den ekonomiska och den topografiska kartan som människor i allmänhet använder. Registerkartan används bara i officiella sammanhang.

Jag tycker att man kan hysa förståelse för oron i centermotionen, men enligt min mening andas den en överdriven pessimism om framtiden och en överdriven tilltro till vad man skulle kunna uträtta med en lagstiftning.

Avslutningsvis vill jag påpeka att utskottsmajoriteten instämmer i att det är av stort kulturhistoriskt och socialt värde att ortnamn vårdas och bevaras.

Anf. 99 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Sylvia Pettersson nämnde i sitt anförande ortnamnsrådet. Men i ortsnamnsrådet har DOVA en dominerande ställning. Man har att granska förändringar inom registerreformens ram. Det är en myndighet som har en språklig inriktning och som ägnar sig åt registrering, insamling och katalogisering av ortnamn. DOVA har faktiskt inget fastlagt samhällsansvar för kulturminnesvård, och förresten inga resurser för det heller. Ansvaret ligger hos länsantikvarien, som inte är representerad i ortnamnsrådet. Det tycker jag är otillfredsställande.

Egentligen finns det inte i dag någon kontrollerande myndighet när det gäller fastighetsbildning. Är en fastighetsägare och fastighetsbildningsmyndigheten överens kan tusenåriga ortnamn tas bort. Ändringen kan införas i länsstyrelsens originalkarta utan att någon kulturminnesansvarig myndighet granskar detta. Dagens system med sammanläggningar så fort samme ägare har flera fastigheter som gränsar till varandra kan också innebära att stora områden läggs under samma traktnamn. Detta kan i dag ske utan större hämningar. Det leder också till, det har vi exempel på, att hela sockenområden läggs under samma traktnamn. Ingen kan väl ändå anse att en sådan utarmning av vårt kulturlandskap är till nytta för landet. Jag tror inte ens att Sylvia Pettersson gör det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande finansutskottets betänkanden 1990/91:FiU3 och FiU4, konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU9 och KU14, skatte-

utskottets betänkanden 1990/91:SkU2 och SkU4, lagutskottets betänkanden 1990/91:LU11 och LU12, utrikesutskottets betänkanden 1990/91:UU6 och UU12 samt kulturutskottets betänkanden 1990/91:KrU4 och KrU6.

Finansutskottets betänkande FiU3

Mom. 1 (höjning av Sveriges kvot i IMF)

Först biträddes reservation 1 av Lars-Ove Hagberg med 43 röster mot 21 för reservation 2 av Carl Frick. 236 ledamöter avstod från att rösta.

Lola Björkquist (fp) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Härefter bifölls utskottes hemställan genom uppresning.

Mom. 3 (valutafonden och en ny ekonomisk världsordning)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 69 för reservation 4 av Gunnar Björk m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU4

Mom. 1 (statsskuldspolitiken)

Först biträddes reservation 1 av Rune Rydén m.fl. med 62 röster mot 36 för reservation 2 av Anne Wibble och Lars De Geer. 208 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 214 röster mot 59 för resevation 1 av Rune Rydén m.fl. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (upplåningen i utländsk valuta)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Rune Rydén m.fl., *dels* reservation 4 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (upplåningen hos hushållen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Rune Rydén m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4–7

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU9

Mom. 1 (stat–kyrka-frågan)

Först biträddes reservation 2 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Hugo Andersson med 42 röster mot 36 för reservation 3 av Bo Hammar och Hans Leghammar. 227 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 1 av Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt med 52 röster mot 40 för reservation 2 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Hugo Andersson. 215 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 49 för reserva-

tion 1 av Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt. 59 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (kyrkofondens styrelse)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Anders Björck m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU14
Mom. 1 (begravningsplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund)
Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 130 för reservation 1 av Anders Björck m.fl.

Mom. 2 (gravrätt)
Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 59 för reservation 2 av Anders Björck m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU2
Mom. 1 (en utvidgning av skatteplikten till allmän energiskatt och koldioxidskatt)
Utskottets hemställan bifölls med 209 röster mot 59 för reservation 1 av Görel Thurdin m.fl. i motsvarande del. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 och 6 (flygbränslen och omförhandling av internationella konventioner om flygtrafik)
Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 33 för reservation 4 av Ulf Löfgren i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (en särskild lagerskatt för vissa obeskattade oljeprodukter)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU4
Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU11
Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 20 för reservationen av Elisabet Franzén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Lagutskottets betänkande LU12
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU6
Mom. 3 (sanktioner mot Israel)
Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 35 för reservation 1 av Bertil Måbrink och Per Gahrton. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU12
Mom. 1 (ratificering och tecknande av andelar)
Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 34 för reservation 2 av Per Gahrton. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU4
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU6
Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 57 för reservationen av Jan Hyttring m.fl.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, trafikutskottets betänkanden TU6 och TU7 samt jordbruksutskottets betänkanden JoU9 och JoU11, beslöt kammaren på förslag av förste vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

17 § Koncessionsavtalet om linjesjötrafik på Gotland

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU6 Koncessionsavtalet om linjesjötrafik på Gotland (förs. 1989/90:17).

Anf. 100 JERRY MARTINGER (m):
Fru talman! När staten år 1986 sade upp avtalet om linjesjöfart på Gotland med Rederiaktiebolaget Gotland (Gotlandsbolaget) och träffade nytt avtal med Nordström & Thulin AB (N&T) uppgavs bl.a. att det nya avtalet skulle bli billigare för staten än det tidigare och att det s.k. transportstödet under

den kommande femårsperioden skulle kunna begränsas till cirka 30 milj.kr. om året.

Vid transportrådets styrelsesammanträde den 16 december 1987 antecknades i protokollet t.o.m. att "trafiken kommer att kräva ett statsbidrag av *knappt* 30 miljoner kronor".

I skrivelse till regeringen den 15 november 1990 har transportrådet meddelat att det kommer att krävas ca 85 milj.kr. i transportstöd för budgetåret 1991/92, detta trots att man förutskickat en kraftig höjning av persontaxan. Det verkar som om man nu helt förlorat kontrollen över kostnaderna i Gotlandstrafiken.

Samtidigt som den här kostnadsexplosionen inträffat fortsätter avtalet mellan staten och Nordström & Thulin att i alla väsentliga delar vara hemligt. Sveriges riksdag har alltså inte någon insyn i den trafikverksamhet som den anslår pengar till. Riksdagsledamöterna vet inte ens vilka krav staten har ställt på det rederi som nu har ensamrätt på trafiken till och från Gotland.

I vissa sammanhang får vi riksdagsledamöter naturligtvis acceptera att vi inte har full insyn i alla detaljer, trots att vi anslår pengar. Detta gäller i första hand frågor med anknytning till rikets säkerhet, inte minst säkerhetspolisen (SÄPO). Däremot är det inte brukligt att hemligstämpla affärsavtal liknande det om Gotlandstrafiken. Men man har tydligen gjort den bedömningen att det här avtalet innehåller sådana inslag att det bör likställas med SÄPOs verksamhet i sekretesshänseende. Vid sidan av SÄPO är Gotlandstrafiken alltså bland det hemligaste vi har i Sverige.

Fru talman! Få händelser under 1900-talet har i så hög grad engagerat en hel landsdel som rederibytet engagerat Gotland. Jag vill påstå att det inte finns en enda vuxen gotlänning som inte funderat på den här saken.

När Gotlandsbolagets första fartyg, s/s Wisby, gjorde sin premiärtur till Stockholm den 27 juni 1866 skulle det bli inledningen till en 122-årig trafikverksamhet mellan Gotland och fastlandet på gotländsk köl. Fram t.o.m. den 31 december 1987 var transporterna till och från Gotland Gotlandsbolagets huvudsakliga verksamhet. När staten överlämnade koncessionen till N&T den 1 januari 1988 innebar det i praktiken ett förbud för Gotlandsbolaget att fortsätta den trafik, för vars ombesörjande detta företag en gång grundats.

Den djupa förankring som Gotlandsbolaget haft i gotländskt näringsliv och gotländsk turism och som under de 122 åren inneburit så mycket positivt för en hel landsända kom därmed att försvinna. Hur förträffligt rederiet Nordström & Thulin AB än må vara kan ett företag med kontor på Skeppsbron i Stockholm aldrig komma att få samma betydelse för Gotland som ett företag som vuxit fram ur den gotländska befolkningens drömmar om goda transporter, ett inkomstbringande näringsliv och hög sysselsättning. Utomordentligt starka skäl måste därför kunna redovisas för att motivera bytet av rederi i Gotlandstrafiken.

Av den anledningen är det beklagligt att de många frågetecken som finns i rederibytesaffären inte har kunnat rätas ut genom de utredningar som gjorts. Vi har fortfarande inte fått något svar på frågan om vad som var den egentliga anledningen till rederibytet. Det verkliga motivet kan ju knappast ha varit ekonomiskt, eftersom det under hela den tid som rederibytet disku-

terats och utretts inte framträtt någon enda opartisk bedömare som med bestämdhet kunnat uttala att avtalet med N&T blivit billigare för staten än ett avtal med Gotlandsbolaget.

Genom att säga upp avtalet med Gotlandsbolaget gick staten dessutom miste om sin andel i realisationsvinst vid försäljning av de fartyg som ingick i koncessionstrafiken. Staten skulle enligt avtalet ha två tredjedelar av realisationsvinsten på rederiets fartyg i koncessionsflottan. Detta belopp kan beräknas ha uppgått till 120 milj.kr. i december 1986. Uppräknat till dagsvärde handlar det om minst 200 milj.kr.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna av rederibytet säger riksdagens revisorer i sitt granskningsbetänkande bl.a. följande:

"Den företagna kostnadsutredningen har gett vid handen att det alternativ valts som sammantaget för hela den tioåriga avtalsperioden kunde beräknas medföra den lägsta belastningen på statsbudgeten. Skillnaden i kostnadsutfall är dock enligt de gjorda beräkningarna mycket liten. De antaganden som gjorts om seglationsintäkter, inflation, diskonteringsfaktor m.m. är dessutom förenade med viss osäkerhet. Detta medför således att man inte entydigt kan avgöra om det kostnadsmässigt fördelaktigaste alternativet valts."

Riksdagsrevisorerna har gjort sin bedömning "mot bakgrund av de förutsättningar som var kända vid avtalets ingående".

Av trafikutskottets betänkande, 1990/91:TU 6, framgår att utskottet i det här avseendet inte funnit skäl att göra någon annan bedömning än riksdagsrevisorerna. Trafikutskottet har dock understrukit att man gjort sin bedömning "utifrån de fakta som var kända vid tidpunkten för beslutet".

Riksdagsrevisorerna har alltså gjort sin bedömning per den 21 december 1987, den dag då avtalet mellan staten och N&T ingicks, medan trafikutskottets bedömning skett per den 19 december 1986, den dag då regeringen första gången fattade beslut om byte av rederi.

Trafikutskottet har alltså lagt jämförelsetidpunkten längre bak i tiden än riksdagsrevisorerna. Jag kan inte tolka detta på annat sätt, fru talman, än att trafikutskottet insett att de ekonomiska fördelar som eventuellt fanns med ett rederibyte i slutet av år 1986 inte fanns ett år senare.

Och jag kan förstå detta resonemang. Under tiden december 1986–december 1987 sprack ju nämligen transportrådets och N&Ts ursprungliga kalkyler för färjornas kapitalkostnader. Statens kostnader för färjorna ökade från det första beslutet, som var en s.k. principöverenskommelse, till avtalet med uppemot 15 % eller med mellan 7 och 8 milj.kr.

Auktoriserade revisorn Pål Wingren vid Öhrlings Reveko i Stockholm säger i sitt utlåtande bl.a. följande:

"Som framgår av beräkningarna – – – ger anbudet från Rederi AB Gotland den lägsta kostnaden. I beräkningarna har nuvärdet diskonterats efter en kalkylränta på 11 %. Det kan vara värt att nämna att oavsett val av kalkylräntesats ger anbudet från Rederi AB Gotland den lägsta kostnaden."

Fru talman! Att de verkliga motiven till rederibytet inte kommit i dagen styrks av uppgifter som verkställande direktören för Scandinavian Ferry Lines AB, Gunnar Östin, lämnade i en intervju i tidningen Dagens Nyheter den 26 maj i år.

Östin uppgav i intervjun att han under år 1986 blev uppringd av transport-

rådets generaldirektör och tillfrågad om huruvida han var intresserad av att överta Gotlandstrafiken. När Östin tackade nej med hänvisning till att hans företag inte ansåg sig kunna konkurrera med Gotlandsbolagets anbud svarade generaldirektören, enligt DN-artikeln, att det inte spelade någon roll vilka kostnaderna skulle bli, eftersom Gotlandsbolaget "skulle bort" från Gotlandstrafiken till varje pris.

Man kan fråga sig vilka motiv som låg bakom detta agerande från generaldirektörens sida. Den saken har inte blivit utredd trots att jag skriftligen begärt detta hos riksdagens revisorer.

Man kan också fråga sig varför inte Rederi AB Slite, ett annat företag med säte på Gotland, blivit tillfrågat om sitt eventuella intresse av att överta Gotlandstrafiken. Detta företags verkställande direktör, skeppsredare Carl Bertil Myrsten, blev aldrig kontaktad av transportrådet i denna fråga.

Om det nu på något sätt var bestämt att Gotlandsbolaget inte skulle tillåtas att fortsätta med trafiken hade det trots allt varit värdefullt för Gotland om ett annat företag med gotländsk förankring fått chansen att inkomma med anbud.

Fru talman! När det gäller frågan om de bakomliggande motiven till rederibytet finns det en annan egendomlig omständighet. I den första rapporten från de auktoriserade revisorer vid Öhrlings Reveko i Göteborg, som på uppdrag av riksdagens revisorer granskat rederibytet, står bl.a. följande:

"Vårt resultat skiljer sig dock märkbart från det som transportrådet kommit fram till vad gäller skillnader i behovet av transportstöd på lång sikt mellan de bägge alternativen. Huvudförklaringen till detta är att transportrådet i sina kalkyler för Rederi AB Gotland på sikt förutsätter anskaffning av ett nytt fartyg innebärande en investering på ca 500 milj.kr. Därmed blir alternativen inte jämförbara. Vi har inte heller i dokumentationen till Rederi AB Gotlands anbud funnit att en sådan investering skulle vara nödvändig eller planerad."

I sin slutrapport skriver riksdagsrevisorerna inte en enda rad om de här 500 miljonerna. Varför det? Uppgiften är ju så pass uppseendeväckande att den åtminstone borde ha kommenterats i slutrapporten.

En annan sak som förtjänar uppmärksamhet i den här affären är den stora risk som staten tog när man sade upp avtalet med Gotlandsbolaget. Vid uppsägningstillfället hade transportrådet bara en principöverenskommelse med N&T att falla tillbaka på.

I denna principöverenskommelse fanns inga färjor angivna. N&T var nämligen ett tankrederi som aldrig tidigare sysslat med den här typen av passagerartrafik, varför man följaktligen inte hade några lämpliga färjor till sitt förfogande.

Situationen på fartygsmarknaden var vid den här tiden dessutom sådan att lediga färjor var en bristvara, vilket transportrådet borde ha tagit hänsyn till innan Gotlandsbolaget sades upp och principöverenskommelse träffades med ett annat rederi.

Det hela fick också rent absurda följder. När N&T inte fick tag i egna fartyg tvingades man bl.a. hyra in Gotlandsbolagets m/s Visby under två år till en kostnad av 62 milj.kr., dvs. 12 miljoner mer än vad Gotlandsbolaget hade begärt för samma färja i sitt anbud till transportrådet.

Det förhållandet att N&T under de första två åren hyrde m/s Visby av Gotlandsbolaget i stället för att köpa ett eget fartyg i Visbys storleksklass, innebar att staten förlorade tillgodohavande i realisationsvinst som man annars skulle ha arbetat upp med hjälp av den sedvanliga avskrivningsklausulen beträffande kapitalkostnaderna. Staten skall ju ha 2/3 av 4 % årlig avskrivning på rederiets fartyg i koncessionsflottan. I inhyrt fartyg har staten ingen andel.

Eftersom m/s Visbys marknadsvärde vid den aktuella tidpunkten var 250 milj. kr. innebar detta en direkt förlust för staten på 13,3 milj. kr. Statens förlust är dessutom ännu högre, eftersom värdet på m/s Visby ökade till 350 milj. kr. under åren 1988 och 1989. Den förlusten borde man ha belastat det nya avtalet med när man jämförde de båda rederierna.

Gotlandsbolaget upplystes f.ö. aldrig om att en inhyrningsmöjlighet stod till buds. Hade man vetat detta skulle man sannolikt ha disponerat sina fartyg på ett annat sätt i det anbud man avgav. De båda rederierna har alltså inte behandlats lika på den här punkten.

Uppgiften att transportrådet lagt på 500 milj. kr. på Gotlandsbolagets anbud och den omständigheten att Nordström & Thulin AB inte hade några passagerarfartyg har berörts av revisorn Pål Wingren i dennes utlåtande. Wingren skriver bl.a. följande:

"Skälet till att riksdagens revisorer gjort bedömningen att det för staten fördelaktigaste alternativet på lång sikt valts torde endast kunna bero på att riksdagens revisorer godtagit av transportrådet egenhändigt gjorda korrigeringar av Rederi AB Gotlands anbud avseende investeringar i ytterligare fartyg.

Motsvarande korrigeringar torde ej ha gjorts på anbudet från Nordström & Thulin AB. T.ex. har någon riskkorrigering inte gjorts för det faktum att de fartyg som skulle ingå i koncessionstrafiken ej specificerats i principöverenskommelsen från Nordström & Thulin AB. Enligt min uppfattning borde osäkerheten i detta avseende beaktats vid beräkningarna.

Som framgår av rapporten från riksdagens revisorer kom också den slutliga kostnaden för Nordström & Thulin AB att bli väsentligt högre än den ursprungligen beräknade."

Jag vill understryka, fru talman, att tidigare avtal i Gotlandstrafiken hade tecknats på relativt korta perioder. Under tiden 1972–1977 var det i princip fråga om ettårsavtal som förlängdes varje år. År 1977 träffades ett fyraårsavtal, som förlängdes till år 1983. 1984–1987 gällde ett fyraårsavtal.

Det är därför märkligt att man nu, när man hade att göra med ett rederi utan båtar, slog till med ett avtal på inte mindre än tio år.

Riksdagens revisorer säger i sitt utlåtande att man givit de två auktoriserade revisorerna, alltså revisorerna vid Öhrlings Reveko i Göteborg, i uppdrag att göra en jämförelse mellan de olika alternativen utifrån de omständigheter som var kända vid tiden för upphandlingen.

Den granskning som gjorts av Göteborgsrevisorerna har emellertid inte utförts enligt dessa direktiv. I stället har man jämfört det avtal som träffades mellan staten och Nordström & Thulin AB den 21 december 1987 med de anbud som lämnades av Gotlandsbolaget den 16 december 1986 och den 17

februari 1987. Men detta kan knappast sägas vara en granskning som utgår från omständigheterna vid upphandlingen.

Statens avtal med N&T var ju inte känt vid tiden för upphandlingen, eftersom det skrevs först ett år senare. Det centrala problemet beträffande vilka fartyg som skulle användas i trafiken och vad dessa fartyg skulle kosta var, som jag tidigare sagt, inte till någon del löst vid tidpunkten för upphandlingen. Däremot hade Gotlandsbolaget avgivit två väl preciserade anbud, som man var bunden vid.

Medan alltså Gotlandsbolaget var bundet vid sina anbud hade transportrådet och N&T möjlighet att under hela 1987 "snickra" på det nya avtalet. Vid upprättandet av detta avtal hade man dessutom tillgång till Gotlandsbolagets anbud.

Som bevis på att det gått till på det här sättet kan jag peka på det förhållandet att turersättningen för m/s Visby i statens avtal med N&T på ett märkligt sätt överensstämmer med den turersättning som Gotlandsbolaget begärt i sitt anbud. Hur skulle detta kunna vara möjligt om man inte vid upprättandet av det nya avtalet sneglat på Gotlandsbolagets siffror?

Om det får gå till på det sättet skulle ju Gotlandsbolaget lika gärna ha kunnat "höfta till" ett anbud med låga siffror bara för att få koncessionen och sedan återkomma med justeringar senare. Det var ju uppenbarligen så N&T fick göra.

Jag kan inte tolka Göteborgsrevisorerna på annat sätt än att de funnit att det helt enkelt inte fanns något anbud från N&T vid tiden för upphandlingen.

Det måste väl ändå sägas vara en synnerligen tveksam hantering transportrådet ägnat sig åt när man accepterat ett sådant här förfarande. Den grundläggande principen om rättssäkerhet måste ju i det här fallet innebära att man jämför anbud med anbud. Finns det sedan bara anbud från ett företag skall avtal givetvis slutas med det företaget.

Fru talman! Trafikutskottet uttalar i sitt betänkande kritik på bl.a. två väsentliga punkter. *Dels* anser man att transportrådet tidigare borde ha klargjort för Gotlandsbolaget när förhandlingsskedet i upphandlingen var avslutat, *dels* finner man det olämpligt att transportrådet vid överläggningarna med andra företag än Gotlandsbolaget biträddes av en person som var statens representant i Gotlandsbolagets styrelse. Samtidigt framgår det av betänkandet att utskottet inte anser att dessa brister försatt Gotlandsbolaget i ett sämre förhandlingsläge eller i övrigt påverkat ärendets utgång.

Men hur kan man vara säker på att två så grundläggande fel inte påverkat utgången av ärendet? Har trafikutskottet på samma sätt som direktören Gunnar Östin fått något slags besked om att Gotlandsbolaget till varje pris "skulle bort" från Gotlandstrafiken?

Jag skulle kunna fortsätta att rada upp egendomligheter i den här affären, men jag tror att det jag sagt ger en tillräckligt tydlig bild av att det fortfarande finns åtskilligt som skulle behöva komma fram i dagens ljus.

Tills vidare kan jag bara konstatera att transportrådet har spelat ett högt spel och att man har förlorat. Det nya avtalet i Gotlandstrafiken har visat sig ohållbart redan efter två år. Det blir nu en uppgift för regering och riksdag att se till att inte också Gotland förlorar på detta spel.

Är det egentligen förenligt med demokrati och solidaritet att livsnerven för en ö med 56 000 invånare och 300 000 turister hålls vid liv med hjälp av ett hemligt avtal? Är detta inte att ringakta såväl denna nervs livsavgörande betydelse för Gotland och gotlänningarna som alla de andra Gotlandsresenärerna?

Fru talman! Mot bakgrund av allt som förekommit i den här affären är det inte acceptabelt att Sveriges riksdag fortsätter att anslå pengar till Gotlandstrafiken med mindre än att det offentliggörs hur pengarna används. Vi riksdagsmän måste ges möjlighet att bilda oss en egen uppfattning om behovet av stöd till Gotlandstrafiken, och det kan vi inte om vi inte får se koncessionsavtalet.

Eftersom behovet av transportstöd ökat med nästan 300 % sedan slutet av år 1987 är det rimligt att avtalet nu offentliggörs även om N&T skulle ha ett annat intresse.

Det handlar, fru talman, om medborgarnas skattepengar. Men det handlar också om riksdagens anseende och heder. Hur skall vi riksdagsledamöter kunna besluta om en höjning av transportstödet när vi inte vet hur pengarna hanteras?

Anf. 101 GUNHILD BOLANDER (c):

Fru talman! I nu föreliggande betänkande om det koncessionsavtal som reglerar färjetrafiken till och från Gotland har trafikutskottet – helt i enlighet med tidigare inställning till gotländska färjetrafikfrågor – på nytt demonstrerat och dokumenterat sin likgiltighet mot Gotland.

Jag har i motioner varje år sedan 1987 krävt att detta avtal skulle och måste offentliggöras. Utan att veta vad som står i detta avtal är det nämligen omöjligt att veta om transportstödet har en rimlig nivå.

Det gäller ett avtal som det tog över ett år att arbeta fram och som den gotländska befolkningen, resenärer, skattebetalare och jag som folkvald ledamot från den valkretsen och av denna kammare har rätt att ta del av.

När riksdagens revisorer nu granskat upphandlingen, uttalat kritik på ett antal punkter och använt uttryck som "anmärkningsvärt" på flera ställen, väljer trafikutskottet att i stort sett inte bry sig om det. Bristerna är inte av den arten att de påverkat resultatet av upphandlingen.

Det mycket klart uttalade skälet för rederibytet den 1 januari 1988 var att statens kostnader för Gotlandstrafiken skulle sänkas. På den punkten redovisas att skillnaden i kostnadsutfall blir mycket liten. Man erkänner att det inte är möjligt att entydigt avgöra om det kostnadsmässigt var fördelaktigast att överlåta trafiken till ett nytt rederi.

Hela revisionsrapporten är en dyster läsning för oss som är beroende av att denna trafikförsörjning får en rättvis behandling.

I motion T2 har jag nu, såväl som i tidigare motioner, krävt att transportrådet skall befrias från ansvaret för Gotlandstrafiken och att ett trafikråd inrättas direkt underställt regeringen. Revisionsrapporten ger stöd för denna uppfattning.

Jerry Martinger har gjort en mycket grundlig genomgång av det skeende som har varit, och jag tänker inte ytterligare upprepa den utläggningen. Jag

instämmer i vad Jerry Martinger har sagt. Däremot skulle jag vilja inför kammaren avlägga en lägesrapport för den gotländska färjetrafiken.

Fru talman! I dagarna har transportrådet beslutat om att höja biljettpriserna från den 1 januari med 35 % för fastlänningar, med 25 % för gotlänningar och med 20 % för frakten. För en fastlandsfamilj med bil och hytt i en riktning kostar en tur och retur-resa 1 850 kr.

Denna i utgångsläget för höga kostnad skall nu beläggas med bl.a. persontrafikmoms. Och inte bara det, hela 35 % höjning gör att resan kostar 2 540 kr. för samma familj! Det är 85 kr./mil. Dessutom diskuteras indragning i trafiken så att vi kommer att sakna färjeförbindelse 30 dagar/år mot i dag tre dagar.

Stäng av landsvägstrafiken 30 dagar per år mellan Småland och Östergötland, och tänk efter hur det skulle kännas! Färjetrafiken är vår landsväg – vi kan inte ta bilen när det passar oss och åka i väg över länsgränsen.

Så sent som i juni stod jag här i talarstolen och varnade för vad som kommer att hända med turistnäringen på ön när socialdemokraterna och folkpartiet genomdrivit persontrafikmomsen.

Enbart den turistmoms som tagits ut under detta år har medfört minussiffror för alla företagare inom denna näring på Gotland, och många har konkurshot vilande över sig. Vi hörde i Ekot i måndags att den turistmoms som skulle givit 1,5 miljarder till statskassan icke givit ett öre, därför att folk har inte råd att besöka turistanläggningar, så dyrt som det blivit i vårt land.

Det kommer att bli precis så också i denna trafikfråga. Dyrare biljetter, färre resenärer, mindre inkomster för rederiet, mindre inkomster för turismen på Gotland med ty åtföljande krav på ökat transportstöd och ökade arbetsmarknadspolitiska insatser.

På nytt måste jag ställa frågan: Var finns regeringens helhetssyn på politiska beslut och deras effekter?

Den enda ljusglimten nu i höstmörkret är att regeringen äntligen har insett att transportrådet är och har varit en belastning i varje fall för Gotlandstrafiken.

Fru talman! För att de viktiga målen i trafiken för 1990-talet om tillgänglighet och regional balans skall kunna uppnås, kommer det att behövas särskilda insatser i Gotlandstrafiken. Det finns anledning att återkomma i denna fråga, som alltfort är orättvist behandlad här i riksdagen.

Anf. 102 BIRGER ROSQVIST (s):

Fru talman! Riksdagens revisorer fick i uppdrag att granska koncessionsavtalet som gäller statens förhållande till entreprenörer för Gotlandstrafiken. Det yttrande som revisorerna har presenterat är enhälligt, noterar jag. Så är också fallet med trafikutskottets betänkande i dess yttrande över revisorernas rapport. Det framgår också bl.a. av hur talarlistan är uppställd. De båda särskilda yttrandena som finns kommer efter utskottets talesmans inlägg. Det är alltså de båda motionärerna som har fått inleda debatten. De båda särskilda yttranden som är fogade till betänkandet betecknas som markeringar eller randanmärkningar.

Fru talman! Rikdagens revisorer, som granskat rapporten, har funnit en hel del fel att anmärka på i fråga om tillvägagångssättet. Detta finns redovi-

sat i revisorernas rapport, och trafikutskottet behandlar också detta stycke för stycke, anmärkning för anmärkning och synpunkt för synpunkt i sitt betänkande.

Vi har funnit att en del anmärkningsvärda saker har ägt rum i samband med att avtalet tillkom och när det undertecknades. Jag vill dock säga att det material som riksdagens trafikutskott har grundat sitt beslut på är samma bakgrundsmaterial som riksdagens revisorer har haft.

Trafikutskottet har dock haft tillgång till ytterligare en handling utöver vad revisorerna hade i första omgången. Det var en promemoria från en tidigare revisor i Gotlandsbolaget som lägger fram sina synpunkter på avtalets konstruktion, dess tillkomst m.m. Den remitterades från trafikutskottet till riksdagens revisorer för genomgång och yttrande, kom tillbaka till utskottet och har sedermera funnits med i utskottets överväganden kring denna revisionsrapport.

Detta har i och för sig inte föranlett någon ändring i de beslut som revisorerna ursprungligen fattade och som trafikutskottet också instämmer i. Trots de anmärkningar som framförts, har utskottet i likhet med revisorerna funnit att det avtal som ingåtts icke är av den arten att det inte kan ligga till grund för Gotlandstrafiken.

När man lägger samman plus och minus kommer man, precis som revisorerna har sagt och trafikutskottet också noterar, mycket nära de båda avtalen i fråga om kostnader för staten. I de överväganden och den jämförelse som har gjorts, har funnit att det trots allt var det för staten förmånligaste anbudet som antogs. Det väcktes två motioner i anslutning till att den här skrivelsen från revisorerna lades på riksdagens bord. De innehåller tillsammans fyra yrkanden.

Jag blev minst sagt förvånad över Jerry Martingers höga tonläge i den här debatten. I den motion som Jerry Martinger står bakom korresponderar inte alls de tre mycket beskedliga yrkandena mot vad Jerry Martinger här framförde. Detsamma gäller av texten i den motion signerad Jerry Martinger som utskottet har haft att behandla. Vi har tagit upp Jerry Martingers tre yrkanden och som vanligt behandlat dem seriöst. Det fanns även en motion med ett yrkande från Gunhild Bolander.

Låt mig bara ytterligare säga till Jerry Martinger, att det är med viss förvåning jag noterar ett av de yrkanden som han avger. Han säger att detta avtal måste offentliggöras, och att det är ett starkt krav att så sker. Avtalets hemlighet har ju prövats av kammarrätten och av regeringsrätten. De har båda kommit till samma resultat, att sekretesslagen här kan tillämpas och skall tillämpas. Detta är ju också något som Jerry Martingers egna partivänner i trafikutskottet har understrukit i sitt särskilda yttrande. Där står bl.a: "Eftersom riksdagen inte kan uttala sig om hur sekretesslagen skall tillämpas i enskilda fall går det inte, som utskottet också framhåller, att tillstyrka yrkandet i motion T1", den motion som Jerry Martinger har sitt namn under. Detta får alltså förbli en hemlighet för allmänheten.

Det är ändå en ganska stor krets som har fått se det här avtalet. Riksdagens revisorer har haft tillgång till det när de yttrade sig i anslutning till den skrivelse som sedermera kom på riksdagens bord. Jag vet att landshövdingen på Gotland också har fått se det här avtalet. Det är alltså inte så enormt hem-

ligt i och för sig. Trafikutskottet har icke sett avtalet, av den anledningen att kammarrätten och regeringsrätten har sagt att det skall vara hemligt. Vi har gått efter den prövning som revisorerna har gjort. Detta har resulterat i att vi kommit fram till att riksdagen bör avslå dessa förslag angående att rapporten från revisorerna skulle föranleda några åtgärder.

När det gäller de övriga yrkanden som motionärerna har avgett så kräver Jerry Martinger att man skall tillsätta en auktoriserad revisor för att granska Nordström & Thulins Gotlandsengagemang. Det står i revisorernas rapport, och det har även regeringen uttalat, att man kommer att utse en sådan revisor. Därmed har vi klarat av Jerry Martingers yrkande.

Det har även krävts att riksdagen skall ha ett tillfredsställande beslutsunderlag i framtiden när vi fattar beslut som gäller anslaget till Gotlandstrafiken. Riksdagen skall självfallet ha tillgång till erforderligt material och till det underlag som behövs för att fatta ett väl avvägt beslut när det gäller anslag till Gotlandstrafiken. Jag utgår ifrån att riksdagen alltid har ett tillfredsställande material som underlag när man fattar beslut. Jag har nu relaterat de tre yrkanden som Jerry Martinger har ställt. Mer fanns inte i Martingers motion, men det tog här 15 minuter i ett synnerligen högt tonläge att kritisera hela förfarandet. Då måste jag fråga varför inte Jerry Martinger tog fram allt detta i sin motion som han tog fram här i talarstolen. Jerry Martinger ställde inte ens ett yrkande när han gick ner härifrån. Det är ytterst förvånande att få lyssna till en etablerad åklagare som gör sin plädering på det sättet.

Det sista yrkandet kommer från Gunhild Bolander och är även det ganska beskedligt. Det fanns i motionen ingen kritik mot Gotlandstrafiken i övrigt. Gunhild Bolander kräver att det i fortsättningen inte skall vara transportrådet som har hand om Gotlandsstödet, utan att det skall vara någon annan myndighet direkt underställd regeringen. I det åtgärdspaket som regeringen lade på riksdagens bord för några veckor sedan antyds att transportrådet skall avvecklas. Regeringen har kanske t.o.m. gått längre än vad Gunhild Bolander kräver i sin motion. Där kräver hon att transportrådet skall befrias från Gotlandstrafiken, men detta förslag från regeringen innebär att det är Gotlandstrafiken som befrias från transportrådet. Gunhild Bolander har alltså till 100 % blivit tillfredsställd i sitt yrkande som vi har haft att behandla i trafikutskottet.

Med det, fru talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 6.

Anf. 103 JERRY MARTINGER (m) replik:

Fru talman! Det är inget märkligt i att jag i dag har tagit upp kritik mot rederibytet som jag inte haft med i min motion. Debatten är ju ett tillfälle att ge allmänna synpunkter i ärendet. Det handlar för övrigt om frågor som alla på ett eller annat sätt har behandlats av dels riksdagsrevisorerna, dels trafikutskottet.

Birger Rosqvist säger att mina yrkanden i motionen är beskedliga, och det gäller då bl.a. yrkandet om att avtalet skall offentliggöras. Varför kunde då inte trafikutskottet ha gått med på detta yrkande om det nu är så beskedligt? Vidare säger Birger Rosqvist att en stor krets redan har fått se avtalet. Då

är det ännu mer beklämmande att vi riksdagsledamöter inte har tillgång till avtalet. Det är ändå vi som beslutar om pengarna till Gotlandstrafiken.

Regeringen har uttalat, precis som Birger Rosqvist säger, att man nu ämnar utse en revisor i Gotlandstrafiken. Man kan undra varför det skulle ta flera år innan man utsåg den här revisorn. Det förhållandet att regeringen har *uttalat* sig för en sak innebär inte heller att man nödvändigtvis kommer att handla i enlighet med sitt uttalande. Det har vi många tidigare erfarenheter av.

Birger Rosqvist understryker att det material som riksdagens trafikutskott har grundat sitt beslut på är samma bakgrundsmaterial som riksdagens revisorer har haft. Varför har då utskottet skrivit i sitt betänkande att man gjort sin bedömning "utifrån de fakta som var kända vid tidpunkten för beslutet"? Riksdagens revisorer har sagt att man har gjort sin bedömning mot bakgrund av de förutsättningar som var kända vid avtalets ingående. Om Birger Rosqvist ville svara på varför man har skrivit så här i trafikutskottets betänkande så vore det bra.

Anf. 104 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Fru talman! Jag uttryckte tidigare från talarstolen min tillfredsställelse över att transportrådet skulle befrias från den här uppgiften. Det gäller tydligen många andra uppgifter också. Men när jag skrev motionen var det Gotlandstrafiken som var väsentlig för min del. Det var faktiskt omöjligt att den 3 oktober veta att regeringen skulle lägga det här förslaget. Jag hälsar det med tillfredsställelse.

Anf. 105 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Jerry Martinger återkommer och frågar varför trafikutskottet inte kunde säga att avtalet skulle offentliggöras. Men jag har ju försökt förklara för Jerry Martinger att det inte ankommer på riksdagen att uttala sig om hur sekretesslagen skall tillämpas i enskilda fall. Vi får väl följa gällande lagar och förordningar som vi arbetar efter i detta hus. Det har vi gjort i trafikutskottet, och det tänker vi fortsätta med.

När det gäller frågan om särskilda tidpunkter är det väl ändå ett hårklyveri, Jerry Martinger. Det finns inte en tidpunkt för besluts fattande och en annan för avtals ingående, det är precis samma tidpunkt som vi avser. Så enkelt är det med det.

Det gällde också detta med att utse en auktoriserad revisor i Nordström & Thulin som skulle se över engagemanget i Gotlandstrafiken. Regeringen har sagt att man skall utse en, och jag utgår ifrån att det kommer att ske ganska så omgående. Jag tror alltså inte att Jerry Martinger behöver befara att han skall bli överspelad på den punkten.

Kvar står ändå min fråga till Jerry Martinger om varför i all sin dar Jerry Martinger går upp och bullrar så kolossalt som han tidigare gjorde. Jerry Martinger hade ju ändå en chans att skriva en motion – 14 dagar hade han på sig –, och sedan blev det till slut tre små klämmar, av vilka den ena visade sig omöjlig och de andra två redan har fått en lösning och är på gång.

Anf. 106 JERRY MARTINGER (m) replik:

Fru talman! Jag gav från talarstolen en omfattande motivering till varför jag anser att avtalet skall offentliggöras. Det är ingenting konstigt med det, Birger Rosqvist? Det är väl inte särskilt praktiskt att ha en att-sats beträffande varje kritisk synpunkt man redovisar från talarstolen. Jag har radat upp en mängd omständigheter som enligt min mening utgör skäl till att offentliggöra avtalet.

Birger Rosqvist säger nu att *beslutet* är detsamma som *avtalet* och att tidpunkten för beslut och tidpunkten för avtal är densamma. Det är, fru talman, beklagligt att trafikutskottets ordförande säger på detta sätt, eftersom det visar att han inte alls har satt sig in i ärendet. Det är ju just detta som är det intressanta, nämligen att beslutet om rederibyte kom den 19 december 1986 och konfirmerades den 19 februari 1987. Avtalet skrevs inte förrän den 21 december 1987, alltså nästan ett år senare. Det är ju detta – och att man vid den sistnämnda hade tillgång till Gotlandsbolagets anbud – som är det anmärkningsvärda i sammanhanget! Och det har Birger Rosqvist över huvud taget inte satt sig in i. Jag förstår då varför han säger som han gör.

Anledningen till att jag anser att riksdagen skall uttala sig för ett offentliggörande av avtalet är naturligtvis att jag menar att riksdagen, genom att man nu står inför så kraftiga yrkanden om höjningar av transportstödet, måste få in mera material.

Riksdagen har full frihet att uttala sig om detta. Riksdagen kan uttala sig om i princip vad som helst, Birger Rosqvist. Jag anser att andra intressen får vika i detta sammanhang, eftersom det handlar om så mycket pengar och om ett hemligt avtal, som vi inte har någon annanstans inom trafikområdet. Jag säger med anknytning till det jag sade i mitt huvudanförande: Varför skall Gotlandstrafiken vara bland det hemligaste vi har i Sverige? Det finns ingen anledning till detta!

Anf. 107 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Jerry Martinger säger att riksdagen skall sätta sig över ett ärende som gäller ett enskilt beslut, över vilket både kammarrätten och regeringsrätten har uttalat sig. Vi skall alltså sätta oss över dessa båda rättsinstanser. Jag har faktiskt en känsla av att riksdagen inte brukar göra så, och jag har också en känsla av att det är felaktigt att göra på det sättet.

Vi har i trafikutskottet gått efter samma material som har legat till grund för riksdagens revisorers rapport. Vi har dessutom grävt fram ytterligare material i det här ärendet – vi har egentligen inte behövt gräva, utan material har kommit in i ganska rikliga mängder. Vi har sedan tagit del av alltsammans och prövat det inför vårt yttrande om detta trafikutbud.

Kvar står ändå det faktum att vi i riksdagens utskott inte kan besluta om det som sedermera yrkas i att-satser från en talarstol – om det nu är fråga om yrkanden från talarstolen; det var ju inte ens det. Vi har yttrat oss över motionerna, och vi har yttrat oss över det som har tagits fram i riksdagens revisorers rapport, och det är det vi nu diskuterar. Någonting annat har vi inte framfört i vårt betänkande. Jag tycker emellertid att det vi har gjort är helt och fullt tillräckligt.

Förste vice talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 108 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Frågan om Gotlandstrafiken tycks höra till de frågor som riksdagen med jämna mellanrum har debatterat men som inte förefaller ha kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. Man kan undra om alla dessa turer har motiverats av omsorg om gotlänningarna och deras rättmätiga krav på bra färjeförbindelser till låga priser.

Vänsterpartiet har under lång tid deltagit i dessa diskussioner och vid olika tillfällen kommit med konstruktiva förslag till lösningar. Både Viola Claesson och före henne Bo Hammar har ägnat avsevärd tid åt just den här frågan.

Jag skall därför med tillfredsställelse bara konstatera att utskottet har tagit den kritik på allvar som Viola Claesson, liksom riksdagens revisorer, har riktat mot bl.a. transportrådet.

Fru talman! För vänsterpartiets räkning vill jag klargöra att vi står bakom utskottets hemställan. Jag hänvisar också till det särskilda yttrande som Viola Claesson har fogat till utskottets betänkande. Vi utgår ifrån att regeringens avsikt att avskaffa transportrådet, åtminstone i vad gäller dess ansvar för Gotlandstrafiken, nu ligger fast. Jag är glad att Birger Rosqvist här tog upp just den frågan, och jag uppfattade vad han sade som en klar bekräftelse på att det är regeringens avsikt.

Till slut, fru talman, vill jag instämma i Gunhild Bolanders synpunkter angående kostnaderna för Gotlandstrafikanterna. Det måste självfallet ligga i riksdagens och hela svenska folkets intresse att hålla biljettpriserna nere både för att gotlänningarna skall kunna upprätthålla normala relationer till fastlandet och för att turister med normala inkomster skall kunna få ut den glädje det innebär att som turist få besöka Gotland. Jag tycker att riksdagen har ett ansvar för att se till att vi även fortsättningsvis kan göra det.

Anf. 109 TOM HEYMAN (m):

Fru talman! Jag har inget yrkande i detta ärende, men jag borde ha haft det.

Vi har från moderat sida tidigare krävt att avtalet skall offentliggöras. Men rederiet har begärt att uppgifterna skall vara hemliga, och detta har, som tidigare har nämnts, prövats av både kammarrätt och regeringsrätt.

På juridiska grunder blir vi därför förhindrade att yrka på ett offentliggörande av avtalet. Detta, fru talman, är djupt olyckligt.

Offentlighetsprincipen är en värdefull tradition i svensk förvaltning, men det finns tyvärr en tendens till att kraven på större affärsmässighet inom statsförvaltningen leder till en större benägenhet att sekretessbelägga olika uppgifter. Myndigheterna jämför sig med det privata näringslivet men glömmer att man där lever i en konkurrenssituation.

När monopolupphandling som görs av en myndighet beläggs med sekretess, uppkommer också misstanken att avtalet inte uppfyller de krav på oväld och korrekt hantering som måste ställas på all offentlig verksamhet. I det nu aktuella avtalet har dessutom riksdagens revisorer påtalat ett antal märkliga brister som styrker dessa misstankar.

Avtalet med Gotlandslinjen inverkar också på den statliga budgeten, men genom att avtalet har gjorts hemligt blir riksdagens budgetbehandling meningslös. Vi kan här i kammaren ändå inte bedöma rimligheten i de belopp som i kommande budgetar kommer att begäras för Gotlandstrafiken som en följd av detta avtal.

Fru talman! Vi är förhindrade att yrka något nu, men jag vill ändå ha dessa åsikter antecknade till protokollet.

Anf. 110 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! När vi nu åter i kammaren diskuterar Gotlandstrafiken är det att beklaga att det är tidigare åtgärder som lyfts fram i stället för framtidsfrågor. Men det är naturligtvis viktigt att skapa klarhet i hur det gällande avtalet har kommit till och vilket transportstöd som har utlovats. Avtalet löper ju i sju år till. Har avtalet tillkommit på felaktiga grunder måste riksdagen ta upp frågan igen. Varken riksdagens revisorer eller utskottet anser dock att det finns belägg för att så skulle ha skett. Däremot uttalas, som flera talare tidigare framhållit, att viss kritik kan riktas mot transportrådets upphandling. I denna kritik instämmer också folkpartiet liberalerna.

Vi har också i utskottet instämt i att det för staten fördelaktigaste alternativet valdes. Där råder dock viss osäkerhet, eftersom skillnaderna var så små. Något facit i denna fråga kan man tyvärr heller aldrig få fram. Folkpartiet yrkar med detta bifall till utskottets hemställan i betänkande TU6.

När jag träffade de gotländska ombuden på folkpartiets nyligen timade landsmöte, framhöll de som så många gånger tidigare hur viktig en fungerande trafik är. Den kraftiga prishöjning på 35 % som transportrådet godkänt för nästa år bekymrar dem.

Vi i folkpartiet är givetvis medvetna om att moms på kollektivtrafiken är en av finansieringsvägarna för vår sänkta inkomstskatt, men vi anser att den totala höjningen är för kraftig. Folkpartiets representant i transportrådets styrelse reserverade sig också mot det höga procenttalet. För företag och andra som får lyfta av momsen betyder inte höjningen så mycket, men för turismen och det normala privatresandet kan den bli besvärande.

I betänkandet står på s. 4: "Utskottet vidhåller sin tidigare framförda uppfattningen att det är angeläget att åstadkomma ökad konkurrens i Gotlandstrafiken." Tyvärr har utskottsmajoriteten inte den uppfattningen när det gäller turisttrafiken mellan Gotland och fastlandet under några sommarmånader. Kanske beror en del av gotlänningarnas oro för sin trafiksituation på att de känner sig låsta och utlämnade till ett enda rederi, även om detta försöker bedriva en bra trafik. Den ambitionen tror jag nämligen att Nordström & Thulin har. Men en större flexibilitet åtminstone under turismens högsäsong skulle säkerligen innebära en välkommen stimulans. Till detta återkommer vi som vanligt under den allmänna motionstiden.

En annan möjlighet till viss konkurrens öppnades i höstas när linjen Norrköping – Riga startade. Visby skulle då också kunna angöras. Tyvärr kapsejsade företaget snabbt på grund av finansiella svårigheter i Lettland. Utvecklingen i Östeuropa får avgöra om trafik mellan Östersjöländerna och deras öar kan återupptas.

Fru talman! Detta betänkande behandlar ju främst koncessionsavtalet.

Jag vill avslutningsvis säga att jag instämmer med tidigare talare som påtalat avtalstidens längd. I vår föränderliga värld kan en tioårig avtalstid vara väl lång, även om vi vet vad som låg bakom detta. När SJ får stöd för olönsam järnvägstrafik sker det för ett år i taget. Det är å andra sidan för kort tid.

Kollektivtrafik och transportstöd är svårhanterliga frågor. Kanske måste vi finna nya vägar att hantera dem.

Anf. 111 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Jag har på olika grunder kommit att intressera mig för detta ärende. Dessa grunder är sådana att jag här inte alls vill delta i debatten om annat än den offentliga upphandlingens former i detta särskilda fall.

Man kan konstatera att vi i Sverige på andra områden i vårt internationella engagemang just nu är djupt engagerade i att internationalisera offentlig upphandling. Sverige önskar i EG-sammanhang och i GATT-sammanhang en öppning inom andra länders offentliga upphandling till förmån för svenska industrier och näringar. Samtidigt exponerar vi i Sverige ett upphandlingsärende som innehåller så mycket dålig lukt som detta ärende.

Detta är allvarligt. Jag kan gärna hålla med den tidigare talaren Tom Heyman, som just pekade på att egendomligheterna i detta ärende är sådana att en djup misstanke om oredlighet i hela ärendet kvarstår. En sådan misstanke om oredlig offentlig upphandling får egentligen inte bestå i en tid när vi i andra sammanhang förhandlar om att få del av upphandlingen inom andra länders offentliga sektor.

Fru talman! Det är därför värt en visa att fundera över vad som har hänt i detta ärende. Varför är ett affärsavtal hemligt? Det kan egentligen bara finnas en enda anledning – herr utskottsordförande och fru talman. Den anledningen är att avtalet skulle avslöja en oredlighet, ty eljest finnes ingen anledning till ett hemlighållande. Vi har en offentlig redovisning av företags bokföring och årsresultat. Det skulle därför inte vara till skada att detta avtal offentliggjordes. Men det måste alltså finnas ett skäl utöver de acceptabla.

Jag anser därför, fru talman, att det vore olyckligt om riksdagen skilde sig från detta ärende utan att i ett yrkande hävda att detta avtal skall offentliggöras. Jag vill därför registrera ett yrkande om bifall till Jerry Martingers motion i detta avseende. Jag vill förutskicka att jag inte kommer att begära votering i frågan. Detta är från min sida en demonstration av att frågan är mycket viktig. Den kan inte få passera riksdagen utan att denna markering görs.

Anf. 112 BIRGER ROSQVIST (s):

Fru talman! Jag noterar att den kritik som Nic Grönvall här framför riktar han mot en enig riksdagsrevision, som är sammansatt på sedvanligt parlamentariskt sätt, och han riktar kritik mot domstolsbeslut.

Anf. 113 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Det var bra att Birger Rosqvist sade detta, eftersom det gör det möjligt för mig att göra ett viktigt tillägg. Jag anser att Sveriges riksdag är fri att göra de uttalanden som Sveriges riksdag önskar i ärenden som handläggs i denna riksdag. Det måste stå riksdagen fritt att till regeringen uttala,

att regeringen i anständighetens, renlighetens och redlighetens namn skall kungöra innehållet i detta avtal. Det finns varken judiciella eller konstitutionella hinder mot ett sådant uttalande.

Anf. 114 BIRGER ROSQVIST (s):

Fru talman! Det Nic Grönvall nu säger innebär att riksdagen skall undanröja beslut som fattats av regeringsrätt och kammarrätt.

Anf. 115 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Det är möjligen så, att Birger Rosqvist inte hörde vad jag sade. Jag säger att riksdagen för regeringen skall uttala, att regeringen skall se till att avtalet blir offentliggjort. Detta är varken ett övergrepp mot regeringsrätt, hovrätt eller någon annan. Denna riksdag bör uttala sin mening i en för landet viktig fråga, och ingenting annat.

Anf. 116 BIRGER ROSQVIST (s):

Fru talman! Jag måste korrigera mig. Det Nic Grönvall vill är att regeringen skall sätta sig över beslut som regeringsrätt och kammarrätt har fattat, och då blir det ett ärende för KU.

Anf. 117 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Jag önskar att regeringen häver sekretesstämpeln på detta avtal. Det har ingenting att göra med den prövning som förekommit i domstolarna. Regeringen skall häva sekretessen, och det är inte ett ärende för domstolarna.

Anf. 118 JERRY MARTINGER (m):

Fru talman! Jag vill säga till Birger Rosqvist att den prövning som gjordes hos regeringsrätten var en prövning i ett enskilt fall på grund av att någon ville se det hemliga avtalet. Det är självklart att regeringsrätten i ett sådant fall beslutar att vederbörande *inte* får se avtalet, just därför att det är hemligt.

Det som nu har yrkats här i kammaren och som jag har pläderat för är att riksdagen skall uttala att avtalet inte skall vara hemligt. Det är ju inte att sätta sig över regeringsrättens utslag i det enskilda fall som den hade uppe till prövning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 20 §.)

18 § Lastsäkringsintyg

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU7 Lastsäkringsintyg.

Anf. 119 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Grunden för utskottets betänkande är en viktig motion av Per Olof Håkansson. Utskottet har också instämt i motionärens uppfattning om att frågan bör lösas.

Det är betecknande att flertalet remissinstanser förordar införande av lastsäkringsintyg – på frivillig eller obligatorisk väg – men att utskottet ändå väljer att avstyrka motionen.

Det är intressant att notera att de organisationer som stött förslag om att införa ett obligatoriskt lastsäkringsintyg företräder de arbetare eller anställda som i dag framför allt drabbas när olyckor inträffar till följd av dålig kontroll av lastning vid transporter. De organisationer däremot som företräder arbetsgivarna och näringslivet förefaller nöjda med mer information och frivilliga överenskommelser.

För vänsterpartiet är valet lätt. Genom att införa obligatoriskt lastsäkringsintyg kan svåra olyckor vid transporter undvikas i högre grad än nu.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till vänsterpartiets reservation med krav på att riksdagen bifaller nämnda motion.

Anf. 120 JARL LANDER (s):

Fru talman! Betänkandet är, som vi hörde, föranlett av en s-motion. Utskottet har ansett det nödvändigt att behandla den motionen i särskild ordning. Bara det tyder, anser jag, på att utskottet ser allvarligt på de problem som motionären tar upp, nämligen säkringen av gods under transport.

Utskottet har också låtit skicka ut motionen på remiss till ett stort antal transportörer och organisationer. Av remissvaren kan man klart utläsa att dagens situation när det gäller säkring av gods inte är tillfredsställande. Såväl utskottet som remissinstanserna anser att vi här har ett allvarligt problem i transportkedjan som vi måste lösa. Men hur det skall ske har vi inom utskottet kanske något delade åsikter om.

Som vi hörde kräver vänsterpartiet i sin reservation att vi skall införa ett obligatorium när det gäller lastsäkringsintyg. Utskottsmajoriteten säger att eftersom alla parter är överens om att regler snarast måste införas om lastsäkring och att intyg om det skall kunna införas är det inte meningsfullt att skriva till regeringen om ett obligatorium. Vi tror att vi kan få fram bra regler snabbare om vi låter branschen – alltså lastarna och transportörerna – själva utarbeta riktiga regler för hur lastsäkringsintyg skall kunna införas. Det är också vad de flesta remissinstanserna vill.

Problemet är allvarligt, men utskottsmajoriteten säger: Låt oss avvakta resultatet av de ansträngningar som nu görs innan vi från riksdagen skriver till regeringen om ett obligatorium! Det är vår uppfattning att man i regeringskansliet följer den här frågan noggrant, likaväl som mycket annat som händer ute i samhället. Man kommer att vidta de åtgärder som kan komma att visa sig erforderliga om de arbeten som nu pågår snart kommer till ett resultat.

Fru talman! Jag yrkar med det här bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservationen.

Anf. 121 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Från vänsterpartiets sida kommer vi med intresse att följa hur frågan utvecklar sig under året. Vi har naturligtvis förhoppningen att den kommer att lösa sig på frivillig väg men kommer att bevaka den framöver.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 20 §.)

19 § Strålskydd

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU9 Strålskydd.

Anf. 122 KARIN STARRIN (c):

Fru talman! Vi står nu i begrepp att behandla jordbruksutskottets betänkande nr 9 om strålskydd. Jag tycker att det då är på sin plats att påminna om kärnkraftens konsekvenser, inte minst i dag när energiförhandlingar pågår som mest intensivt. Kärnkraften bygger på en teknik som inte tillåter några som helst misstag. Den tekniken tillåter inga mänskliga felbedömningar. Hur långt framme vi än är när det gäller teknisk utveckling kan vi aldrig säga att vi har några garantier för att inte någonting negativt kan inträffa. Det som inte får hända har ju faktiskt redan hänt!

Vi har vidare hela problemet med avfallshanteringen. Det är fortfarande olöst. Kärnkraften måste bli en parentes i svensk energiförsörjning – det är viktigt att energiförhandlingarna leder fram till det beslutet.

I månadsskiftet april-maj i år ingick jag i en parlamentarisk grupp som deltog i en internationell miljökonferens i Washington. Där diskuterades hur man globalt kan rädda miljön och klara överlevnaden.

Det som påverkade mig mest, fru talman, var när Sovjets representant i den stora församlingen klart deklarerade vilken enorm katastrof Tjernobylolyckan innebar, vilken total förändring stora områden omkring Tjernobyl tvingades genomgå och hur det påverkade människorna, som var tvungna att flytta, åkermarken blev obrukbar, osv. Det var ett klart rop på hjälp från sovjetisk sida.

Med den öppenhet som nu finns i Sovjet får vi gång efter annan höra liknande beskrivningar, t.ex. att läkare på olika barnsjukhus ser ett klart samband mellan ökade skador på barn och Tjernobylolyckan.

Inte minst kärnkraftsolyckan i Tjernobyl visar att vi i Sverige också kan utsättas och att det för radioaktiva utsläpp inte finns några gränser; det är vindar och luftströmmar som avgör var nedfallet kommer att hamna. Vi har nu också sett att nedfallet kan transporteras mycket långa sträckor och att det radioaktiva innehållet inte har nämnvärt mindre effekt där det landar.

Oavsett de synpunkter som framfördes i samband med Tjernobylolyckan och som fortfarande framförs om att nedfallet från olyckan inte behöver påverka våra levnadsvanor är det viktigt att vi förstår att en sådan olycka får förödande konsekvenser. Det fick direkt konsekvenser när det gällde jord-

bruket, men de mest långvariga konsekvenserna gäller situationen för jägare och fiskare. När halterna av radioaktivitet ökar i stället för minskar, vill inte jägaren gå ut i skogen eller fiskaren sätta sig i båten och se om det blir någon fångst. Konsekvensen blir inte så liten beträffande t.ex. rådjur. Jag vill påstå att det har blivit en rejäl kulturkrock på jakt- och viltområdet. Radioaktiviteten kan vi människor inte upptäcka med våra sinnen, eftersom den inte syns, känns eller luktar. Därför behövs det speciella mätinstrument, så att man kan mäta utsläpp och de förändringar som äger rum. Det är också viktigt att reaktionerna kommer snabbt.

Det är just detta som vi i centerpartiet vill peka på i vår reservation i betänkandet nr 9. Det finns ett antal mätstationer utplacerade i vårt land. SSI har också meddelat oss att man tänker öka antalet mätstationer från 26 till 31 för utplacering i södra Sverige. Men det här räcker inte, vilket också framhålls i flera motioner. Jag håller med den sittande utredningen som har arbetat med utgångspunkt i kärnkraftsberedskap. Inom utredningen anser man att det behövs åtminstone ytterligare tio mätstationer för placering i norra Sverige. Det behövs ytterligare resurser, eftersom de äldre mätstationerna måste bytas ut kontinuerligt. Nu svarar utskottsmajoriteten att regeringen håller på att arbeta med frågan och att motionerna av den anledningen avstyrks. Jag vill fråga Margareta Winberg som skall försvara utskottsförslaget: Är det inte på sin plats att riksdagen tar initiativ och verkligen uttalar vad den tycker är viktigt, så att regeringen på det sättet får tydliga signaler för behandlingen av utredningsresultaten?

Det minsta som vi nu kan göra för att minska människornas oro är att skapa en beredskap för det som kan hända. Det händer någon gång i framtiden, det vet vi. Vi behöver snabba signaler om var radioaktiviteten finns, var den så att säga dimper ned. Dessutom behövs det snara åtgärder. Av den anledningen behövs det mätinstrument som täcker hela Sverige, och det är precis det som vi framhåller i vår reservation 5. Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservation 5 och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 123 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till reservation 4, som är en uppföljning av en vänsterpartimotion med krav på att joniserad strålning och hantering av radioaktiva ämnen bör omfattas av miljöskyddslagstiftningen. För att så skall kunna ske bör frågan hänskjutas till den pågående utredningen om miljöskyddslagstiftningen.

Anf. 124 EVA GOËS (mp):

Fru talman! Dagens betänkande om strålskydd anser jag vara ett slag i ansiktet på de människor som har drabbats av Tjernobylolyckan. Alla i Sverige har nog drabbats mer eller mindre. Efter att ha besökt Tjernobyl och Kiev och sett att vi blir behandlade på samma sätt som människorna i Tjernobyl vill jag ge ett exempel.

När man här ökade gränsvärdet till 1 500 Bq cesium per kilo beträffande vilt, gjorde man på motsvarande sätt i Kiev och Tjernobyl. Då ökade man till 5 000 Bq i kött. Det handlar ju inte om att vi som bor i de här områdena

klarar mera radioaktivitet, utan det rör sig helt enkelt om ekonomiska aspekter.

Man ville också veta hur mycket strontium som det finns i födan och hur mycket plutonium som kommit ut. Då hemlighöll man informationen och sade att det är så svårt att mäta. Precis samma sak har hänt i Sverige. Visst mätte man halterna i mjölken direkt efter olyckan, men efter ungefär ett halvår upphörde mätningarna. När gifterna nu har gått ned i marken och tagits upp i växterna och näringskedjan över huvud taget, vill vi veta hur mycket strontium det finns i födan. Alla har lärt sig att gifthalterna ökar ju högre upp man kommer i näringskedjan.

Miljöpartiet har krävt en redovisning. Sedan har vi framhållit att det behövs en utredning när det gäller lågdosstrålning. Det är ju ett slag i ansiktet när man säger att det inte behövs, eftersom en utredning om lågdosstrålningens effekter inte skulle tillföra någonting nytt.

Jag har en väninna som nyligen har besökt Raoul Wallenberg-institutet i Leningrad. Där undersökte man 3 000 barn från Vitryssland. Det kommer också att göras undersökningar på barn från Kievområdet. Varför är det så intressant att åka dit och undersöka, vilket SSI gör? Det finns mycket goda kontakter med människorna i dessa områden. Varför är det inte intressant att göra samma undersökningar i Sverige och sedan jämföra resultaten? Ingen kan komma och säga att vi inte har drabbats av en lågdoseffekt. Det går inte att jämföra med Hiroshima och Nagasaki, eftersom det där var fråga om en speciell typ av sprängladdning. Här handlar det om partiklar. Man har i Sovjetunionen hemlighållit att det finns plutonium i Kijev, 8 mil från områden. Jag frågar mig vad man har hemlighållit i Sverige.

Jag har träffat människor som arbetar i olika myndigheter. De har tagit på sig att undersöka plutonium, och de har också hittat plutonium, t.ex. på Södertörn. Varför gör man inte en riktig utredning i Sverige? Jag kan också berätta följande, källan är TV. Den 21 december 1989 sade man i TV att det har påvisats att sorkar i Uppland och i Gävleborgs län har fått kromosomförändringar. Det gäller även de sorkar som har vistats i områden med en låg radioaktivitet. En femtedel av sorkarna omkring Gävle har fått kromosomförändringar.

Det här är ett tecken på att vi utsätter oss för smygande risker. Lågdosforskare i Amerika, t.ex. dr Petkau, har vid laboratorieförsök kunnat påvisa att lågstråldoser kan ha en effekt per dos som är tusentals gånger större vid låg doshastighet än vid hög doshastighet. Eftersom stråldosen som är den naturliga bakgrundsstrålningen vid kärnteknisk verksamhet – kärnkraft och kärnvapen – ofta erhålls med låg doshastighet kan frågan vara av stor betydelse, heter det. Därför anser vi i miljöpartiet att man skall göra en utredning för att ta reda på vilka effekter lågdosstrålningen får på människors hälsa både fysiskt och psykiskt. Man kunde faktiskt jämföra med de försök och utredningar som pågår i Sovjetunionen.

Mätstationer bör finnas där SMHI gör sina väderobservationer. Då skulle vi täcka hela landet. Vi skall inte glömma att våra egna kärnkraftverk ständigt läcker, men detta kallas för normala utsläpp eller normutsläpp. Dessutom har kärnvapenproven återupptagits på Kolahalvön. Det antyds att det läcker även därifrån.

Jag kommer från ett område som har drabbats värst i Sverige, från Västernorrland, där det finns enormt höga värden av radioaktivitet i fisken. 85 % av den fisk som är fångad i våra sjöar i Västernorrland har för hög radioaktivitet. Och då har man utgått från det högre gränsvärdet på 1 500 Bq, inte från 300 Bq. Jag vet att dessa effekter finns även i vissa sjöar i Jämtland, som ju Margareta Winberg kommer ifrån. Det finns även sådana effekter i Gästrikland, som Karin Starrin kommer ifrån. Man femdubblar alltså gränsvärdet för de människor som bor i ett område som har drabbats. Det är ingen ursäkt att säga att radon är farligare. Om man är same och blir utsatt för radon och dessutom har ett intag av föda med hög radioaktivitet måste det väl vara värre än värst. Det finns ingen ursäkt att höja gränsvärdet. Det skall ned, och det skall vara så nära noll som möjligt. Det är nämligen intaget det handlar om. Jag vill inte utsätta våra barn och barnbarn för de risker som lågdosstrålning medför och som vi ständigt utsätts för i Sverige.

Härmed yrkar jag bifall till alla reservationer i betänkande 9.

Anf. 125 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Man borde i samhällspolitiska debatter av den typ som vi nu diskuterar mäta förhållandet mellan skada och dos. Det gäller strålning, men det gäller även andra risker som vi som personer utsätts för.

Om man konsekvent gjorde detta skulle den allmänna debatten nog handla om andra saker, om andra och större risker och konsekvenserna – skadan för människorna – skulle bli mindre, hälsoläget bättre. Men politik är inte alltid rationell, och det är kanske det som gör den så spännande.

I detta utskottsbetänkande behandlas ett antal motioner om strålskydd m.m. Vi har under motionsbehandlingens gång bl.a. haft en hearing med strålskyddsinstitutets generaldirektör. Han har gått igenom alla motioner med oss. Såvitt majoriteten kunde bedöma var det en saklig och neutral genomgång. Hans budskap var att det inte fanns motiv för att stödja någon av motionerna.

Nu finns det ändå ett antal reservationer. Man kan väl säga att det orationella har varit framme. Jag skall kommentera reservationerna litet grand.

I reservation 1 anser miljöpartiet att gränsvärden för radioaktivitet i livsmedel bör lagfästas. I miljöpartiet saknar man också en godtagbar officiell redovisning av mätresultat beträffande strontium och plutonium efter Tjernobyl. Hanteringen beträffande gränsvärden går till så att SSI utfärdar dosföreskrifter för radioaktiva ämnen. Dessa grundas bl.a. på internationella rekommendationer. Livsmedelsverket fastställer de gränsvärden som skall gälla för olika livsmedel.

Olika befolkningsgrupper är olika utsatta. En lagstiftning riktad mot handeln hjälper alltså inte de mest utsatta – och det är ju samerna vi talar om – utan man måste genom information få dessa människor att ändra sin kostsammansättning, och helt enkelt ändra sin livsstil litet grand. Ingen lag kan tvinga vissa befolkningsgrupper till detta. Jag menar alltså att en lag inte skulle fylla något egentligt syfte.

Efter Tjernobyl utförde SSI mätning av strontium i mejerimjölk. Livsmedelsverket tog hand om resultatet, som inte visade några större förhöjningar, och redovisade det till landets samtliga kommuner. Universitetet i Lund har

studerat plutonium. Ett litet tillskott har uppmätts. Jag har inte hunnit kontrollera om de PM som har skickats till kommunerna är hemligstämplade. Men jag har mycket svårt att tro att så skulle vara fallet. Annars är det ju offentliga handlingar som vem som helst kan läsa.

Jag tycker alltså att det inte finns någon anledning att tillmötesgå kraven från miljöpartiet, och jag yrkar avslag på reservation 1.

I reservation 2 från miljöpartiet och vänsterpartiet tas lågdosstrålningens effekter upp. Man hänvisar till folks ångest och oro och menar, om jag har förstått reservationen rätt, att den skulle dämpas om en utredning tillsätts.

Lågdosstrålningens effekter studeras, vilket vi har hört från talarstolen tidigare, både nationellt och internationellt genom SSIs försorg. SSI har också haft flera offentliga diskussioner och utfrågningar i ämnet.

Ur rent vetenskaplig synpunkt, för att få fram fler fakta, finns det enligt majoritetens uppfattning ingen anledning att tillsätta en utredning. Den sammanställning av befintliga fakta som en eventuell utredning skulle ägna sig åt borde kunna göras på ett enklare och billigare sätt. Jag yrkar avslag på reservation 2.

I reservation 3 tas flygkartering upp. Här menar utskottet, med stöd av vår egen expertis, att det finns andra och mer tillförlitliga metoder för att kontrollera ett radioaktivt nedfalls eventuella effekter. Därför yrkar jag avslag på reservation 3.

I reservation 4 anser vänsterpartiet och miljöpartiet att frågor om joniserande strålning och radioaktiva ämnen skall behandlas i miljöskyddslagen. Motivet för att ha dem i kärntekniklagen och strålskyddslagen är att man skall uppnå största möjliga säkerhet. Jag förstår inte påståendet att miljöskyddslagen härvidlag skulle utgöra ett bättre skydd. Därför anser majoriteten att vi inte kan gå med på det kravet. Jag yrkar alltså avslag på reservation 4.

I reservation 5, slutligen, tas mätstationer för radioaktiv strålning upp. Enligt olika motioner anser man att de bör finnas i Östergötland samt i Gävleborgs och Älvsborgs län. I en centermotion står det att även skaraborgarna bör ha rätt till en mätstation. Det är en något märklig reservation. Vid hearingen med SSI fick vi nämligen helt klart för oss att man har beslutat att öka antalet stationer från 26 till 31. Ytterligare nio ligger som förslag för beredning, vilket Karin Starrin sade. Vi fick också reda på att de förslag som motionärerna anger om att vägverkets mätstationer skulle användas inte är så bra.

Trots att motionärernas förslag enligt vår uppfattning är väl tillgodosedda, förs de vidare i en reservation, till vilken jag yrkar avslag.

I övrigt yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 126 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att synergieffekterna både av radioaktiv strålning och av annat som man utsätts för, t.ex. cigarettrök, och farlig arbetsmiljö, blir ännu större om man utsätts för lågdosstrålning. Därför kan jag absolut inte acceptera att det skulle vara några ogrundade fakta som vi för fram, tvärtom. Jag har träffat människor på hälsoministeriet i Kiev som har redogjort för hur det står till med befolkningen där. Jag har jämfört

resultat från Västernorrland med deras resultat när det gäller svamp, vilt och mjölk. Jag har tagit hem prover från Tjernobylområdet, och jag har mätt den radioaktiva strålningen på marken där och kunnat jämföra. Jag har då sett att vi i Sverige är drabbade av nästan lika mycket radioaktiv strålning. När vi jämförde svampen visade det sig att värdena var lika höga i svamp i Västernorrland som i Kiev. Vi hade lika höga värden i vilt. Jag anser att det är oerhört viktigt att vi tillsätter en utredning i Sverige. Den får pågå parallellt med den som pågår inom SSI och den som pågår i Leningradområdet genom Raoul Wallenberg-institutets försorg.

Jag tycker inte att vi skall utsättas för några experiment. Och jag vill än en gång betona att det är vederhäftiga fakta som ligger till grund för att jag, tillsammans med Lars Norberg, har väckt den här motionen.

Som avslutning skall jag säga att jag avstår från att formellt yrka bifall till reservation 3, men jag kvarstår vid min uppfattning att flygkartering är nödvändig även i dag. Den behöver inte ske så ofta. Den kan ske med längre intervall, men det bör göras en uppföljning av de flygkarteringar som gjordes direkt efter Tjernobylolyckan.

Anf. 127 KARIN STARRIN (c) replik:

Herr talman! Det är helt riktigt som Margareta Winberg säger, nämligen att vi vid behandlingen av det här betänkandet har haft en hearing med generaldirektören för SSI närvarande, där han klart redovisade de olika frågeställningarna. Men jag vill definitivt inte hålla med om att vi kunde tolka de besked som vi fick av generaldirektören på det sätt som Margareta Winberg har gjort, att vi har ett heltäckande nät av mätstationer för bevakning av eventuella radioaktiva utsläpp. Visserligen har SSI fattat beslut om att man skall öka antalet mätstationer från 26 till 31, och det är bra. Samtidigt säger man att vissa mätstationer är över 30 år gamla och alltså behöver bytas ut. Vi kan inte bara tro att det i det här läget blir ett tillskott. Utvecklingen kommer förmodligen att bli sådan att man byter ut gamla i stället, så någon nettoökning blir det inte.

Den utredning som har arbetat för ökad kärnkraftsberedskap har klart sagt att vi måste få bättre mätutrustning för norra Sverige. SSIs beslut gäller utplacering av mätstationer i södra delen av landet, i närheten av befintliga kärnkraftverk. Men vi behöver också ett heltäckande program för norra Sverige. Varför då avslå de olika förslag som föreligger från riksdagens sida? Varför inte påverka regeringen i dess pågående behandling av den utredning som har lämnats? Varför inte visa att riksdagen verkligen tar initiativ i denna fråga, så att vi i alla fall från riksdagens sida fattar beslut där vi visar att det är angeläget att vi får ett heltäckande program? Radioaktiviteten känner inga gränser. Vi känner till, vi behöver inte upprepa det, effekterna efter Tjernobylolyckan. Där hamnade nedsläppet på helt andra områden än vi kanske hade kunnat tänka oss. För att få reaktioner i ett tidigt skede behövs ytterligare mätstationer.

Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 128 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Först till Eva Goës: Jag har aldrig påstått att Eva Goës redovisar ogrundade fakta. Det skulle vara mig främmande att tala på det viset.

Eva Goës har säkert belägg för vad hon säger. Jag har själv varit i Kiev och fått den information som Eva Goës talar om. Jag vet hur illa det är. Det Eva Goës säger om synergieffekter är också riktigt. Vad jag har svårt att förstå är när Eva Goës säger att det pågår en forskning i Sverige och hänvisar till forskningen i Kiev. Så talar hon om hur mycket fakta som man där har fått fram. Ändå tycker hon att vi skall ha en ytterligare utredning. Jag måste då fråga om inte Eva Goës litar på dem vi har. Vad är det för ytterligare utredning som vi behöver? Räcker det inte med dem som pågår? Huvudsaken är väl att vi får fram de fakta som det går att få fram. Där kan man möjligen säga att det brister, därför att vi inte har varit tillräckligt energiska att ta fram och visa upp fakta.

Det är möjligt att vi skulle kunna dämpa människors oro och ångest, om vi kunde tala om att vi vet hur det är och att vi planerar åtgärder för att göra någonting åt situationen. Men jag kan inte förstå vad en ytterligare av riksdagen tillsatt utredning skulle tillföra. Den skulle, som Eva Goës själv sade, arbeta parallellt med de andra.

Sedan till Karin Starrin: Jag har med mig listan över de punkter som vi gick igenom med generaldirektören. Nog var det väl så att generaldirektören på punkt efter punkt talade om vilka åtgärder som hade vidtagits och vilka som var på gång. Jag har fört mycket noggranna anteckningar där detta kan läsas. Jag har aldrig påstått att vi har ett heltäckande nät, för det har vi inte. Det sade generaldirektören inte heller. Han sade att en ökning av mätstationer var på gång. Det har man fattat beslut om i SSI, och ytterligare tio är planerade.

Visst kan vi i riksdagen ta initiativ, och det skall vi självfallet göra när det är befogat. Men jag tycker att det här är sällsynt obefogat, eftersom myndigheten redan har fattat beslut i frågan och regeringen har samma fråga för beredning hos sig. Det är verkligen att slå in öppna dörrar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 129 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Det är riktigt, Margareta Winberg, att forskning pågår, men den sker i Kiev av SSI. Vad jag vill är att det skall ske en forskning i Sverige bland populationen. Att det i dag råkar ske en forskning på länsstyrelserna beror på att vi började forska om kvicksilverhalterna i våra sjöar. Det har man tillämpat sedan för mätning av cesium. Därför har vi fått fram fakta i Västernorrland om att 85 % av fisken har för höga radioaktiva värden. Vi vill ha en forskning av effekterna på hälsa, både fysiskt och psykiskt, inte bara hur naturen påverkas. Sedan skall vi naturligtvis, som Margareta Winberg var inne på, offentliggöra det. När man gör en sådan utredning som vi vill göra, skall man ha med sig oberoende forskare från miljörörelsen. Varför inte en forskare från Greenpeace, som ju har enorma sakkunskaper?

Sedan vill jag än en gång poängtera att jag protesterade redan innan jag kom in i riksdagen mot att livsmedelsverket fick avgöra och höja gränsvärdet fem gånger, alltså femdubbla, från 300 till 1500 bequerel cesium per kilo. Jag anser att det är så allvarligt att man inte borde få fatta sådana beslut utan hörande av riksdagen. Det borde livsmedelsmedelsverket inte ha fått göra. Därför är jag beredd att riva upp beslutet nu när jag äntligen kommit in i

riksdagen. Jag tycker att man borde sänka värdet så nära noll som möjligt, eftersom det drabbar just de människor som i dag är utsatta för hög markstrålning och, genom synergieffekter av många olika ämnen, för en alltför hög belastning. Det är som sagt intaget som räknas.

Anf. 130 KARIN STARRIN (c):

Herr talman! Då kan vi lägga fast, Margareta Winberg, att vi är överens om att vi inte har ett heltäckande nät av mätstationer för Sverige. Vi kan också lägga fast att den ökning av investeringar som SSI är berett att göra är bra. Man kommer förmodligen att ersätta befintliga utslitna stationer. Då har vi tolkat SSIs generaldirektörs besked på lika sätt, och det är bra.

Margareta Winberg säger att det är sällsynt obefogat att ta initiativ från riksdagens sida nu. Samtidigt vet vi att vi inte har ett heltäckande nät över Sverige av mätstationer. Varför skulle vi inte tycka att det är befogat att riksdagen i det här läget skall ta initiativ? O.K. – en beredning har föreslagit ytterligare tio mätstationer i norra Sverige. Det är bra att regeringen nu håller på att arbeta med utredningen. Men kan vi tolka det som ett löfte från Margareta Winbergs sida att vi har ytterligare tio på gång? Då tycker jag att vi kan ta dagens debatt och de besked som kommer fram under debatten på ett positivt sätt. Kan vi verkligen veta att även norra Sverige får bättre beredskap när det gäller mätning av radioaktivitet är det bra.

Anf. 131 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Först vill jag till Eva Goës säga att jag har väldigt svårt att förstå hur ett sådant lagsystem som hon föreslår skulle fungera. Eva Goës vill sänka gränsvärdet så nära noll som möjligt. Ett sådant lagförslag måste rikta sig mot handeln. Men det är inte det som är problemet, utan problemet är situationen för samerna, som är den mest utsatta gruppen. Det är ganska ointressant för samerna vad som står i lagen eller inte. Vad de vill veta är vad som händer med dem och hur mycket renkött de kan äta. När blir det farligt? Hur mycket kan vi ge till våra barn? Jag vet att detta är problemet för jag har pratat med dem om det.

Det samerna behöver är ingen lag. De behöver, så långt möjligt, individuell kostrådgivning, så att de vet hur mycket de kan ge till sina barn och sig själva. Jag förstår liksom inte hur en lagstiftning skulle fungera praktiskt.

Till Karin Starrin vill jag säga: Ja, det är obefogat, därför att frågan är så nära sin lösning.

Anf. 132 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Om man inför en lag som är bra för samerna är den bra för alla. Det är precis samma sak som när man pratar om allergier. Man måste ha ett lågt gränsvärde så att inte de mest känsliga drabbas.

Dessutom handlar det om kostnadstäckning. Det är ekonomi det handlar om. Om gränsvärdet sänks måste producenterna få ersättning om de inte kan sälja köttet, t.ex. lammkött eller renkött. Det är det som är problemet. Detta har blivit en kostnadsfråga, inte en hälsofråga. Det är det jag vänder mig emot.

Vi vet att vi i Sverige fick ytterst litet nedfall från Tjernobyl räknat i gram

och kilo. Vi vet inte när nästa olycka kan inträffa, men att den kommer att inträffa är alla överens om. Om man inför ett lågt gränsvärde gör man gott för alla.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 20 §.)

20 § Förlängd tid för registrering av licensområden för älgjakt

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU11 Förlängd tid för registrering av licensområden för älgjakt (prop. 1990/91:28).

Anf. 133 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga att jag tänker ställa en fråga till några av dem som har undertecknat utskottsbetänkandet, så att de kan fundera över ett svar. Det skulle vara intressant att få ett sådant svar. Det finns nämligen ingen som tänker företräda utskottets majoritet i denna i och för sig mycket dåliga sak, omöjlig att försvara, men det är sin sak. Det gäller Anders Castberger, Karin Starrin och Martin Segerstedt, som har skrivit under betänkandet.

Den nya jaktlag som vi har levt med ett par år medför helt orimliga effekter i några avseenden. Jaktlagen innebär att man för närvarande har en reglerad jakt som delar upp områden i tre olika kategorier: A-områden, B-områden och generella områden.

A-områden utgörs i stort sett av de gamla licensområdena som får en tilldelning på ett visst antal älgar under en förhållandevis lång jakttid.

B-licensområdena får väsentligt kortare jakttid, maximalt fem dagar enligt regeringsförordningen, och en tilldelning på ett djur.

De generella områdena får under samma jakttid som B-licensområdena under en övergångsperiod en tilldelning på ett och ett halvt djur: ett vuxet djur och en kalv.

Denna övergångsbestämmelse föreslås nu bli utvidgad och förlängd ytterligare fyra år. Skillnaden mellan B-licensområden och generella områden är att B-licensområdet anses producera tillräckligt mycket vilt för att medge avskjutning av ett vuxet djur. Därför skall man ha den tilldelningen, men man har en begränsad jakttid. De generella områdena är väsentligt mindre. Det kan röra sig om ett par hektar, men tilldelningen är ett och ett halvt djur. B-licensområdena kan röra sig om ett par hundra hektar och tilldelningen ett djur.

Detta är en lagstiftning som innebär att staten, vilket är nödvändigt i och för sig, reglerar och inskränker den enskildes förfoganderätt. Det måste vi ibland göra i riksdagen. Men om vi inskränker den enskildes rätt, bör det rimligen ske med rättssäkerhet, med rimliga effekter.

Nu skulle jag vilja ställa frågan till Anders Castberger, Martin Segerstedt och Karin Starrin: Är någon av er beredd att gå upp i talarstolan och försvara

Förlängd tid för registrering av licensområden för älgjakt

ert ställningstagande, som innebär att man i ytterligare fyra år skall ha en tilldelning på ett och ett halvt djur på små områden, medan större områden endast tilldelas ett djur? Jag avser inte att yrka bifall till reservationen i nuvarande läge, utan vi får se vad som händer, om någon vågar gå till försvar för det som har skrivits i betänkandet. Det är anmärkningsvärt att ingen har skrivit upp sig på talarlistan.

Återigen ställer jag frågan till de nämnda: Är ni beredda att motivera varför tilldelningen skall vara större på de mindre markerna än på B-licensområdesmarker?

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande trafikutskottets betänkanden 1990/91:TU6 och TU7 samt jordbruksutskottets betänkanden 1990/91:JoU9 och JoU11.

Trafikutskottets betänkande TU6

Mom. 2 (offentliggörandet av koncessionsavtalet)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 44 för motion T1 av Jerry Martinger i motsvarande del. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Öriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU7

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 14 för reservationen av Viola Claesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Jordbruksutskottets betänkande JoU9

Mom. 1 (gränsvärden för radioaktivitet i livsmedel m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 19 för reservation 1 av Marianne Samuelsson.

Mom. 2 (lågdosstrålningens effekter)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 33 för reservation 2 av Annika Åhnberg och Marianne Samuelsson.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (miljöskyddslagstiftning och joniserande strålning)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 34 för reservation 4 av Annika Åhnberg och Marianne Samuelsson.

Mom. 6 (mätstationer för radioaktiv strålning)

Utskottet hemställan bifölls med 235 röster mot 69 för reservation 5 av Karl Erik Olsson m.fl.

21 § Ändring i rennäringslagen, m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU12 Ändring i rennäringslagen, m.m. (prop. 1990/91:4).

Anf. 134 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att tala om två socialdemokratiska reservationer till jordbruksutskottets betänkande nr 12.

Förslaget i propositionen om ändring i rennäringslagen grundar sig på samerättsutredningens förslag och de synpunkter som framkommit i remissyttrandena. Samerättsutredningen startade sitt arbete 1983 och lade fram sitt senaste betänkande den 21 november 1990. Därmed var också arbetet avslutat. Man kan tycka att det har varit en mycket lång tid att arbeta under. Men samtidigt visar det väl att dessa frågor är mycket komplicerade och svåra att ta itu med på grund av att det finns så många motstående intressen, främst skogsbruk, turism, jakt och fiske i samma områden.

Förutom direkta rennäringsfrågor – som att stärka rennäringens ställning i förhållande till motstående intressen – behandlas i propositionen t.ex. förbättrad ordning när det gäller rösträtten i samebyarna. Man tar också upp frågor om jakt och fiske, där det är angeläget att få en lösning.

Nu blir det förmodligen inte så som har föreslagits i propositionen. En samlad opposition har bildat majoritet för avslag på propositionen. Det kan låta lovvärt att man vill ha en samlad proposition för samefrågor. Men vi skall samtidigt ha klart för oss att även om man får en samlad proposition, kommer den att innehålla flera delar genom att det är tre eller fyra – kanske ännu fler – departementsområden som berörs.

De förslag som nu föreligger från samerättsutredningen, lantbruksstyrelsen och remissyttrandena bildar ett bra underlag för beslut i de frågor som tagits upp i propositionen. Det förslag som läggs fram beträffande för högt renantal fyller t.ex. ett mycket angeläget behov. Det gäller en efterlängtad åtgärd, för hur skall vi kunna driva kravet på större hänsynstagande inom skogsbruket samtidigt som renantalet ökar år från år?

Det finns inte ett godtagbart företagsregister. Ett sådant register är ju viktigt, inte minst för samebyarna.

Jakt och fiske ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen hör också till de frågor som behandlas i propositionen. För ortsbefolkningen i glesbygder har jakt och fiske mycket stor betydelse, både som försörjning och som rekreation. I många fall är möjligheter till jakt och fiske en direkt förutsättning för att människor över huvud taget skall bosätta sig i de här områdena. Många gånger handlar det också om att dra till sig s.k. resurspersoner. Därför borde också jaktmöjligheterna utökas ovanför odlingsgränsen, precis som det sägs i propositionen. Sådan jakt är i dag en dåligt utnyttjad resurs.

Vidare är det nödvändigt att en bättre fiskevård kommer till stånd om man

även i framtiden vill se fisket som en resurs. Inte minst för samebyarna är det angeläget att man får en bra fiskevård, så att man kan behålla ett tillskott till försörjningen.

I och med avslagsyrkandet tar oppositionen ställning på ett sätt som innebär att konflikterna kommer att fortsätta. Det gäller angelägna frågor, och det tar flera år innan man ser verkningarna av åtgärderna. Besluten skjuts på framtiden. Därmed kommer också en del motsättningar att uppstå till förfång för näringsutövarna, för ortsbefolkningen och för alla berörda parter.

När ni nu inom oppositionen har majoritet för avslag på propositionen, så skulle jag vilja fråga: Är ni medvetna om att ni till en obestämd framtid skjuter upp lösningarna på dessa angelägna frågor?

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 135 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! En majoritet i utskottet föreslår avslag på regeringens proposition om ändring i rennäringslagen, och därför skall jag inte gå in på någon djupare sakdebatt i det här sammanhanget.

Samerättsutredningen tillsattes av den centerledda regeringen redan 1982 och fick tilläggsdirektiv av den socialdemokratiska regeringen efter valet. Det har funnits en bred politisk enighet bakom både tillsättningen av samerättsutredningen och dess uppgifter.

Huvudbetänkandet kom sommaren 1989 och har varit ute på remiss. Det innehåller bl.a. förslag om tillsättande av ett sameting. Det är ganska anmärkningsvärt att förslaget om sameting inte fanns med i propositionen om rennäringslag eller – om nu inte det hade varit lämpligt – bland andra aviserade propositioner under den här hösten. Det hade varit möjligt att genomföra ett val till ett första sameting redan vid nästa valtillfälle, alltså hösten 1991, om riksdagen hade gått till beslut i den här frågan nu, 1990. Regeringen har i stället valt att förhala denna fråga. Därmed skjuts den här processen fram ytterligare en valperiod.

I jordbruksutskottet har vi haft att ta ställning till ett antal motioner som har förordat att propositionen avslås med hänsyn till att man bör göra en samlad behandling. Jag är medveten om att – som Åke Selberg sade här nyss – ett utskott inte kan bereda alla de frågor som hör ihop med en samlad behandling av rennäringen och samefrågorna. Det måste naturligtvis bli antingen flera propositioner eller en proposition där delar remitteras till olika utskott.

Det hade i det läget varit möjligt för olika partier och ledamöter i riksdagen att på ett bättre och mera fullständigt sätt bilda sig en uppfattning om vad som var möjligt att göra i den här frågan. Rennäringen spelar i sammanhanget en mycket stor roll. Att bryta ut rennäringslagen ur frågan är därför inte lämpligt.

Låt mig uttala att vi i centern anser det nödvändigt med en sammanhållen politik på detta område. Det har tidigare också varit riksdagens uppfattning när frågorna har behandlats.

Med hänvisning till detta, herr talman, har jag anledning att yrka bifall till utskottets hemställan innebärande avslag på propositionen.

Anf. 136 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Som jag sade tidigare, Karl Erik Olsson, lade vi fram det senaste betänkandet i slutet av oktober. Därmed går det knappast att förvänta sig en samlad proposition; det finns inga möjligheter till det.

En hel del lagändringar måste göras före sametinget och många andra frågor diskuteras innan det kan bli en samlad proposition. Det gör att detta ärende liksom den proposition vi behandlar skjuts framåt ganska långt i tiden, i sämsta fall flera år, och det tycker jag är djupt olyckligt.

Anf. 137 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles rätt. Vi har tydligen samma uppfattning i frågan. Nu kommer hela ärendet att fördröjas, och den förseningen får naturligtvis regeringen ta på sig ansvaret för.

Anf. 138 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! I den kommittémotion som vi moderater har väckt med anledning av propositionen om ändring i rennäringslagen finns flera förslag till ändringar i förhållande till de förslag som regeringen har lagt fram.

Det första förslaget i motionen är ett avslagsyrkande på hela propositionen. Eftersom det finns majoritet för detta förslag i och med att samtliga oppositionspartier har yrkat detsamma, har de övriga yrkandena blivit inaktuella. Det finns därför ingen anledning för oss att här ta upp dessa yrkanden till diskussion.

Att propositionen avslås innebär inte att frågan i sig är ointressant och betydelselös – tvärtom. Den berör många människor, såväl rennäringens folk som norrländska jordbrukare.

Vi anser det angeläget att frågan får den seriösa och ingående behandling den är värd samt utmynnar i ett bra resultat. Som framgår av betänkandet anser vi att det behövs en samlad bedömning av rennäringsfrågorna.

En viktig faktor i denna bedömning blir samerättsutredningen som snart läggs fram. Denna utredning är kanske främst för samerna av stor betydelse, då det handlar om att bevara och utveckla samernas egenart samt deras samhällsliv. Samerättsutredningen kommer också att vara betydelsefull för oss som beslutsfattare, när vi skall forma samernas och övriga inbyggares framtid inom rennäringslandet.

Majoriteten i utskottet skriver i betänkandet att rennäringen bör bli föremål för en samlad bedömning, och vi anmodar regeringen att så snart det är möjligt återkomma till riksdagen med ett sammanhållet förslag angående samefrågorna. Detta har vi gett regeringen till känna. Vi har också möjlighet och säkerligen anledning att återkomma med våra övriga förslag.

Den socialdemokratiska minoriteten framhåller i reservation 1 behovet av en skyndsam behandling och beslut i enlighet med propositionens förslag. I reservationen skriver man att ett avslag på propositionen med en koppling till vissa konstitutionella frågor m.m. kan innebära att den angelägna reformeringen av rennäringen skjuts på en oviss framtid. Det förefaller som om socialdemokraterna är tveksamma till regeringens förmåga att i rimlig tid få fram det begärda, sammanhållna förslaget. Det är inte att ge regeringen särskilt högt betyg, men det ligger säkert någonting i farhågorna.

Det blir därför en angelägen uppgift för oppositionen att hålla regeringen varm och kräva att riksdagens beslut uppfylles utan dröjsmål.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande och avslag på de bägge reservationerna.

Anf. 139 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Låt mig göra ett tillrättaläggande med anledning av det Jens Eriksson sade. Utredningen är klar och har lagt fram sitt slutbetänkande. Däremot återstår en remissomgång. Därför kan vi inte förvänta oss ett samlat förslag förrän till – i bästa fall – nästa riksmöte.

Anf. 140 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag är medveten om det. Men man har inte kunnat ta hänsyn till den i den framlagda propositionen. Därför kan vi just nu inte heller få ett sammanhållet förslag. Det kan vi dock få när remissomgången är färdig.

Anf. 141 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Vi står ånyo inför den socialdemokratiska regeringens välförtjänta nederlag. I dag gäller det en folkminoritets ställning, rättigheter och möjligheter. Det är vår egen urbefolkning i vårt eget land. Den socialdemokratiska solidariteten sträcker sig inte långt, i vart fall inte upp till det norrländska inlandet. Nej, den räddningsplanka som rullades ut för att oppositionen skulle lockas rädda regeringen var att lösa allvarliga tvister i Härjedalens skogsbygd. Men inte löses dessa tvister utan ett allsidigt och heltäckande grepp.

Just detta grepp – ett samlat förslag – har vi efterlyst här i riksdagen. Men det är tydligen inte bara samerna som regeringen inte orkar med. Den socialdemokratiska regeringen är så regeringstrött att den inte heller i denna fråga orkar med riksdagen och dess beställningar. År efter år har vi stått här i kammaren och efterlyst en samlad proposition. Ja, t.o.m. under den förra mandatperioden efterlystes detta. Gång på gång har tystnad inträtt. Samerättsutredningen skulle inväntas. Det var också justitieministerns besked den 22 mars i en debatt här i kammaren. Det var ett bärande argument. Desto mer förvånad blir man när regeringen inte alls inväntar samerättsutredningens slutbetänkande. I stället lägger man fram ett förslag i vilket bitar ur kakan plockas. Det är inget samlat grepp.

Så sent som i våras behandlades flera förslag, i utskottet och här i kammaren, om samernas ställning och rennäringen. Riksdagen förespeglades faktiskt av socialdemokraterna att ett samlat grepp med en samlad proposition skulle komma. Så skedde nu inte. I stället undviker den socialdemokratiska regeringen med ett vitt kryssande de verkligt svåra frågorna. Här saknas en helhetssyn. Åke Selberg måste förklara för oss i kammaren varför inte socialdemokraterna kan samla sig i denna fråga.

Vi ser ett mycket kompakt och enhetligt motstånd mot regeringens politik. I moderaternas motion sägs att det är anmärkningsvärt. I vänsterpartiets motion sägs att det är synnerligen magert. I miljöpartiets motion sägs att det är synnerligen beklagligt, och i centerns kommittémotion sägs också att det är anmärkningsvärt.

Om vi får en samlad proposition berör den ändå tre till fyra områden, säger Åke Sellberg sangviniskt i sitt anförande. Har inte Åke Sellberg varit med om att ett beslut här i kammaren leder till följdändringar i flera olika lagar? Det är ganska normalt. Det är det totala greppet, logiken, där alla förslag hänger ihop och vilar på en enhetlig juridisk grund som regeringen förvägrar riksdagen att ta ställning till.

Någon gång i framtiden, säger Åke Selberg i sitt anförande. Nu skjuts det hela beklagligtvis på en obestämd framtid. Är det så här fullkomlighetens maktspråk låter fortfarande? Ödmjukhetens insikt har inte nått ut till de socialdemokratiska kapillärerna. Tänker verkligen inte den socialdemokratiska regeringen efterkomma heller denna riksdagens beställning och ta fram ett samlat nytt förslag, Åke Selberg?

Nej, det är tyvärr så att socialdemokraterna med sina två reservationer försöker sitta på två stolar samtidigt. Å ena sidan vill inte socialdemokraterna gå med på att återförvisa propositionen, avslå den och begära ett nytt förslag. Å andra sidan kritiserar de propositionen hårt i reservation 2, med utgångspunkt i en enskild socialdemokratisk motion. Men den skall ändå inte avvisas, och inget tillkännagivande ges.

Det artiga bugandet för regeringen fortsätter, och det skall i stället heta att utskottet förutsätter att synpunkterna beaktas utan någon särskild framställning från riksdagen. Socialdemokraterna orkar inte samla sig till några klara besked om någonting, synes det.

Herr talman! Samerättsutredningen har lagt fram en mängd konkreta förslag vilka syftar till att i vissa fall klarlägga och i andra fall stärka samernas ställning. Folkpartiet liberalerna ser positivt på flera av dessa förslag. Särskilt angeläget uppfattar vi förslaget om ett inom samebefolkningen valt sameting.

Det är dock vår bestämda uppfattning att samerättsutredningens olika delförslag måste och bör kunna ses som en helhet. Det är denna helhet vi saknar.

Jag skall lämna några exempel på frågor som aktualiseras i debatten och som det är angeläget att lösa. Det gäller frågan om en särskild samelag, frågan om ett särskilt sameting, grundlagsfästande av den folkrättsliga ställningen, den rättsliga grunden för rennäringen, avvägnings- och samrådsfrågor mellan rennäring och andra intressen, sameskolan och, inte minst naturligtvis, den ytterst besvärliga frågan om ILO-konventionen.

Ett flertal ytterligare förslag kommer nu fram i och med samerättsutredningens slutbetänkande. Men regeringens proposition kommer i fel ordning och utan helhetssyn. Den bör därför avslås, och regeringen bör återkomma med ett samlat förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till jordbruksutskottets hemställan och avslag på de två socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 142 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Om jag vore i Anders Castbergers kläder kanske jag skulle vara litet försiktig med att beskylla andra partier för att vingla i sina beslut.

Anders Castberger efterlyser en samlad proposition. Jag skulle vilja ställa en fråga: Menar Anders Castberger att man skall lägga fram en samlad pro-

position innan utredningen är klar? Som jag tidigare har sagt blir utredningen klar nu under de närmaste dagarna.

Man förundras över Anders Castbergers argumentation om att man inte skall invänta utredningen innan man lägger fram förslag. I och för sig förstår jag Anders Castberger mycket väl. Han har aldrig levt eller bott i dessa områden. Han är inte införstådd med de problem som finns när det gäller såväl konflikterna mellan olika intressen som de som finns inom samebyarna. Det fanns faktiskt rejäla skäl för att lyfta fram frågorna i denna situation.

Anf. 143 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Jag har visst inte, herr Selberg, påstått att socialdemokraterna har vinglat i frågan. Det är i stället så att ni för en väldigt rak linje i denna fråga: en rak linje tvärs emot riksdagens beställning och uttryckliga önskemål – en rak linje rakt emot de intressekonflikter som faktiskt skulle lösas och de olika avvägningar som naturligtvis måste göras.

Regeringen har faktiskt fått sig förelagt att komma med ett samlat förslag. Det är inte vi här i riksdagen som har krävt att en proposition skulle läggas fram just nu. Nej, självfallet skulle det ha samordnats på ett helt annat sätt.

Justitieministern sade faktiskt den 22 mars att det var en självklar sak att förslaget om ett sameting inte kan ses isolerat utan att även detta förslag måste sättas in i ett större sammanhang. Var finns detta "större sammanhang", Åke Selberg, när regeringen får ta på sig det fulla ansvaret för denna valhänta, osystematiserade och osynkroniserade hantering av detta ärende.

Anf. 144 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Det var bra att Anders Castberger känner till att man lade fram detta förslag. Fortfarande håller Anders Castberger fast vid att man skulle ha lagt fram ett samlat förslag. Vår uppfattning är i alla fall att man inte kan göra det innan utredningen har arbetat färdigt eller vi har sett resultatet av remissomgången efter de förslag som har lagts fram.

Man kan beskylla regeringen för att vara senfärdig, men vår inställning i denna fråga är i alla fall att utredningen skall arbeta klart innan man kan ta det samlade grepp som Anders Castberger efterlyser.

Anf. 145 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Jag får återigen upprepa att det faktiskt inte är vi som har begärt att en proposition skall komma just nu. Tvärtom efterlyser vi ett samlat grepp. Vi får naturligtvis utgå ifrån att man har hunnit med all den hantering av förberedelsematerialet som erfordras för att man skall kunna lägga fram ett välavvägt förslag. Däri ingår självfallet att utredningar blir färdiga och på sedvanligt sätt också blir föremål för den behandling som måste ske.

Vad den socialdemokratiska regeringen har gjort är att utlova och förespegla någonting som den sedan inte uppfyller, nämligen ett samlat grepp. Varför kunde inte den socialdemokratiska regeringen avvakta vad som skulle ske för att bättre samordna och synkronisera de olika sakerna? Sedan hade den kunnat lägga fram ett samlat förslag som omfattar hela den juridiska grunden för hur dessa frågor skall lösas.

Det här är så svåra frågor att man inte kan rycka loss dem ur sitt sammanhang så som regeringen gör, vilket Åke Selberg frenetiskt försvarar.

Anf. 146 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 147 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Även i denna kammare bland riksdagens ledamöter är kunskapen om vår urbefolkning mycket dålig. Jag tänkte därför ta kammarens tid i anspråk till att göra en kort summarisk beskrivning av tidigare viktiga lagar som berört samerna, även om de inte har följts.

Kolonisationen av Norrland inleddes i kustlandet under 1500-talet. Alltefter som jordbrukskolonisationen växte fram trängdes samerna tillbaka och det uppstod ett behov av att göra en gränsdragning mot samernas område. Lappmarksgränsen fastlades 1751. Den kom till för att skydda samernas tillgång till jakt och fiske.

Kolonisationen fortsatte och 1867 fastlades odlingsgränsen. Syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster om gränsen skulle vara ett för samer förbehållet område. I Jämtland avsattes 1841 de s.k. renbetesfjällen, och området utvidgades 1887 genom att kronan inköpte ett antal hemman som upplåts för renskötsel. Den verkliga lagregleringen av renskötseln kom med den första renbeteslagen 1886 som även innebar att man delade upp samer i renskötande och icke renskötande samer.

Den svenska riksdagen och regeringen har fortsatt att lagreglera samernas näring – renskötseln – och genom andra lagar skapat förutsättningar för att kunna utvinna naturtillgångarna i det forna samiska området.

Efter det att man under 1970-talet dels hade fattat enskilda beslut i riksdagen i angelägenheter som rörde samerna, dels hade beslutat om att samerna som en ursprunglig befolkning hade vissa särskilda rättigheter och därför skulle positivt särbehandlas – det var också en följd av rättegången i det s.k. skattefjällsmålet – beslöt riksdagen 1982 att en kommitté skulle tillsättas för att utreda och komma med förslag till en samlad samepolitik. Som flera talare tidigare har påpekat är den kommittén nu klar med sitt arbete.

Jag vill i detta sammanhang direkt svara Åke Selberg på hans fråga om det nu blir uppskjutet, att man i Norge tillsatte en utredning samtidigt som nu är klar med sitt arbete. Sametinget är tillsatt och öppnades i september 1989.

Med den här utredningen så har vi ett förslag till en samlad samepolitik, och då kan inte regeringen fortsätta som förut med att till riksdagen föreslå ändringar i enskilda samepolitiska frågor. En enig opposition ger nu åter regeringen ett besked om att man inte godtar detta förfaringssätt utan kräver att regeringen följer riksdagsbeslutet från 1982 om en samlad samepolitisk proposition.

Svenska lagar och internationella konventioner som vi undertecknat och förbundit oss att följa innebär en långtgående skyldighet att skydda den samiska kulturen. Den grundläggande förutsättningen för den samiska kulturens fortlevnad är rennäringen. Flaskhalsen i rennäringen är vinterbetet.

Det finns en optimal gräns för hur trängd en näring kan bli innan förutsättningarna för dess överlevnad försvinner. Vi har nått en sådan gräns där intrång eller åtgärder, som enskilt kan uppfattas som mindre betydelsefulla, i verkligheten kan innebära dödsstöten för den samiska kulturen. Därför är det enligt min mening nödvändigt med en proposition, som belyser hela problematiken och som kommer med förslag till åtgärder som verkligen stärker den samiska kulturens förutsättningar till utveckling och fortlevnad. Detta säger ju både riksdagen och regeringen.

Det finns en risk med att fortsätta att portionera ut samefrågorna till separata beslut – på det sätt som riksdagen gjorde 1971 när man beslutade om en rennäringslag utan en samepolitisk målsättning. Propositionen om en målsättning kom först 1977, och då påstod man att rennäringslagen som innehöll landrätten inte kunde ändras.

Är det samma teknik man försöker sig på i dag att man först ändrar i rennäringslagen och sedan kommer med ett förslag till sameting och ett förslag till skrivningar för att ratificera ILOs konvention 169, för att slutligen hänvisa till att man inte kan ändra i rennäringslagen som man nyligen har tagit beslut om?

Detta förfaringssätt för att ge riksdagen ett beslutsunderlag är inte juridiskt försvarbart. Riksdagen behöver i sitt beslutsunderlag ett klargörande av vad urminnes hävd innebär, vad internationella konventioner innebär, vilka försörjningsmöjligheter samerna har, vilka försörjningsmöjligheter de behöver för att kunna utveckla sin näring och om det kan finnnas andra lösningar för att uppnå de här målen.

Socialdemokraterna försöker nu agera på ett sätt som man tror är politiskt möjligt i samefrågor. I en socialdemokratisk motion från 1971 ansåg motionärerna inte att det var politiskt möjligt med samepositiva åtgärder. I riksdagsdebatten ansåg socialdemokraterna att det, när den svagare kulturen möter den starkare, blir den svagare som går under och att inte heller samerna kommer att besparas detta öde. Man ville från socialdemokraternas sida den gången att det gamla uttrycket "mark till samernas uteslutande begagnande" skulle tas bort ur lagen. Socialdemokraterna tog fel vad gäller det politiskt möjliga den gången, på samma sätt som de gör här i kammaren i dag.

Jag vill bemöta de här reservationerna på några punkter. Reservanterna påpekar att man i propositionen har tagit med vad rennäringskommittén har föreslagit, samtidigt som man inte lämnar några egentliga förslag utifrån det viktigaste i rennäringskonventionen, nämligen de fyra punkterna som finns där. Vidare påpekar de att man i propositionen skulle stärka samernas ställning som minoritet och urbefolkning. Detta är ju mera av formell än av praktisk betydelse. Så är det ju redan i dag enligt gällande rätt till följd av HD-domen i skattefjällsmålet. Man synliggör naturligtvis gällande rätt genom att dessa saker skrivs in. Men samerna är inte utan rätt om vi återremitterar den här propositionen. Man skriver också att det har inneburit väsentliga förbättringar i frågan om samordning och fördjupat samarbete mellan medlemmarna sedan 1971. Men man skriver samtidigt ingenting om att detta propositionsförslag skulle innebära att man tog tillbaka en del av friheterna och

införde en myndighetsstyrd utövning av renskötseln som är att hänföra till den rennäringslag som gällde före 1971.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 148 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Hur länge till måste samerna vänta på sitt sameting? Sverige är faktiskt det enda nordiska land, förutom Sovjet, som saknar ett representativt folkvalt samiskt organ. Det är hög tid att ändra på det. Det är också hög tid att erkänna samernas rättigheter som urbefolkning i Sverige.

Vi anser att åtminstone samtliga betänkanden från samerättsutredningen borde ha varit föremål för en samlad bedömning innan propositionen lades. En central fråga i samerättsutredningen var vilka särskilda behov som härleddes till samernas ställning som urbefolkning i Sverige och vilka skyldigheter det svenska samhället har gentemot samerna. Utredningen kom fram till att de grundläggande behoven är stöd åt den samiska kulturen och det samiska språket, tryggad tillgång till mark och vatten för de samiska näringarna samt inflytande i den beslutsprocess som rör samerna och deras samfundsliv. I detta sammanhang måste självfallet ILO-konventionen 169 om urbefolkningars rätt beaktas. Något besked om Sveriges ratificering av konventionen har regeringen inte givit, och i propositionen saknas förslag till lagstiftning beträffande samerättsutredningens förslag till särskild grundlagsbestämmelse, samelag och inrättande av sameting. Det är synnerligen beklagligt eftersom regeringen därmed omöjliggjort en samlad bedömning och skapat stor osäkerhet om statens samepolitik.

Miljöpartiets principiella inställning är att en särskild lagstiftning som ger samerna skydd mot exploatering i sameområdet bör skapas. Lagen skall ge samerna rätt att själva förvalta sina naturtillgångar t.ex. renbeten och fiskevatten. Lagen bör vidare ge samerna vetorätt i frågor som är av grundläggande betydelse för deras försörjning och levnadssätt samt ge garantier för att deras språk och kultur kan leva vidare.

Vi hörde nyss Berith Eriksson göra en historisk tillbakablick och tala om det myndighetsutövande som faktiskt påminner om lappfogdetiden.

Propositionen innebär snarare ett försvagande av 1971 års rennäringslag med ett ökat myndighetsinflytande, eftersom allt verkar vara reglerat in i minsta detalj. På den tiden gällde det väl också hur långt ifrån renhjorden som det var tillåtet för samer att bo. Frågan om det folkrättsliga skyddet för samerna, och särskilt för rennäringen, skall enligt vår uppfattning bli föremål för ytterligare överväganden. Samernas rättsliga ställning måste stärkas, och detta måste komma till uttryck i en samlad samelag och ett sameting.

En viktig förutsättning för detta är att ILO-konventionen godkänns. Tänker Sverige inte ratificera ILO-konventionen nr 169 om urbefolkningarnas rättigheter, som Sverige har varit med om att arbeta fram i FN?

Vi vänder oss emot propositionen, eftersom det verkar ligga särintressen bakom den. Det verkar t.ex. som att storskogsjordbruket och turismen skall gå före samernas intresse. Vi anser inte att detta står i samklang med urbefolkningens intressen.

Miljöpartiet de gröna har naturligtvis avstyrkt propositionen, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet i egenskap av ledamot av samerättsutredningen och i egenskap av motionär i anledning av propositionen och i anledning av samefrågor i övrigt i andra sammanhang. Jag har med intresse lyssnat på debatten, och det är väl oundvikligt att en del av de frågor jag tar upp blir en upprepning av vad som tidigare har sagts.

Vi skall erinra oss om att respekten för minoritetsbefolkningars rättigheter under efterkrigstiden har ökat markant. Minoriteter har nu i jämförelse med tidigare helt andra möjligheter att bevara och utveckla sin kultur. Tidigare ville man närmast undertrycka minoritetskulturer. I minoritetsfolkens kulturer – eller i varje fall i fråga om urbefolkningar, som det här gäller – ingår även deras traditionella näringar. Vi skall därför se kulturbegreppet i ett vitt perspektiv. Språket är en mycket viktig del av kulturen, ja, den viktigaste kulturbäraren.

Under efterkrigstiden har vi fått olika konventioner om urbefolkningars rättigheter och det behov som ibland finns av positiv särbehandling av urbefolkningar. Vi har konventioner från ILO, FN och i viss mån Europarådet.

I Sverige har det funnits ett starkt engagemang när det gäller att internationellt arbeta för dessa frågor. Vi har kraftfullt uttalat oss när det har gällt t.ex. urbefolkningarna i Kanada, inuiterna, indianerna i de övriga Amerika eller urbefolkningen i Australien.

Det vore därför helt följdriktigt att noggrant utreda förhållandena bland vår egen inhemska urbefolkning och minoritetsbefolkning. Samerna är ju en urbefolkning som har blivit en minoritet i sitt område. Det finns i Sverige ca 17 000 samer, varav 2 500 á 3 000 är verksamma inom rennäringen.

När vi diskuterar samerna får vi komma ihåg att de, till skillnad från alla andra minoriteter i vårt land, inte har tyngdpunkten i sin kultur någon annanstans. De har inget eget land någonstans, medan alla andra minoriteter har ett land där deras kultur har tyngdpunkten. Det är ur den synpunkten alldeles speciellt viktigt att samerna ges möjligheter att utveckla och bevara sin kultur.

Hösten 1982 strax före valet utfärdade regeringen Fälldin direktiv för en samerättsutredning. Direktiven gick ut på att utredningen skulle kartlägga de särskilda behov som samerna har i sin egenskap av en urbefolkning som har blivit en minoritet, och utredningen skulle även studera folkrättens betydelse. Resultaten av dessa överväganden skulle sedan vara vägledande för det fortsatta arbetet. Utredningen skulle ge förslag till åtgärder för att stärka rennäringens rättsliga ställning gentemot motstående intressen, överväga inrättandet av ett folkvalt samiskt organ samt föreslå åtgärder i syfte att stärka och bevara det samiska språket.

Det blev ett regeringsskifte, och den tillträdande socialdemokratiska regeringen utfärdade i februari 1983 tilläggsdirektiv, vilka närmast underströk vikten av att utredningen arbetade efter de ursprungliga direktiv som hade utfärdats samt gav några små tillägg. Det var alltså för sju åtta år sedan en

bred politisk enighet om att en samerättsutredning var nödvändig och om att man skulle se över vilka åtgärder som behövde vidtas.

Samerättsutredningen började med att lägga fram ett betänkande om folkrätten, SOU 1986:36, och ur detta tänkte jag citera några rader. Utredningen konstaterar där, mot bakgrund av folkrättsliga överväganden, följande: "Sammanfattningsvis hävdar vi att Sverige på folkrättslig grund har förpliktelser gentemot samerna på olika sätt. Sverige måste avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringens fortbestånd äventyras. Sverige måste vidare sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Det sagda kräver beaktande i såväl lagstiftning som rättstillämpning. Det måste också beaktas inom förvaltning och administration, centralt och regionalt."

Utredningen fortsatte sitt arbete med att ta upp frågan om rennäringens ställning, sameting, m.m. I juni 1989 framlades det betänkandet, som skulle vara underlag för de propositioner som regeringen lade fram nu i höst, men som kanske skulle ha kunnat läggas fram litet tidigare.

När det gäller det folkvalda samiska organet, sametinget, fann både samer och icke-samer i utredningen att det vore mycket angeläget att samerna fick ett representativt organ. Ett sådant kan representera samerna på ett helt annat sätt än organisationerna, och alla samer får på så sätt möjlighet att delta. Det är viktigt att så många som möjligt engageras i arbetet med att bevara och föra vidare den samiska kulturen.

Jag hinner inte ta upp de olika frågor som sametinget skall syssla med, men det skulle bl.a. gälla samhällsplanering och utseendet av samiska representanter i vissa samhällsorgan.

Detta knöts samman med rennäringslagen på så sätt att om det uppstod konflikter mellan skogsbruket och samebyar, så skulle, innan slutgiltigt beslut fattades av myndigheter, sametinget få tillfälle att yttra sig och ge den allmänt samiska synpunkten på frågan, alltså inte sett enbart utifrån den enskilda samebyns synpunkt, utan med en bred samisk belysning.

Vi föreslog att sametinget skulle ha 31 ledamöter och att beslut skulle fattas under 1990 så att det första valet skulle ha kunnat hållas i samband med kyrkofullmäktigevalet hösten 1991. Eftersom regeringen inte har lagt fram något förslag har detta inte blivit möjligt.

Som det har påpekats tidigare i debatten noterar jag att Finland sedan tidigare har en form av sameting och att ett sådant i Norge inrättades i fjol höst.

Jag har i höst ställt en interpellation till justitieministern om denna fråga, och jag deltog i en interpellationsdebatt initierad av Berith Eriksson i våras. I båda fallen angavs kostnadsfrågan som skäl för att förslag inte har lagts fram. Jag vill då kort slå fast att demokrati måste få kosta, och det måste få kosta även att vidga demokratin för vår inhemska urbefolkning.

Utredningen föreslog även fastställandet av en samelag, som skulle reglera sametingets verksamhet, och en grundlagsbestämmelse med ett tillägg som betonar samernas särskilda ställning som urbefolkning i vårt land.

Jag hinner inte så mycket gå in på frågan om rennäringens rättsliga ställning, man jag vill betona att vår riktlinje var att man genom ett ökat samrådsförfarande skulle öka förståelsen för varandras synpunkter. Inom året-runt-området skulle samebyarna vid större avverkningar på över 20 hektar

på fastigheter över 500 hektar kunna ha ett suspensivt veto gentemot avverkningen. Men detta skulle då prövas i högre instans, och sametinget skulle då, som jag har nämnt, få tillfälle att yttra sig.

Genom att regeringen inte lade fram ett förslag om ett sameting samtidigt som den föreslog ändringar i rennäringslagen, blev det omöjligt för riksdagen att ta ställning till det förslag som samerättsutredningen framlagt, dvs. att knyta samman sameting och rennäringslag. Däremot tog regeringen i propositionen upp frågan om reglering av antalet renar. Även utredningen hade nämnt detta, trots att det inte ingick i direktiven.

Det är ändå något anmärkningsvärt att de flesta förslag till ändringar i rennäringslagen i den nu föreliggande propositionen – som vi om en liten stund skall fatta beslut om och vars syfte var att stärka rennäringens rättsliga ställning – innebär just åtgärder för att kunna hålla nere antalet renar. Även om det finns skäl för detta måste det finnas en balans mellan de ökade rättigheterna och de ökade krav man ställer på samerna.

Mot den bakgrunden att detta inte blev den breda lösning som vi hade hoppats på har jag liksom andra motionerat om ett avslag på propositionen. Nu har utredningen avslutat sitt arbete och lagt fram ett förslag om en stärkning av det samiska språkets ställning samt fiskesamernas och sameslöjdarnas ställning. Jag hoppas att man i de frågor som inte är kontroversiella skall kunna ha en relativt kort remisstid och göra ett snabbt arbete i vederbörande departement så att det skall bli möjligt att få ett samlat förslag som inte dröjer så länge som regeringspartiets företrädare här sagt.

Jag hoppas att det kommer ett samlat förslag om samepolitiken som tar upp rennäringens ställning, fiskesamerna och slöjdarna, sametinget, en samelag, grundlagsbestämmelser samt åtgärder för att stärka och utveckla det samiska språket.

I min motion har jag tagit upp ytterligare en fråga som jag avslutningsvis vill kommentera. Det är frågan om att öka förståelsen mellan olika intressen. Inom renskötselområdet har samerna en på urminnes hävd grundad rätt att bedriva renskötsel. Samtidigt har markägarna både rätt och skyldighet att bedriva skogsbruk. Det gäller att dessa i och för sig motstående intressen skall kunna få ökad förståelse för varandra och leva i fredlig samexistens. I samerättsutredningen ansåg man att ett ytterligare samrådsförfarande skulle vara ett led i den riktningen. Jag har i min motion dessutom tagit upp frågan att samhället genom en saklig information om de resp. intressenas rättigheter och skyldigheter i renskötselområdet skulle kunna bidra till en bättre förståelse för vardera sidas situation, rättigheter och skyldigheter. Därigenom skulle även dessa motstående grupper kunna leva i fredlig samexistens.

Det finns på så många samhällsområden motstående intressen – arbetsgivare och arbetstagare, hyresgäster och hyresvärdar osv. – men det fungerar hyggligt. Det är viktigt att vi får information och sådana förhållanden att det skapas förutsättningar för att framgångsrikt bedriva både renskötsel och skogsbruk i denna stora del av landet, och detta utan uppenbara konflikter. Man måste inse varandras rättigheter och skyldigheter och försöka att anpassa sig efter detta.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan, och jag

hoppas att regeringen sätter in stora resurser för att så snabbt som möjligt lägga fram förslag en samlad samepolitik.

Anf. 150 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag skall i mitt korta inlägg inte ägna mig åt den huvudfråga, nämligen ändring i rennäringslagen, som betänkandet ytterst handlar om. Jag tänkte begränsa mig till några synpunkter beträffande reservation 2 från utskottets socialdemokratiska minoritet.

De som var här i kammaren för en vecka sedan vet att jag då från talarstolen ondgjorde mig över att motioner om jakt i det fjällnära området avstyrktes utan att ha realbehandlats i utskottet. Jag tog mig friheten att kalla detta för mannamån och godtycke, och det anser jag fortfarande att handläggningen gav anledning till.

I tre motioner, en väckt av bl.a. Leif Marklund, behandlades samma spörsmål. En var väckt under den allmänna motionstiden och en i anledning av propositionen, och en var väckt av mig själv. Utskottet fann det mycket märkliga förfarandet värt att pröva, att utan sakprövning och med en ytterst svävande motivering avstyrka dessa motioner utan behandling.

I jordbruksutskottets betänkande nr 10 vidgår också utskottet, såvitt jag förstår, att man är medveten om att motionerna inte tidigare har behandlats. Utskottets motivering lyder nämligen på följande sätt: "Många av de frågor" – – – jag upprepar, *många* av de frågor – – – "om jakt och viltvård som tas upp i de nu aktuella motionerna har behandlats utförligt tidigare under innevarande valperiod – – –." Man är alltså medveten om att inte samtliga frågor har behandlats. Detta tycker jag illa om. Men när jag tar mig friheten att tala om mannamån och godtycke, gör jag det eftersom socialdemokraterna i en reservation till detta betänkande tar upp en av motionerna till sakbehandling. Detta är verkligen inte hedervärt från er socialdemokrater!

Vore det nu inte så att Åke Selberg, när han för en stund sedan inledde denna debatt, sade att jaktmöjligheterna ovan odlingsgränsen är en dåligt utnyttjad resurs, skulle man kunna tro att vi på något sätt skulle vara oense i sakfrågan. Men inte ens det har varit tillräckligt. Vi är i sakfrågan överens om att den resursen är dåligt nyttjad, och utskottet hade kunnat göra ett uttalande i enlighet med motionsyrkandena. Detta har, på grund av det oefterrättliga förfarandet i jordbruksutskottet, inte kunnat genomföras.

Herr talman! När jag nu ändå är så långt kommen att jag är framme vid reservation 2 till det betänkande som behandlas i dag, som innebär ett bifall till motionen från socialdemokratisk sida, skulle det kunna tänkas att man kraftfullt vill driva denna fråga.

Åke Selberg sade för en stund sedan i sammanhanget att majoritetens sätt att hantera frågan innebär att sakfrågan skjuts till en osäker framtid. Låt mig då berätta för kammarens ledamöter hur kraftfullt socialdemokraterna hanterar den egna frågan. Jo, precis som Anders Castberger för en stund sedan påpekade, uttrycker man sig i all sin kraftlöshet på följande sätt: "Utskottet förutsätter därför att synpunkterna i motion Jo21 beaktas utan någon särskild framställning från riksdagens sida."

Det är den kraft som socialdemokraterna förmår utöva. Man gör inte ens ett tillkännagivande till regeringen när man ändå har utfört arbetet och re-

servationsvägen, vilket är något udda, ändock sakbehandlar motionen. Nej, herr talman, jag vill nog gärna göra gällande att med socialdemokraternas sätt att sköta detta, på gott eller ont, har spiken satts i kistan för det förenklade förfarande för motionsbehandling som påbörjats i jordbruksutskottet, utbildningsutskottet och kanske också något annat utskott. På detta sätt kan det inte fortgå. Socialdemokraterna har nu dokumenterat att de står ensamma bakom detta förfarande, och de får faktiskt skämmas! Detta är en otillständig hantering.

Anf. 151 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag vill i likhet med Åke Selberg inleda mitt anförande med att säga, att det är mycket olyckligt att utskottsmajoriteten har valt att avstyrka propositionen om ändring i rennäringslagen. Utskottet har gjort det med motiveringen att denna proposition skall ses i samband med den proposition som skall diskuteras nästa vecka i denna kammare, nämligen propositionen om fjällnära skogar. Det här innebär olyckligtvis att vi nu försvårar möjligheterna att bedriva skogsbruk i de fjällnära områdena, men vi tar inte motsättningarna på allvar utan fortsätter att tillåta att rennäringen bedrivs ohämmat. Efter den debatt som jag nu har lyssnat på här i kammaren – från olika håll har man här på det ena eller andra sättet försökt göra gällande att man är expert på samisk härkomst och mycket kunnig i renskötsel – måste jag säga: Jag delar inte er uppfattning!

I dag handlar det inte om en gammal nomadkultur. Det här handlar om en näring som bedrivs i högmekaniserad form: med hjälp av helikopter, motorcyklar och skotrar. Samerna bor inte längre i kåtor – samerna bor faktiskt i väldigt fina villor nere i de moderna samhällena, precis som den svenska befolkningen. I dag har samerna på de flesta ställen integrerats i samhället i övrigt i sitt leverne. Då är det fel att försöka göra gällande att det här är någon speciell grupp.

Nu handlar det – det sägs också inledningsvis i propositionen – om att fastställa att samernas renskötselrätt grundas på urminnes hävd. Att man har renskötselrätt är självklart, men det handlar också om betesrätt, och det skall samerna ha för sina renar, men vad man inte tänker på är att betestillgången är begränsad, och i dag håller renarna faktiskt på grund av sitt antal på att beta sig ut ur landet. Och det tillåter vi i fortsättningen. Och här talar man om fogdevälde!

I likhet med skogsbrukets företrädare måste samerna rätta sig efter de lagar och föreskrifter som riksdag och regering fastställer. Skogsbruket är omgärdat av lagar och paragrafer, så att man är snärjd. Men så fort man skall röra i sådana bestämmelser som gäller renskötseln – när samhället försöker gå in och hjälpa samerna att fastställa lämpligt renantal för att rädda samebyarna från inbördes krig och att även fastställa lämpliga organisationsformer inom samebyarna, där ordningen inte är den bästa – höjs det ramaskrin. Jag måste säga att jag är besviken på kunnigheten i rennäringsfrågorna i den debatt som här har förts.

Jag vill också ta upp den motion som jag har skrivit tillsammans med Mats Lindberg och Bruno Poromaa om möjligheterna att utöka jakttillfällena. Här bor faktiskt ett betydligt större antal människor än de 2 500 renskötande

samerna. Vi måste hjälpa till att öka jakttillgången i de här områdena utan att för den skull göra jakten här till exklusiv rikemansjakt, vilket man är på väg att göra på många ställen.

Till Arne Andersson i Ljung vill jag säga att om det finns en vilja har han möjligheten att stödja den reservation som den socialdemokratiska minoriteten har avgivit i det här ärendet, vilket innebär att vi kan komma tillbaka med vårt jaktintresse och försöka genomdriva det vi är ense om i sakfrågan. Jag utgår från att vi är överens om att vi skall ha en större tillgång till jakt, men när det gäller medlen går våra åsikter tydligen ordentligt isär. Rösta gärna för den reservation som har avgivits av socialdemokraterna!

När det gäller den motion som Bruno Poromaa står för om fisket ovan odlingsgränsen vill jag säga att det hade varit av stort värde och behov att kunna börja diskutera fiskevårdsåtgärder ovan odlingsgränsen. I dag måste man säga att det pågår ett ohejdat rovfiske med nät; inga fiskevårdsåtgärder eller återställningsåtgärder vidtas. Det innebär att samerna så småningom kommer att ha tömt sina fisketillgångar och möjligheterna till fiske både för sig själva och för andra. Därför är det av stor vikt att man börjar diskutera fiskevårdsområden även i de här trakterna.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 152 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag måste bemöta Leif Marklund när det gäller renantalet. Vilka har det största intresset av att betet räcker till renarna? Naturligtvis samerna. Högsta renantalet måste ju baseras på en långsiktig användning av naturresursen renbete. En renbetesinventering behövs för att fastställa hur högt renantal man kan ha – ja.

En renbetesinventering har faktiskt gjorts i sju samebyar. Resultatet av den visade att antalet renar var för högt i en sameby. I en sameby rådde paritet mellan tillgången på bete och renantalet. I de övriga fem samebyarna kunde man ha ett större antal renar än man hade.

Med det vill jag inte säga att det inte på andra ställen kan finnas för mycket renar. Men då måste man också se närmare på varför det finns för mycket renar. Då är vi genast inne i en annan diskussion, nämligen om priser på kött och om verkningarna av Tjernobylolyckan.

Leif Marklund uttalade sig som den verklige kännaren av samiska frågor här i kammaren. Om jag var same skulle jag verkligen kalla de tjänster han gör samerna för björntjänster.

Anf. 153 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill harangera Leif Marklund, som är en verkligt generös natur. Förra veckan inbjöd han mig att rösta för en reservation i den kommande veckan, alltså i dag, om jag bara nöjde mig med att min motion avstyrktes förra veckan – utan realbehandling. Nu har jag igen fått en invit att rösta för reservationen, därför att vi väl ändå i sak tycker lika! Ja, vi tycker i sak lika. Och hade det varit någon ordning med er socialdemokrater, så att ni hade givit regeringen er mening till känna, skulle jag ha stött reservatio-

nen. Är du beredd att ändra yrkandet till ett tillkännagivande skall jag rösta för reservationen, Leif Marklund.

Anf. 154 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Oavsett vad Berith Eriksson tycker om min inställning till samerna är det faktiskt så, Berith Eriksson, att jag lever i de områdena och anser att samerna är berättigade att leva där tillsammans med oss, men samtidigt vet jag att de behöver hjälp när det gäller att ordna upp förhållandena mellan samebyarna.

När det gäller renantalet tror jag att jag har större kunskaper om hur renantalet utvecklas: Det moderna skogsbruket har varit gynnsamt för renantalets utveckling. Men om det får fortsätta kommer vi att få stora konflikter dels mellan befolkningen i övrigt och samerna, dels mellan samebyarna. Konflikterna där håller redan på att utvecklas till rena handgripligheter, på grund av att man slåss om betet.

Om inte regering och riksdag orkar hjälpa till med att organisera detta kommer vi att varje år få behandla krav på nödutfordring över budgeten, och det inte på grund av tillfälligt dåliga klimatiska förhållanden – jag tänker på nedisning och liknande – utan på grund av att man inte har tillgång till bete och att renarna kommer att märglas ur.

Anf. 155 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är inte heller helt borta när det gäller de här frågorna. Jag är född och uppvuxen i sameland, och jag är fortfarande ute i skogarna där väldigt ofta. Jag vet därför ganska mycket om hur det ser ut med antalet renar i skogarna.

Om samerna behöver hjälp för att ordna upp sina mellanhavanden kommer de säkert till oss och ber om det.

För att bevilja nödutfodring finns det mycket klara och distinkta regler. Hittills har det inte skett någon nödutfodring på grund av för högt renantal – den nödutfodring som var nödvändig i år i Talma och andra samebyar berodde på den rådande vintern. Det är inte samerna själva som avgör om det behövs nödutfodring eller inte. Myndigheten i fråga gör en inventering och konstaterar om det behövs nödutfordring. Det är också myndigheten som beviljar medel för nödutfodring.

Anf. 156 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Till och från blir vi politiker anklagade för att inte veta något om verkligheten. Det sägs att vi sitter här i riksdagen fjärmade från vardagen och framför åsikter som har helt andra utgångspunkter än att försöka förändra och förbättra för människorna.

Jag brukar självfallet försvara oss. Jag brukar hävda att vi lever i verkligheten och att vi bemödar oss att ta reda på fakta, att vi lyssnar och lär.

Men i detta ärende skall jag be att få sälla mig till kritikerna. Oppositionen som nu fäller regeringsförslaget har inte förstått något alls av den mycket komplicerade verklighet som vi är satta att handha. Eller rättare sagt: Ni vill inte, från höger till vänster, i salig blandning, förstå. Ni sätter i det här läget möjligheten att trycka till regeringen framför chansen att lösa stora problem,

och därmed blir ni ansvariga för den troligen ganska svåra situation som kommer att uppstå i exempelvis Härjedalen. Ni tror att ni med ert agerande gagnar samernas sak – i själva verket är det tvärtom.

Jag skall, herr talman, ge kammarens ledamöter ett exempel. I Handölsdalens sameby i Härjedalen är det högsta tillåtna renantalet 6 000. Samebyn vägrar att godta detta. Man struntar helt enkelt i myndigheternas beslut. Man slaktar inte ut ens normaluttaget. I augusti i år kunde ni alla höra i radion och läsa i tidningarna om de stora motsättningarna mellan ortsbefolkningen och samerna, därför att renarna inte kunde hållas ihop. De trampade ned skogsplantor, de rev upp i trädgårdar och de var ute på vägarna och ställde till ett trafikelände. Vad vi kunde göra då var att beordra tvångsslakt. Vi hade inga andra sanktionsmöjligheter. Då rasade djurvännerna – med all rätt, därför att det är en diskutabel åtgärd.

I måndags fick jag den senaste rapporten om renantalets utveckling. Troligen har man mer än det dubbla antalet tillåtna renar. Troligen, eftersom vi inte kan kontrollera antalet. Också denna möjlighet frånhänder ni oss i dag. Inser ni som tillhör oppositionspartierna vad det innebär för kommande sommar och höst? "Gör något", manar en uppretad befolkning i Härjedalen. "Hjälp oss", säger samegrannbyarna.

Och rennäringsgruppen där samerna själva sitter med – där ordföranden och förbundsjuristen som jag ser på läktaren sitter med – föreslog ett vitesföreläggande. Regeringen har begripit de svåra konflikterna och lägger fram ett förslag för att vi skall slippa – jag ser också den nuvarande ordföranden på läktaren – ett "krig" mellan storsvenskarna och samerna. Och vad gör då den samlade oppositionen? Jo, den skall ge regeringen en näsknäpp och bidrar på så vis till den upptrappning av konflikten som kommer att bli följden av vår oförmåga att handla.

Ni vågar i dag inte ställa de svåra aktuella frågorna och än mindre besvara dem. Ni tar, enligt min mening, på er ett stort ansvar, och ni bekräftar tyvärr bilden av politiker som inte vet och inte vill lyssna.

Anf. 157 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Så talar en socialdemokrat som är ledsen för att han eller hon inte automatiskt får igenom regeringens förslag som brukligt är. Man försöker skylla ifrån sig på alla andra, när man någon enda gång måste ta sitt ansvar. Det är som om de socialdemokratiska väderkvarnsvingarna i vanlig stil riktar in sig mot något enda parti, någon enda syndabock som vågar sticka upp mot makthegemonin. Men det är inget enda parti här i kammaren som är ensamt utom ett – socialdemokraterna. Det förhåller sig på det sättet, även om ni nu mobiliserar många talare och inte anförtror Åke Selberg att klara av den här debatten. Margareta Winberg, det är ni socialdemokrater som är i de svarandes bås, inga andra. Svara på, Margareta Winberg, varför ni socialdemokrater felplanerat och felspekulerat i tvistigheterna i Härjedalen, för att använda denna sorgliga utveckling – för det är det verkligen – som skäl för att få stöd för en otillräcklig proposition. Under flera mandatperioder har inriktningen varit ett samlat förslag. Så går den socialdemokratiska regeringen ett halvår efter det att man har utlovat motsatsen och lägger fram en proposition någon månad innan den av regeringen tillsatta

samerättsutredningen skall vara färdig. Varför denna röra, varför denna valhänthet, varför denna brist på planering? Ni, Margareta Winberg, är ansvariga, inte några andra, för denna sorglustiga historia som ni nu försöker skylla på andra, från vänster till höger som ni säger. Det finns mitt i prick en enda ansvarig, den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 158 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag tillhör ju inte utskottet utan har att yttra mig i egenskap av motionär och ledamot av utredningen. När jag hör Margareta Winberg säga att vi som vill avslå propositionen inte har lyssnat på människorna vill jag betona att det är de närmast berörda som vi har lyssnat på. En enhällig samisk opinion har yrkat på att propositionen avslås. Samernas nationalråd och de stora samiska organisationerna har i skrivelse till statsministern föreslagit att regeringen drar tillbaka propositionen om rennäringslagen. Den grupp vars ställning och möjligheter till långsiktig verksamhet som vi vill stärka har alltså entydigt sagt nej.

När det gäller renantalet har jag år efter år motionerat om att vi bl.a. bör införa renkonto för renägarna, så att det blir möjligt att balansera mellan olika år. Från olika håll har det framhållits att detta skulle vara ett verksamt medel för att skapa så att säga ekonomiska förutsättningar att begränsa renantalet.

Om minoritetsregeringen nu lider nederlag måste ju socialdemokraterna vara medvetna om att de är i minoritet, och i en fråga av speciell karaktär som denna hade det funnits starka skäl att ta kontakt med flera riksdagspartier, helst alla, för att förvissa sig om att man får en lösning i stor enighet. Då hade regeringen av allt att döma på ett tidigt stadium fått veta att man vill ha en bredare lösning än den som regeringen har föreslagit. När det nu är sura miner därför att det av allt att döma blir ett nederlag för regeringen, får ju regeringen skylla sig själv. Jag vill, Margareta Winberg, upprepa: Vi som har gått mot regeringen har lyssnat på samerna.

Anf. 159 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! När det gäller samerna har socialdemokraterna som vanligt inte tagit någon som helst hänsyn till vad samerna själva vill. Samerna har omyndigförklarats av socialdemokraterna: de behöver hjälpas, tas om hand, man behöver ordna och ställa för dem, de varken vet eller kan någonting själva. Leif Marklund började sitt inlägg med att konstatera att samerna egentligen inte finns. De är integrerade i samhället. Han konstaterade att samerna finns som etnisk minoritet bara om de bor i kåtor och använder renrajd.

Deras status som urbefolkning skulle sitta i att de levde som de gjorde för femtio eller hundra år sedan. De skulle alltså inte ha möjlighet att utvecklas med det övriga svenska samhället, eftersom de då skulle förlora sin status som urbefolkning. Det är mycket beklämmande att höra.

När Margareta Winberg redogjorde för det stora antalet renar, uppfattade jag att det var fråga om den nödslakt som skedde i Norrland för något år sedan. Jag vill bara berätta att jag lyssnade på ett inlägg i en intervju i lokalradion av en polack som hade varit ute i skogarna och plockat bär. Han

kunde inte förstå vad vi höll på med här. Han sade att han hade sett ett antal renar. Men han kunde inte förstå vad diskussionen egentligen rörde sig om med tanke på dessa milsvida skogar.

När man kommer till dessa trakter i Härjedalen och hör kommentarer om att renarna trampar ner och nöter för mycket på naturen, vet man inte om man ska skratta eller gråta när man ser alla skidbackar som finns där och turister som nöter på naturen.

Anf. 160 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Men, Berith Eriksson, vad är detta att hänvisa till – en polsk turist som har sett några renar? Sedan drar hon slutsatsen att det av den anledningen inte är något problem. Åk upp dit själv, åk till Härjedalen och tala med både samerna och ortsbefolkningen, så kanske Berith Eriksson får en sannare bild av verkligheten än den hon får av en turistande polack.

Vad skulle hända om vi inte brydde oss om samerna? Det är tydligen det som Berith Eriksson förespråkar. Det skall inte finnas något stöd, och det skall inte finnas några regler och lagar. Vad skulle då hända med samerna? Tror Berith Eriksson att samerna då skulle överleva som minoritetsbefolkning?

Berith Eriksson talade om nödslakt. Det blev ju ingen nödslakt, eftersom det inte heller var möjligt på grund av att det bedömdes som oetiskt. Och det håller jag med om. Därför behöver vi andra möjligheter att göra något åt detta.

Jag tycker att även Martin Olsson skall åka till Härjedalen och tala med sina partikamrater där och tala om att ni inte förmår delta i att lösa de konflikter som också centerpartisterna i Härjedalen finner mycket stora. Åk dit, tala med skogsbrukarna och tala också med samerna i Härjedalen! Tala med befolkningen i Mittådalen, för att få svar!

Slutligen vill jag till Anders Castberger säga att jag inte är något stöd åt Åke Selberg. Jag talar här eftersom jag lever i den här verkligheten, och jag arbetar med dessa frågor uppe i Jämtland. Därför tar jag upp just det här specifika problemet. Jag är ledsen för samernas skull, eftersom det här ställer till problem. Jag är ledsen för ortsbefolkningens skull, och jag är ledsen för den konflikt som ni inte vill bidra till att lösa. Och den kommer att trappas upp. Jag ber Anders Castberger att tala om hur han tycker att det här problemet skall lösas. Hur skall man minska antalet renar? Hur skall man få en kontroll av hur många renar som egentligen finns? Det är en fråga som jag tycker att han skall besvara. Jag försökte ställa den i utskottet, men ingen av oppositionspartierna förmådde att besvara den.

Anf. 161 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Berith Erikssons debatteknik är inte förvånande, eftersom den är typisk från vänsterhåll. Om hon hade lyssnat på vad jag sade kunde hon ha konstaterat att jag icke på något sätt utdömde människor med samisk härkomst. Jag sade att samerna och deras näring har fått en helt annan bild än den historiska bild som någon här talade om.

I den här propositionen föreslår ju regeringen att samernas rättsliga ställning när det gäller att bedriva renskötsel, som bygger på urminnes hävd,

skall stärkas. Men det är viktigt att man inte försöker förvränga andras ord i detta sammanhang. Vi vet och vill naturligtvis att rennäringen skall finnas som en näring. Men vi vill naturligtvis också att man skall kunna begränsa antalet renar för att slippa de konflikter som är på väg att inträffa.

Anf. 162 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Då vill jag svara på Leif Marklunds och Margareta Winbergs frågor genom att säga att ett sätt att minska antalet renar vore ju att, som en enig riksdag beslutade på grundval av jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU14, den eftersläpning som uppstått när det gäller prisstödet till rennäringen i förhållande till Norrlandsstödet återhämtades.

Vad gör man? Jo, man har konstaterat att eftersläpningen är 100 kr. per kontrollslaktad ren. Men man säger nu att detta inte skall betalas ut under innevarande år, utan det skall delas upp på åren framöver. Det är ju verkligen att ge fel signaler till näringen. Den som avvaktar ytterligare ett år med att slakta får ju i alla fall två tredjedelar av den konstaterade eftersläpningen, medan den som slaktar i år får enbart en tredjedel. Det vore väl en vettig åtgärd att vidta. En annan vettig åtgärd vore att man tillförde pengar så att en inventering av betesmarkerna verkligen kom i gång. Nu hänvisar man till att dessa medel skall tas från det konto som redan är intecknat av en massa andra saker, t.ex. att upprätthålla stängslet mellan Norge och Sverige. Det gör ju att den renbetesinventering som man verkligen önskar få i gång inte sker.

Detta är några av de åtgärder som kan vidtas.

Anf. 163 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Jag tycker att Margareta Winberg skall lugna ner sig litet grand och inte känna sig så fruktansvärt angripen bara därför att socialdemokrater åker på ett nederlag. Andas åtminstone litet grand mellan varven, Margareta Winberg. Jag är också ledsen över det som nu har inträffat. Jag använde ordet sorgligt tidigare i mitt inlägg.

Vi har från folkpartiet liberalernas sida, vilket förvisso gäller även andra partier, år efter år redovisat våra konkreta förslag och alternativ till hur man skall gå till väga i detta sammanhang. Vi har faktiskt haft en långsiktig inriktning för att slippa hamna i den nödsituation som regeringen uppenbarligen känner att den har hamnat i genom att komma med sådana här brandkårsutryckningar. Men då har socialdemokraterna gång på gång lika envist avslagit varje förslag och hänvisat till och utlovat att det skall komma samlade grepp.

Men varför har inte Margareta Winberg eller någon annan från socialdemokraterna på något sätt förklarat eller åtminstone försvarat det valhänta sätt som socialdemokraterna skött det här ärendet på? Hur kan man bara, inför ett perspektiv då man har utlovat detta, komma och göra på det sätt som man nu har gjort? Jag upprepar precis vad justitieministern sade så sent som i mars i år. Hon sade följande i en interpellationsdebatt om behandlingen av samerättsutredningens förslag.

"Det är en självklar sak att förslaget om ett sameting inte kan ses isolerat utan även detta förslag måste sättas in i ett större sammanhang.

Det är alltså vår strävan att kunna nå fram till hållbara lösningar på de frågor som aktualiseras av samerättsutredningen – – –."

Sedan springer regeringen, med detta löfte och med riksdagens beställningar, direkt och lägger fram en proposition en månad innan den av regeringen själv tillsatta samerättsutredningen nu äntligen skall lägga fram sitt slutbetänkande. När vi i riksdagen återupprepar att detta faktiskt inte går för sig – moderaterna säger anmärkningsvärt, vänsterpartiet säger synnerligen magert, miljöpartiet säger synnerligen beklagligt, centerpartiet säger anmärkningsvärt – går Margareta Winberg upp i talarstolen och säger: Det är inte vårt fel vad som nu kommer att ske. Det är ni som får ta på er ansvaret.

Det är tvärtom, Margareta Winberg. Det är socialdemokraterna och inga andra än socialdemokraterna som får ta på sig ansvaret för detta, det fulla ansvaret för en så osystematiserad hantering av det hela. Det är bara en socialdemokratisk regering som kan köra med en så osynkroniserad växellåda.

Anf. 164 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Jag begärde ordet därför att Margareta Winberg nämnde mig då hon tog upp problemet med antalet renar i delar av hennes län. Jag nämnde tidigare att jag och flera med mig, med stöd från de tre borgerliga partierna, i skatteutskottet begärde att man skall se över rennäringsbeskattning, så att vi kan få skatteregler som är mer anpassade efter den här näringens speciella förhållanden. Bl.a. skulle man eventuellt införa ett renkonto som liksom skogskontot skulle balansera inkomsterna mellan olika år. Från flera håll har det framhållits att detta skulle vara ett av medlen för att underlätta och stimulera en viss begränsning av antalet renar utan tvångsmedel. Beträffande begränsning av renantalet nämnde samrättsutredningen problemet trots att vi inte hade det som uppgift.

Margareta Winberg, det är regeringens fel att vi inte har fått en lagstiftning. Om regeringen, som är i minoritet, hade tagit kontakt med andra partier, som man ju brukar göra i vissa stora och speciella frågor – jag tycker att det här är en speciell fråga – hade man kunnat få klarhet om vilka synpunkter resp. partier har och fått reda på de breda krav som finns på att det skall vara en samlad samepolitik. Om man inte hade velat avvakta rapporten om språkets ställning, som just har framlagts, hade man på grundval av den utredning som gjordes i juni 1989 kunnat lägga fram förslag som gällde rennäringen, införandet av sameting, införandet av samelag och grundlagsbestämmelser där samernas ställning som urbefolkning särskilt markeras. Det hade man kunnat göra. Genom förhandlingar och kontakter med partierna skulle vi förhoppningsvis ha kunnat få en bred enighet i riksdagen i dessa frågor. Socialdemokraterna har genom sitt agerande omintetgjort detta. Det är alltså socialdemokraternas fel att vi inte nu inom den närmaste tiden kan fatta beslut i dessa viktiga frågor.

Anf. 165 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Först till Martin Olsson om renkonto. Vi vet att frågan har behandlats flera gånger här i kammaren. Förslaget har varje gång avslagits. Vi vet också att det enligt den nu gällande lagstiftningen är möjligt att ta ut

inkomsterna under flera år. Det är detta vi har hänvisat till när vi har avstyrkt förslaget om renkonto.

Till Berith Eriksson: Det är väldigt konstigt om det hänger ihop med pengarna att en del samebyar förmår göra det som är deras skyldighet, nämligen att hålla sig inom det renantal som de skall, medan andra, i synnerhet en, alltid har fler renar. Den ekonomiska situationen är ganska lika för samebyarna. Men det är alltid en eller möjligen två som obstruerar och inte gör som vi säger från myndigheternas sida. I det här fallet måste man nog, även om Berith Eriksson kallar det för fogdevälde, ha vissa regler att gå efter. Annars räcker inte betet till och det uppstår konflikter med andra motstridiga intressen.

Vi har i mitt län gjort en betesinventering. Den har lett till att vi har justerat antalet renar.

Allra sist till Anders Castberger, som läser innantill ur olika partimotioner och talar om vad man har skrivit. Det har vi hört förut, så det är onödigt att höra det igen. Anders Castberger säger att folkpartiet har lagt fram förslag som skulle kunna lösa frågan. Tala om för mig hur! Jag har nämligen bara tagit upp den smala delen. För högt renantal, ingen sanktionsmöjlighet – vad göra? Anders Castberger hänvisar till sameting, samelag, grundlagsfästade folkliga ställning, sameskolan och ILO-konvention. Vad i detta gör att man skall kunna förelägga samerna ett vite? Vad i detta gör att man kan gå in och kontrollera hur många renar samerna har? Det är bara den här frågan som jag vill ha svar på. Det andra har Åke Selberg klarat av.

Anf. 166 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Det var mycket glädjande, Margareta Winberg, att höra att det är en eller två samebyar av 51 som har för stort renantal och som inte gör som vi säger. Därför skall vi alltså lagstifta, utan att ta någon som helst hänsyn till att man samtidigt måste få en uppfattning om andra frågor.

Margareta Winberg anser alltså att vi, därför att två samebyar har för stort renantal, skulle ha godkänt propositionen. Det är väl så långt – förutom intressen när det gäller jakt och fiske, som man också har tagit upp i en reservation – som socialdemokraterna enligt min uppfattning vill komma med den här propositionen.

Anf. 167 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Det är inte helt oviktigt vilka de olika förslagen är som har lämnats flera år tillbaka i tiden. En av de första motioner som jag skrev när jag kom till riksdagen för snart fyra år sedan handlade just om dessa frågor. Den hamnade självfallet, med socialdemokratiskt maktspråk, på motionsslaktens efterlämnade komposthög.

Nu säger Margareta Winberg att hon bara har tagit upp den smala frågan, och hon vill ha besked i denna fråga. Men Margareta Winberg har ju så kapitalt missuppfattat vad frågan handlar om. Vi har ju år efter år sedan 70-talet efterlyst det samlade långsiktiga greppet. Vi har gång på gång utlovats detta av regeringen. Riksdagen har efterlyst det igen, och regeringen har utlovat det åter. Man har haft god tid på sig att låta alla de saker hända som behövs för att förbereda ett gott och samlat förslag, där också denna specifika fråga

tas upp som berör bl.a. Margareta Winbergs hemlän. Men vad händer? Jo, så oplanerat och osynkroniserat gör man det, att man låter den utredning regeringen har tillsatt avsluta sitt arbete någon månad efter det att regeringen lämnat den proposition som skulle vara svaret på alla de möjliga, och för den delen också omöjliga, svåra och besvärliga frågorna. Det är därför, Margareta Winberg, som socialdemokraterna får bära det fulla ansvaret i varje fråga, även i den fråga som Margareta Winberg tycker är så smal men som är så viktig för just Härjedalen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (avslag på propositionen och begäran om nytt förslag)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jan Fransson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förslag om ändringar i propositionens lagförslag m.m.)
Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 168 röster mot 133 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Jan Fransson m.fl. anförda motiveringen. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

22 § Värdepappersfonder

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU4 Värdepappersfonder (prop. 1990/91:153).

Anf. 168 NIC GRÖNVALL (m):
Fru talman! Vi skall nu inte tala om rennäringspolitik, utan om ren näringspolitik. Vi skall inte heller tala om tvåbenta lappar, utan om sådana lappar som kallas fondandelar och kommer till uttryck på papper.
Fru talman! Den lag som detta betänkande handlar om är en lag som måste hälsas med glädje. Det är en anpassning till EGs direktiv, ett av de

många, inom kapitaltjänstområdet och innehåller därmed en modernisering av det slag som vi så gärna vill se.

Det egendomliga med den här lagen, som bygger på en proposition från den socialdemokratiska regeringen, är att den innehåller en inskränkning i den demokrati som man eljest säger sig så gärna eftersträva, särskilt i ekonomiska sammanhang. Den här lagen ersätter aktiefondslagen. I den fanns en, om än haltande, så dock en bestämmelse som möjliggjorde för fondandelsägarna att utse styrelseledamöter till värdepappersfonderna. Den bestämmelsen tar man nu bort. Det sker under det att man gör gällande att envar fond bör kunna få besluta om det, så att köparna av fondandelar sedan kan välja de fonder där man tycker att tillräcklig demokrati finns. Samtidigt är, och det skriver regeringen mycket noga, fondandelssystemet tillkommet därför att man vill skapa en sparmöjlighet för dem som inte vill skaffa sig särskild sakkunskap i värdepappersförvaltning eller värdepappersköp. Man konstaterar att de sparare som detta system riktar sig till är sparare som normalt sett inte lägger ned stor möda på att studera vad de sparar i, utan mer köper fondandelar som de bedömer vara goda sparobjekt.

Av den anledningen tycker vi att det är utomordentligt naturligt och berättigat att dessa fondandelsägare skall få vara med och utse styrelsen och att det skall stå i lagen, så att det systemet gäller alla fondbolag. Det kan inte vara rimligt att man i detta lilla avseende vill negligera demokratikraven, utan det borde faktiskt vara högst rimligt även ur en socialdemokrats synpunkt att andelsägarstämmans rätt att utse styrelseledamöter lagfästes.

I den gamla lag som vi nu ersätter finns det en haltande bestämmelse. I brist på bättre yrkar vi att den bestämmelsen får en överförd tillämpning i den nya lagen. Vi yrkar också att regeringen åläggs att återkomma med ett förslag som ger en fullständig och ren andelsägarrepresentation i dessa stämmor. I parallellitet med detta yrkar vi också att § 12 i lagen om livbolag med aktiefondsanknytning ändras på samma sätt. Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 4.

Anf. 169 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! För att göra debatten kort ber jag att få instämma i vad Nic Grönvall sagt om reservation nr 4, om rätten för fondandelsägare att utse styrelseledamöter i fondbolag. Däremot finns i en annan fråga en motion från folkpartiet vad beträffar invandrares rätt att förvärva bundna aktier. Våra invandrare får i dag endast äga fria aktier i svenska företag. Detta innebär att det inte räcker med att man bott i Sverige i många år och har kommunal rösträtt för att man skall få spara i aktier. Många företag har endast bundna aktier, och vid en emittering till de anställda inträffar då den situationen att somliga får del av den medan andra utesluts, trots att deras insats i företaget har varit precis densamma.

Vi tycker att det finns anledning att föreslå en lagändring så att invandrare som har kommunal rösträtt inte längre diskrimineras när det gäller att spara i aktier.

Fru talman! Folkpartiet stöder naturligtvis båda de reservationer som vi står bakom. Men för enkelhetens skull nöjer jag mig också med att yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 170 HÅKAN HANSSON (c):

Fru talman! Det betänkande som riksdagen nu har att behandla om värdepappersfonder går ut på en lagändring av den gamla aktiefondslagen så att man inför samlingsbegreppet värdepappersfonder. Centerpartiet instämmer i huvudsak i förslagen till breddning när det gäller placeringsrätten för de här fonderna samt optioner, terminer etc. Vad vi har velat trycka på, här som så många gånger tidigare, är behovet av att hitta former för att öka sparandet även i icke börsnoterade papper. Jag behöver väl i den här församlingen knappast understryka det behov av åtgärder som vi kan tvingas tillmötesgå på företagsbeskattningsområdet och kapitalbeskattningsområdet för att stimulera ett ökat sparande i icke börsnoterade bolag på 1990-talet. Jag tror att vi i kammaren kommer att få anledning att återkomma till de här frågorna på olika sätt. Att tillgodose det svenska näringslivet – det gäller det börsnoterade såväl som det icke börsnoterade – kommer att vara en ganska viktig fråga under 1990-talet. Från ett 1980-tal med god tillgång på riskkapital går vi nu in i ett 1990-tal som pekar på betydande problem att finna och generera riskkapital. Eftersom vi vet att det enskilda sparandet har stor betydelse i det här sammanhanget tycker vi i centern att det är viktigt att hitta former för riskkapital, som vi har kallat det, som skulle kunna ha en högre andel icke börsnoterade papper i sin portfölj. Det skulle väl kunna rymmas inom de harmoniseringar med EG-reglerna som detta också innebär.

Utskottet konstaterar också att detta går med nationella fonder. Men det viktiga i det vi säger är att man ändrar det från att som nu vara ett undantag från huvudregeln till att vara en huvudregel också när det gäller möjligheterna att bilda sådana fonder. I dag krävs bankinspektionens dispens för särskilda beslut för att man skall kunna göra detta.

Fru talman! Jag tror att vi får anledning att komma tillbaka till den här debatten. Men det är viktigt att vi går vidare och försöker hitta former för att stimulera det enskilda sparandet även i icke börsnoterade bolag; företagsbeskattningen är en del, men även att hitta former för sådant här riskkapitalfondssparande.

Jag vill, för att markera vår ambition för att fortsätta debatten, yrka bifall till reservationerna 1 och 3 i betänkandet, men även stödja den reservation som andra pläderat för och som gäller styrelserepresentationen i fondbolag.

Anf. 171 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Det ärende vi nu debatterar handlar om en ny aktiefondslag – lag om värdepappersfonder. Den nya lagen innebär en anpassning till den avreglerade kapitalmarknaden och den avreglering som har skett på valutaområdet. De nya lagreglerna innebär vidare en anpassning till minimikraven i EGs direktiv om kollektiva investeringar i värdepapper.

Fonderna får jämfört med nu större utrymme att själva reglera hur fondverksamheten skall bedrivas. Fonderna får, inom vissa ramar, bestämma placeringsinriktning och riskprofil.

Som flera talare varit inne på slopas den tidigare lagfästa rättigheten för andelsägarna att utse vissa styrelseledamöter. Det är det som reservation nr 4 handlar om. Där har man också pekat på att det är bra med en avreglering i fråga om värdepappersfondernas organisation och verksamhet. Vi anser att

det också är viktigt att beivra byråkrati och krångel. En svårighet som finns i den nuvarande aktiefondslagen från 1974 är bestämmelsen som säger att andelsägarstämman är behörig om minst 0,3 % av andelsägarna är närvarande. Det har också gått att få dispens från den här bestämmelsen från bankinspektionen. Det har varit tidskrävande att behandla dessa dispensärenden. Även fondbolagen har velat ändra på bestämmelsen, eftersom det varit kostsamt och tidskrävande för dem med andelsstämmor.

Majoriteten i utskottet ser positivt på denna avreglering, som kombineras med en skärpt informationsgivning till fondandelsägarna. Varje fond skall ha en informationsbroschyr som lämnar information om placeringsinriktning och om fondens utveckling och resultat. Fonderna skall också ha möjlighet att informera varje delägare direkt, och det förslaget förutsätter att endast registrerade fonder har tillstånd att driva fondverksamhet. Fonderna har två år på sig att ge ut andelsägarbevis och registrera sina andelsägare.

Flera talare har hälsat det här förslaget med glädje. Nic Grönvall påpekade ju att vi har ett ansvar i ekonomiska och demokratiska frågor. Visst har vi det. Men vi har också ett stort ansvar att på olika sätt bekämpa krångel och byråkrati som inte leder till någonting meningsfullt. Vi vet att informationsgivningen, som starkt understryks i betänkandet, kommer att ge möjlighet för andelsägarna i en fond att få en ordentlig information om var pengarna är placerade för att ge bästa möjliga kapital.

Vi socialdemokrater tycker också att sparandet är oerhört viktigt. Det måste befrämjas på olika sätt. I likhet med Håkan Hansson tror jag att det ökade sparandet kommer att ge effekter. Vi lär också få tillfälle att återkomma till den här typen av frågor i framtiden. En del av reservationerna innehåller skattetekniska resonemang som jag tror att vi får anledning att återkomma till.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 november.)

23 § Näringspolitiska frågor

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU6 Näringspolitiska frågor.

Anf. 172 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Detta är ett mycket effektivt betänkande, som avlivar 32 motioner på ett antal sidor, och det kanske är bra. Jag skall i mitt lilla anförande uppehålla mig vid den reservation som är avgiven av all opposition som inte är öppet socialistisk, dvs. moderater, folkpartister, centerpartister och miljöpartister. Det gäller reservation 1 om ägandet.

Jag tror det är värt att observera äganderättsfrågorna i en tid som denna. Äganderätten blir alldeles säkert 90-talets stora näringspolitiska och möjli-

gen också konstitutionella fråga. Det är mycket angeläget för en utveckling av marknadsekonomi, den som numera eftersträvas från öst till väst, att det finns en verklig och levande äganderätt som är konstitutionellt stärkt. Mitt parti har sedan länge drivit en mycket aktiv kamp för att konstitutionellt förstärka äganderätten. Det är bara att beklaga att Sveriges konstitution lider av en allvarlig brist härvidlag, vilket bl.a. har lett till anmärkningar i förhållande till konventionen för mänskliga rättigheter i form av domar i Europadomstolen.

Med detta som ett slags portalinkörning till äganderättsbegreppet kan jag konstatera att äganderätten är intressant i två hänseenden. Dels skall det garanteras att det är en verkligt innehållsrik äganderätt, där ägarens ställning är okvald, dels skall det vara en äganderätt som är enskild och kan styras av de människor som har äganderätten.

Äganderättsdebatten de närmaste åren måste också bli en debatt om det kollektiva ägandet. Det är alldeles nödvändigt att även svensk politisk utveckling följer den utveckling som vi har fått se i de tidigare planekonomiska länderna, nämligen en utveckling bort från de stora kollektiva ägarsystemen fram till de frivilligt och enskilt valda ägarsystemen, men framför allt fram till en i större utsträckning direkt enskild äganderätt.

Reservation 1 i betänkandet uppehåller sig just vid nödvändigheten av de frågor som jag här har berört och särskilt vid frågor avseende ett spritt enskilt ägande i näringslivet. Vi konstaterar att det är angeläget att den motbjudande form av ägande som stundom kallas för cirkulärt, kvadratiskt eller korsvist och som skiljer ägandet från ansvarstagandet måste bort. Vi vill ha en alldeles öppen och tydlig förening mellan ägande och ansvarstagande. Det kan inte existera i den formen, och det säger vi också tydligt i reservationen.

Vi vill inte heller se en utveckling av det kollektivt styrda ägandet, som i det närmaste är en socialdemokratisk huvudfråga i 90-talets politik. Man vill utveckla fondsystemet för pensionssäkring och semesterfondssparande. Jag vet inte allt av de tokiga idéer som har förekommit. Vi vill alltså göra en tydlig markering mot fondsocialismen till förmån för ett enskilt och direkt ägande. Det är, som Håkan Hansson sade i samband med behandlingen av det förra betänkandet, viktigt att det enskilda ägandet ges tillfälle att växa i betydelse genom att skattesystemen utvecklas så att ett verkligt och verkningsfullt ägande blir möjligt.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 1. Det blir det enda bifallsyrkande som vi avger till de reservationer som finns fogade till betänkandet.

Anf. 173 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Fru talman! Till detta betänkande om näringspolitiska frågor har fogats ett antal reservationer. Jag kommer att i huvudsak uppehålla mig vid desamma.

Det är mycket angeläget att se till att ägar- och maktkoncentrationerna blir sådana att vi får mer enskilt inflytande över dessa. Det är alltså angeläget att få till stånd en ägar- och maktspridning. Vi måste motverka makt- och ägarkoncentration av både kollektivt och enskild slag.

Vi inom centern anser också att det är viktigt att få till stånd ett ökat

ägande genom utförsäljning av delar av olika statliga företag. Ett exempel därpå är tankarna om att kunna utförsälja delar av domänverkets innehav till förstärkning av fastigheter och förstärkning av landsbygdsutveckling på olika håll i landet.

Vi vet att många av de företag som verkar i landet har i sitt ursprung i enskilda projekt och enskilda initiativ. Det är ofta enskilda människors initiativ som har gjort att vi har fått livskraftiga företag. Det är företag som i många fall har utvecklats till stora industrier med ibland verksamhet runt om i världen.

Det kan vidare konstateras att olika hantverk är av stor vikt för tjänstesektorn. De har också stor betydelse för sysselsättningen, inte minst i glesbygd och i trakter med en struktur som inte är uppbyggd kring stora företag utan kring små enheter. Det är också viktigt att se till att dessa hantverksyrken, ofta med traditionell inriktning, får hjälp så att människor kan utbildas till dem. Därför anser vi att regeringen bör utarbeta ett åtgärdsprogram för hantverket.

Låt mig också säga några ord om det som nämns i betänkandet om Saab-Scanias projekt Saab 2000. Regeringen beviljade Saab-Scania ett villkorslån. För att få det lånet skulle man göra satsningar i Karlskrona och där bygga upp en fabrik för montering av bensinmotorer eller motorer av annat slag, vilket skulle ge 500 arbetstillfällen. Nu har det visat sig att varken Saab Automobil eller Saab-Scania orkar leva upp till det löftet. Denna satsning i Karlskrona var också en viktig del i det Blekingepaket som riksdagen tidigare har fattat beslut om.

Vi i centern tycker det är angeläget att de satsningar som utlovats i detta paket fullföljs, även om det inte blir Saab-Scania eller Saab Automobil som gör dem. Vi vet också att kontakter har tagits mellan industridepartementet, länsstyrelsen och kommunen Karlskrona i detta fall. Man arbetar nu på att få fram olika projekt som skall motsvara de satsningar som tidigare har utlovats.

Det finns all anledning för oss att bevaka detta ärende och se till att de utlovade satsningarna blir av det slag som riksdagen avsåg när den fattade beslut om Blekingepaketet.

Fru talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservation 1 och 10.

Anf. 174 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Vi är åter inne på gamla välkända debattämnen. Jag måste säga att det känns ganska meningslöst att upprepa argumenten år efter år. Uppfattning står mot uppfattning här i kammaren, och det är just ingenting som förändrats sedan förra gången.

Det finns en klar skiljelinje mellan den socialistiska och den borgerliga synen på ägandet i näringslivet. Vi i folkpartiet liberalerna har vår politiska bas i marknadsekonomin och synen på enskilt ägande. I liberalismen ligger därför också en strävan att sprida makt och inflytande.

Inom ramen för fri företagsamhet och enskild äganderätt bör det ekonomiska inflytandet fördelas till så många individer som möjligt. Ägandet av näringslivet måste spridas, inte kollektiviseras.

Socialdemokraterna vill att de rättigheter kapitalet ger skall trängas un-

dan. Ägande skall inte få ge några möjligheter att påverka, enligt socialdemokraterna.

Så vill inte vi ha det. Ett sådant synsätt hör inte hemma i en marknadsekonomi.

Det privata ägandet skall inte motarbetas utan tvärtom utvecklas och spridas till allt flera.

Vi har slagits för att anställda skall få del av vinsten genom frivilliga vinstandelssystem. Det är ett positivt sätt att sprida ägandet genom att det samtidigt stimulerar och ökar samhörighetskänslan i företaget – kort sagt skapar en vi-anda. Den anställde är delägare i företaget i stället för att stå utanför.

Det är för mig obegripligt hur socialdemokraterna, som kallar sig arbetarpartiet, kan motarbeta arbetarna så till den grad som sker just i den frågan.

En väsentlig del i att sprida ägandet är att sälja ut statliga företag. Den frågan har vi anledning att återkomma till inom kort här i kammaren i ett annat betänkande.

Fru talman! Det här betänkandet handlar ju också till en del om hantverket. Det är en bekant följetong här i kammaren. Och socialdemokraterna har ett ljumt intresse för det svenska hantverket. Det är bara att beklaga.

Vi från folkpartiet har under många år fört fram ett flertal förslag för att främja hantverksyrkena, men alla förslag avslås med s.k. vänliga skrivningar. Vänliga skrivningar kan nog verka snällt och godmodigt, men man kan inte leva på dem.

Ett antal hantverksyrken är på utdöende i landet och flera andra finns kvar i mycket sparsam utsträckning. Det går att förbättra förutsättningarna för hantverkarna och att stimulera intresset för rekryteringen till dessa yrken. Tyvärr driver socialdemokraterna bara den kända låt-gå-principen, och jag förstår att vi får leva med den så länge vi har nuvarande regering kvar.

Fru talman! Vi från folkpartiet liberalerna uttalar naturligtvis stöd för alla reservationer som vi ställt oss bakom. Jag nöjer mig emellertid med att yrka bifall till reservation nr 1.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.54 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

23 § (forts.) **Näringspolitiska frågor** (forts. NU6)

Anf. 175 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag skall precis som en del av de föregående talarna säga några ord om ägandet. Vi i vänsterpartiet har tidigare i många sammanhang uttalat oss om hur vi ser på ägandet av produktionsmedlen. Vi gjorde det senast någorlunda utförligt i anslutning till den näringspolitiska propositionen i våras. Jag skall ge en kort sammanfattning.

Vi vill ha många former av ägande – privat, kooperativt och kommunalt. Vi accepterar blandformer, och vi ser framför allt en viktig roll för det statliga och samhälleliga ägandet. Det statliga förvaltningsbolaget – som snart kommer upp igen i kammaren när det gäller regler för dess verksamhet – ser vi som ett viktigt steg att effektivisera det statliga ägandet.

Sveriges problem är knappast, som Nic Grönvall och Gudrun Norberg hävdade, att staten eller samhället äger för mycket. I själva verket är en förhållandevis liten del av den svenska industrin och de svenska produktionsmedlen statligt ägd. Det mesta är privatägt. Det privata ägandet är starkt koncentrerat. Jag kan instämma med Nic Grönvall och Gudrun Norberg i att det behövs ansträngningar för att sprida detta ägande. Det behövs en balans i ägandet i form av kollektivt ägande och statligt aktivt ägande.

När det gäller den privata koncentrationen av ägande har det varit mycket tyst från både moderater och folkpartister. När man talar om spridning av ägandet kan man säga att det i sig kan vara gott. Det är inte helt självklart. I den marxistiska traditionen av analyser av ägande har man tidigt påpekat att spridning av ägandet inte nödvändigtvis innebär en demokratisering av ägandet, utan att det i många fall har varit kopplat till en koncentration av makten på ett fåtal händer. Genom att ägandet är spritt i många små poster på många små ägare kan de stora med betydligt mindre insatser av eget kapital skaffa sig makt och kontroll över viktiga sektorer i näringslivet. Den utvecklingen har vi i mycket hög grad sett i Sverige.

Man kan inte låta bli att reagera när Gudrun Norberg i ena ögonblicket säger att hon är liberal och att marknadsekonomin skall styra, i det andra ögonblicket vill dra en lans för hantverket. En liberal inställning i sin fulla konsekvens och styrka vore i stället att inte dra någon lans över huvud taget utan låta hantverket klara sig självt om det är konkurrenskraftigt. Hon borde i stället välkomna socialdemokraternas låt-gå-politik som ett uttryck för sann liberalism.

Två av de motioner från vänsterpartiet som behandlas i det nu aktuella betänkandet handlar om ett mera aktivt och medvetet agerande från statens sida inom de viktiga branscherna står livsmedel och läkemedel/bioteknik.

När det gäller det senare området rör det sig om ett yrkande som har blivit över vid behandlingen av motioner med anledning av regeringens proposition om Volvo–Procordia-affären. Vi avvisade den affären, mycket på grund av att vi ansåg att det statliga ägandet minskade alltför mycket och att den statliga kontrollen över verksamheten därmed också minskade. När den statliga kontrollen minskar innebär det också att den demokratiska kontrollen över en sådan viktig sektor minskar.

Här anser vi givetvis fortfarande att det är angeläget med ett starkt sam-

hälleligt engagemang. Det gäller i hög grad läkemedelssektorn. Det behövs långsiktighet, uthållighet, framsynthet och en samordning med de insatser som samhället i övrigt gör inom sjukvård och folkhälsoarbetet.

Vänsterpartiet har under en följd av år efterlyst ett starkare samhälleligt engagemang inom järn- och stålindustrin. Vi har krävt att man gör satsningar på framtiden, att satsningarna samordnas och att ägarformerna ses över.

Vi ser en framtid för svensk järn- och stålindustri som motiverar sådana satsningar. Vi inser att det behövs stora investeringar. Här kan det statliga förvaltningsbolaget som har bildats göra viktiga insatser. Det finns också förutsättningar för och utfästelser om ett större engagemang från ägarnas sida.

Ändrade placeringsbestämmelser för AP-fonderna kan också medverka till att erbjuda det nödvändiga kapitaltillskottet.

Bengt Hurtig kommer senare i sitt anförande att ta upp den avgörande framtidsfrågan om hur järn- och stålindustrin skall möta välmotiverade krav på miljöanpassad och resurs- och energisnål produktionsteknik.

När det gäller statens engagemang i projektet Saab 2000 kan jag till stor del ställa upp på vad som Sven-Olof Petersson sade. Bakgrunden är väl känd, och jag tycker att den är ganska utförligt redovisad i betänkandet. Vi har nog inte sett de sista turerna ännu. Jag har inte ändrat ståndpunkt i själva sakfrågan: avtalet borde aldrig ha kommit till stånd. Men jag anser att den saken är överspelad i dag. Jag ser ingen anledning att upprepa ett överspelat krav. Däremot vill jag understryka att jag anser det ofrånkomligt att staten återkräver den del av villkorslånet som har utbetalats när allt nu tyder på att Saab inte förmår att uppfylla sina förpliktelser. Man måste också uppfylla de löften som Blekinge har fått i Blekingepaketet.

I utskottet har jag anslutit mig till ett antal välmotiverade krav i motioner från miljöpartiet. Det gäller krav på mera utförlig redovisning av de transnationella företagens verksamheter och privilegier. Det gäller behovet av lag om livscykelspecifikation. Jag tycker att det kravet är viktigt, men jag tänker inte ansluta mig till den borgerliga motivreservationen, som jag bara ser som ett försök att ta tillfället i akt att ge regeringen en knäpp på näsan.

Jag tycker också att det kan vara väl motiverat med en lag som föreskriver att miljöredovisning med bl.a. materialbalanser skall finnas med i företagens årsredovisningar och att miljöredovisningar också bör finnas med i prognoser.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna nr 5, 6 och 7.

Anf. 176 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det är uppenbart att ett sådant inlägg som Rolf L Nilsson gör nödvändiggör en replikväxling.

Vi möter nu i riksdagen och i den politiska debatten en kommunism med en delvis ny profil, en lågmäld profil som Rolf L Nilsson är en utmärkt exponent för. Han argumenterar i intellektuella termer för en uppfattning, och det skall han ha all respekt för. Jag tycker emellertid att det är viktigt att göra alldeles tydligt att det här finns olika synsätt som är ideologiskt baserade. Jag vill argumentera för att Rolf L Nilssons syn är olycklig för de många människorna.

Vårt ansvar som politiker är, som jag ser det, inte att verka för maktkon-

centrationer eller att stödja strukturer, utan vårt ansvar är att verka för en rimlig och rättvis fördelning av samhällets resurser. Därför är den grundläggande syn på äganderätten som jag och mitt parti står för att alla former av äganderätter måste få agera på lika villkor. Om de gör det kan vi acceptera olika äganderättsformer, olika ägare. Men de måste naturligtvis också agera under lika ansvar. Man kan inte ge den ena ägarformen en bättre ställning, vare sig ekonomiskt eller ansvarsmässigt, än den andra formen.

För oss är det därför möjligen nödvändigt att erkänna teorin att många små ägare urvattnar maktbilden och ger få stora ägare större styrka. Därför är det ju också viktigt att affärsverksamhet och ägande styrs av lagregler som hindrar övergrepp. På den punkten anser jag att vi i svensk lagstiftning har tillfredsställande regler. Det är viktigt att vi upprätthåller den lagregleringen och att vi rättar till de brister i denna som vi kan upptäcka.

När det gäller det statliga ägandet har riksdagen gång på gång påmint regeringen om behovet av en strategisk förklaring till varför det statliga ägandet skall finnas. Vi får aldrig den förklaringen. Med detta mitt inlägg ger jag Åke Wictorsson chansen att i sitt kommande inlägg försöka förklara denna uppseendeväckande försummelse från regeringens sida.

Anf. 177 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag instämmer i att Rolf L Nilssons inlägg kräver ett genmäle.

Rolf L Nilsson stod här för ett år sedan och diskuterade ungefär samma frågor. Då var Rolf L Nilsson kommunist. Mig veterligt har han inte bytt parti, och även om partiet har tagit bort ordet "kommunisterna" ur namnet, är Rolf L Nilsson kommunist också i dag.

En liten jämförelse mellan ekonomin i kommunistiska länder och enskilt ägande måste väl vara talande nog. Det är magstarkt av Rolf L Nilsson att stå här och tala om hur det statliga ägandet bör öka för att det skall bli ett spritt enskilt ägande. Vad har dessa planekonomier i öststaterna, som nu gjort fullständig bankrutt, gett av enskilt ägande? Vad har de enskilda fått ut? Ingenting alls!

När socialdemokraterna i ett demokratiskt land påstår att statligt företagande ger en spridning av ägandet, finns det ändå någon rimlig logik i deras synsätt, även om jag anser att också de har fel, eftersom den enskilde inte har något inflytande. I ett demokratiskt land finns ändå något litet av detta, men det finns det inte i den sortens regimer som Rolf L Nilsson talar för.

Anf. 178 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Nic Grönvall och de borgerliga partiernas agerande när det gäller ägarfrågor och maktspridning, demokrati och inflytande över ägandet får mer respekt när ni kraftfullt agerar mot koncentrationen av det privata ägandet. Det finns här en svaghet i den borgerliga argumentationen av ungefär samma slag som jag erkänner att vi inom mitt parti tidigare haft när det gäller försvaret av och övertron på ett totalt eller mycket utbrett statligt ägande och statlig planering av ekonomin in i minsta detalj. Historien har visat att denna vår inställning varit felaktig. Man kan i efterhand fråga sig

hur man kommit på så konstiga idéer, men den diskussionen kan vi väl ta någon annan gång.

Det är, som jag sade, problematiska avvägningar som måste göras när det gäller att balansera rätten till privat ägande och rätten till demokratiskt samhälleligt inflytande. I de avvägningarna gör jag och mitt parti den bedömningen att statligt ägande direkt i aktiebolagsform är viktigt. Det är någonting som kan styras genom demokratiska beslut av parlamentariskt valda ledamöter. Man må säga vad man vill om aktiebolagssystemet, men den typen av demokratiskt inflytande saknas i det här systemet.

När det gäller den strategiska motiveringen för det statliga ägandet instämmer jag i mycket av det som sägs i den näringspolitiska propositionen. Det krävs långsiktighet, det krävs balans mot den privata maktkoncentrationen, och det krävs en uthållighet. Ett statligt ägande möjliggör en spridning av förmögenhet och förmögenhetstillväxt.

Sedan är det så att mitt parti liksom Gudrun Norbergs har bytt namn. För en del år sedan kallade jag mig visserligen för kommunist, och jag gjorde det med stolthet. Det är någonting som jag ser tillbaka på med en viss förvåning. För mig räcker det nu att vara socialist, dvs. att vilja slå vakt om kollektivt ägande och ett demokratiskt inflytande på samhällets alla områden, även i det ekonomiska livet.

Anf. 179 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Även det som Rolf L Nilsson nu sade förtjänar en replik. Jag avser påståendet att statligt annat eller annat kollektivt ägande skulle garantera en ökad demokratisk styrning av ägandet. Vi vet ju alla – även Rolf L Nilsson, och det vore trevligt om han tydligt och markant ville erkänna det – att statliga företags styrelser utses av representanter för staten.

Jag vill ta ett exempel ur den mycket nära vardagen, nämligen de verksamheter i kommunerna som överförs i bolagsform. Det sker avsiktligt i syfte att styra bort medborgarnas insyn i denna kommunala verksamhet. Detta är ett mycket handfast exempel på att den stackars Rolf L Nilsson har spårat fel i sitt sökande efter det idealistiska ägandet.

Anf. 180 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Vi har inte bytt namn, Rolf L Nilsson. Vi har till namnet lagt ett ord som klargör vår ideologi. Vi har alltså försökt framhäva vår ideologi i namnet, medan Rolf L Nilssons parti numera försöker dölja sin ideologi.

När Rolf L Nilsson talar så fint om enskilt ägande, är det väldigt svårt att förstå att han inte vill stödja reservation nr 1, som vi har talat för och där vi hävdar det enskilda ägandet. Vad är det för fel, Rolf L Nilsson, att en enskild anställd får en andel i vinsten i det företag där han jobbar? Vad är det för fel i att han får känna att han är med och äger det företaget och att han får vara med och bestämma i företaget? Det får han genom bildandet av en stiftelse. Han får ett direkt inflytande, ett direkt medägande och ett direkt medbestämmande. Vad är det för fel, som Rolf L Nilson har hävdat, på den principen om enskilt ägande eller spritt ägande? Det borde innebära att han kan rösta på den reservation som talar om andel–i–vinst-systemet.

Anf. 181 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att jag sade att statligt ägande garanterar demokratiskt inflytande. Jag sade att det möjliggör detta. Vi har efterlyst ett mer aktivt engagerat statligt och samhälleligt ägande i vår argumentation. Vi hoppas att den form för organisering av ägandet som förvaltningsbolaget innebär, och som finns uttryckt som regeringens vilja i den näringspolitiska propositionen, är ett stort steg på väg mot ett mer aktivt ansvarskännande statligt ägande. Det finns alltför många exempel på dåligt statligt ägande.

När det gäller kommunernas överförande av verksamheter i bolagsform, får man snarast se det som en nödlösning. Kommunerna tvingas till denna nödlösning och får offra en del av den direkta demokratiska kontrollen via fullmäktige för att kunna agera på någorlunda likvärdiga villkor med de privata aktiebolagens verksamhetsformer.

Slutligen vill jag säga till Gudrun Norberg att när det gäller vinstdelningssystemet har vi anvisat andra vägar till inflytande. Vi har talat om löntagarfonder som ett sätt att stärka det direkta inflytandet för de anställda och som ett sätt för dem att skaffa sig makt över de egna företagen.

Anf. 182 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har också åtskilliga och bestämda åsikter om ägandet. Vi har ett par reservationer i detta betänkande som berör det.

Vi har reservation nr 4 som gäller de transnationella företagen. Vi betraktar de transnationella företagen som risker när det gäller miljön och kanske även när det gäller social miljö och risker för social dumping osv. Detta blir den direkta följden av den här typen av företag.

Vi har även reservation nr 2, där vi tar upp aktiebolagen. Nic Grönvall sade för en stund sedan att man vill ha lika ansvar för allt ägande. Jag är inte riktigt säker på att det är vår uppfattning. Vi tror nog att ägande av naturresurser medför ett större ansvar än ägande av andra tillgångar. Därför är vi angelägna om att ägandet av naturresurser om möjligt skall vara småskaligt. Vi vill ha många ägare. Vi tror att det är en bättre garanti när det gäller jordbruk, skogsbruk osv. för att maktmissbruk när det gäller miljö och naturresurser skall minimeras.

När det gäller aktiebolag efterlyser vi i reservation nr 2 en utredning om hur man på ett starkare sätt skall kunna koppla ansvaret för ägandet i aktiebolagsform till ägandet. Jag instämmer livligt med Nic Grönvall om att vi efterlyser, och bör efterlysa, en strategisk förklaring till hur regeringen ser på ägandet, på bolagsformen och i synnerhet naturligtvis på det statliga ägandet.

Jag tror att det är i fyra motioner hittills som jag har skrivit ungefär samma sak, och hittills har ingenting hänt. Vi kommer naturligtvis att fortsätta att efterlysa en strategisk förklaring. Vi har även i det här sammanhanget tagit upp den övertro på marknadskrafternas betydelse som ligger däri, att man totalt tycks ha glömt bort vad naturliga monopol innebär och bör kräva i ett samhälle. Vi tror att detta kan leda till olyckor på sikt. Jag skall inte uppehålla mig längre vid de här frågorna.

Gudrun Norberg har ju inte upptäckt något nytt i detta betänkande. Hon har inte upptäckt att 9 av de 21 reservationerna handlar om miljö- och resurs-

frågor. Jag är inte överraskad. Liberalerna tror att miljöfrågorna är något speciellt, förmodligen något som skall hanteras i jordbruksutskottet. Jag vill upplysa Gudrun Norberg om att vi miljöpartister är övertygade om att miljö-, resurs- och solidaritetsfrågor har samband med praktiskt taget varje samhällsområde, men alldeles speciellt med näringslivsfrågorna. Frågorna om livscykelspecifikation, produktkoncession och företagens miljöredovisning har t.ex., såvitt jag vet, aldrig tidigare debatterats i denna kammare.

Detta betänkande och denna debatt är ett typexempel på hur socialdemokratin i handling uttalar sitt förakt för riksdagen och därigenom urholkar demokratin och riksdagens betydelse. Att utskottsmajoritetens företrädare anser det vara till fyllest att ägna fem minuters debattinlägg för att behandla alla de motioner som tas upp i betänkandet är ett av hundratals bevis på socialdemokratins förakt för sakargument och för riksdagens betydelse. Jag respekterar Åke Wictorsson personligen, men jag har inte den ringaste respekt för den odemokratiska praxis som han därigenom företräder.

Demokrati bygger nämligen på dialog och respekt för sakargument. I utskotten förekommer ingen dialog, och där diskuteras nästan aldrig sakargument. Man inser lätt vad som förekommer här i kammaren när utskottsmajoriteten föreslår avslag på samtliga 38 motionsyrkanden som behandlas i betänkandet och utskottets företrädare anser det vara värt att ägna fem minuter till att bemöta samtliga dessa yrkanden. Då är det något fel.

Jag har i tidigare debatter här i kammaren kring näringsutskottets betänkanden funnit att utskottsföreträdaren uppenbarligen inte har läst de motioner han yrkar avslag på. Jag vill understryka att jag betraktar demokrati som en omistlig del i samhället. Jag vill särskilt framhålla att det inte är de starka i samhället som främst behöver demokrati, utan de svaga. Det borde socialdemokratin betänka. Demokratin i Sverige är endast 49 år gammal. Dess värre finns mycket som tyder på, inte minst den planerade EG-anslutningen, att demokratin är under avveckling.

Jag vill fråga Åke Wictorsson om han över huvud taget har läst de motioner han yrkar avslag på.

Jag vill speciellt uppehålla mig vid två motioner som jag själv står som undertecknare av. De har sedermera fått hela miljöpartiets stöd. Det gäller motionerna 1988/89:N248, som för övrigt av obegripliga skäl behandlas först nästan två år efter det att den avgivits, och en likalydande motion 1989/90:N326 om livscykelspecifikation. Texten till dessa motioner skrev jag 1975 medan jag ännu var teknisk direktör vid STAL-LAVAL Turbin AB. Anledningen till att jag vill uppehålla mig vid dessa motioner är att dessa grundtankar är så gamla och har framförts så länge i den offentliga debatten att de kanske borde ha lett till någonting. Redan 1977 framfördes tankarna i en motion till riksdagen. Jag har själv sett till att de har diskuterats inom Ingenjörsvetenskapsakademien och andra fora. Tankarna borde dessutom vara självklara för var och en som är intresserad av att hushålla med energi och naturresurser.

Grundtanken är helt enkelt: tänk efter före. Vad innebär det ur miljö- och resurssynpunkt att producera, sälja, bruka och skrota en produkt som kräver naturresurser och påverkar sin omgivning – både människor och natur? Alla vet, eller borde i varje fall veta, att det inte är fabrikerna som är huvudpro-

blemet när det gäller miljö och resurser. Huvudproblemet är vad fabrikerna tillverkar, och därför är det verkligt intressanta vad som sker under hela produktens livscykel. Och det är en skandal att det över huvud taget i samhället inte finns någon som är ansvarig för att tänka igenom hela livscykeln för en viss produkt, från råvara till skrotning.

Att inget annat parti har anslutit sig till dessa motioner blir för mig ett entydigt bevis, bland många andra, på att det bara finns ett miljöparti i riksdagen och att allt annat tal är munväder. När det kommer till beslutssituationen, röstar man systematiskt ned praktiskt taget varje förslag som skulle förändra samhället i en miljövänlig riktning.

Men nog har väl ändå riksdagen fattat några miljövänliga beslut? Jo visst, men först sedan man utsatts för press från en miljömedveten opinion. Ett miljöparti har faktiskt en plikt att tänka efter före. Det har jag inte sett många exempel på i detta hus. Däremot har jag sett otaliga exempel på hur man bromsar förslag som skulle leda till miljö- och resurshushållning. Exemplen är flera bara från de beslut som fattades i kammaren i dag. Beslutet om flygbränsle i trafikutskottets betänkande är ett typexempel.

Som gammal konstruktör vet jag att det inte finns ett enda företag som konstruerar tyngre utrustningar som i sitt konstruktionsarbete systematiskt beaktar skrotning och återvinning.

En sådan självklarhet som att man vid skrotning av kylskåp skulle ta hand om kylskåpets innehåll av freon, vilket jag framförde när jag första gången skrev om livscykelspecifikationen år 1975, är fortfarande inte genomförd mer än på prov på något enstaka håll. Därför finns förslaget fortfarande med i oförändrat skick, precis som jag skrev det 1975.

Nu föreställer sig kanske någon att en livscykelspecifikation skulle vara något väldigt krångligt, avancerat och dyrbart. Det är det inte. Vad den skall omfatta står att läsa i motionen och sammanfattningsvis även i betänkandet. Det mesta borde producenten veta redan i dag, det är bara att sätta ned det på papperet. Dock kommer sannolikt skrotningsspecifikationen, som är en del av livscykelspecifikationen, att leda till en del bekymmer för producenten när han skall tala om hur man skall kunna återvinna materialet i produkten. Producenten kommer kanske då att finna att produkten är svår att skrota och återvinna på grund av att han har blandat material på ett oklokt sätt. Ibland blir det sannolikt omöjligt.

Jag glömmer sent den livscykelspecifikation, eller försök till en sådan, som Götaverken i ett föredrag på IVA presenterade en gång för 15 år sedan för en stor tankbåt. Under båtens livstid förbrukar den 80 000 kg koppar, som svårligen kunde återvinnas, eftersom det var koppar i bottenfärgen som hela tiden avgavs till havet. Men blotta upplysningen om det förhållandet i en livscykelspecifikation skulle kanske kunna ge en eller annan tankeställare. Man skulle kunna fundera över om det är rätt sorts bottenfärg, om det finns några alternativ eller om det är bra att göra av med 80 ton koppar och hälla ut det i havet.

Att utarbeta en livscykelspecifikation för en viss vara är knappast kostsammare än att skriva bruksanvisning, varudeklaration och garantibestämmelser. En lagstiftning om livscykelspecifikation borde vara ganska enkel att åstadkomma. Däremot är det definitivt fel att starta från bakändan, som det

antyds i utskottets text. Utskottet talar om de förslag som föreligger när det gäller omhändertagandet av sopor och avfall.

Det är i och för sig bra att man har börjat intressera sig för sopor och avfall. Miljöpartiet har sedan partiet bildades i många kommunala sammanhang slagits hårt för att komma i gång med sopsortering. Vi tror att vi har en stor del i den framgång som vi nu börjar nå i Sverige på den fronten.

Men vill vi ha ett miljötänkande på bred front, måste vi börja med att tänka igenom processen från starten och inte från slutet. Detta har uppenbarligen varken utskottet eller regeringen fattat. I varje fall kan det inte utläsas av utskottets ställningstagande.

I dag är de stora miljöproblemen ingalunda koncentrerade till industrin. Vi vanliga människor som åker bil, köper hushållskapitalvaror och använder diverse kemikalier och andra produkter är huvudansvariga för miljöproblemen.

Den andra reservation som jag särskilt vill beröra är nr 18, om produktkoncession. Den går betydligt längre än kravet på livscykelspecifikation, men den förutsätter livscykelspecifikationen. Grundtanken är att det ingalunda är självklart att en producent skall få sätta i gång och producera en vara vilken som helst i stor skala. Eftersom produkterna har väl så stor miljö- och resurspåverkan som tillverkningen av produkten, skall det krävas koncession icke bara för tillverkningsprocessen, vilket i dag ofta är fallet, utan också för tillverkningen av energi- och resurskrävande produkter. Deras miljöeffekter skall granskas lika ingående som en fabriks miljöeffekter.

Det kan ju som exempel nämnas att en bil förbrukar sex à sju gånger så mycket energi i användning under sin livstid som den energi som förbrukas vid bilens tillverkning. Skall vi över huvud taget ta vårt miljöansvar på allvar, måste vi börja tänka efter före. I praktiken har samhället på vissa punkter börjat – det skall medges – men det behöver ske mycket mer. Kravet på katalytisk avgasrening eller avgasrening över huvud taget på nya bilar är ju ett typiskt koncessionskrav. En produkt som strider mot de av staten uppställda kraven får ej saluföras.

Så kan jag fortsätta min uppräkning av hur utskottet systematiskt struntat i miljö- och resursfrågorna. Inte ens ett tillkännagivande att det vore önskvärt att företagen skulle anmodas att frivilligt utarbeta en miljöredovisning i samband med sina årsredovisningar anser sig utskottet kunna tillstyrka.

Och naturligtvis anser utskottet det orimligt att utreda om det är möjligt att ålägga svenska företag som arbetar i andra länder att ta lika stor hänsyn till miljön som de är skyldiga att göra i Sverige. STORA har ju i Kanada och Portugal visat skräckinjagande exempel på hur man i de länderna använder en praxis som skulle vara helt orimlig i Sverige.

När det gäller Saab-Scanias projekt Saab 2000, är det bara att konstatera att det gick med detta projekt precis som vi från miljöpartiet förutsatte, det vill säga att Saab-Scanias regionalpolitiska löften skulle spricka. Detta har redan Sven-Olof Petersson berört.

Som bekant använder man dessutom i dagarna JAS som argument när det gäller projektet Saab 2000, dvs. utan JAS ingen civil flyplanstillverkning. Det vore på tiden att de som talar om marknadsekonomi lät den gälla i prak-

tiken även för storföretag. Ett uttalande från riksdagen om att statens inblandning i projekt Saab 2000 var ett misstag, hade varit på sin plats.

Herr talman! Jag har talat rätt så länge, men jag anser att det är vår skyldighet att ta vår demokratiska uppgift på allvar. Det sätt på vilket utskottet har behandlat föreliggande motioner vill jag beteckna som slarvfel.

Anf. 183 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det som är grundläggande i de miljöpolitiska inläggen här i kammaren och som var mycket tydligt i Lars Norbergs inlägg, är föreställningen om monopol. Man inbillar sig att miljöpartiet skulle representera något slags unik företeelse i mänskligheten, som nu driver hela mänskligheten framför sig som ett slags ångerköpt fårahjord.

Det är naturligtvis inte så. Alla partier, inkl. moderata samlingspartiet, lever mycket tydligt i den föreställningen att miljöfrågan är vår samtids största politiska fråga, som ingen kan vika från.

Det gäller att finna de metoder som gör det möjligt för oss att angripa miljöfrågan i alla dess tusende aspekter, så att vi kan uppnå ett verkligt miljöpolitiskt mål och inte stå och tala lösligt om drömmar och annat – och allra minst göra gällande något slags monopol i frågan.

Vi har många gånger från moderat håll framhållit ägandet såsom en grundval för en god miljöpolitik. Det ansvar som en ägare visar kan inte kompenseras med lagregler och annat. Jag delar därför i princip Lars Norbergs tankar om att ett småskaligt ägande är en utmärkt grundval för en god resursförvaltning. Detta är en verklig grundval i moderata samlingspartiets miljösyn, och vare därmed nog sagt om detta. Med detta kan man konstatera att de storskaliga ägarna de kollektiva systemen som ägare – sannerligen inte nödvändigtvis – goda miljöförvaltare.

Låt mig sedan med hänsyn till den korta tidsrymd som tillmäts oss i repliker gå direkt över på det intressanta inlägget om livscykelspecifikation. Det är synd att Lars Norberg inte har tänkt vidare sedan år 1975. Det har trots allt gått femton år sedan han skrev sin text. Han var då verksam inom kärnkraftsindustrin, som är en av de industrier som på stort allvar ägnat sig åt livscykelsfrågan. Det finns alltså i kärnkraftsekonomin inbyggt ett hänsynstagande till de kvarvarande rester av verksamheten som är oundgängliga.

Jag vill till sist, för att möjligen återkomma i en kommande replik, nämna att det i offshore-industrin ingår såsom ett mycket och kostnadskrävande element att man från offshore-företagens sida måste se till att havet återställs i samma skick som det var när offshore-projektet startades.

Anf. 184 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att göra det jag försummade i mitt förra inlägg, nämligen yrka bifall till reservationerna 8, 14, 16, 18, 20 och 21.

Herr talman! Nic Grönvall säger att miljöpartiet vill ha monopol på miljöfrågorna. Det vill vi verkligen inte. Men tyvärr förefaller det som att vi i alltför stor utsträckning får detta, eftersom de reella miljövänliga förslagen, dvs. de åtgärder som vi föreslår, regelbundet blir avvisade av majoriteten. Jag nämnde som exempel ett beslut om flygbensin som fattades tidigare här i dag.

Miljöpartiet anser att det är fullkomligt horribelt att flygbensin skall vara obeskattad. Flyget är det mest energislösande och energiförbrukande fortskaffningsmedlet med de största utsläppen per passagerarkilometer. Där har man ett helt obeskattat bränsle under det att andra transportsätt har betydligt högre skatter. Att denna miljöaspekt inte har kunnat beaktas av riksdagen är något som jag tycker är ganska fantastiskt.

Man har sedan funnit att detta med en livscykelspecifikation inte är något som man skulle kunna ställa sig bakom. Enbart en uppmaning från statens sida att företagen skall komma med en frivillig miljöredovisning anser man tydligen är ett alltför långtgående miljökrav. Jag måste tyvärr säga, Nic Grönvall, att det finns förfärande många tecken på att miljöpartiet har en alldeles för stor monopolställning när det gäller att komma med förslag i miljövänlig riktning.

Beträffande livscykelspecifikationer över huvud taget måste jag beklagligtvis säga att jag inte känner till några sådana detaljer när det gäller offshore-industrin. Däremot förstår jag väl vad Nic Grönvall syftar i fråga om kärnkraftverken, där man faktiskt har ett visst tänkande när det gäller i varje fall skrotningen av verken, dvs. hur man skall gå till väga. Det stora bekymret är sedan de cirka hundra tusen år under vilka man har ett avfall som man skall ta ansvar för. Vi ifrågasätter att man över huvud taget kan göra detta.

Anf. 185 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Om det nu kan trösta herr Norberg, vill jag meddela honom att jag har anmält mig för en taletid av femton minuter. Kammarkansliet har i förteckningen på talarlistan förvandlat detta till fem minuter. Efter att ha hört herr Norbergs inlägg hoppas jag att jag skall kunna hålla ett inlägg som är kortare än dessa femton minuter.

Svensk industri och svenskt näringsliv har utvecklats mycket framgångsrikt i en blandekonomi. Vi har olika ägarkategorier – stat, kommuner, kooperation och privata ägare – som konkurrerar och har konkurrerat men som också samverkar. I takt med att ägarkoncentrationen och utflyttning av verksamheter till utlandet tilltagit har intresset för äganderättsfrågorna ökat. Den maktkoncentration som skett inom det privata näringslivet har bidragit till detta och inte minst till att begränsningar i äganderätten har utvecklats i form av graderad rösträtt och korsvist ägande, där företagsledningarna i stor utsträckning har avskaffat ägarinflytandet.

Som redan har framhållits behandlas i näringsutskottets betänkande ett par motioner vari folkpartiet och moderaterna tagit upp dessa frågor. Man pekar på de olika olägenheter som finns i det nuvarande systemet. När det gäller de privata verksamheterna utgår man ifrån att det skall ske en självsanering, och man förordar att vi i Sverige skall införa samma typ av regler som i EG när det gäller hur maktförhållandena skall utvecklas inom företagen. Man kräver vidare att de statliga företagen skall utförsäljas.

Dessa problem har behandlats i ägandeutredningen, vars förslag för närvarande övervägs av regeringen. Ett led i detta beredningsarbete är att en utredning har tillsatts för att se över aktiebolagslagen, bl.a. med hänsyn till de förändringar som kan bli aktuella med utgångspunkt i det europeiska in-

tegrationsarbetet och de krav på minoritetsskydd och annat som har aktualiserats. Detta arbete skall vara färdigt senast i december år 1992.

Utskottsmajoriteten anser liksom ägarutredningen att det är viktigt att näringslivets riskkapitalkällor uppvisar variation när det gäller kompetens, placering, tidshorisont och riskbenägenhet.

Det är inte alls säkert att en ökad ägarspridning leder till en ökad maktspridning inom näringslivet. Det finns tvärtom många erfarenheter som pekar på att en ägarspridning på ett stort antal små aktieägare ökar möjligheterna för koncentrerade ägargrupper att ta makten även vid ett relativt lågt aktieinnehav. Detta beror på svårigheterna att organisera de mindre aktieägarna, vilkas huvudintresse är förräntning av sin kapitalinvestering och inte i första hand att utöva makt i företaget. Ett exempel på detta är aktiefonderna, vilka i realiteten har inneburit en utomordentligt stark maktkoncentration till några få storbanker.

Mot den här bakgrunden är det självklart att vi i arbetarpartiet socialdemokraterna slår vakt om det offentliga och kollektiva ägandet som ett betydelsefullt komplement till det privata ägandet. Det ägandet ger möjlighet till ett demokratiskt inflytande över de processer som styr maktutövande i de aktuella företagen, samtidigt som även de ägarformerna får del av den värdeutveckling som sker i de företagen, som ett resultat av ett sparande som sker också inom den delen av näringslivet. Med den internationalisering av ägandet som går som en löpeld över näringslivet är det här också ett sätt att garantera att svenskt inflytande i de företagen består även i framtiden.

Med detta, herr talman, anser jag att jag har kommenterat delar av Nic Grönvalls och Gudrun Norbergs anföranden. Eftersom Nic Grönvall gjorde en direkt hänvisning på den här punkten skulle jag möjligen kunna komplettera det med att säga att jag inte ser någon nackdel i att vi utvecklar argumenteringen och utvecklar de grundregler som skall gälla för det statliga företagandet. Jag tror tvärtom att den debatt som pågår och som kommer att intensifieras kommer att hjälpa till i det avseendet.

Sven-Olof Petersson hänvisade till att det enskilda ägandet har byggt upp ett antal stora företag. Det är helt riktigt, men vi skall i det här sammanhanget inte glömma bort att en hel del av de stora företagen har varit beroende av statliga och samhälleliga insatser, utan vilka deras framgång på världsmarknaden inte hade varit av den omfattning som den är.

Ett av de bästa exemplen på det är Ericssonkoncernen, vars framgångar i mycket stor utsträckning återfaller på ett samarbete mellan Ericsson och televerket, och när det gäller den senaste satsningen – på mobiltelefoner – bygger på ett utvecklat kreditstöd från den statliga banksfären. Det finns flera företag av den typen, med ett intimt samspel. På den motsatta sidan har vi ett litet statligt företag, rymdbolaget, som trots allt betyder ganska mycket när det gäller att utveckla högteknologisk industri på det området.

Det är litet förvånande att Sven-Olof Petersson glömde bort en mycket viktig bit av det svenska näringslivet, nämligen lantbrukskooperationen och skogsägarkooperationen, där man i kollektiva former – sådana betraktas om jag har förstått det rätt som osunda i den reservation som Sven-Olof Petersson står bakom – har utvecklat en ganska stark företagssektor, som enligt

min mening också ger möjlighet till insyn och demokratisk kontroll från lantbrukskooperationens sida.

När det gäller konstaterandena om utvecklingen av Saab-Scanias satsningar och de förhandlingar som sker beträffande de projekt som skulle komma till stånd i Blekinge vill jag bara instämma i förhoppningen att projekten skall gå att realisera på ett för alla parter bra sätt.

Gudrun Norberg var uppgiven inför tanken att år efter år hantera de här frågorna. Jag skulle vilja säga till Gudrun Norberg: Förfäras ej, du lilla hop! En vacker dag kan även ni på oppositionssidan sitta med regeringsansvar. Det kan möjligen ge litet andra perspektiv när det gäller frågor om stöd av olika slag, speciellt om man har ambitionen att inför den planerade EG-anslutningen pruta ned det samhällelliga skattetrycket med 30–40 miljarder.

När det gäller hantverket har jag i tidigare sammanhang klart deklarerat en starkt positiv inställning. Jag är övertygad om att det, med den utveckling som näringslivet kommer att få i framtiden, kommer att bli angeläget att utveckla hantverket på olika områden. Här finns ett centralt hantverksråd som har en angelägen uppgift.

Så till Lars Norberg. Jag utgår från att jag hörde fel när jag uppfattade det så att Lars Norberg sade att demokratin i Sverige bara har funnits i 49 år. Även med den mest formalistiska inställning kommer jag i varje fall upp till 69 år. Miljöpartiet har funnits i Sveriges riksdag i två år och är inne på det tredje. Det är förvånansvärt, Lars Norberg, att utvecklingen i Sverige ändå har gått så bra och att vi har lyckats uträtta så mycket, trots att miljöpartiet inte varit med förrän under de senaste två och ett halvt åren.

Jag tycker att Lars Norberg skulle vara något ödmjuk när han recenserar tidigare generationers politiker. Det är ganska länge sedan de första miljöskyddslagarna antogs i Sveriges riksdag. Jag var inte med på den tiden, och ingen annan här i kammaren heller. De första miljölagarna antogs år 1912 och har successivt följts upp. Sedan är det riktigt att vi under utvecklingens gång har blivit alltmer medvetna om miljöproblemen och att vi därför har haft anledning att undan för undan skärpa vår politik och ta itu med miljöproblemen med andra metoder – det skall jag inte på något sätt bestrida.

De frågor som miljöpartiet aktualiserar i sina reservationer övervägs i regeringen inför den miljöpolitiska proposition som kommer till våren. Då får Lars Norberg möjlighet att granska i vilken utsträckning miljöpartiets synpunkter har beaktats.

Det hjälper inte att man kritiserar näringsutskottet för en något försiktig inställning när det gäller miljöfrågorna. Jag kan hålla med om att miljöfrågorna slår igenom på de flesta områden i politiken. Men i riksdagsarbetet är det faktiskt så att miljöfrågorna handläggs av jordbruksutskottet ända tills vi ändrar på riksdagsordningen på den punkten. Vi får försöka att någorlunda anpassa våra aktiviteter till de krav riksdagsordningen ställer på det här området.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på reservationerna i näringsutskottets betänkande nr 6.

Anf. 186 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Aktiebolagslagstiftningen skall anpassas till EG, sade Åke Wictorsson. Att det är socialdemokratins målsättning tror jag gärna. Han

talade om det demokratiska inflytandet i företagen. Vi har efterlyst ett ökat ansvar för ägarna i aktiebolagen. Det har Åke Wictorsson över huvud taget inte svarat på, och det har inte heller utskottet kommenterat i sitt betänkande.

Sedan sade Åke Wictorsson att utvecklingen i Sverige varit så lyckosam. Det har den, tack vare ökad skicklighet hos svenska folket – tekniskt och på andra sätt – men dess värre också på grund av ett utnyttjande av och en rovdrift på naturresurser. "Rovdrift" kanske är ett starkt ord, men i varje fall är det klart att naturresurser successivt har förtärts. Vi kan se på bilden nere i bankhallen hur arbetarna – i Kiruna, förmodar jag att det var – gick med sina trallor i dagbrott och hämtade upp malmen. Numera finns malmen på 700-metersnivån, tror jag. Det visar att det sedan 1912 har skett en betydande förtäring av naturens resurser i vår största och rikaste järngruva. Det har bidragit till det s.k. svenska välståndet, men tyvärr måste vi ju också medge att det är en engångsföreteelse. Man kan inte göra om det tricket.

Det har funnits miljölagar sedan 1912. Tyvärr har miljön trots dessa lagar, Åke Wictorsson, blivit sämre och sämre. Och vi har aldrig haft så många försurade sjöar och så mycket skadad skog som vi har i dag. Vi har aldrig haft ett så uselt tillstånd av vare sig österhav eller västerhav som vi har i dag. Jag tror alltså att det finns goda skäl till att riksdagen skall ligga litet före. Och det skulle inte skada om riksdagen någon gång fick utskottets nådiga tillstånd att ligga litet före regeringen.

Anf. 187 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! När Åke Wictorsson nu har hunnit till sin bänk kan jag stå kvar i min bänk och ge min replik. Jag vill vända mig mot en enda sak i hans inlägg, nämligen diskussionen kring det statliga ägandet. Jag efterlyste ett besked – det är inte säkert att Åke Wictorsson är kapabel att ge det, men erkänn i så fall det – om vad den statliga strategin med ägandet av rörelsedrivande företag är. Riksdagen har ju i flera upplagor beordrat regeringen att ge uttryck för sitt principiella ståndpunktstagande till denna strategi och aldrig fått ett svar på frågan. Det vore ju värdefullt att höra socialdemokraternas företrädare i denna debatt förklara antingen att de inte avser att göra det eller varför de inte har gjort det.

Det som utgjorde grunden för Åke Wictorssons argumentation, till stöd för det kollektiva och framför allt det statliga ägandet och möjligen det kommunala, var ju att man skulle uppnå en konkurrens i fråga om ägandet. Jag vill gärna att Åke Wictorsson utvecklar denna tes. Vad är det som tillförs samhällslivet av konkurrens när det gäller ägandet där den ena ägaren disponerar över statliga skattemedel, och de andra ägarna får spara ihop sina pengar via beskattade inkomster eller företagsvinster? Det är ju en oerhört sned situation där den ena gruppen av företag gynnas. Man måste ju fråga: Vad är det som gör att staten skall äga ett stort fastighetsinnehav på Norra älvstranden i Göteborg? Vad är det som gör att staten skall äga Sveriges största rörledningsfirma? Vad är det som gör att staten skall driva en konfektyrrörelse? Vad är det som gör att staten skall äga hotell eller sälja livsmedel? Det är de frågor som vi behöver ha svar på för att begripa varför staten skall

disponera över statliga resurser, skattemedel, för att konkurrera med andras pengar.

Anf. 188 SVEN-OLOF PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är glädjande att vi delar uppfattningen att det är de enskilda initiativen och det enskilda företagandet som har byggt upp många av de stora, och framför allt många av de små, livskraftiga företagen som vi har runt om i det här landet och som svarar för den välfärd som vi har. Men ett enskilt och decentraliserat ägande ger också möjlighet till ett direkt inflytande över det ägda. Man behöver då inte heller gå vägen via ombud, en väg som i många fall har visat sig svår och ibland även helt oframkomlig när det gäller för den enskilde att få ett inflytande. Det är därför som vi vill slå vakt om och öka det enskilda ägandet och se till att maktkoncentration upphör, detta oavsett om denna koncentration är av enskilt slag eller av kollektivt slag.

Kooperation, både producent- och konsumentkooperation, bygger på principen en medlem – en röst. Det betyder att alla ägare har ett lika värde och givetvis också lika inflytande. Det handlar alltså om enskilda, men i god kooperativ samverkan. Tyvärr har kooperationen i företagsform kommit litet grand i skymundan. Man borde ägna mer tid till att utveckla den och se till att den får ett bättre läge på marknaden. Det är också med tanke på grundprincipen en medlem – en röst som vi anser att det är så angeläget att slå vakt om den kooperativa tanken och det kooperativa företagandet.

Dessutom vill jag säga att det låter på alla talare här i dag som om de vill se till att de problem som finns i Blekinge – ett Blekingepaket har ju blivit enföljd av Saab-Scanias och Saab Automobiles avhopp från den gjorda uppgörelsen – blir lösta. Jag ser det som en styrka i det fortsatta arbetet att slå vakt om den sydöstra delen av landet och att skapa förutsättningar för en livskraftig framtid även i den delen av vårt land.

Anf. 189 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag måste också något få kommentera det samhälleliga ägandet. Åke Wictorsson säger att offentligt ägande är ett betydelsefullt komplement till det privata ägandet. Nej, Åke Wictorsson, jag kan inte förstå att det är det. Jag är ledsen att jag återigen måste peka på andra länder som har haft ännu mer av statligt ägande, som har haft enbart statligt ägande. Hur betydelsefullt har det varit i positiv riktning? Det har inte alls varit betydelsefullt i positiv riktning. Tvärtom har det varit betydelsefullt enbart i negativ riktning.

Nu har vi en industriminister som vill öka det statliga ägandet ytterligare. Han går precis tvärtemot den trend som finns och som går ut på att man försöker att mer och mer privatisera, eftersom man ser att det innebär den dynamik och den utveckling som behövs. Då är det bättre att göra som Åke Wictorsson sade, nämligen att bearbeta de avarter som finns inom det privata ägandet. Där är vi helt överens. Det korsvisa ägandet behöver motarbetas och även röstvärdesdifferentieringen. Läs folkpartimotionerna! Vi talar där i samma riktning. Jag tror att vi har samma uppfattning om att man behö-

ver komma till rätta med dessa saker för att sprida ägandet mer. Men tyvärr har regeringen hittills valt att ligga lågt.

Åke Wictorsson hade ingen kommentar till det som jag sade om socialdemokraternas motstånd mot spritt ägande genom vinstandelssystem. Hur kan socialdemokraterna vilja försvåra den formen av spritt och enskilt ägande och inflytande i företagen? Varför försöker socialdemokraterna inte att underlätta och stimulera det i stället för att motarbeta det?

Anf. 190 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Det låter kanske litet paradoxalt för Lars Norberg när jag konstaterar att ett utvecklat miljömedvetande och en utpräglad hantering av olika frågor ur miljösynpunkt faktiskt förutsätter att man har uppnått en viss standardutveckling. Det är först då som människor är beredda att diskutera dessa miljökrav. Om människor befinner sig på gränsen mellan att över huvud taget klara sin existens är det inte så lätt att föra dessa resonemang om miljöskydd. Detta upplever vi i andra delar av världen i dag. Det kan ju vara en förklaring till att man i början av 1900-talet inte lyckades klara alla de miljökrav som miljöpartiet i dag för fram i Sveriges riksdag.

Lars Norberg tog upp frågan om produktkoncession och bilen. En utveckling av Lars Norbergs resonemang om produktkoncession måste såvitt jag förstår innebära att man helt enkelt förbjuder bilen i dagens samhälle. Jag vill ställa en fråga: Vad är praktisk politik i ett sådant konstaterande?

Nic Grönvall sade att riksdagen aldrig har fått ett svar på frågan om strategin bakom ägandet när det gäller statliga företag. Jag vill påstå att riksdagen vid varje tillfälle då den har haft att pröva frågan om det statliga ägandet i de olika företagen har fått en klar motivering till och beskrivning av varför just det företaget skall vara statligt. Till yttermera visso får riksdagen varje år en redovisning av utvecklingen i de statliga företagen. Där kan man företag efter företag följa vad som har hänt och självfallet också aktualisera de krav på förändringar av verksamheten som man vill väcka. Det är en form av det demokratiska inflytande som jag har talat om i den statliga företagssektorn.

När det gäller rörelsedrivande företag finns det ett flertal skäl till att det kan vara aktuellt med statligt företag. Det kan vara en monopolsituation och en naturtillgångsfråga. Kom ihåg, Nic Grönvall, att ett av de första statliga företagen i Sverige kom till med anledning av högerns förslag 1907, då man började förstatliga LKAB och malmtillgångarna i Norrbotten. Det var inget dåligt ställningstagande, utan vittnade om en framsynthet.

Till sist, Gudrun Norberg, om vinstandelarna: Vi är positiva till vinstandelar och inte negativa. Vi är negativa till speciella förmåner, till att man delar ut ersättningar i företagen i form av vinstandelar i stället för i form av lön.

Anf. 191 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Först skall jag ge Åke Wictorsson rätt. Jag räknade fel när jag sade att det hade varit 49 år av demokrati i Sverige. Det skall mycket riktigt vara 69 år. Det var 1921 som vi fick lika rösträtt för samtliga vuxna medborgare här i landet, både män och kvinnor.

Sedan säger Åke Wictorsson att miljöfrågorna hör hemma i andra utskott.

Vi har alltså nio reservationer till detta betänkande som handlar om frågor som har alldeles klart samband med miljö och resurser. Jag vidhåller att miljöfrågorna i vid bemärkelse och resurs- och solidaritetsfrågorna skall kopplas ihop och hör hemma i samtliga utskott i detta hus.

Beträffande standardutvecklingen har man inte klarat alla krav sedan 1912. Den väsentliga miljöförstöringen har skett efter andra världskriget. Det är då som de verkliga hoten har kommit när folk har börjat få en snabbt stigande standard. Det är från den tidpunkten som Östersjön har atrofierats och försmutsats, liksom Kattegatt. Det är från den tidpunkten som försurningen av sjöarna och skogsmarkerna, ja, all mark, har satt i gång på allvar.

Åke Wictorsson frågar mig om jag vill förbjuda bilarna i dagens samhälle. Jag kan inte se att jag skulle ha sagt något, varken i reservationerna eller i debatten, som innebär att miljöpartiet skulle vilja förbjuda bilar i dagens samhälle. Möjligen kunde Åke Wictorsson antyda att jag ville förbjuda flyget, för det har jag faktiskt talat om i dag. Jag tycker att det är en skandal att flyget betalar ett bränslepris som är en bråkdel av vad bilisterna betalar.

Jag förstår inte varifrån Åke Wictorsson har fått detta. Jag har sagt att krav när det gäller avgasnormerna på bilarna är ett exempel på den typ av krav som skall vägas in i samband med produktkoncession för biltillverkarna. Enligt min uppfattning skall det ställas högre krav än beträffande avgaser. Bl.a. när det gäller energiförbrukningen är det dags att ställa krav på bilindustrin. Det har vi diskuterat tidigare i denna kammare.

Anf. 192 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Åke Wictorssons inlägg om det statliga ägandet var egentligen bara en avklädd redovisning av att det inte finns någon statlig strategi för att äga företag. Åke Wictorsson förmådde sig till att åberopa två skäl. Det kunde vara en monopolsituation, och det kunde vara en naturtillgångsfråga. Man frågar sig onekligen, Åke Wictorsson, om det är så att konfektyrsituationen plågas av särskilt starka monopol och om det är därför som Procordia skall driva konfektyrrörelse, eller om livsmedelssektorn är utomordentligt monopolträngd och staten därför skall äga livsmedelsföretag.

Nej, det är mycket allvarligt med det statliga företagandets bristande strategier. Fortia är nu bildat som något slags statligt holdingbolag, vilket undandrar riksdagen insyn i statlig förvaltning av företagandet. Jag kan mycket väl tänka mig att en statlig styrelse kan sälja naturtillgångarna i Kiruna, ur bolaget, i ett lagligt bolagsbeslut utan att denna riksdag kan kröka ett finger. Det kallar jag total brist på demokrati.

Nej, herr talman och kammarledamöter, det finns inga skäl för statligt ägande. Om de finns skall de vara mycket speciella. Vi har inte fått någon gång redovisat för oss här i riksdagen ett entydigt och bra svar på vår begäran om en förklaring till varför staten skall äga företag.

Anf. 193 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Åke Wictorsson säger att socialdemokraterna är negativa till att anställda får förmåner i stället för lön. Man skall alltså se det som så att socialdemokraterna är negativa till att de anställda får bli delägare i företaget, att de anställda får medbestämmande i företaget och att de anställda får

del i vinsten i företaget. Är det sådana förmåner som de anställda inte skall kunna förunnas av socialdemokraterna?

Anf. 194 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste tydligen erinra Gudrun Norberg om att hennes parti och mitt parti står gemensamt för den skattereform där en av huvudprinciperna har varit att man skall skilja bort sådant som är främmande för just själva skattefrågan när det gäller olika former av ersättning, detta för att man skall få ett likvärdigt och rättvist skattesystem. Det är förklaringen till att vi anser att när de anställda får ersättning från företag i form av vinstandelar skall dessa beskattas på samma sätt som lön beskattas.

Det här med standardutveckling, Lars Norberg, går att tillämpa också när man talar om Östersjön och om försurning. I dessa båda fall är det i själva verket betydligt fattigare länder än vi, länder som har betydligt svårare att klara sin energiförsörjning, som framför allt bidrar till miljöförstöringen. Därför håller fortfarande det resonemanget att man för att man skall kunna driva en aktiv och kraftfull miljöpolitik måste ha uppnått en viss levnadsstandard, så att man inte längre har de mest trängande behoven, vilka då inte har samma avgörande karaktär som de har haft vid tidigare utvecklingsstadium.

Nic Grönvall säger att jag bara anförde två skäl för statligt företagande. Jag pekade i mitt första inlägg på behovet av en nationell förankring av vissa företag som vi vill ha kvar i Sverige och där vi vill ha inflytandet kvar i Sverige. Jag kan peka på vissa utvecklingsfrågor. Jag gjorde det också i mitt inledningsanförande. Det kan vara riktigt och rimligt att staten tar ett långsiktigt ansvar för att utveckla företag inom sektorer där det inte finns enskilt kapital i dag. Det är många områden i svenskt näringsliv som inte får det kapital från enskilt ägande som vore önskvärt för att vi skulle få en snabb och bra utveckling. Jag skulle kunna peka på försvarsindustrin och behovet hos staten av att ha en rationell förmögenhetsförvaltning. Jag bortser inte ifrån det kravet. Jag erkänner dock att när vi kommer in i den diskussionen är jag beredd att bli betydligt mera pragmatisk i min inställning till huruvida det är nödvändigt att ha rörelse just i form av ett företag. Det kan finnas andra placeringsformer som är ännu effektivare. Men det finns ett område där jag tror att det fortfarande finns en ganska stark känsla ute i landet för statligt företagande.

Jag vill rekommendera Nic Grönvall att åka upp till Norrbotten och diskutera näringslivets utveckling i Norrbotten. Där har staten under decennium efter decennium varit den enda som har tagit ett ägaransvar för de företag som finns där uppe, när det enskilda ägandet inte klarade av den uppgiften. Om staten inte hade gått in hade vi haft en ännu besvärligare arbetslöshet än vad som nu blivit resultatet. Jag betraktar också detta som ett viktigt skäl i en speciell situation till statligt företagande.

Tredje vice talmannen anmälde att Gudrun Norberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 195 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag skall något beröra den motion, N246, som vårt parti har väckt angående järn- och stålindustrin och råjärnsframställningen.

Sedan några månader är det internationella forskarsamhället överens om att koldioxidutsläppen är en viktig faktor för uppkomsten av växthuseffekten. Också bland politiker från hela världen råder stor enighet om att åtgärder måste vidtas. Vid flera konferenser har olika målsättningar diskuterats. Man är överens om att utsläppen av koldioxid fram till år 2000 inte får öka och att en minskning därefter måste ske. I vårt land är utsläppen av koldioxid vid råjärnsframställningen bortåt 4 miljoner ton, vilket torde motsvara utsläpp från kanske en halv miljon motorfordon.

Självfallet görs på den internationella arenan ansträngningar och försök för att få de stora industriella utsläppen av koldioxid att minska. Man kan tänka sig ny, effektivare och miljömässigt bättre teknik, man kan tänka sig att pumpa ned avgaserna i nedlagda gruvor eller att vidta andra åtgärder.

Utvecklingen kan bli att man från internationella organ ställer krav på miljöavgifter även på koldioxidutsläpp från industrin. Detta skulle kunna innebära att råjärnsframställningen blir olönsam i länder som inte har rätt teknik och som inte klarar miljökraven. En nedläggning av råjärnstillverkningen i Sverige skulle kunna få konsekvensen att tiotusentals jobb försvinner, inte bara vid stålverken, utan vid de industrier som är beroende av stålframställningen. Dit hör naturligtvis den byggnadsindustri som tillverkar plåt, balkar, m.m. och transportmedelsindustrin. Jag anser därför att det är ett starkt samhälleligt intresse att vi har kvar en framtidsinriktad och stark stålindustri.

Jag har tidigare påpekat att Sverige exporterar stora mängder högsvavlig olja som hittills inte har kunnat användas i vårt land. När denna olja eldas i t.ex. England bidrar den till försurningen i vårt land och vi är kritiska mot engelsmännens brist på reningsåtgärder.

Rent teoretiskt borde denna olja kunna förgasas och renas från svavel och andra föroreningar för att sedan användas som reduktionsmedel med mindre utsläpp av koldioxid vid råjärnsframställningen som följd. Man kan även tänka sig naturgas, biogas eller ren vätgas som källor för reduktionsenergi.

Det sägs ibland att vi i riksdagen inte alltför mycket skall diskutera detaljer i miljöforskningen, utan överlåta till forskarna själva att bestämma om konkreta projekt. Enligt min mening tar forskarna inte sina beslut i något luftomt rum utan utsätts för många krav från olika håll. Jag tycker inte att vi skall underskatta vår egen betydelse som ett centrum för information om miljöproblem och ny teknik. Vi skall inte undertrycka – och det skall för övrigt inte heller regeringen göra – de slutsatser som vi kan komma fram till och som vi bör framföra till forskarsamhället.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 6.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 november.)

24 § Krigsmaterielindustrin

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU10 Krigsmaterielindustrin.

Anf. 196 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Detta är en av dessa gamla skivbekanta som årligen återkommer i kammaren. Det handlar om krigsmaterielindustrin. Det hade kanske inte varit någon större anledning att ägna detta betänkande så många ord, om det inte hade hänt något nytt på området sedan frågan var uppe senast.

Bakgrunden är att vänsterpartiet under en följd av år har ställt krav på omställningen av stora delar av den svenska krigsmaterielindustrin till civilproduktion. Vi har gjort detta som ett led i vår freds-, solidaritets- och utrikespolitik. I den har ingått försök att få förbud mot svensk krigsmaterielexport. Vi har gjort bedömningen att en sådan export inte är förenlig med rimliga krav på politisk etik och politisk anständighet. Jag tycker att vi i allt väsentligt har fått rätt i den delen av frågan. Det kan man inte minst se av den i konstitutionsutskottets betänkanden ständigt återkommande granskningen av krigsmaterielexporten. Man kan se det i efterdyningarna av Bofors–Indien-affären m.m.

Vi har också, i samband med den näringspolitiska propositionen i våras, avvisat förslaget att överföra FFV till aktiebolagsform. Vi menade att den här typen av bolagisering, med möjlighet till privatisering och samgående med privata företag, innebar att det direkta statliga inflytandet minskade, att det försvagades på ett sätt som inte var önskvärt på grund av den alldeles speciella ställning som krigsmaterielindustrin har.

Sedan sist har den utrikespolitiska situationen i världen radikalt förändrats. Österuropa har försvunnit som ett militärt maktblock. I förra veckan togs beslut om ett ESK-avtal som satte punkt, sade man, för det andra världskriget. Detta beslut togs i Paris. Fred och avspänning är inte längre någonting som man kanske litet fåfängt drömmer om eller strävar efter, utan någonting som i högsta grad är en realitet, även om det finns orosmoln på himlen.

Som en följd av den förändrade säkerhetspolitiska situationen har den svenska försvarspolitiken hamnat i ett slags Limbo, landet från Gullivers resor, ni vet. Försvarskommittén har havererat och försvarsindustrins situation har radikalt förändrats. Nu kan man med viss rätt hävda att försvarsindustrin och de branscher som är berörda får ta sitt eget ansvar och anpassa sig efter den nya marknadssituationen. De får strukturera om sin verksamhet till civil produktion. Det ligger mycket i tänkandet att branscherna själva skall klara de flesta av sina problem.

Men orter och regioner samt tusentals, kanske hundratusentals människor har genom statliga beställningar och genom det intima samarbetet mellan det svenska försvaret och försvarsindustrin blivit extremt beroende av krigsmaterielindustrin. Detta innebär att det här finns ett särskilt ansvar för staten att gå in med åtgärder för att underlätta en omställning och för att hålla de individer som har satsat sitt yrkesverksamma liv på krigsmaterielindustrin och produktionen av krigsmateriel någorlunda skadeslösa. Detta är motivet till vårt yrkande om en parlamentarisk utredning som skall lämna förslag till omställningsplan för krigsmaterielindustrins övergång till civil produktion på ett sådant sätt att de anställda på de inblandade orterna i största möjliga mån

hålls skadeslösa, slipper långa arbetslöshetsperioder och kan slussas in i annan produktion där deras kunnande och kreativitet kan tas till vara.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen.

Anf. 197 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till samma reservation som Rolf L Nilson. Man kan naturligtvis säga att det är gamla bekanta frågor, men det har också hänt åtskilligt på senare tid. I dag fick vi en bekräftelse på att den schweiziska banksekretessen har hävts i vissa frågor som rör Bofors–Indien-affären. Pengar har hamnat i fickor där de inte borde ha hamnat.

Krigsmaterielindustrins situation är också ett skäl till att vi inte kan betrakta detta ärende enbart som en gammal bekant. Det bekanta är att miljöpartiet sedan det kom in i riksdagen ständigt har yrkat att svensk krigsmaterielexport skall upphöra. Indien-affären styrker våra argument för det. Jag skall inte räkna upp alla andra argument som vi har för denna inställning.

Däremot vill jag påminna om det välbekanta faktum att det kalla kriget är slut. Trots situationen i Persiska viken har vi all anledning att räkna med att det kommer att vara en dålig marknad för krigsmateriel det kommande åren. Vi vet alla att det kommer att gälla det svenska försvaret, men det kommer även att gälla globalt. Det kommer att uppstå en konkurrenssituation där svensk krigsmaterielindustri sannolikt får svårt att hävda sig gentemot en mycket starkare och större internationell industri i de stora länderna. De kan underbjuda svenska offerter i fråga om krigsmateriel. Krigsmaterielindustrins framtidsutsikter ser alltså minst sagt mörka ut.

Med tanke på krigsmaterielindustrins speciella situation menar vi att staten har ett särskilt ansvar och att det krävs öppenhet i hanteringen av denna verksamhet. Vi har tidigare motsatt oss en bolagisering av FFV, och anser att det var fel att det skedde. Dessa försvarsindustrier bör enligt vår mening stå direkt under regeringens kontroll.

Nu kan vi alltså räkna med att krisen kommer, och då är frågan: Vill socialdemokraterna få till stånd ett arbetslöshetens stålbad? som en känd socialdemokrat uttryckt saken. Det kommer antagligen relativt snabbt i just dessa industrier. Storindustrin fruktar egentligen inte en sådan situation. En arbetslöshet på EG-nivå på ca 8 % ter sig inte som en hotbild för storindustrin. Jag vet inte om den passar moderaterna och folkpartiet, men den bekymrar i varje fall miljöpartiet. Det bekymrar mig också att socialdemokratin är så passiv. Utskottsmajoriteten vill skjuta på allt. Vår uppfattning är att det är bråttom att göra någonting. En utredning kanske inte kan lösa alla problem. Vi hänvisar dock till vad Inga Thorsson i sin utredning för många år sedan framhöll. Därigenom kan vi också påpeka att regeringen och socialdemokratin verkligen har dröjt länge med att ta ett rimligt ansvar för den här verksamheten.

I dag ser vi fram mot en ökande arbetslöshet på många områden i samhället. Det var en utskottshearing om detta här i riksdagen senast i går, och då bekräftades att vi har att se fram mot en snabbt växande arbetslöshet. Enligt miljöpartiets uppfattning är det hög tid att starta det som kallas en keynesiansk politik, det vill säga att staten skall beställa investeringar och se till att de människor som annars skulle uppbära arbetslöshetsunderstöd i stället blir

sysselsatta med att göra nyttiga investeringar och skaffa fram nyttig materiel. Vi har fullt med idéer om hur dessa beställningar skall se ut. Det kan vara inom områden som järnväg och annan miljövänlig kollektivtrafik, och det kan vara inom energisektorn. Det gäller att börja utnyttja de alternativa inhemska energikällorna, att odla energiskogar, att skörda energiskogar, att bygga pannor för flis och halm samt andra inhemska bränslen, att bygga solvärmepaneler och fjärrvärmeanläggningar för solvärme osv.

Vi menar att staten har möjlighet att lägga beställningar just till en försvarsindustri i kris. Vi anser också att staten skall understödja inte bara den statliga trafikapparaten i form av SJ och banverket utan också kommunernas strävan att förbättra sin kollektivtrafik. Vi har även idéer om hur detta skall kunna finansieras, t.ex. genom utförsäljning av annan statlig egendom. Men det är en fråga som vi får återkomma till.

Anf. 198 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl.a. sex motioner som på olika sätt berör krigsmaterielindustrin. Som redan har sagts från denna talarstol är detta ingalunda en ny fråga för riksdagen, utan den har behandlats vid ett flertal tidigare tillfällen. Dessutom har krigsmaterielindustrin och krigsmaterielexporten varit föremål för flera utredningar genom åren. Den senaste utredningen lämnades i ett förslag så sent som i februari i år. En av de många frågor som denna utredning hade att analysera var frågan om en omställning till civil produktion, något som berörs i de flesta av motionerna i detta betänkande. Jag skall, herr talman, uppehålla mig något vid det.

Krigsmateriel- och försvarsmaterielindustrin har i vårt land anor sedan början av 1500-talet. Den här industrin har också genomgått en teknologisk förändring, från att vara smides- och gjutjärnsteknik till att mer och mer omfatta en mycket avancerad högteknologi. Den maskinpark som i dag finns inom denna industri har också byggts om och anpassats utifrån sina mycket specifika produkter. Det innebär att en omställning från krigs- eller försvarsmateriel till rent civila produkter inte är så enkel som man ibland kan tro. När krigsmaterielexportutredningen, som jag själv hade förmånen att få vara med i, gjorde sina analyser kunde man ändå konstatera att det framför allt på det högteknologiska området förmärkts minskade skillnader mellan militära och civila användningsområden och mellan militär och civil teknologi. Framför allt är det inom områden som radarteknik, flygledningssystem, materialteknik, telekommunikationsteknik m.m. som man märker dessa samordningseffekter och samma användningsområden. Även på områden som laserteknik och marinteknologi finner man allt fler gemensamma utvecklingsprojekt. Det är naturligtvis något positivt.

Det kan emellertid också konstateras att flera av de stora företagen i vårt land som har utvecklats på det försvars- och krigsmaterielteknologiska området, har en omfattande civil produktion. Saabs flygdivision exempelvis satsar mycket kraftigt på att sälja civila flygplanstyper. FFV och Volvo Flygmotor ägnar sig också åt reparationer och renovering av civila motorsystem. FFV satsar också på legotillverkning inom bilindustrin och inom övrig verkstadsindustri. Få människor i dag vet om att en av de större produkterna vid

en av FFVs anläggningar i min hemkommun Eskilstuna är styrspindlar till Saab-bilar och förpackningsmaskiner till Tetrapak.

Ett annat exempel, som också är värt att nämna, är användandet av titan inom kirurgin och framför allt inom tandkirurgin. Denna nya och på sitt sätt världsrevolutionerande teknik har man kunnat utveckla tack vare satsningar från företag som Bofors och Nobel Kemi. De emanerar också från den högteknologi som krigsmaterielindustrin en gång har utvecklat.

På flera områden än vi faktiskt tänker på i vår vardag stöter vi på produkter som härrör från eller tillverkas av bl.a. krigs- och försvarsindustrin. Vad vi i dag kan konstatera är att försvars- och krigsmateriel industrin går mot andra tider, vilket också har understrukits av föregående talare. Den påbörjade nedrustningen i vår omvärld är mycket glädjande, och den leder oss förhoppningsvis mot en fredligare värld.

Herr talman! På många orter i vårt land sker nu en anpassning till en helt annan situation. Utifrån ett kommande försvarsbeslut framöver måste naturligtvis detta beaktas.

I det nya perspektivet måste självfallet staten ha en beredskap och kunna gå in med olika åtgärder när sysselsättningsproblem uppstår. Näringslivet och industrin måste dock också ta sitt ansvar.

Det kommer att krävas insatser på områden som arbetsmarknad, utbildning och industri regionalt sett för att ta till vara den kompetens och det kunnande som finns inom dessa branscher och företag. När vi i krigsmaterielexportutredningen gjorde en rundresa i landet imponerades vi av de arbetsinsatser som görs och den strävan som faktiskt finns i denna bransch att utvecklas på bl.a. det civila området. Det är dock, vilket jag underströk tidigare, naturligtvis inte lätt när man har en mycket specifik maskinpark. Det är inte så enkelt som att dessa företag kan ställa om hela sin produktion från att ena dagen tillverka det som det svenska försvaret beställer i fråga om materiel, för att sedan gå över till att göra civila produkter. Man måste bearbeta, utveckla och forska för att se vilka möjligheter och nischer som är utvecklingsbara för just de egna produkterna som skall tillverkas i framtiden.

Herr talman! Det förestående riksdagsbeslutet om totalförsvarets fortsatta utformning kommer naturligtvis i många stycken att bli avgörande för denna industris framtid. I avvaktan på detta beslut anser inte utskottsmajoriteten att det finns någon anledning att nu vidta några särskilda åtgärder i fråga om krigsmaterielindustrin. Jag ber mot bakgrund av detta att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag och avslag på reservationen och samtliga motioner.

Anf. 199 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Reynoldh Furustrand åberopar flera utredningar, men jag är rädd för att det inte räcker. Det måste vara utredningar som ställer konkreta förslag. Förmodligen räcker inte de heller, utan det gäller att skaffa fram beställningar och konkret vidta åtgärder.

Jag tror att det blir alldeles för sent om man skall vänta på den kommande totalförsvarsutredningen. Sysselsättningen kommer att sjunka snabbt inom dessa företag. Deras förutsättningar att konkurrera på världsmarknaden med militära produkter är enligt min bedömning dåliga. De branscher Re-

ynoldh Furustrand berörde var flygdivision, flygmotor och flygmotorservice till civila flygmotorer. Jag tror att vi får räkna med en dämpning också på dessa områden.

Det står ingen marknad och väntar när försvarsbeställningarna minskar i antal. Det gäller att skapa ny sysselsättning och nya alternativ. Vi får ha klart för oss att även om det här i stor utsträckning är en s.k. högteknologisk industri, är den fortfarande i hög grad beroende av järn och stål för sin verksamhet.

Jag tror inte, Reynoldh Furustrand, att vi skall räkna med att produktionen av styrspindlar till Saab kommer att öka. Jag tycker inte att rapporterna från Saab tyder på det. När det gäller Saabs flygdivision är signalerna också oroväckande: Man säger att om man inte får bygga JAS, kanske man inte kan fortsätta med den civila industrin heller. Signalerna är oroväckande. Här gäller det nog för staten att skynda på och vidta motåtgärder i tid och inte sitta och vänta på att krisen skall bli fullt utvecklad.

Industrin skall ta sitt ansvar, säger Reynoldh Furustrand. Vad menas med det? Jag medger gärna att Reynoldh Furustrand har rätt i det, men då måste vi i så fall få reda på *hur* industrin skall ta sitt ansvar. Vad anser utskottsmajoriteten och regeringen att industrin bör göra konkret för att skapa arbetstillfällen?

Anf. 200 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det är en intressant genomgång som Reynoldh Furustrand gör av den svenska krigsmaterielindustrins situation. Det är en beskrivning av branscher med väldigt olika förutsättningar för omställning och, såvitt jag förstår, mycket olika omställningstid. Vissa delar och verksamheter ligger i sin tillverkning så nära civil produktion att det kanske bara behövs att man ändrar färg på produkternas höljen för att dessa skall bli civila. Det kan alltså handla om väldigt små förändringar.

Reynoldh Furustrand talar också om hur vår vardagskonsumtion är fylld av både material och produkter som har militärt ursprung. Dessa oväntade spin off-effekter av militär forskning och högteknologi är välkända. De har bl.a. visat sig inom rymdteknologin och på det området lett till att lättare material har kunnat tas fram. Också i övrigt har den militära forskningen fått genomslagskraft på de mest skiftande områden.

Militär underrättelseverksamhet har lett till utveckling av nya språkteorier och sådant som man kanske inte trodde hade med militär verksamhet att göra. Det finns exempel inom många tillämpningsområden.

Det är inte mycket till slutsatser Reynoldh Furustrand kommer fram till sedan han gjort denna genomgång av den varierande branschen och dess olika förutsättningar. Han säger att vi bör avvakta kommande försvarsbeslut innan vi agerar och att man bör lita till branschens självläkande krafter. Det är lätt att hålla med Reynoldh Furustrand i fråga om branschens självläkande krafter. När det däremot gäller försvarsbesluten är det kanske svårare att hålla med honom. Det finns väl en uppenbar risk för att kommande försvarsbeslut inte kommer att sprida så mycket mer ljus över tillvaron i framtiden än vad det hittills har gjort.

Det gäller alltså att handla redan nu. Vi från vår sida har inte krävt att

man skall ställa om verksamheten från en dag till en annan utan att det skall utarbetas omställningsplaner, så att man kan göra omställningen under relativt ordnade förhållanden. Det krävs att man sätter i gång i någorlunda god tid så att man inte hamnar i tidsnöd och råkar ut för arbetslöshet och utslagning som inte är absolut nödvändig.

Anf. 201 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Först till Lars Norberg och de statliga insatserna. Det här är också ett svar till Rolf L Nilson.

Vad kommer de statliga insatserna på detta område att bestå av? Svaret är detsamma som jag gav i min inledning. Den klassiska metoden att använda sig av är regional-, utbildnings- och arbetsmarknadspolitik. Skälet till att jag pekade på dessa åtgärder är att de i något sammanhang – jag tror att det var i utredningen – nämndes. Det finns också med i bakgrundsmaterialet till betänkandet att man i krigsmaterielexportutredningen bl.a. pekade på ett förslag om att inrätta speciella fonder som skulle lösa problemet. Majoriteten i utskottet, liksom majoriteten i utredningen, tror inte att fonder är en lösning utan att man måste ta till regionala eller reguljära åtgärder för att lösa det hela. Det är angeläget och viktigt att säga att också industrin måste känna sitt ansvar i denna situation.

Man ligger inte på latsidan när det gäller att studera effekten av en mycket brant nedåtgående kurva för försvarsindustrin på beställningssidan. Länsstyrelser och länsarbetsnämnder har, som jag bedömer det, i Bergslagsområdet och i delar av de län som jag har förmånen att få verka i mycket goda insikter om vad som kan komma att hända på det här området.

Herr talman! Jag vill understryka att det till sin karaktär och struktur är en mycket speciell industri med mycket avancerad högteknologi. Jag tror därför att man skall bida tiden an. Det tjänar väldigt litet till att tillsätta ett antal nya utredningar för att konstatera att det ändå kommer att ta sin tid, kanske tio till femton år, innan man hittar nya nischer och segment för att gå in på marknader och kunna verka aktivt. Det är mycket lätt att säga att man skall gå in på en marknad där andra grupper kanske redan är etablerade och man kan rendera ett uppenbart fiasko för att man inte ordentligt har penetrerat vilka förutsättningar den här industrin skulle kunna föra med sig. Jag är ganska positiv när det gäller förutsättningar, men jag tycker att man skall ge de industrier och de områden som det handlar om den rimliga tid som behövs för att en omställning skall kunna genomföras.

Anf. 202 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag menar att det här behövs klassisk keynesiansk politik. Det är uppenbarligen inte det som regeringen eller Reynoldh Furustrand företräder. Det rör sig om klassisk regionalpolitik och AMS-politik, vilket i värsta fall kan uttolkas klassisk flyttlasspolitik, om man nu kan hitta någon plats att flytta till där det finns lämpliga jobb.

Jag fick inget konkret svar på vad industrins ansvar egentligen innebär. Det låter trevligt och ansvarsmedvetet att hänvisa till industrins ansvar. Vad skall då industrin göra? Är det de företag som vi talar om, försvarsindustrin, eller är det hela landets industri som skall ta ansvar?

Här behövs en statligt finansierad investeringspolitik och nya goda framåtsyftande idéer om hur man skall utnyttja den kapacitet som kommer att bli ledig till miljövänliga investeringar. Jag uppmanar Reynoldh Furustrand att läsa vår motion som nyligen har avgivits beträffande hur vi skall hantera Vattenfall i framtiden.

Anf. 203 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Låt mig understryka att det naturligtvis är viktigt, om vi är överens om att vi skall ha försvar i det här landet, att vi har en industri som kan förse försvaret med de produkter och det materiel som försvaret kommer att behöva oberoende av vilken dimension försvaret kommer att få i framtiden. Det har mycket starkt betonats i utredningen om krigsmaterielexporten att industrin skall vara anpassad till den svenska försvarsmaktens behov. Den får inte vara större än vad som är motiverat av säkerhets- och försvarspolitiska skäl. Det torde vara ett mycket bra tecken på vilken inriktning det är fråga om.

Som svar på Lars Norbergs fråga vill jag säga att industrin skall ta sitt ansvar för att produktutveckla, delta i forskningsprojekt och samordna nya områden och produkter som kan användas inom industrierna. Det är inte uteslutet att om ett antal år, när infrastrukturella satsningar behöver göras i större omfattning, delar av statliga beställningar kommer att läggas ut på industrier som tidigare har haft den dominerande karaktären av att vara krigsmateriel- eller försvarsindustri och som har fasats över något mer till en civil produktion. Man utnyttjar då deras tekniska kunnande och personalens kompetens. Det är den typen av utveckling som jag finner vara nödvändig. Som vi upplever det krävs inte att nya utredningar tillsätts. Vi har tämligen klart för oss hur det här skulle kunna gå till ändå.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 november.)

25 § Finansieringsåtaganden för Fonden för svensk-norskt industriellt samarbete

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU18 Finansieringsåtaganden för Fonden för svensk-norskt industriellt samarbete (prop. 1990/91:24).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 29 november.)

26 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1990/91:58 Psykiatrisk tvångsvård, m.m.

27 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 28 november

1990/91:108 av *Roy Ottosson* (mp) till kommunikationsministern om trafikpolitiken:

Det trafikpolitiska beslutet 1988 innebar bl.a. att riksdagen slog fast att ett samhällsekonomiskt synsätt skall råda i trafikpolitiken. Ett sådant synsätt karaktäriseras av bl.a. följande:

1. Att statens investeringar i trafikens infrastrukturer, dvs. främst järnvägar och vägar, skall prioriteras utifrån samhällsekonomiska beräkningar.

Det innebär att full hänsyn skall tas till miljökostnader, olyckskostnader m.m. när man bedömer hur investeringar skall ske. Investeringsplaneringen skall dessutom samordnas, vilket kan medföra att t.ex. miljöbättre investeringar i järnvägar kan komma att ske i stället för väginvesteringar.

2. Att staten skall köpa sådan interregional persontrafik på järnväg som är samhällsekonomiskt motiverad.

Det innebär att miljömässiga, sociala och regionalpolitiska effekter på samhällsekonomin uppväger den företagsekonomiska förlust som trafikutövaren (vanligen SJ) får. Trafiken är alltså samhällsekonomiskt lönsam. Dessutom kan naturligtvis staten köpa ytterligare trafik då särskilda skäl föreligger – det torde främst gälla regionalpolitiska hänsyn. Dessa köp är en naturlig följd av den järnvägspolitiska reformen som ju bl.a. innebar att gamla SJ delades upp i ett banverk och ett affärs-SJ.

3. Att beskattning och avgiftsbeläggning av de olika transportslagen skall vara sådan att de relativa kostnaderna att bruka de skilda transportslagen motsvarar de relativa samhällskostnaderna.

Det innebär t.ex. att den starkt miljö- och olycksbelastade vägtrafiken skall beskattas i hög grad och att den miljöbättre och säkrare järnvägstrafiken skall beskattas i betydligt lägre grad. Ett uttryck för detta är den nyligen införda koldioxidskatten. Naturligtvis förhindrar detta inte att rent fiskala skatter kan påföras transportsektorn.

Med detta samhällsekonomiska synsätt står det också klart att vägtrafiken totalt i landet går med en betydligt större förlust än vad järnvägstrafiken gör. Skillnaden mellan vägtrafikens samhällsekonomiska förlust och statsintäkterna (netto) från densamma torde uppgå till en nettoförlust på minst 30 miljarder per år. För järnvägstrafikens del torde nettoförlusten vara mindre än hälften, enligt vissa bedömare nära noll.

Tänker regeringen överge det samhällsekonomiska synsättet?

Under senare tid har kommunikationsministern gjort en rad uttalanden som tyder på att han inte vill tillämpa ett samhällsekonomiskt synsätt. Om så är fallet står det i strid med en rad riksdagsbeslut.

Exempel på denna nya attityd från kommunikationsministern finns bl.a. att hämta i frågedebatten i riksdagen den 13 november där ministern enligt snabbprotokollet sade bl.a. följande:

"Vi kan inte klara SJ och järnvägspolitiken med ständigt ökande subventioner. Subventionsgraden för järnvägstrafiken som sådan ligger i dag på drygt 4 000 milj. kr."

och därefter sade ministern:

"Nettokostnaden för samhället för järnvägstrafiken ligger alltså på över 4 000 miljoner."

för att fylla på sade sedan ministern:

"När det gäller vägtrafiken vill jag säga att det faktiskt är så att vägtrafikanterna i form av olika skatter inkl. moms betalar i storleksordningen 40 miljarder. Vi satsar i statsbudgeten 10 miljarder för vägverkets verksamhet. Siffrorna talar för sig själva."

I denna sifferexercis har kommunikationsministern helt struntat i samhällets totala kostnader för de olika trafikslagen. Kostnaderna för miljöförstöringen av skogar, vatten, byggnader, broar och kostnaderna för alla olyckor och deras följdkostnader har fullständigt ignorerats! Samma typ av uttalanden har ministern spritt under ett stort antal tillfällen runt om i landet. Detta kan inte tolkas på annat sätt än att kommunikationsministern vägrar följa riksdagens beslut om en samhällsekonomisk syn på dessa frågor.

De samhällsekonomiska kostnaderna och statsintäkterna för vägtrafiken är i själva verket enligt följande.

Intäkter till staten (skatter)	Statliga anslag till väghållning
40 530 milj. kr.	10 300 milj. kr.
—	Kommunala anslag till väghållning 4 400 milj. kr.
	Trafikövervakning m.m. 1 520 milj. kr.
	Olyckskostnader ca 15 000 milj. kr.
	Miljöfarliga utsläpp, buller ca 16 800 milj. kr.
40 530 milj. kr.	48 020 milj. kr.

Resultat: en samhällsekonomisk förlust på minst 7 500 milj. kr.

De samhällsekonomiska kostnaderna och kostnadsintäkterna för järnvägstrafiken kan fr.o.m. 1991 beräknas till följande:

Intäkter till staten (skatter och avgifter)	Statliga anslag till banhållning
ca 1 500 milj. kr.	4 398 milj. kr.
	Trafikövervakning m.m. 11 milj. kr.
	Olyckskostnader m.m. ca 500 milj. kr.
	Miljöfarliga utsläpp, buller ca 1 000 milj. kr.
1 500 milj. kr.	5 909 milj. kr.

Resultat: Samhällsekonomisk förlust ca 4 400 milj. kr.

Av dessa översiktliga kalkyler, som naturligtvis är att betrakta som uppskattningar, framgår att vägtrafiken ur samhällsekonomisk synpunkt är betydligt mer underbeskattad än järnvägstrafiken. Då har ändå ingen hänsyn tagits till att det eftersläpande investeringsbehovet för järnvägarna är långt större än för vägarna. Skall riksdagens beslut om samhällsekonomiska överväganden och konkurrensneutralitet följas så skall således järnvägstrafiken ur ekonomisk synpunkt i högre grad gynnas gentemot vägtrafiken än vad som är fallet i dag. Det kan ske genom minskad beskattning av järnvägstrafik, ökade köp av järnvägstrafik, minskade ekonomiska krav på SJ eller ökad beskattning av vägtrafik.

Särskilt intressant är att notera att överföringar från väg till järnväg leder till samhällsekonomiska vinster.

Det kan i sammanhanget noteras att utredningen Finansiering av vägar och järnvägar (SOU 1990:86) av enmansutredaren Tony Hagström på samma sätt som kommunikationsministern i ovan refererade debatt underlåter att tillämpa det samhällsekonomiska synsätt som riksdagen stipulerat. I det fallet rör det sig om ett självsvådligt övertramp av de direktiv som gällde för utredningen. Enligt direktiven skulle utredaren ta fram förslag till finansiering av investeringar i järnvägar och vägar – inte att föreslå eller hävda ett snävt företagsekonomiskt synsätt i strid med 1988 års trafikpolitiska riksdagsbeslut!

Såvitt jag kan bedöma kan de snäva företagsekonomiska synsätt som såväl kommunikationsministern som enmansutredaren Hagström hävdar medföra att samhällets resurser används på ett än mer samhällsekonomiskt ineffektivt sätt än vad som redan är fallet. Det kommer i sin tur att leda till försämrad trafiksäkerhet, tilltagande miljöskador och försämrad samhällsekonomi.

Det skulle naturligtvis också innebära att trafikpolitiken tagit en helt ny vändning utan att riksdagen på minsta sätt sanktionerat detta.

Med anledning av detta vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

- Anser regeringen att ett samhällsekonomiskt synsätt skall tillämpas i trafikpolitiken?
- Är regeringen beredd att prioritera den samhällsekonomiskt bättre järnvägstrafiken?
- Anser regeringen att det ur samhällsekonomisk synpunkt är lämpligt att nu minska anslaget till köp av persontrafik på järnväg?

28 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 26 november

1990/91:243 av *Charlotte Cederschiöld* (m) till justitieministern om rättshjälp vid bodelning:

Inskränkningen i rättshjälpslagen vad avser bodelning mellan makar, 8 § punkt 7 rättshjälpslagen, drabbar ofta kvinnor. Regleringen är restriktiv och kan medföra rättsförluster för enskilda. Frågan övervägs för närvarande inom justitiedepartementet. Man kan befara att påfrestningen kommer att bli stor på många äktenskap när de ekonomiska svårigheter som nu står för dörren i Sverige blivit kännbara i vårt land. Med det höga ränteläget och de bostadskostnader som den ekonomiska krisen fört med sig kommer det att bli än svårare och dyrare att starta på nytt. Den lagstiftning som tidigare skyddade kvinnan ekonomiskt är i stort sett avskaffad i vårt land till skillnad från i många andra västeuropeiska länder. För många kvinnor kan det bli angeläget att få en möjlighet att få sin sak prövad vid bodelning. Mot bakgrund härav vill jag fråga statsrådet:

Avser statsrådet att upphäva den inskränkning som 8 § punkt 7 rättshjälpslagen innebär och när kan denna lagändring i så fall förväntas?

den 27 november

1990/91:244 av *Eva Goës* (mp) till utrikesministern om Östtimor:

Den 7 december 1990 har Östtimor varit ockuperat i 15 år av Indonesien. Miljöpartiet har kritiserat bl.a. Sveriges vapenleveranser till Indonesien (i kampen om Östtimor), men också passiviteten från den svenska regeringen för att komma till rätta med de uppenbara kränkningarna av mänskliga rättigheter som pågår i Östtimor.

Uppemot 50 000 soldater har förts in i Östtimor bara i år, under våren, i den största operationen sedan invasionen 1975. Den ökade repressionen är militärernas svar på civilmotståndets utveckling sedan våren 1989, en utveckling som har mycket gemensamt med den palestinska Intifadan på den ockuperade Västbanken.

EG-medlemmarna har riktat skarp kritik mot Indonesien vid FNs kommission för mänskliga rättigheter i januari i år. FNs generalsekreterare har dock inte svarat på biskop Belos apell om en folkomröstning i FNs regi. Tvärtom har denne i ett brev till general Suharto uttryckt sin förhoppning att "Östtimor skall upphöra att vara en fråga i FN".

Avser utrikesministern att agera för Östtimors sak t.ex. inför FNs kommission för mänskliga rättigheter i februari?

1990/91:245 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kommunikationsministern om kontrollen för körkortstillstånd:

Svenska körkortsmyndigheter gör ingen kontroll i t.ex. Danmark av en dansk medborgare, vilken flyttat hit och blivit kyrkobokförd här och som vill erhålla ett svenskt körkort.

Personen i fråga kan ha blivit fråntagen sitt körkort i Danmark på grund av rattfylleri och förlorat rätten att där köra bil under viss tid. Innan denna tid gått ut kan alltså ett körkort erhållas i Sverige efter sedvanligt körkortsprov.

Är statsrådet beredd föreslå åtgärder i syfte att eliminera ovan nämnda ur allmänhetens synpunkt säkert stötande förhållande?

den 28 november

1990/91:246 av *Stina Eliasson* (c) till kommunikationsministern om flygning i obevakat luftrum:

Det finns vissa regler för flygning i obevakat luftrum. Reglerna är fastställda av regeringen. Tilläggsregler och tilläggsinformation har utgetts av luftfartsverket.

Man skiljer mellan regler för visuell flygning och regler för instrumentflygning. Jag är nu särskilt intresserad av regler som gäller flygning utanför kontrollerat flygrum över tätbebyggt område.

På många håll har befogad kritik framförts från allmänheten om störande övningsflygning eller nöjesflygning över tätbebyggt område och stor maktlöshet upplevs när det gäller att komma till rätta med denna störande flygning. Det har uttalats kritik från Skansen, när det gäller ballongflygning, som stör det känsliga djurlivet där och från Skånsta, Österåker i Stockholmsregionen för att ge några exempel. Folk som försökt komma åt den störande flygningen har inte lyckats.

Vad avser statsrådet att vidta för åtgärder för att ansvariga myndigheter bättre kontrollerar att givna regler för flygning i obevakat luftrum följs samt att erforderlig information ges till den allmänhet som ideligen störs av flygning i obevakat luftrum?

1990/91:247 av *Stina Eliasson* (c) till bostadsministern om Vallsundsbron:

En bro över Vallsundet i Storsjön i Jämtlands län har stor betydelse för kommuninvånarna i Östersunds kommun men även för kommunikationerna till och från södra Jämtlands län och därmed Oviksfjällen och turism i övrigt.

Vallsundsbron är mycket viktig för den framtida utvecklingen i hela Jämtlands län och är samhällsekonomiskt mycket lönsam.

Efter överklagning av planfrågan som rör Vallsundsbron, finns detta ärende nu hos bostadsdepartementet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga bostadsministern:

När avser regeringen fatta beslut om Vallsundsbrons läge?

29 § Kammaren åtskildes kl. 20.55.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 9 § anf. 47 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 94,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 19 § anf. 124 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 21 § anf. 158 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.54 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 28 november

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
3 § Förnyad bordläggning 1
4 § Beslut rörande utskottsbetänkande som slutdebatterats den 21 november 1
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU7
Meddelande om samlad votering 2
5 § Höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden, m.m. . . . 2
Finansutskottets betänkande FiU3
Debatt
Bengt Hurtig (v)
Carl Frick (mp)
Arne Kjörnsberg (s)
Ivar Franzén (c)
Beslut fattades efter 16 §
6 § Riksgäldskontoret och den statliga finansförvaltningen 10
Finansutskottets betänkande FiU4
Debatt
Filip Fridolfsson (m)
Anne Wibble (fp)
Lars-Ove Hagberg (v)
Arne Andersson i Gamleby (s)
Beslut fattades efter 16 §
7 § Vissa kyrkliga frågor 15
Konstitutionsutskottets betänkande KU9
Debatt
Göran Åstrand (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Bengt Kindbom (c)
Eva Zetterberg (v)
Hans Leghammar (mp)
Olle Svensson (s)
Beslut fattades efter 16 §
8 § Begravningslag 25
Konstitutionsutskottets betänkande KU14
Debatt
Göran Åstrand (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Olle Svensson (s)
Beslut fattades efter 16 §

9 § Ändring i lagen om allmän energiskatt, m.m. 29
Skatteutskottets betänkande SkU2
Debatt
Karl-Gösta Svenson (m)
Kjell Johansson (fp)
Rolf Kenneryd (c)
Maggi Mikaelsson (v)
Roy Ottosson (mp)
Bo Forslund (s)
Beslut fattades efter 16 §
10 § Totalisatorskatten 37
Skatteutskottets betänkande SkU4
Beslut fattades efter 16 §
11 § Avskaffande av medborgarskapskrav i aktiebolagslagen m.m.. . 38
Lagutskottets betänkande LU11
Debatt
Elisabet Franzén (mp)
Rolf Dahlberg (m)
Elisabeth Persson (v)
Beslut fattades efter 16 §
12 § Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen om handelsbolag och enkla bolag 42
Lagutskottets betänkande LU12
Beslut fattades efter 16 §
13 § Mellanöstern 42
Utrikesutskottets betänkande UU6
Debatt
Bengt Hurtig (v)
Carl Frick (mp)
Evert Svensson (s)
Eva Björne (m)
Jan-Erik Wikström (fp)
Beslut fattades efter 16 §
14 § Svenskt medlemskap i Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling 50
Utrikesutskottets betänkande UU12
Debatt
Bengt Hurtig (v)
Carl Frick (mp)
Stig Alemyr (s)
Beslut fattades efter 16 §
15 § Vissa konstfrågor 53
Kulturutskottets betänkande KrU4
Debatt
Ingegerd Sahlström (s)
Kaj Nilsson (mp)
Beslut fattades efter 16 §

16 § Skydd för ortnamn 57
Kulturutskottets betänkande KrU6
Debatt
Stina Gustavsson (c)
Kaj Nilsson (mp)
Sylvia Pettersson (s)
Beslut 59
Finansutskottets betänkande FiU3
Finansutskottets betänkande FiU4
Konstitutionsutskottets betänkande KU9
Konstitutionsutskottets betänkande KU14
Skatteutskottets betänkande SkU2
Skatteutskottets betänkande SkU4
Lagutskottets betänkande LU11
Lagutskottets betänkande LU12
Utrikesutskottets betänkande UU6
Utrikesutskottets betänkande UU12
Kulturutskottets betänkande KrU4
Kulturutskottets betänkande KrU6
Beslut om samlad votering 62
17 § Koncessionsavtalet om linjesjötrafik på Gotland 62
Trafikutskottets betänkande TU6
Debatt
Jerry Martinger (m)
Gunhild Bolander (c)
Birger Rosqvist (s)
Eva Zetterberg (v)
Tom Heyman (m)
Ingrid Hasselström Nyvall (fp)
Nic Grönvall (m)
Beslut fattades efter 20 §
18 § Lastsäkringsintyg 77
Trafikutskottets betänkande TU7
Debatt
Eva Zetterberg (v)
Jarl Lander (s)
Beslut fattades efter 20 §
19 § Strålskydd 79
Jordbruksutskottets betänkande JoU9
Debatt
Karin Starrin (c)
Rolf L Nilson (v)
Eva Goës (mp)
Margareta Winberg (s)
Beslut fattades efter 20 §
20 § Förlängd tid för registrering av licensområden för älgjakt 87
Jordbruksutskottets betänkande JoU11

Debatt
Bo Lundgren (m)
Beslut 88
Trafikutskottets betänkande TU6
Trafikutskottets betänkande TU7
Jordbruksutskottets betänkande JoU9
Jordbruksutskottets betänkande JoU11
21 § Ändring i rennäringslagen, m.m. 89
Jordbruksutskottets betänkande JoU12
Debatt
Åke Selberg (s)
Karl Erik Olsson (c)
Jens Eriksson (m)
Anders Castberger (fp)
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Berith Eriksson (v)
Eva Goës (mp)
Martin Olsson (c)
Arne Andersson i Ljung (m)
Leif Marklund (s)
Margareta Winberg (s)
Beslut 111
Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden 111
22 § Värdepappersfonder 111
Näringsutskottets betänkande NU4
Debatt
Nic Grönvall (m)
Gudrun Norberg (fp)
Håkan Hansson (c)
Birgitta Johansson (s)
Beslut skulle fattas den 29 november
23 § Näringspolitiska frågor 114
Näringsutskottets betänkande NU6
Debatt
Nic Grönvall (m)
Sven-Olof Petersson (c)
Gudrun Norberg (fp)
(forts.)
Ajournering 117
Återupptagna förhandlingar 117
23 § (forts.) Näringspolitiska frågor (forts. NU6) 118
Rolf L Nilson (v)
Lars Norberg (mp)
Åke Wictorsson (s)
Bengt Hurtig (v)
Beslut skulle fattas den 29 november

24 § Krigsmaterielindustrin 135
Näringsutskottets betänkande NU10
Debatt
Rolf L Nilson (v)
Lars Norberg (mp)
Reynoldh Furustrand (s)
Beslut skulle fattas den 29 november
25 § Finansieringsåtaganden för Fonden för svensk-norskt industriellt samarbete 142
Näringsutskottets betänkande NU18
Beslut skulle fattas den 29 november
26 § Bordläggning 142
27 § Anmälan om interpellation
1990/91:108 av Roy Ottosson (mp) om trafikpolitiken 143
28 § Anmälan om frågor
1990/91:243 av Charlotte Cederschiöld (m) om rättshjälp vid bodelning 146
1990/91:244 av Eva Goës (mp) om Östtimor 146
1990/91:245 av Sten Andersson i Malmö (m) om kontrollen för körkortstillstånd 147
1990/91:246 av Stina Eliasson (c) om flygning i obevakat luftrum 147
1990/91:247 av Stina Eliasson (c) om Vallsundsbron 147

gotab 97426, Stockholm 1991